

DEVLET PLANLAMA ÖRGÜTÜ

2009 YILI
MAKROEKONOMİK
VE
SEKTÖREL GELİŞMELER

Nisan 2012

YAYIN VE BİLGİ İÇİN

**Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
Devlet Planlama Örgütü
İzleme ve Koordinasyon Dairesi
Lefkoşa**

+(392) – 228 31 41

+(392) – 228 59 88

web : www.devplan.org
e-mail : dpo@devplan.org

KKTC Devlet Basımevi – Lefkoşa, Nisan 2012

180 Adet Basılmıştır

DPÖ-MSG-2012-6

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

BİRİNCİ BÖLÜM MAKROEKONOMİK GELİŞMELER

1. Büyüme Hızı ve GSMH'nın Bileşimi	1-4
2. Kaynakların Kullanımı	5-14
2.1. Ekonominin Genel Dengesi	5
2.2. Sermaye Birikimi	7
2.2.1. Sermaye Birikiminin Kaynakları	7
2.2.2. Sabit Sermaye Yatırımların Sektörel Dağılımı	7
2.3. Tüketim Harcamaları	12
3. Finansman Dengesi	15-25
3.1. Kamu Gelirleri	15
3.2. Kamu Giderleri	15
3.3. Kamu Kesimi Genel Dengesi	15
3.4. Kamu Borç Stoku	18
3.5. Özel Kesim Genel Dengesi	20
3.6. Devlet Bütçe Dengesi	22
4. Ödemeler Dengesi	26-29
4.1. Dış Ticaret	26
4.2. Görünmeyen İşlemler	26
4.3. Sermaye Hareketleri	29
4.4. Rezerv Hareketleri	29
5. Fiyat Hareketleri	30-33
6. Banka Mevduatları ve Krediler	34-36
6.1. Banka Mevduatları	34
6.1.1. Türk Lirası Mevduat Gelişmeleri	34
6.1.2. Döviz Mevduat Gelişmeleri	35
6.2. Krediler	36

İKİNCİ BÖLÜM SEKTÖREL GELİŞMELER

	Sayfa No
1. Tarım	37-56
1.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler	38
1.1.1. Tarımın Genel Ekonomi İçindeki Yeri	38
1.1.2. Bitkisel Üretim	40
1.1.3. Hayvancılık	44
1.1.4. Ormancılık	48
1.1.5. Su Ürünleri	50
1.2. Sorunlar	51
1.2.1. Tarım Sektörü Genel Sorunları	51
1.2.2. Bitkisel Üretimde Sorunlar	53
1.2.3. Hayvansal Üretimde Sorunlar	54
1.2.4. Ormancılıktaki Sorunlar	55
1.2.5. Su Ürünlerindeki Sorunlar	56
2. Sanayi	57-83
2.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler	57
2.1.1. Katma Değer	57
2.1.2. İmalat (Üretim) Sanayi	59
2.1.3. Dışsatım ve Rekabet Edilebilirlik	60
2.1.4. İstihdam	61
2.1.5. Sabit Sermaye Yatırımları	62
2.1.6. Teşvik ve Krediler	63
2.1.7. Taşocakçılığı	69
2.1.8. Enerji	70
2.1.8.1. Elektrik	70
2.1.8.2. Su (İçme ve Kullanma Suyu)	74
2.1.9. Serbest Liman ve Bölgesi	78
2.2. Sorunlar	79
3. İnşaat	84-91
3.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler	84
3.1.1. İnşaat Malzemeleri	85
3.1.2. Konut	87
3.2. Sorunlar	89
4. Ticaret ve Pazarlama	92-98
4.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler	92
4.1.1. Toptan ve Perakende Ticaret	92
4.1.2. Dış Ticaret	92
4.2. Sorunlar	98

5. Turizm	99-113
5.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler	100
5.1.1. Yolcu Sayısındaki Gelişmeler	100
5.1.2. Geceleme ve Doluluk Oranı	102
5.1.3. Ulaşım Tercihleri	104
5.1.4. Turizm Hizmetleri Arzı	105
5.1.5. Turizm Gelirleri	109
5.1.6. Devlet Planlama Örgütü Tarafından Teşvik Belgesi Verilen Turizm Projeleri	110
5.2. Sorunlar	111
6. Ulaştırma-Haberleşme	114-128
6.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler	114
6.2. Ulaştırma	114
6.2.1. Karayolu Ulaştırması	114
6.2.2. Havayolu Ulaştırması	116
6.2.3. Denizyolu Ulaştırması	118
6.3. Haberleşme	122
6.3.1. Telekomünikasyon Hizmetleri	122
6.3.2. Posta Hizmetleri	123
6.3.3. Radyo ve Televizyon	124
6.3.4. Türk Ajansı-Kıbrıs (TAK)	126
6.4. Sorunlar	128
7. Eğitim	129-162
7.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler	129
7.1.1. Örgün Eğitim	129
7.1.1.1. Okul Öncesi Eğitim	129
7.1.1.2. İlk Öğretim	131
7.1.1.3. Orta Öğretim	132
7.1.1.3.1. Orta Okullar	132
7.1.1.3.2. Liseler	133
7.1.1.3.2.1. Genel Liseler	133
7.1.1.3.2.2. Mesleki Teknik Öğretim	134
7.1.1.4. Yüksek Öğretim	135
7.1.1.4.1. KKTC'deki Yüksek Öğretim Kurumları	136
7.1.1.4.1.1. Atatürk Öğretmen Akademisi	136
7.1.1.4.1.2. Doğu Akdeniz Üniversitesi	136
7.1.1.4.1.3. Lefke Avrupa Üniversitesi	140
7.1.1.4.1.4. Girne Amerikan Üniversitesi	143
7.1.1.4.1.5. Yakın Doğu Üniversitesi	146
7.1.1.4.1.6. Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi	149
7.1.1.4.1.7. Ortadoğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) Kuzey Kıbrıs Kampüsü	152
7.1.1.4.1.8. Anadolu Üniversitesi	153
7.1.1.4.2. Türkiye ve Üçüncü Ülkelerde Okuyanlar	155
7.1.1.5. Özel Eğitim	157
7.1.1.5.1. Lefkoşa Özel Eğitim ve İş Eğitim Merkezi	158

	Sayfa No
7.1.1.5.2. Girne Özel Eğitim Merkezi	158
7.1.1.5.3. Lefkoşa Özel Eğitim Merkezi	158
7.1.1.5.4. Yeşilyurt Özel Eğitim Merkezi	159
7.1.1.5.5. Rauf Raif Denктаş Görme Engellileri Eğitim Okulu	159
7.1.1.5.6. Gazimağusa Özel Eğitim Merkezi	159
7.1.2. Yaygın Eğitim	159
7.2. Sorunlar	161
8. Kültür	163-174
8.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler	163
8.2. Sorunlar	172
9. Gençlik	175-178
9.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler	175
9.2. Sorunlar	177
10. Spor	179-182
10.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler	179
10.2. Sorunlar	182
11. Sağlık	183-195
11.1. Mevcut Durum	183
11.1.1. Kamu Tarafından Yürütülen Sağlık Hizmetleri	184
11.1.1.1. Temel Sağlık Hizmetleri (Koruyucu Hekimlik Hizmetleri)	186
11.1.1.2. Yataklı Tedavi Hizmetleri	187
11.1.1.3. İlaç ve Eczacılık Hizmetleri	189
11.1.1.4. Laboratuvar Hizmetleri	189
11.2.2. Sağlık Harcamaları	189
11.2.3. Sağlık Yatırımları	190
11.1.2. Özel Kesimde Yürütülen Sağlık Hizmetleri	191
11.3. Sorunlar	194
12. Çalışma ve Sosyal Güvenlik	196-224
12.1. Çalışma Yaşamı	196
12.1.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler	196
12.1.1.1. Hanehalkı İşgücü Anketine Göre İstihdam	196
12.1.1.2. 2006 Yılı Nüfus ve Konut Sayımına Göre İstihdam	198
12.1.1.3. Teşvik Prim Sistemi Uygulaması	199
12.1.1.4. Çalışma Dairesi	199
12.1.1.5. Asgari Ücret	204
12.1.1.6. Sendikalar Mukayyitliği	205
12.1.2. Sorunlar	206
12.2. Sosyal Güvenlik	207
12.2.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler	207
12.2.1.1. Sosyal Güvenlik Yasası	208
12.2.1.2. Sosyal Sigortalar Yasası	209
12.2.1.3. Emeklilik Yasası	217
12.2.1.4. İhtiyat Sandığı Yasası	220

	Sayfa No
12.2.1.5 Sosyal Hizmetler Dairesi	221
12.2.2. Sorunlar	224
13. Çevre	225-264
13.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler	231
13.1.1. Çevreyi Oluşturan Kaynaklar, Kaynakları Etkileyen Bazı Faaliyetler ve Etkileri	231
13.1.2. Yasal ve Örgütsel Durum	244
13.1.3. Eksiklikler ve Kısıtlayıcılar	249
13.1.4. Fırsatlar ve Olanaklar	253
13.1.5. 2009 Yılı Programı Döneminde Yapılan Çalışmalar	254
13.2. Sorunlar	260
14. Fiziki Planlama	265-287
14.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler	266
14.1.1. Yasal, Örgütsel Durum ve Planlama Çalışmaları	266
14.1.2. Çevreyi Etkileyen Sektörlerle İlgili Planlama Çalışmaları	274
14.1.3. Konut ve Fiziki Planlama	276
14.1.4. Uygulama ve İmar Denetimi	277
14.1.5. Parasal Kaynaklar	279
14.1.6. 2009 Yılı Programı Döneminde Yapılan Çalışmalar	280
14.2. Sorunlar	283
15. İskan ve Rehabilitasyon, Konut Edindirme	288-306
15.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler	288
15.1.1. Eşdeğer Tahsis Uygulamaları	288
15.1.2. Taşınmaz Mal Komisyonu Uygulamaları	293
15.1.3. Diğer Uygulamalar	295
15.1.4. Konut Edindirme Uygulamaları	298
15.1.5. İskan ve Sosyal Konut Edindirme Uygulamalarının Çevre ve Fiziki Planla Etkileri	303
15.2. Sorunlar	305
16. Kooperatifçilik	307-311
16.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler	307
16.2. Sorunlar	311
17. İdari Örgütlenme	312-317
17.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler	312
17.2. Sorunlar	315
18. Yerel Yönetimler	318-326
18.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler	318
18.2. Sorunlar	326
19. Beşeri Kaynaklar, Aile, Kadın, Çocuk ve Engelliler	327-348
19.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler	327

	Sayfa No
19.1.1. Beşeri Kaynaklar	327
19.1.2. Aile	327
19.1.3. Kadın	329
19.1.4. Çocuk	337
19.1.5. Engelliler	339
19.2. Sorunlar	347

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa No
1	GSYİH'nın Sektörel Dağılımı ve GSMH (TL)	2
2	Ekonominin Genel Dengesi	6
3	Yıllar İtibarıyla Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı (TL)	8
4	Sabit Sermaye Yatırımlarının Kesimler İtibarıyla Dağılımı	10
5	Sabit Sermaye Yatırımlarının Kesimler ve Sektörler İtibarıyla Yüzde Dağılımı	11
6	Tüketim Harcamaları	13
7	Kamu Kesimi Genel Dengesi	16
8	Kamu Borç Stoku	19
9	Özel Kesim Genel Dengesi	21
10	Devlet Bütçe Dengesi (TL)	23
11	Ödemeler Dengesi	27
12	Tüketici Fiyatları Endeksi	30
13	Aylık Ortalama Resmi Döviz Kur Değişimleri	32
14	Türk Lirası Mevduat Gelişmeleri	35
15	Döviz Mevduat Gelişmeleri	35
16	Banka Kredilerinin Sektörel Dağılımı	36
17	KKTC'de Arazi Dağılımı	40
18	Ekilen Arazi Miktarının Ürün Çeşidine Göre Dağılımı	41
19	Tarımsal Üretim Ürün Çeşitlerine Göre Dağılımı	42
20	Sulu Arazi Dağılımı	43
21	Tarımsal Makine, Araç-Gereç Parkı	44
22	Hayvan Sayısı	45
23	Hayvansal Üretim	46
24	Tatbik Edilen Koruyucu Aşıların Yıllara Göre Dağılımı	47
25	Fidan Dağıtımı ve Ağaçlandırılan Alanlar	49
26	Yapacak ve Yakacak Odun Üretimi	50
27	Kayıtlı Balıkçı Sayısı ve Balıkçı Tekneleri	51
28	Sanayi Bölgelerindeki İşletmelerin 2009 Yılı Faaliyet Alanları	58
29	Toplam İhracat İçindeki Önemli Sanayi Ürünlerinin Değerleri	60
30	Nüfus Sayımı ve İşgücü Anketine Göre Sanayi Sektöründeki İstihdamın Durumu	61
31	Sanayi Sektörü Sabit Sermaye Yatırımlarının Toplam Sabit Yatırımları İçindeki Yeri	62
32	47/2000 sayılı Yasa kapsamında Devlet Planlama Örgütü'nde Teşvik Belgesi Almış Sanayi Yatırım Projeleri	64
33	Sanayi Dairesi Tarafından Sağlanan Devlet Destek ve Teşvikleri	65
34	Ticaret Dairesi'nin Sanayi Ürünlerine Sağladığı Navlon ve Teşvik Primi Değerleri	66
35	Yıllara Göre Süt Ürünlerine Sağlanan İhracat Teşvik Primi (Sübvansiyeye) Tutarları	67
36	KKTC Kalkınma Bankası Tarafından Kullanılan Sanayi ve KOBİ Sektörü Krediler Toplamı	68
37	Mevcut Taş Ocaklarının Malzeme Üretimi	69
38	Taş Ocaklarında Patlayıcı Madde Kullanım Miktarı	69
39	Mevcut Elektrik Santrallerinin Üretim Değerleri	70
40	Mevcut Elektrik Santrallerinin Aylara Göre Elektrik Üretimi (Mwh)	71

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa No
41	Aktif Elektrik Tüketici Sayısı ile Tüketimin Tüketici Gruplarına Göre Dağılımı	72
42	Bölgelere Göre Elektrik Tüketim Değerleri	73
43	Enerji Dağıtım Hatları ve Trafo Kapasiteleri	73
44	Bölgelere Göre Kuyu Ruhsatlandırma Sayıları	75
45	Aylara Göre Belediyelerin Kullanımına Sunulan Su Miktarı (m ³)	75
46	Belediyelerin Kullanımına Sunulan Yıllık Su Miktarı (m ³)	76
47	Mevcut Göletlerin Kapasite ve Yıl İçerisinde Ölçülen En Yüksek Doluluk Miktarları (m ³)	77
48	Gazimağusa Serbest Liman ve Bölgesi'nde Faaliyet Gösteren Firma Sayısı, Gelen-Giden Yük Miktarı ve Bölgenin Faaliyetleri Neticesinde Sağladığı Gelirleri	78
49	Yıllar İtibarıyla Bazı İnşaat Türlerinin Maliyetleri	86
50	Toplam Yapı İnşaatı ve Konut İnşaatı(2007-2009)	88
51	Kentsel Konut İnşaatlarında Gelişme (2007-2009)	88
52	Kırsal Konut İnşaatlarında Gelişme (2007-2009)	89
53	Dış Ticaretin Ülkelere Göre Dağılımı	93
54	Dış Ticaret Hacminin Ülkelere Göre Dağılımı	94
55	Ülkelere Göre Dış Ticaret Dengesi	95
56	Yeşil Hat Tüzüğü Kapsamında Güney Kıbrıs'la Olan Ticaret	95
57	KKTC Dışsatımının Yapısı	97
58	Ana Mal Gruplarına Göre Dışalım	97
59	Yolcu Sayısında ve Yapısında Gelişme	100
60	KKTC'ye Hava ve Deniz Yolu İle Gelen Yolcuların Uyruklarına Göre Dağılımı	101
61	Turistik Konaklama Tesislerde Geceleme ve Doluluk Oranları	102
62	Turistik Konaklama Tesislerinin Bölgeler ve Tesis Türlerine Göre Doluluk Oranları	103
63	KKTC ile Çalışan Yabancı Tur Operatörleri ve Bu Tercihle Gerçekleşen Geceleme Sayısının Ülkelere Göre Dağılımı	104
64	Ulaşım Tercihleri	105
65	Turizm Hizmetleri Arzı	106
66	Konaklama Tesislerinin Sınıflarına Göre Dağılımı	108
67	Konaklama Tesislerinin Bölgelere Göre Dağılımı	109
68	Turizm Gelirleri ve Döviz Gelirlerindeki Payı	109
69	Devlet Planlama Örgütü Tarafından Teşvik Belgesi Verilen Turizm Projelerinin Bölgelere ve Yıllara Göre Dağılımı	110
70	Yurtdışı Yük ve Yolcu Taşımacılığı	117
71	Havayolu Yük, Yolcu ve Sefer Sayıları	117
72	Denizyolu Yük ve Yolcu Taşınması	120
73	Gazimağusa Limanına Taşınan Yük Miktarları ve Taşıyan Gemilerin Milliyetleri	121
74	Bölge Santralleri ve Hat Kapasiteleri	123
75	Radyo ve Televizyon Şebekesi Gelişim Tablosu	125
76	TV Kanal Sayısı	126
77	Radyo Kanal Sayısı	126
78	Okul Öncesi Eğitim	130
79	Özel ve Devlet İlkokullar	132

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa No
80	Özel ve Devlet Ortaokulları	133
81	Özel ve Devlet Genel Liseleri	134
82	Mesleki Teknik Liseler	135
83	Doğu Akdeniz Üniversitesi Öğrencilerinin Fakülte, Bölüm ve Uyruklarına Göre Dağılımı	138-139
84	Doğu Akdeniz Üniversitesi'ndeki Öğrencilerin Yıllar İtibarıyla Uyruklarına Göre Dağılımı	140
85	Lefke Avrupa Üniversitesi'ndeki Öğrencilerinin Fakülte, Bölüm ve Uyruklarına Göre Dağılımı	141
86	Lefke Avrupa Üniversitesi'ndeki Öğrencilerin Yıllar İtibarıyla Uyruklarına Göre Dağılımı	142
87	Girne Amerikan Üniversitesi'ndeki Öğrencilerinin Fakülte, Bölüm ve Uyruklarına Göre Dağılımı	144
88	Girne Amerikan Üniversitesi'ndeki Öğrencilerin Yıllar İtibarıyla Uyruklarına Göre Dağılımı	145
89	Yakın Doğu Üniversitesi'ndeki Öğrencilerinin Fakülte, Bölüm ve Uyruklarına Göre Dağılımı	147-148
90	Yakın Doğu Üniversitesi'ndeki Öğrencilerin Yıllar İtibarıyla Uyruklarına Göre Dağılımı	149
91	Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi'ndeki Öğrencilerinin Fakülte, Bölüm ve Uyruklarına Göre Dağılımı	150
92	Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi'ndeki Öğrencilerin Yıllar İtibarıyla Uyruklarına Göre Dağılımı	151
93	Ortadoğu Teknik Üniversitesi Kuzey Kıbrıs Kampüsü'ndeki Öğrencilerinin Fakülte, Bölüm ve Uyruklarına Göre Dağılımı	152
94	Ortadoğu Teknik Üniversitesi Kuzey Kıbrıs Kampüsü'ndeki Öğrencilerin Yıllar İtibarıyla Uyruklarına Göre Dağılımı	153
95	Anadolu Üniversitesi'ndeki Öğrencilerin Yıllar İtibarıyla Uyruklarına Göre Dağılımı	154
96	Yüksek Öğretimde Öğrenci Dağılımı	156
97	Yaygın Eğitim	160
98	Milli Kütüphane İle Halk Kütüphanelerindeki Kitap Sayıları	164
99	Milli Kütüphane İle Halk Kütüphanelerindeki Üye Sayıları	165
100	Milli Kütüphane İle Halk Kütüphanelerindeki Kitapların Konularına Göre Dağılımı	166
101	Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi'nin Kaynaklarının Aylık Kullanım Ortalaması	169
102	Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi'nin Ziyaretçilerinin Yurttaşlık, Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre Yıllık Dağılımı	169
103	Envanteri Yapılan Eski Eserlerin Dökümü	170
104	Ziyaretçi Sayıları İle Sağlanan Gelirler	171
105	Müzelerin Türlerine Göre Dağılımı	171
106	12-24 Yaş Grubu Genç Nüfusun Yıllara Göre Dağılımı	175
107	Federasyonların Sayısal Durumları	180
108	Mevcut Spor Tesislerimiz	181
109	Kamu Sağlık Servislerinde Çalışan Personelin Bölgelere Göre Dağılımı	185
110	Kamu Sağlık Servislerindeki Yatak Durumu	186

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa No
111	Kamu Sağlık Servislerinde Çalışan Doktorların Branşlarına Göre Dağılımı	188
112	Kamu Sağlık Harcamalarının Devlet Bütçesi ve GSMH'ya Oranı	190
113	Kamu Sağlık Yatırımlarının Toplam Yatırımlar ve Bütçe İçerisindeki Payı	190
114	Özel Sağlık Kuruluşlarının ve Yatak Sayılarının Bölgelere Göre Dağılımı	191
115	Özel Sağlık Kuruluşlarının ve Personelinin Bölgelere Göre Dağılımı	192
116	Özel Kesimde Çalışan Uzman Hekimlerin Branşlarına Göre Dağılımı	193
117	Hanehalkı İşgücü Anketine Göre İstihdamın İktisadi Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı	197
118	Hanehalkı İşgücü Anketine Göre Bazı Temel Göstergeler	197
119	2006 Yılı Genel Nüfus ve Konut Sonuçlarına Göre İstihdam Edilen Nüfusun Ekonomik Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı	198
120	Kayıtlı Tamamen İşsizlerin İstihdamı Genel Görünüm Tablosu	200
121	Yabancı Uyruklulara Verilen Çalışma İzinleri	200
122	Kayıtlı Aktif İşsizlerin Eğitim Seviyelerine Göre Dağılımı	202
123	Yapılan Plasmanların Sektörlere Göre Dağılımı	202
124	Yapılan Plasmanların Kamu ve Özel Sektör Ayrımına Göre Dağılımı	203
125	Plasmanı Yapılan İşsizlerin Ana Meslek Guruplarına Göre Dağılımı	203
126	İş Kazaları ve Neticeleri	204
127	Asgari Ücret Miktarları ile Yıllık Artışlar	205
128	KKTC'nde Faaliyet Gösteren Sendika ve Sendika Federasyonlarının Üye Sayısı	205
129	İşyeri ve Sigortalı Tescillerinin Bölgelere Göre Dağılımı	208
130	Sosyal Güvenlik Yasası'na Göre Prim Oranları	208
131	Prime Esas Kazançların Alt ve Üst Sınırları	210
132	Sosyal Sigortalardan Yapılan Maaş Ödemelerinin Alt ve Üst Sınırları	211
133	Tescilli Sigortalı Sayıları	211
134	Tescilli Sigortalıların Bölgelere Göre Dağılımı	212
135	Tescilli İşyerlerinin Dağılımı	213
136	Sosyal Sigortalardan Maaş Alanların Kategorilerine Göre Dağılımı	213
137	Sosyal Sigortalardan Maaş Alanların Statülerine Göre Dağılımı	214
138	Sosyal Sigortalardan Maaş Ödemelerinin Fon ve Devlet Ayrımı	215
139	Sosyal Sigortalara Bildirilen İşsizlik Vakalarının Seyri	215
140	Sosyal Sigortalardan Dairesi Tarafından Uygulanan Prim Oranları	216
141	Kamu Görevlilerinin Emeklilik İştirak Payı Kesintileri	219
142	İhtiyat Sandığına Yatırım Yapan Kişi Sayıları	220
143	İhtiyat Sandığına Yapılan Tahsisatların Nevine Göre Dağılımı	221
144	İhtiyat Sandığından Ödenen Kişi Sayısı	221
145	Sosyal Hizmetler Dairesi'nce Yapılan Ödemelerin Nevine Göre Dağılımı ve Ödenen Miktarlar	223
146	Çeyiz Yardımı Alan Kişi Sayısı ve Kişi Başı Miktarı	223
147	Sosyal Hizmetler Dairesince Yapılan Ödemelerin Çeşitleri ile Miktarları	224
148	Çevreyle İlgili Uluslararası Sözleşme, Protokol, Deklerasyon, Konferans ve Diğerleri	229-230
149	KKTC'nin Arazi Varlığı	237
150	KKTC'nin Tarım Arazisi Kullanımı	237
151	Orman Alanlarının Niteliği	238

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa No
152	Orman Alanlarının Mülkiyeti	238
153	KKTC Orman Alanının Ağaç Türlerine Göre Dağılışı	240
154	Mevcut Orman İçi Dinlenme ve Piknik Alanları	241
155	1996 ve 2006 Genel Nüfus Sayımına Göre Nüfus ve Yerleşim Büyüklükleri	274
156	Kent ve Kır Nüfusunun Yıllara Göre Dağılımı Yerleşim Büyüklükleri	274
157	KKTC'de İnşaat ve Parselasyon Adedi	277
158	Mücahit ve Mukavemetçi Verilen Puan Belgeleri	291
159	Kaynak Paketleri	296
160	Kaynak Dağıtımları	298
161	Sosyal Konut Üretimi	300
162	Şehit Çocuklarına Verilen Arsalar	301
163	Kırsal Kesim Projeleri	302
164	Faaliyet Göstermekte Olan Kooperatif Kuruluşları	307
165	Faaliyet Göstermekte Olan Kooperatif Kuruluşlarının Türlerine Göre Teftiş Durumu	308
166	KT Kooperatif Merkez Bankası'nın Plasman Durumu	309
167	KT Kooperatif Merkez Bankası Plasmanlarının Sektörel Dağılımı	310
168	Devletten Maaş Çekmekte Olan Memur, İşçi ve Emekliler	312
169	İngilizce Eğitim Merkezinin Kursiyer Sayıları	313
170	KKTC Belediyelerinin Devletten Aldıkları Katkı	320
171	Belediyelerin Gelirleri	321
172	Belediyelere Yapılan Devlet Katkısının Mahalli Gelirler İçindeki Payı	322
173	Belediyelerin Giderleri	322
174	Belediyelerdeki Emekli, Memur ve İşçi Sayıları	323
175	İlçelere Göre Belediyeleşme Oranı	324
176	Nüfus Dilimlerine Göre Belediye Sayısı ve Nüfus	325
177	Belediyelerde Mevcut Araçlar	325
178	Yıllara Göre Evlenme ve Boşanma Sayısı	328
179	Okuma Yazma Bilen Kadın ve Erkek Nüfusun Mezun Oldukları Öğretim Kurumlarına Göre Dağılımları	332
180	Medeni Durum ve Cinsiyete Göre Dağılım	333
181	Çalışan Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı	334
182	Çalışanların Ana Meslek Gruplarına ve Cinsiyete Göre Dağılımı	335
183	Kamu Sektöründeki Memur, Öğretmen ve Polislerin Toplam Sayısı ve Cinsiyetine Göre Dağılımı	336
184	Kamu Sektöründeki Üst Kademe Yöneticilerinin Cinsiyetine Göre Dağılımı	337
185	Sosyal Hizmetler Dairesi'ne Bağlı Yuva/Yurtlarda ve SOS'de Barınan Çocuk Sayıları	339
186	Engel Türü ve Cinsiyet	344
187	İlçelere Göre Engellilerin Dağılım Sayıları ve Oranları	344
188	İstihdam Edilen Engellilerin Cinsiyet, Çalıştıkları İşyeri ve Engel Türüne Göre Dağılımı	345
189	İlçelere Göre Çalışma İsteğiyle Bekleyen Engellilerin Sayıları ve Oranları	345
190	Çalışma İsteğiyle Bekleyen Engellilerin Yaş Grupları ve Engel Türlerine Göre Dağılımları	346

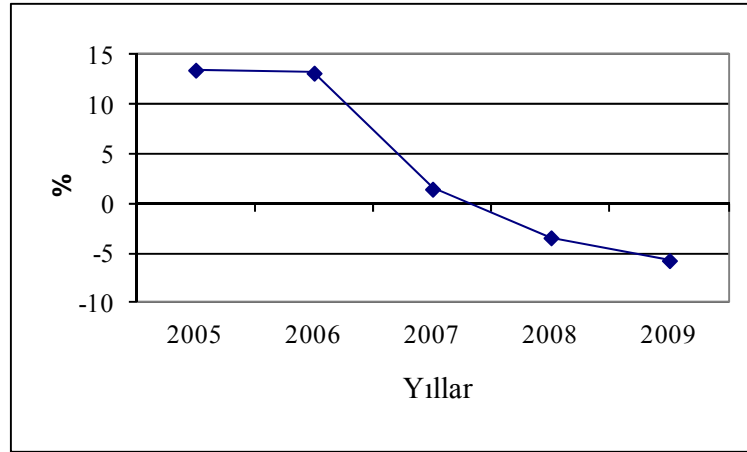
BİRİNCİ BÖLÜM

MAKROEKONOMİK GELİŞMELER

1. Büyüme Hızı ve GSMH'nın Bileşimi

KKTC ekonomisi 2003-2006 yılında yakaladığı büyüme trendini sonraki yıllarda sürdürmemiş, 2007 yılında %1.5 düzeyinde kalan reel büyüme hızı, 2008 yılında % 3.4 ve 2009 yılında da %5.7 oranında daralmıştır (grafik 1). Böylelikle GSMH'daki ortalama reel büyüme hızı son beş yılda % 3.8 olarak gerçekleşmiş ve cari fiyatlarla 2009 yılında 5,415,280,698.8 TL'sına ulaşmıştır (tablo 1). 2009 yılında, cari fiyatlarla % 5.6 oranında artan GSMH, ABD Doları bazında ise, % 12.4 oranında artarak 3,502.5 milyon Dolara ulaşmıştır. Böylelikle kişi başına GSMH 2008 yılındaki 16,158 Dolar düzeyinden 2009 yılında 13,930 Dolar'a düşmüştür.

Grafik-1 Büyüme Hızı

Sektörler itibarıyla reel gelişmeler incelendiğinde; 2009 yılında tarım, otelcilik- lokantacılık, konut sahipliği, serbest meslek ve hizmetler, mali müesseseler dışındaki sektörlerde reel daralma yaşandığı görülmektedir.

Tablo-1 GSYİH'nın Sektörel Dağılımı ve GSMH

Sektörler	2008		2009		Büyüme Hızı(%)		Payı %	
	Cari	Sabit	Cari	Sabit	Cari	Sabit	2008	2009
	(TL)							
1. Tarım	259,154,100.9	938.1	300,616,430.7	1,014.8	16.0	8.2	5.1	5.6
1.1. Bitkisel	137,725,583.2	423.8	154,210,929.2	476.1	12.0	12.3	2.7	2.9
1.2. Hayvancılık	105,088,421.9	434.0	127,678,531.2	461.1	21.5	6.2	2.1	2.4
1.3. Ormancılık	890,117.9	19.5	724,255.4	15.0	-18.6	-23.1
1.4. Balıkçılık	15,449,977.9	60.8	18,002,714.9	62.6	16.5	3.0	0.3	0.3
2. Sanayi	542,766,477.2	1,457.6	516,727,436.0	1,324.5	-4.8	-9.1	10.7	9.6
2.1. Taşocakçılığı	42,297,366.5	58.8	35,529,787.9	49.7	-16.0	-15.5	0.8	0.7
2.2. İmalat Sanayii	202,736,045.2	1,104.3	171,815,806.2	986.1	-15.3	-10.7	4.0	3.2
2.3. Elektrik-Su	297,733,065.5	294.5	309,381,841.9	288.7	3.9	-2.0	5.9	5.8
3. İnşaat	362,216,034.6	2,049.0	346,383,111.8	1,670.8	-4.4	-18.5	7.1	6.4
4. Ticaret-Turizm	721,709,047.4	2,524.8	766,293,097.7	2,304.6	6.2	-8.7	14.2	14.3
4.1. Toptan ve Perakende Ticaret	491,869,791.6	2,123.7	484,110,428.6	1,881.8	-1.6	-11.4	9.7	9.0
4.2. Otelcilik ve Lokantacılık	229,839,255.8	401.1	282,182,669.0	422.7	22.8	5.4	4.5	5.2
5. Ulaştırma-Haberleşme	614,527,377.1	1,456.2	597,262,858.8	1,415.3	-2.8	-2.8	12.1	11.1
6. Mali Müesseseler	357,835,272.5	548.7	388,421,732.4	558.0	8.5	1.7	7.0	7.2
7. Konut Sahipliği	175,938,464.6	678.3	202,491,463.9	703.8	15.1	3.8	3.5	3.8
8. Serbest Meslek ve Hizmetler	525,208,660.7	1,600.9	609,293,196.4	1,655.9	16.0	3.4	10.3	11.3
9. Kamu Hizmetleri	1,103,967,143.1	1,906.1	1,201,228,086.4	1,810.3	8.8	-5.0	21.7	22.3
10. İthalat Vergileri	416,585,101.4	1,497.8	447,601,464.0	1,392.0	7.4	-7.1	8.2	8.3
11. GSYİH(p.f.)	5,079,907,679.4	14,657.4	5,376,318,878.0	13,850.0	5.8	-5.5	100.0	100.0
12. Net Dış Alem Faktör Gelirleri	48,426,455.0	139.7	38,961,820.8	100.4	-19.5	-28.1	1.0	0.7
GSMH(p.f.)	5,128,334,134.4	14,797.2	5,415,280,698.8	13,950.4	5.6	-5.7	101.0	100.7

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Tarım sektöründe 2009 yılında %8.2 oranında büyüme yaşanmıştır. 2009 yılında tarımın alt sektörleri olan, bitkisel üretimde %12.3, hayvancılık %6.2 ve balıkçılık sektöründe de %3 oranında büyüme olmuştur. Ormancılık sektöründe ise , % 23.1oranında gerileme yaşanmıştır.

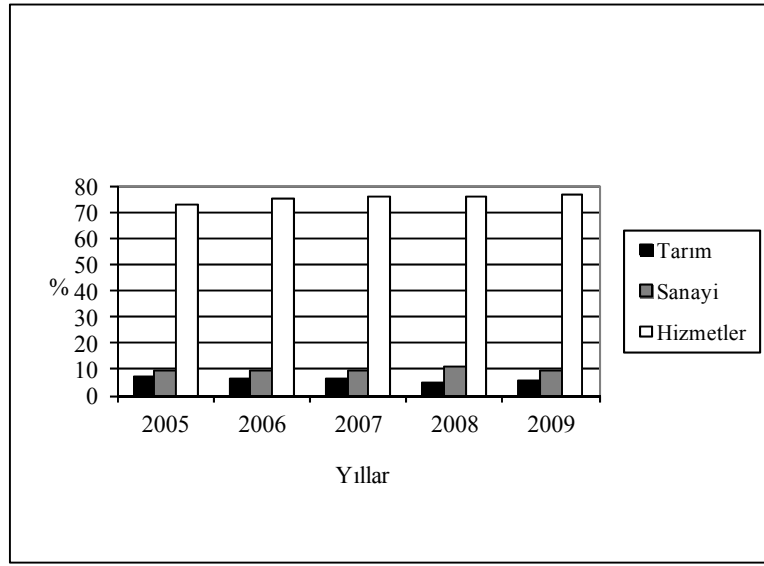
Sanayi sektöründeki gelişmelere baktığımız zaman; taşocakçılığı ve imalat sanayii alt sektörlerinin sırasıyla % 15.5 ve % 10.7 oranında gerilemesi sonucunda, sektörün % 9.1 oranında daraldığı görülmektedir.

Hizmet sektörlerine baktığımızda ise; inşaat sektöründe %18.5 oranında daralma gerçekleşmiştir. Hizmetler sektöründe bir diğer gerileme, % 11.4 oranıyla toptan ve perakende ticaret sektöründe yaşanmıştır. Otelcilik-lokantacılık sektöründe, özellikle konaklamalardaki artışın etkisiyle % 5.4 oranında reel büyümeolmuştur. Ulaştırma-haberleşme sektöründe ise, KTHY'nın kapanmasının ardından hava yolcu taşımacılığında yaşanan düşüşün etkisiyle %2.8 oranında daralma gerçekleşmiştir. Bankacılık sektörü geçtiğimiz yılda yakaladığı trendi devam ettiremeyerek % 1.7 düzeyinde kalmıştır. Serbest meslek ve hizmetler sektöründe ise yüksek öğrenimde yaşanan gelişmeler sonucunda % 3.4 reel büyüme gerçekleşmiştir.

Sektörel gelişmeler sonucunda GSYİH'da, 2009 yılında % 5.5 oranında reel daralma gerçekleşmiştir. Net dış alem faktör gelirlerinde ise gelir kalemlerindeki genel gerilemenin etkisiyle, % 28.1 oranında daralma yaşandığı görülmektedir.

2009 yılında sektörlerin GSYİH içerisindeki payları incelendiğinde; kamu hizmetleri, ticaret-turizm, serbest meslek ve hizmetler, ulaştırma- haberleşme, sanayi ve toptan ve perakende ticaret sektörlerinin en ağırlıklı sektörler olduğu gözlemlenmektedir. Bu sektörlerin payları sırasıyla; % 22.3, % 14.3, % 11.3, % 11.1, % 9.6 ve % 9.0 olmuştur.

Grafik – 2 Sektörel Dağılım

2009 yılında cari fiyatlarla % 5.6 oranında artan GSMH'ya göre yıllık fiyat artışı % 12.0 oranında gerçekleşmiştir. 2009 yılında en yüksek fiyat artışları % 17.3 oranıyla inşaat, % 16.5 ile otel-lokanta, % 16.3 ile ticaret, % 15.6 ile ithalat vergileri, %14.6 ile kamu hizmetleri ve %14.4 ile hayvancılık ve %13.2 ile balıkçılık sektörlerinde olmuştur.

2. Kaynakların Kullanımı

2.1. Ekonominin Genel Dengesi

KKTC ekonomisinde 2002 yılında yakalanan büyüme trendinin 2007 yılında yavaşlayarak devam ettiği, 2008 yılında ise reel olarak %3.4 oranında daraldığı ve bu daralmanın 2009 yılında da 5.7 oranıyla devam ettiği görülmektedir (tablo 2). GSMH ve dış açıktan oluşan toplam kaynaklar, 2009 yılında dış açıktan gerçekleşen düşüştüğü dolayısı GSMH'daki daralmanın üzerinde, %12,5 oranında reel bir gerileme göstererek cari fiyatlarla 5,516,650,698.8 TL değerinde kalmıştır. 2009 yılında GSMH toplam kaynakların %98.1'ini oluştururken, dış açık cari fiyatlarla 101,370,000.0 TL olarak toplam kaynakların %1.9'u düzeyinde gerçekleşmiştir. 2008 yılında GSMH toplam kaynakların %91.1'i oranında gerçekleşirken, dış açık %8.9'unu oluşturmaktaydı.

2009 yılında gerçekleşen ekonomik daralmadan yatırım harcamalarının olumsuz yönde etkilendiği ve reel olarak %19.4 oranında daraldığı görülmektedir (tablo 2). Toplam tüketimde ise reel olarak %10.9 oranında bir küçülme gözlemlenmektedir. Böylece 2008 yılında toplam kaynakların %18.6'sı toplam yatırımlara, %81.4'ü ise toplam tüketime kanallandırmışken bu oranlar 2009 yılında toplam tüketim lehine bir gelişme göstererek sırasıyla %17.2 ve %82.8 oranlarında gerçekleşmiştir. 2009 yılında cari fiyatlarla 4,570,044,559.7 TL olarak gerçekleşen toplam tüketimin %32.5 oranındaki kısmını kamu tüketimi, %67.4 oranındaki kısmını ise özel tüketim oluşturmaktadır. Toplam yatırımların GSMH içerisindeki payı 2009 yılında 2008 yılına göre azalarak %17.5 oranında, toplam tüketimin payı ise %84.4 oranında gerçekleşmiştir.

Kamu harcanabilir gelir 2009 yılında 2008 yılına göre reel olarak %35.5 oranında bir daralma gerçekleştirmiş ve cari fiyatlarla 751,938,260.8 TL düzeyinde gerçekleşmiştir. Böylece kamu harcanabilir gelirin 2008 yılında %18.5 oranında olan GSMH içerisindeki payı 2009 yılında %13.8 olarak gerçekleşmiştir. Özel harcanabilir gelir 2009 yılında reel olarak %1.9 oranında artmış, GSMH içerisindeki payı ise %86.1 oranında gerçekleşmiştir.

Tablo - 2 Ekonominin Genel Dengesi

TL

	2008		2009 ¹		Değişme %	
	Cari	1977 Yılı	Cari	1977 Yılı	Cari	1977 Yılı
1. Toplam Kaynaklar	5,629,284,184.4	16,242.6	5,516,650,698.8	14,211.5	-2.0	-12.5
1.1. GSMH	5,128,334,134.4	14,797.2	5,415,280,698.8	13,950.4	5.6	-5.7
1.2. Dış Açık	500,950,050.0	1,445.4	101,370,000.0	261.1	-79.8	-81.9
2. Toplam Yatırımlar	1,049,142,187.9	3,027.2	946,606,139.1	2,438.6	-9.8	-19.4
2.1. Sabit Sermaye Yatırımları	1,062,702,394.2	3,066.3	930,347,471.4	2,396.7	-12.5	-21.8
2.1.1. Kamu	267,192,187.9	771.0	162,637,178.5	419.0	-39.1	-45.7
2.1.2. Özel	795,510,206.3	2,295.4	767,710,292.9	1,977.7	-3.5	-13.8
2.2. Stok Değişmeleri	-13,560,206.3	-39.1	16,258,667.7	41.9
2.2.1. Kamu	13,833,147.5	39.9	22,475,490.8	57.9	62.5	45.1
2.2.2. Özel	-27,393,353.8	-79.0	-6,216,823.1	-16.0
3. Toplam Tüketim	4,580,141,996.5	13,215.5	4,570,044,559.7	11,773.0	-0.2	-10.9
4. Kamu Harcanabilir Geliri	1,041,495,990.3	3,005.1	751,938,260.8	1,937.1	-27.8	-35.5
4.1. Kamu Tüketimi	1,366,456,132.8	3,942.7	1,487,589,785.8	3,832.2	8.9	-2.8
4.2. Kamu Tasarrufu	-324,960,142.5	-937.6	-735,651,525.0	-1,895.1	126.4	102.1
4.3. Kamu Yatırımı	281,025,335.4	810.9	185,112,669.3	476.9	-34.1	-41.2
4.4. Kamu Tasarruf-Yatırım Farkı	-605,985,477.9	-1,748.5	-920,764,194.3	-2,372.0	51.9	35.7
5. Özel Harcanabilir Gelir	4,086,838,144.1	11,792.1	4,663,342,438.0	12,013.4	14.1	1.9
5.1. Özel Tüketim	3,213,685,863.7	9,272.7	3,082,454,773.9	7,940.8	-4.1	-14.4
5.2. Özel Tasarruf	873,152,280.4	2,519.4	1,580,887,664.1	4,072.6	81.1	61.6
5.3. Özel Yatırım	768,116,852.5	2,216.3	761,493,469.8	1,961.7	-0.9	-11.5
5.4. Özel Tasarruf-Yatırım Farkı	105,035,427.9	303.1	819,394,194.3	2,110.9	680.1	596.5
Özel Tasarruf Oranı (%)	21.4	21.4	33.9	33.9	58.7	58.7
6. Toplam Yurtiçi Tasarruflar	548,192,137.9	1,581.7	845,236,139.1	2,177.4	54.2	37.7
Yatırımlar/GSMH (%)	20.5	20.5	17.5	17.5	-14.6	-14.6
Tasarruflar/GSMH (%)	10.7	10.7	15.6	15.6	46.0	46.0

¹ Gerçekleşme tahmini

Kaynak : Devlet Planlama Örgütü

Toplam yurtiçi tasarruflar, 2009 yılında reel olarak %35.5 oranında artarak cari fiyatlarla 920,764,194.3 TL düzeyinde gerçekleşmiştir (tablo 2). 2009 yılında kamu tasarruf açığı reel olarak %102,1 oranında artarken, özel tasarruflarda %61.6 oranında bir artış gerçekleştiği gözlemlenmektedir. Bu gelişme neticesinde özel tasarruf oranı, 2008 yılına göre 2009 yılında artarak %33.9 oranında gerçekleşmiştir. 2009 yılında kamu tasarruf-yatırım açığı reel olarak %35.7 oranında artarak cari fiyatlarla 920,764,194.3 TL düzeyinde gerçekleşirken, özel tasarruf-yatırım farkının cari fiyatlarla 819,394,194.3 TL düzeyinde gerçekleştiği gözlemlenmektedir (tablo 2).

2.2. Sermaye Birikimi

2.2.1. Sermaye Birikiminin Kaynakları

2009 yılında cari fiyatlarla 946,606,139.1 TL düzeyinde gerçekleşen toplam yatırımların %89.3 oranındaki kısmı yurtiçi tasarruflarla, %10.7 oranındaki kısmı ise dış tasarruflarla finanse edilmiştir. 2008 yılında ise bu oranlar sırasıyla, %52.3 ve %47.7 olarak gerçekleşmiştir.

2.2.2. Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı

2008 yılında cari fiyatlarla 1,062,702,394.2 TL olarak gerçekleşen toplam sabit sermaye yatırımları 2009 yılında reel olarak %21.8 oranında daralarak 930,347,471.4 TL'na ulaşmıştır (tablo 3).

2009 yılında 2008 yılına göre haberleşme, mali müesseseler ve serbest meslek ve hizmetler sektörleri dışında kalan sektörlerde reel daralmaların gerçekleştiği görülmektedir. En büyük artış %49.5 oranıyla mali müesseseler sektöründe gerçekleşirken, serbest meslek ve hizmetler sektörü %39.2 oranında ve haberleşme sektörü ise %16.6 oranında artış göstermiştir. Her zaman toplam yatırımlar içerisinde en önemli paya sahip konut sahipliği sektöründe ise %20.5 oranında bir daralma gerçekleştirmiştir. 2009 yılında 2008 yılına göre en fazla daralan sektör %53.6 oranıyla sanayi sektörü olurken, bu sektörü %43.8 oranıyla turizm ve %35.7 oranıyla toptan ve perakende ticaret sektörü izlemiştir. (tablo3).

Tablo - 3 Yıllar İtibarıyla Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı

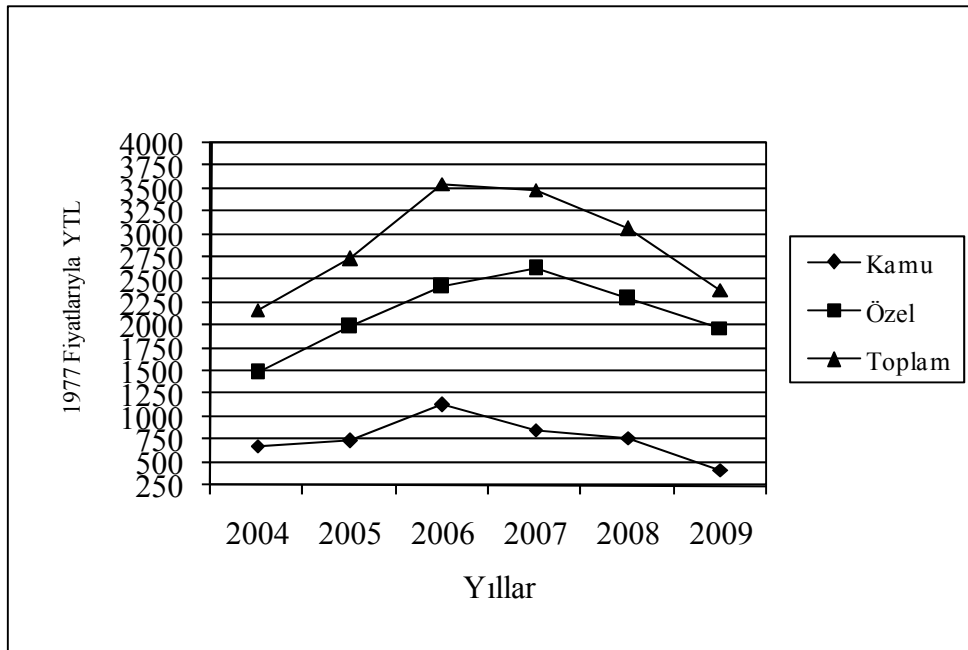
Sektörler	2008				2009				Değişme (%)		1977 Yılı Fiyatlarıyla
	Cari		1977 Yılı Fiyatlarıyla		Cari		1977 Yılı Fiyatlarıyla		Cari	Fiyatlarla	
	Fiyatlarla	Fiyatlarla	Fiyatlarla	Fiyatlarla	Fiyatlarla	Fiyatlarla	Fiyatlarla	Fiyatlarla	Fiyatlarla	Fiyatlarla	
1. Tarım	33,118,594.9	95.6	27,058,393.7	69.7	-18.3	-27.1					
2. Sanayi	199,708,263.8	576.2	103,835,938.2	267.5	-48.0	-53.6					
2.1. Taşocakçılığı	1,708,417.6	4.9	1,353,085.8	3.5	-20.8	-29.3					
2.2. İmalat	68,504,697.8	197.7	55,099,169.6	141.9	-19.6	-28.2					
2.3. Elektrik-Su	129,495,148.4	373.6	47,383,682.8	122.1	-63.4	-67.3					
3. Hizmetler	829,875,535.6	2,394.5	799,453,139.5	2,059.5	-3.7	-14.0					
3.1. İnşaat ¹	14,016,685.2	40.4	14,168,717.1	36.5	1.1	-9.7					
3.2. Toptan Ve Per.Tic.	42,451,755.2	122.5	30,587,555.0	78.8	-27.9	-35.7					
3.3. Turizm	39,764,196.6	114.7	25,012,858.0	64.4	-37.1	-43.8					
3.4. Ulaştırma	67,622,110.8	195.1	53,781,855.2	138.5	-20.5	-29.0					
3.5. Haberleşme	29,700,285.6	85.7	38,786,301.1	99.9	30.6	16.6					
3.6. Mali Müesseseler	14,893,304.4	43.0	24,946,590.4	64.3	67.5	49.5					
3.7. Konut Sahipliği	480,192,774.8	1,385.5	427,358,059.0	1,100.9	-11.0	-20.5					
3.8. Serbest Mes. Ve Hiz.	78,727,130.8	227.2	122,716,573.1	316.1	55.9	39.2					
3.9. Kamu Hizmetleri	62,507,292.3	180.4	62,094,630.6	160.0	-0.7	-11.3					
Toplam	1,062,702,394.2	3,066.3	930,347,471.4	2,396.7	-12.5	-21.8					

¹ Makine ve Teçhizat Yatırımları

Kaynak : Devlet Planlama Örgütü

Sabit sermaye yatırımlarının kesimler itibarıyla dağılımı tablo 4'te görülmektedir. Grafik 3 ise kesimler itibarıyla sabit sermaye yatırımlarında son altı yılda meydana gelen reel gelişmeyi göstermektedir. 2008 yılında toplam sabit sermaye yatırımlarının %25.1 oranındaki, cari fiyatlarla 267,192,187.9 TL tutarındaki kısmı kamu kesimi, %74.9 oranında ve 795,510,206.3 TL tutarındaki kısmı ise özel kesim tarafından gerçekleştirilmiştir. 2009 yılında kamu kesimi yatırımlarının sabit fiyatlarla %45.7 oranında, özel kesim yatırımlarının ise %13.8 oranında daraldığı görülmektedir. Böylece kamu yatırımlarının toplam içerisindeki payı %17.4 oranına düşerken, özel kesim yatırımlarının payı %82,6 oranına yükselmiştir. 2009 yılında kamu kesimi içerisinde yer alan Devlet yatırımlarının %55.6 oranında reel olarak daraldığı ve kamu kesimi içerisindeki payının %54.7 oranında gerçekleştiği gözlemlenmektedir.

Grafik-3 Sabit Sermaye Yatırımları

2008 yılında kamu kesimi yatırımları %44.7 oranıyla elektrik-su, %23.4 oranıyla kamu hizmetleri ve %20.5 oranıyla ulaştırma sektörlerinde, özel kesim yatırımları ise %60.2 oranıyla konut ve %9.9 oranıyla serbest meslek ve hizmetler sektörlerinde yoğunlaşmıştır. Toplam yatırımlar konut sektöründe %45.2 oranıyla yoğunlaşırken, elektrik-su, serbest meslek ve hizmetler, imalat ve kamu hizmetleri sektörlerinin payları sırasıyla %12.2, %7.4, %6.4 ve %5.9 oranlarında olmuştur (tablo 5).

Tablo - 4 Sabit Sermaye Yatırımlarının Kesimler İtibarıyla Dağılımı

Kesimler	2008		2009		Değişme (%)	
	1977 Yılı		1977 Yılı		1977 Yılı	
	Fiyatlarla	Fiyatlarıyla	Fiyatlarla	Fiyatlarıyla	Fiyatlarla	Fiyatlarıyla
1. Kamu Kesimi	267,192,187.9	771.0	162,637,178.5	419.0	-39.1	-45.7
1.1. Devlet	178,910,177.1	516.3	88,988,198.3	229.2	-50.3	-55.6
1.2. Diğer Kamu Kurumları ¹	88,282,010.8	254.7	73,648,980.2	189.7	-16.6	-25.5
2. Özel Kesim	795,510,206.3	2,295.4	767,710,292.9	1,977.7	-3.5	-13.8
Toplam	1,062,702,394.2	3,066.3	930,347,471.4	2,396.7	-12.5	-21.8

¹ KİT, Döner Sermayeli Kuruluşlar ve Yerel Yönetimler

Kaynak : Devlet Planlama Örgütü

Tablo - 5 Sabit Sermaye Yatırımlarının Kesimler ve Sektörler İtibarıyla Yüzde Dağılımı

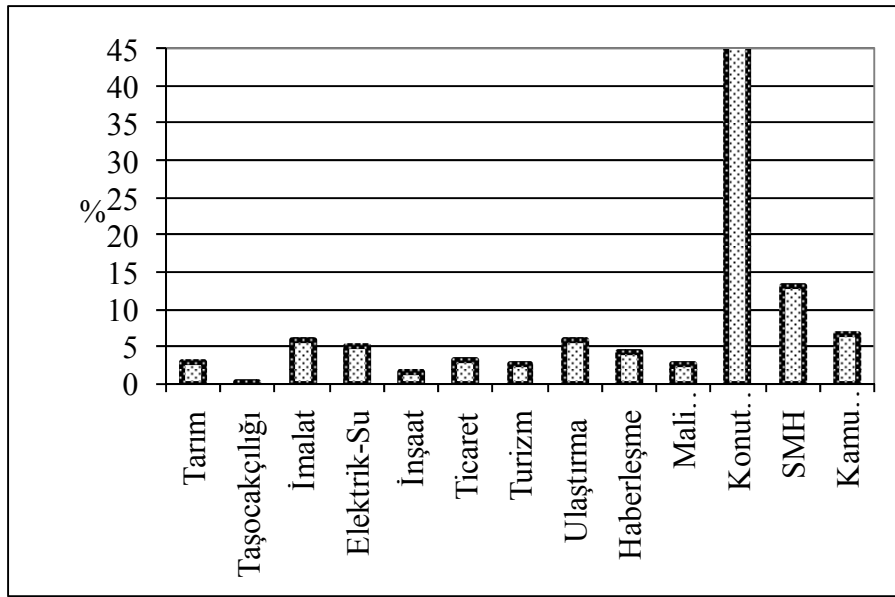
Sektörler	2008			2009		
	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam
1. Tarım	2.2	3.4	3.1	6.1	2.2	2.9
2. Sanayi	45.4	9.8	18.8	21.0	9.1	11.2
2.1. Taşocakçılığı	0.0	0.2	0.2	-	0.2	0.2
2.2. İmalat	0.7	8.4	6.4	1.4	6.9	5.9
2.3. Elektrik-Su	44.7	1.3	12.2	19.6	2.1	5.1
3. Hizmetler	52.3	86.7	78.1	72.9	88.7	85.9
3.1. İnşaat ¹	-	1.8	1.3	-	1.9	1.5
3.2. Toptan Ve Per.Tic.	0.2	5.3	4.0	0.2	3.9	3.3
3.3. Turizm	3.4	3.8	3.7	1.7	2.9	2.7
3.4. Ulaştırma	20.5	1.6	6.4	27.2	1.3	5.8
3.5. Haberleşme	2.8	2.8	2.8	2.6	4.5	4.2
3.6. Mali Müesseseler	1.5	1.4	1.4	2.8	2.7	2.7
3.7. Konut Sahipliği	0.4	60.2	45.2	0.2	55.6	45.9
3.8. Serbest Mes. Ve Hiz.	-	9.9	7.4	-	16.0	13.2
3.9. Kamu Hizmetleri	23.4	-	5.9	38.2	-	6.7
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

¹ Makine ve Teçhizat Yatırımları

Kaynak : Devlet Planlama Örgütü

2009 yılında ise, kamu kesimi yatırımları %38.2 oranıyla kamu hizmetleri, %27.2 oranıyla ulaştırma ve %19.6 oranıyla elektrik-su sektörlerinde yoğunlaşırken, özel kesim yatırımlarında ise %55.6 oranıyla yine konut sektörü ilk sırada yer almıştır. Bu gelişmeler sonucunda toplam yatırımlarda ilk üç sırayı konut, serbest meslek ve hizmetler ile kamu hizmetleri sektörleri almıştır. Grafik 4 toplam yatırımların 2009 yılında yoğunlaştığı sektörleri göstermektedir.

Grafik – 4 Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı
(2009)

2.3. Tüketim Harcamaları

2008 yılında 20,739 TL olan fert başına GSMH, 2009 yılında %0,2 oranında bir düşüşle cari fiyatlarla 20,698 TL düzeyine ulaşmıştır. Fert başına GSMH'nin ABD Doları karşılığı ise 16,158 dolardan %17.4 oranında bir düşüşle 2009 yılında 13,354 dolar düzeyine inmiştir (tablo 6). Grafik 5 dolar bazında fert başına GSMH'nin son altı yıldaki gelişimini göstermektedir.

Tablo -6 Tüketim Harcamaları

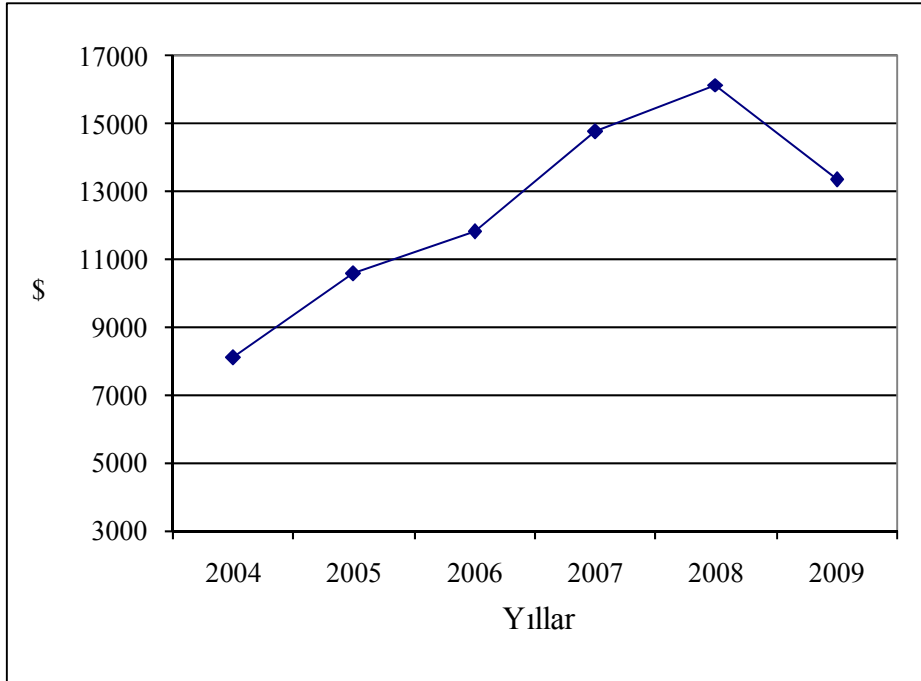
(TL)

Sektörler	2008		2009 ¹		Değişme (%)	
	Fiyatlarla Cari	1977 Yılı Fiyatlarıyla	Fiyatlarla Cari	1977 Yılı Fiyatlarıyla	Fiyatlarla Cari	1977 Yılı Fiyatlarıyla
1. GSMH	5,128,334,134.4	14,797.2	5,191,521,818.8	13,862.9	1.2	-6.3
2. Toplam Tüketim	4,580,141,996.5	13,215.5	4,570,044,559.7	12,203.4	-0.2	-7.7
2.1. Kamu Tüketimi	1,366,346,132.8	3,942.7	1,487,589,785.8	3,972.3	8.9	0.8
2.2. Özel Tüketim	3,213,685,863.7	9,272.7	3,082,454,773.9	8,231.1	-4.1	-11.2
Toplam Tüketim/GSMH (%)	89.3	89.3	88.0	88.0		
Fert Başına Toplam Tüketim	18,522	0.0534	18,220	0.0487	-1.6	-9.0
Fert Başına GSMH	20,739	0.0598	20,698	0.0553	-0.2	-7.6
Fert Başına GSMH (\$)	16,158		13,354		-17.4	

¹Gerçekleşme Tahmini
Kaynak : Devlet Planlama Örgütü

2008 yılında fert başına toplam tüketim cari fiyatlarla 18,522 TL olarak gerçekleşmiş, 2009 yılında ise 17,467 TL'na gerilemiştir. 1977 fiyatlarıyla fert başına toplam tüketimin bir önceki yıla göre reel olarak %12.7 oranında düştüğü gözlemlenmektedir (tablo 6). Toplam tüketimin GSMH içerisindeki payının ise 2009 yılında 4.9 puan düşerek %84.4 oranında gerçekleştiği görülmektedir.

Grafik – 5 Fert Başına GSMH

3. Finansman Dengesi

3.1. Kamu Gelirleri

2008 yılında cari fiyatlarla 1,986,206,692.7 TL olan kamu gelirleri, 2009 yılında 1,862,053,831.4 TL 'sına gerilerken, aynı dönemde 605,985,477.9 TL olan kamu finansman gereği 920,764,194.3 TL olarak gerçekleşme kaydedmiştir.

1977 yılı fiyatlarıyla, 2008 yılında 5,731 TL olan kamu gelirleri 2009 yılında %16.3 oranında düşüş göstererek 4,796.9 TL düzeyinde gerçekleşmiştir. 2009 yılında dolaysız vergilerde reel olarak %1.1 oranında sınırlı düzeyde artış görülürken, dolaylı vergilerde %19.9 oranında gerileme gerçekleşmiş ve toplam vergilerde de % 11.1 gerileme olmuştur.

Vergi dışı gelirlerde ise reel olarak %14.5 oranında düşüş gerçekleşmesiyle, faktör ve fon gelirlerinde reel olarak %28 oranında gerileme kaydedilmesi toplam gelirlerde %16.3 oranında düşüş olmasını sağlamıştır.

3.2. Kamu Giderleri

Kamu giderleri toplamı cari fiyatlarla, 2008 yılında 2,592,192,170.6 TL 'sı iken 2009 yılında 2,782,818,025.7 TL 'sı olmuştur. 1977 yılı fiyatlarıyla ise, 2008 yılında 7,479.5 TL olan kamu giderleri 2009 yılında, %4.2 oranında düşüş göstererek 7,168.9 olarak gerçekleşmiştir. 2009 yılında, kamu cari giderlerinde reel olarak %2.8 oranında düşüş görülürken, transferlerde %4.9 oranında artış olmuştur. Kamu yatırımlarında ise reel olarak %41.2 gibi yüksek bir oranda gerileme kaydedilmiştir.

3.3. Kamu Kesimi Genel Dengesi

2009 yılında toplam vergilerde reel olarak %11.1 oranında düşüş kaydedilirken, vergi dışı gelirlerde reel olarak %14.5 oranında düşüş, faktör ve fon gelirlerinde ise reel olarak %28 oranında önemli ölçüde düşüş gerçekleşmiştir. Gerek toplam vergilerde, gerekse vergi dışı gelir ve faktör ve fon gelirlerinde meydana gelen düşüş toplam kamu gelirlerine reel olarak %16.3 oranında düşüş olarak yansımıştır. 2009 yılında faktör ve fon gelirlerindeki düşüşe, kamu kurum ve kuruluşlarından Kıbrıs Türk Hava Yolları'nın 2009 yılında artan zararı ve

Tablo -7 Kamu Kesimi Genel Dengesi

	2008		2009		TL	
	Cari Fiyatlarla	1977 Yılı Fiyatlarıyla	Cari Fiyatlarla	1977 Yılı Fiyatlarıyla	Cari	Sabit
1. Kamu Gelirleri	1,986,206,692.7	5,731.0	1,862,053,831.4	4,796.9	-6.3	-16.3
1.1 Vergiler	1,206,494,159.2	3,481.2	1,201,034,113.7	3,094.0	-0.5	-11.1
1.1.1. Dolaysız Vergiler	505,712,752.0	1,459.2	572,624,962.6	1,475.1	13.2	1.1
1.1.2. Dolaylı Vergiler	700,781,407.2	2,022.0	628,409,151.1	1,618.9	-10.3	-19.9
1.2. Vergi Dışı Gelirler	214,656,369.2	619.4	205,553,940.3	529.6	-4.2	-14.5
1.3. Faktör ve Fon Gelirleri	565,056,164.3	1,630.4	455,465,777.4	1,173.3	-19.4	-28.0
2. Transferler	944,710,702.4	2,725.9	1,110,115,570.6	2,859.8	17.5	4.9
3. Kamu Harcanabilir Geliri	1,041,495,990.3	3,005.1	751,938,260.8	1,937.1	-27.8	-35.5
4. Kamu Cari Giderleri	1,366,456,132.8	3,942.7	1,487,589,785.8	3,832.2	8.9	-2.8
5. Kamu Tasarrufu	-324,960,142.5	-937.6	-735,651,525.0	-1,895.1	126.4	102.1
6. Kamu Yatırımı	281,025,335.4	810.9	185,112,669.3	476.9	-34.1	-41.2
6.1. Sabit Sermaye	267,192,187.9	771.0	162,637,178.5	419.0	-39.1	-45.7
6.2. Stok Değişimi	13,833,147.5	39.9	22,475,490.8	57.9	62.5	45.1
7. Kamu Finansman Gereği	605,985,477.9	1,748.5	920,764,194.3	2,372.0	51.9	35.7

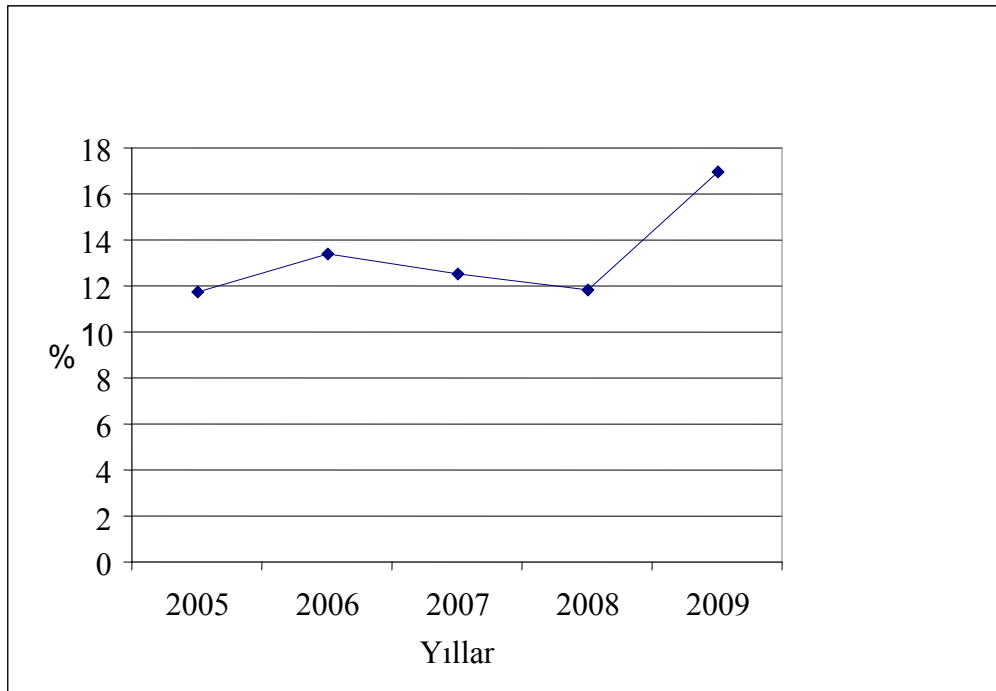
Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Not: 2008 yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi revize edilmiştir.

Cypfruvex 'in zararı etken olurken, devlet fon gelirlerindeki azalma da önemli bir etken olmuştur. Transferlerde reel olarak %4.9 artışla kamu harcanabilir gelirden reel olarak %35.5 oranında ciddi gerileme görülmüştür. Kamu cari giderlerinde reel olarak %2.8 oranındaki gerilemeye rağmen 2009 yılında kamu tasarruf açığı reel olarak %102.1 gibi yüksek bir oranda artarak devam etmiştir. Kamu yatırımlarında ise reel olarak %41.2 oranında önemli ölçüde düşüş kaydedilmiştir. 2009 yılında toplam kamu gelirlerindeki azalmanın etkisiyle kamu finansman gereğinde reel olarak %35.7 oranında artış gerçekleşmiştir (tablo 7).

2005 yılında kamu finansman gereğinin GSMH'ya oranı %11.7 iken, 2006 yılında yükselerek %13.4 oranına çıkmıştır. 2007 yılında ise bu oran %12.5 düzeyine inmiş, 2008 yılında daha da düşerek %11.8 düzeyinde gerçekleşmiştir. 2009 yılında Kamu Finansman Gereği/ GSMH oranı, kamu finansman gereğinde reel olarak %35.7 oranındaki artışa ve gayri safi milli hasıladaki reel olarak %5.7 oranındaki azalmaya bağlı olarak artış göstermiş ve %17 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Grafik – 6 Kamu Finansman Gereği/GSMH

3.4.Kamu Borç Stoku

Yıllar itibariyle gerçekleşen toplam kamu borç stoku incelendiğinde, 2008 yılında 4,225.9 milyon TL'ndan 2009 yılında 5,623.4 milyon TL'na ulaştığı görülmektedir (tablo 8). ABD doları cinsinden ise toplam borç stoku, aynı dönemde 3,139.2 milyon \$'dan 3,734.7 milyon \$ seviyesine yükselmiştir. GSMH içindeki payına bakıldığında ise, 2008 yılında %82.5 oranında iken 2009 yılında %103.8 'ne yükseldiği görülmektedir. Kamu borç stokunun GSMH içindeki payının yükselmesinde, büyük oranda dış borç stokundaki artış etken olmuştur.

Tablo 8'de görüleceği üzere iç borç stoku, 2008 yılında 1,726 milyon TL'ndan 2009 yılında 2,417.6 milyon TL'na yükselmiştir. Toplam iç borç stokunun GSMH içindeki payı 2008 yılında %33.7 seviyesinden 2009 yılında %44.6'e yükselmiştir. Kamunun ticari bankalara ve İhtiyat Sandığı'na olan borç stokunda artış görülürken, Merkez Bankası'na olan borç stokunun gerilediği görülmektedir.

Kamunun dış borçlanması ise, 2008 yılında 2,506.2 milyon TL'ndan 2009 yılında 3,205.8 milyon TL'na yükselmiştir. Dış borç stokunun GSMH içindeki payına bakıldığında ise, 2008 yılında %48.9'dan 2009 yılında %59.2 düzeyine yükseldiği görülmektedir.

Tablo- 8 Kamu Borç Stoku

YILLAR	İç Borç Stoku ¹				Dış Borç Stoku ²				Toplam Borç Stoku				
	Merkez Bankası	Ticari Bankalar	İhtiyat Sandığı	Toplam		TL	TL	TL	TL	TL	TL	TL	TL
				GSMH %'si	\$								
2004	196,066,227.5	1,290,757,203.7	319,948,925.2	1,806,772,356.4	1,346,227,819.4	1,191,380,219.5	887,698,546.7	47.3	2,998,152,575.9	2,233,926,366.0	118.9		
2005	192,995,853.6	655,535,126.5	384,362,920.9	1,232,893,901.0	917,558,217.2	1,485,355,422.2	1,106,987,197.9	47.2	2,718,249,323.2	2,024,545,415.1	86.5		
2006	167,849,038.4	792,116,008.4	460,701,581.7	1,420,666,628.5	1,010,719,001.5	1,816,107,782.8	1,292,051,638.3	44.3	3,236,774,411.3	2,302,770,639.8	78.9		
2007	150,015,823.9	825,547,710.9	543,477,152.7	1,519,040,687.4	1,304,233,439.9	2,070,946,841.0	1,778,094,651.8	44.3	3,589,987,528.4	3,082,328,091.7	76.9		
2008	148,941,241.3	916,748,320.2	660,382,033.9	1,726,071,595.4	1,481,988,147.5	2,506,210,796.5	1,657,218,010.0	48.9	4,232,282,391.9	3,139,206,157.5	82.5		
2009	137,066,008.9	1,292,933,993.3	987,605,053.3	2,417,605,055.5	1,605,635,289.6	3,205,765,868.2	2,129,086,716.0	59.2	5,623,370,923.7	3,734,722,005.5	103.8		

¹ Hazine ve diğer kamu kurumlarının (belediyeler hariç) Merkez Bankası, Ticari Bankalar ve İhtiyat Sandığına olan borçlarını ifade eder.

² Hazine'nin dış kaynaklı borcunu ifade eder.

³ 31 Aralık resmi alış kurları kullanılmıştır.

⁴ Kaynak: KKTTC Maliye Bakanlığı, Merkez Bankası, İhtiyat Sandığı ve Devlet Planlama Örgütü.

3.5. Özel Kesim Dengesi

2008 yılında, 1977 fiyatlarıyla 11,792.1 TL olan özel harcanabilir gelir, 2009 yılında reel olarak %1.9 oranında sınırlı düzeyde artarak 12,013.4 TL olmuştur. Özel harcanabilir gelirin %1.9 oranında sınırlı düzede de olsa artışıyla birlikte özel tüketimde reel olarak %14.4 oranında azalma gerçekleşeceği tahmini, özel tasarrufun reel olarak %61.6 gibi önemli bir oranda artmasına neden olacaktır. Özel yatırımların reel olarak %11.5 oranında azalmasıyla, özel kesimin kamu kesimine sağladığı kaynakda reel olarak %596.5 oranında büyük bir artışın gerçekleşeceği tahmin edilmiştir. Bu gelişmeler sonucunda 2009 yılında kamu kesimine sağlanan kaynak 819,394,194.3 TL düzeyinde gerçekleşecektir (tablo 9).

Tablo - 9 Özel Kesim Genel Dengesi

	2008		2009 ¹		Değişme %		TL
	Cari Fiyatlarla	1977 Yılı Fiyatlarıyla	Cari Fiyatlarla	1977 Yılı Fiyatlarıyla	Cari	Sabit	
1. Özel Harcanabilir Gelir	4,086,838,144.1	11,792.1	4,663,342,438.0	12,013.4	14.1	1.9	
2. Özel Tüketim	3,213,685,863.7	9,272.7	3,082,454,773.9	7,940.8	-4.1	-14.4	
3. Özel Tasarruf	873,152,280.4	2,519.4	1,580,887,664.1	4,072.6	81.1	61.6	
4. Özel Yatırım	768,116,852.5	2,216.3	761,493,469.8	1,961.7	-0.9	-11.5	
4.1 Sabit Sermaye	795,510,206.3	2,295.4	767,710,292.9	1,977.7	-3.5	-13.8	
4.2 Stok Değişimi	-27,393,353.8	-79.0	-6,216,823.1	-16.0	
5. Kamu Kesimine İkaz	105,035,427.9	303.1	819,394,194.3	2,110.9	680.1	596.5	

¹ Gerçekleşme Tahmini (2009 Yılı Ödemeler Dengesi Gerçekleşme Tahmini kullanılmıştır).

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Not: 2008 yılı Özel Kesim Genel Dengesi revize edilmiştir.

3.6. Devlet Bütçe Dengesi

Devlet bütçe hacmi 2008 yılında 2,364,729,328.4 TL olarak gerçekleşirken, 2009 yılında ise 2008 yılına göre %8.9 oranında bir artışla 2,575,108,349.3 TL olarak gerçekleşmiştir (tablo 10).

Bütçe yerel gelirleri içerisinde en önemli gelir kalemi olan vergi gelirleri, 2009 yılında reel olarak %11.4 oranında gerileme göstermiştir. 2009 yılında, vergi gelirlerinin alt kalemlerinden dolaysız vergiler reel olarak %1.0 artış gösterirken, dolaylı vergiler ise reel olarak %20.6 oranında gerileme göstermiştir (tablo 10). Dolaylı vergilerdeki bu gerilemeye ithalattan alınan KDV, damga vergisi, tapu harçları ve sair harçlarda yaşanan gerileme neden olmuştur.

Yerel gelirlerin içerisinde yer alan diğer gelirlerde, ağırlıklı olarak Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu, GSM gelirleri, sair gelir ve ücretler ile Telefon telgraf ve teleks ücretleri, kalemlerinde görülen azalış nedeni ile 2009 yılında %18.3 oranında reel azalış gözlenirken, fon gelirlerinde de reel olarak %20.5 oranında azalış gerçekleşmiştir. Bu gerilemede, Emekli Sandığı Fonundan bütçeye yapılan kaynak aktarımı ve Fiyat İstikrar Fonu ile Turizm Teşvik Fonu gelirlerindeki azalış etken olmuştur.

Bütçe gelirleri içerisinde yer alan dış yardımlarda 2009 yılında reel olarak %17.1 oranında gerileme olmuştur. Tamamına yakını Türkiye Cumhuriyeti'nden sağlanan dış yardımlar 2009 yılında cari fiyatlarla 272,819,942.9 TL olarak gerçekleşmiştir.

Toplam gelirler içerisinde yerel gelirler 2008 yılında %84.8 oranında bir paya sahip olurken bu oran 2009 yılında %85.3'e yükselmiştir; aynı dönemde ise dış yardımlar %15.2'lik bir paya sahip olurken bu oran %14.7'ye gerilemiştir (tablo 10).

2009 yılında bütçe giderleri açısından gelişmelere bakıldığında zaman, %38.7 oranında reel gerileme ile yatırım giderler dikkat çekmektedir. Reel olarak diğer gider kalemlerine bakıldığında ise, Transfer giderlerinin %5.7 oranında artmasına karşılık, Diğer cari giderlerin %5.9 ve personel giderlerinin ise %3.5 oranında gerilediği dikkati çekmektedir. Savunma harcamalarının ise sadece %1.8 oranında artış gösterdiği izlenmektedir. Buna rağmen, 2009 yılı bütçe giderleri içindeki gider kalemlerinin paylarına bakıldığında zaman, transfer harcamalarının bir önceki yıla göre artış göstererek %44.8'lik pay ile bütçeye

Tablo - 10 Devlet Bütçe Dengesi

	2008				2009				Değişim	
	Cari		Dağılım		Cari		Dağılım		Cari	
	Fiyatlarla	%	Fiyatlarla	%	Fiyatlarla	%	Fiyatlarla	%	Fiyatlarla	%
I. BÜTÇE GELİRLERİ	1,928,800,834.9	5,565.3	1,850,579,976.4	100.0	37.6	4,767.3	100.0	34.2	-4.1	-14.3
1. Yerel Gelirler	1,634,990,825.2	4,717.6	1,577,760,033.6	84.8	31.9	4,064.5	85.3	29.1	-3.5	-13.8
1.1. Vergi Gelirleri	1,153,905,700.2	3,329.5	1,145,161,545.7	59.8	22.5	2,950.1	61.9	21.1	-0.8	-11.4
1.1.1. Dolaysız Vergiler	489,505,850.5	1,412.4	554,007,757.4	25.4	9.5	1,427.2	29.9	10.2	13.2	1.0
1.1.2. Dolaylı Vergiler	664,399,849.7	1,917.0	591,153,788.3	34.4	13.0	1,522.9	31.9	10.9	-11.0	-20.6
1.2. Diğer Gelirler	162,612,833.4	469.2	148,846,532.2	8.4	3.2	383.4	8.0	2.7	-8.5	-18.3
1.3. Fon Gelirleri	318,472,291.6	918.9	283,751,955.7	16.5	6.2	731.0	15.3	5.2	-10.9	-20.5
2.1. Dış Yardımlar	293,810,009.7	847.8	272,819,942.9	15.2	5.7	702.8	14.7	5.0	-7.1	-17.1
2.1. Türkiye Cumhuriyeti	293,565,115.0	847.0	272,695,375.9	15.2	5.7	702.5	14.7	5.0	-7.1	-17.1
2.2. Diğer	244,894.7	0.7	124,566.9	0.3	..	0.3	-49.1	-54.6
II. BÜTÇE GİDERLERİ	2,364,729,328.4	6,823.1	2,575,108,349.3	100.0	46.1	6,633.8	100.0	47.6	8.9	-2.8
1. Cari Giderler	1,024,958,715.7	2,957.4	1,103,415,414.9	43.3	20.0	2,842.5	42.8	20.4	7.7	-3.9
1.1. Personel Giderleri	866,264,412.7	2,499.5	936,237,770.8	36.6	16.9	2,411.9	36.4	17.3	8.1	-3.5
1.2. Diğer Cari Giderler	158,694,303.0	457.9	167,177,644.1	6.7	3.1	430.7	6.5	3.1	5.3	-5.9
2. Transferler	974,597,265.7	2,812.1	1,154,300,902.4	41.2	19.0	2,973.6	44.8	21.3	18.4	5.7
3. Savunma Giderleri	146,813,407.4	423.6	167,395,579.2	6.2	2.9	431.2	6.5	3.1	14.0	1.8
4. Yatırımlar	218,359,939.6	630.1	149,996,452.8	9.2	4.3	386.4	5.8	2.8	-31.3	-38.7
III. BÜTÇE DENGESİ	-435,928,493.5	-1,257.8	-724,528,372.8	..	-8.5	-1,866.5	..	-13.4	66.2	48.4
IV. AVANSLAR	-38,458,327.5	-111.0	-34,657,432.4	-	-0.7	-89.3	..	-0.6
V. FINANSMAN DENGESİ	-474,386,821.0	-1,368.8	-759,185,805.2	..	-9.3	-1,955.8	..	-14.0	60.0	42.9
VI. FINANSMAN	474,386,821.0	1,368.8	759,185,805.2	100.0	9.3	1,955.8	100.0	14.0	60.0	42.9
1. Türkiye Cumhuriyeti Kredileri	432,724,659.3	1,248.6	659,171,935.6	91.2	8.4	1,698.1	86.8	12.2	52.3	36.0
2. İç Borçlanma	41,662,161.8	120.2	100,013,869.7	8.8	0.8	257.6	13.2	1.8	140.1	114.3

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

önemli bir yük oluşturmaya devam ettiği görülmektedir. Personel giderlerinin ise, 2008 yılında %36.6 oranındaki payının 2009'de %36.4'e gerilediği görülmektedir.

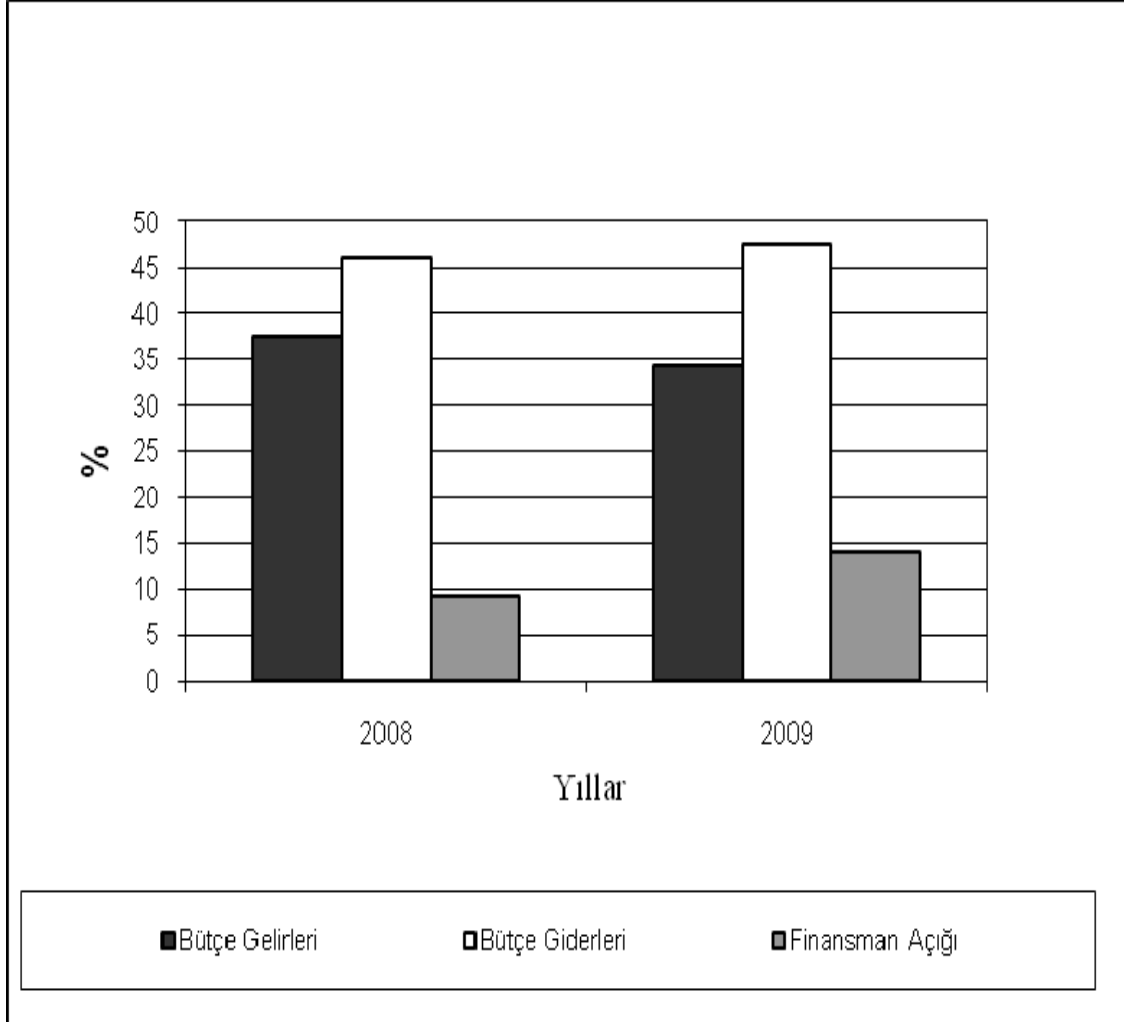
Bütçe gelirleri ile bütçe giderlerini karşılayamayan KKTC bütçesinde 2009 yılında finansman ihtiyacı 759,185,805.2 TL olmuş, bunun 659,171,935,6 TL'lik kısmı TC kredilerinden geri kalan 100,013,869.7 TL'lik kısmı ise iç borçlanma ile karşılanmıştır. 2008 yılına göre 2009 yılında finansman ihtiyacı reel olarak %42.9 oranında artış göstermiştir.

2009 yılında yerel gelirlerin GSMH'ya oranı 2008 yılına göre %29.1'e gerilerken, dış yardımların GSMH payı da %5'e gerilemiştir. Yerel gelirlerin önemli bir bölümünü oluşturan gelir vergisi ağırlıklı dolaysız vergilerin GSMH'ya oranı, 2008 yılına göre 2009 yılında %10.2 düzeyine yükselirken, Katma değer vergisi ağırlıklı dolaylı vergilerin GSMH'ya oranı ise 2009 yılında %10.9 düzeyine gerilemiştir. Bu gelişmeler sonucunda vergi gelirleri toplamının GSMH'ya oranı 2008 yılında %22.5 oranından, 2009 yılında %21.1 oranına yükselmiştir. (tablo 10)

Devlet bütçesi giderleri, 2008 yılında GSMH'nın %46.1'i düzeyinde gerçekleşmiş, 2009 yılında da GSMH'nın %47.6'sı düzeyine yükselmiştir (tablo 10, grafik 7). Bütçe giderleri içerisinde, bir önceki yıla göre reel olarak %5.7 gibi dikkat çekici bir artışa ile, transfer harcamalarının yüksekliği GSMH payının 2009 yılında %21.3 oranında gerçekleşmesine neden olmuştur. Devlet yatırımlarının ise bütçe giderleri içerisindeki payının %5.8 olarak gerçekleşmesi, GSMH payını %2.8 düzeyine geriletmiştir.

2006 yılında GSMH'nın %10.1'i düzeyinde gerçekleşen finansman ihtiyacının, 2007 yılında yaşanan gelişmeler neticesinde GSMH'nın %6.1'i düzeyine gerilemesine rağmen, 2008 yılında bütçe yerel gelirlerinde reel olarak %11.6 oranındaki gerileme neticesinde GSMH'nın %9.3'ü düzeyine yükselmişti. 2009 yılında ise yerel gelirlerde reel olarak %13.8 oranında gerilerken finansman ihtiyacının ise GSMH'nın %14'ü düzeyine yeniden yükselmiş olması hala daha dış kaynak ihtiyacının sürdürülebilir bir yapıda olmadığını göstermektedir.

Grafik-7 Yıllar İtibariyle GSMH Yüzdeleri

4. Ödemeler Dengesi

4.1. Dış Ticaret

İhracat 2009 yılında, 2008 yılına göre %15.1 oranında azalarak 71.1 milyon dolara gerilemiştir. İthalatın ise %21.1 oranında azalarak 1,680.7 milyon dolardan 1,326.2 milyon dolara gerilediği görülmektedir. Bu gelişmeler sonucunda dış ticaret açığı 1,597.0 milyon dolardan 1,255.1 milyon dolara, 1,764.4 milyon dolar olan dış ticaret hacmi ise 1,397.3 milyon dolara gerilerken, ihracatın ithalatı karşılama oranının %5'ten %5.4'e yükseldiği görülmektedir (tablo 11, grafik 8-9).

4.2. Görünmeyen İşlemler

Görünmeyen işlemlerin temel belirleyicisi olan net turizm gelirleri kalemi, 2009 yılında %1.8 gibi sınırlı bir oranda artarak 383.7 milyon dolardan 390.7 milyon dolara yükselmiştir. Diğer görünmeyenler kaleminde ise, %2.9 oranında bir daralma gerçekleşmiş, 2008 yılında 823.0 milyon dolar iken, 2009 yılında 799.0 milyon dolara gerilemiştir (tablo 11). Bu gelişmeler sonucunda 2008 yılında 1,206.7 milyon dolar olan görünmeyen işlemler dengesi 2009 yılında 1,189.7 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir (tablo 11).

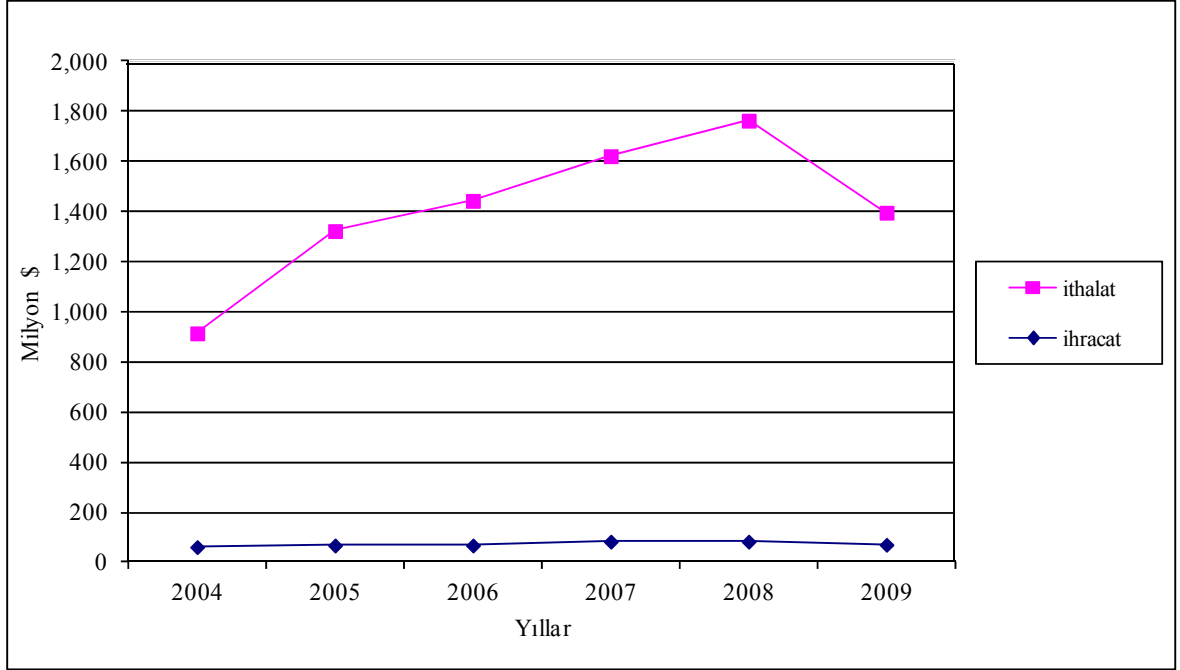
Dış ticaret ve görünmeyen işlemler dengesinde gerçekleşen gelişmeler sonucunda cari işlemler açığı %83.2 oranında azalış göstererek, 2008 yılında 390.3 milyon dolardan 2009 yılında 65.4 milyon dolara gerilemiştir (tablo 11, grafik 10).

Tablo - 11 Ödemeler Dengesi

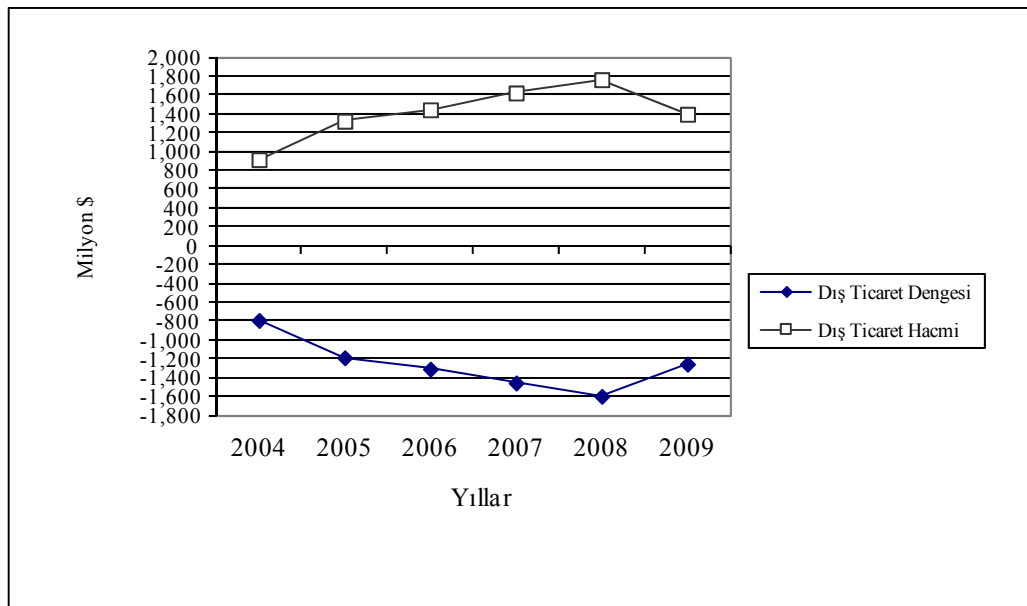
Sektörler	(Milyon \$)		
	2008	2009	Değişme (%)
1. Cari İşlemler			
1.1. Dış Ticaret			
1.1.1. Dışsatım	83.7	71.1	-15.1
1.1.2. Dışalım	1,680.7	1,326.2	-21.1
Dış Ticaret Dengesi	-1,597.0	-1,255.1	21.4
1.2. Görünmeyen İşlemler			
1.2.1. Turizm (Net)	383.7	390.7	1.8
1.2.2. Diğer Görünmeyenler (Net)	823.0	799.0	-2.9
Görünmeyen İşlemler Dengesi	1,206.7	1,189.7	-1.4
Cari İşlemler Dengesi	-390.3	-65.4	83.2
2. Sermaye Hareketleri			
2.1. TC Yardım ve Kredileri	337.1	425.3	26.2
2.2. Diğer Sermaye Hareketleri (Net)	73.4	69.7	-5.0
Sermaye Hareketleri Dengesi	410.5	495.0	20.6
Genel Denge	20.2	429.6	2,026.7
3. Rezerv Hareketleri (- Artış, + Azalış)	269.5	-172.1	..
4. Net Hata ve Noksan	-289.7	-257.5	11.1
Ortalama ABD \$ Kuru (1\$=TL)	1.2835	1.5500	20.8

Kaynak : Devlet Planlama Örgütü

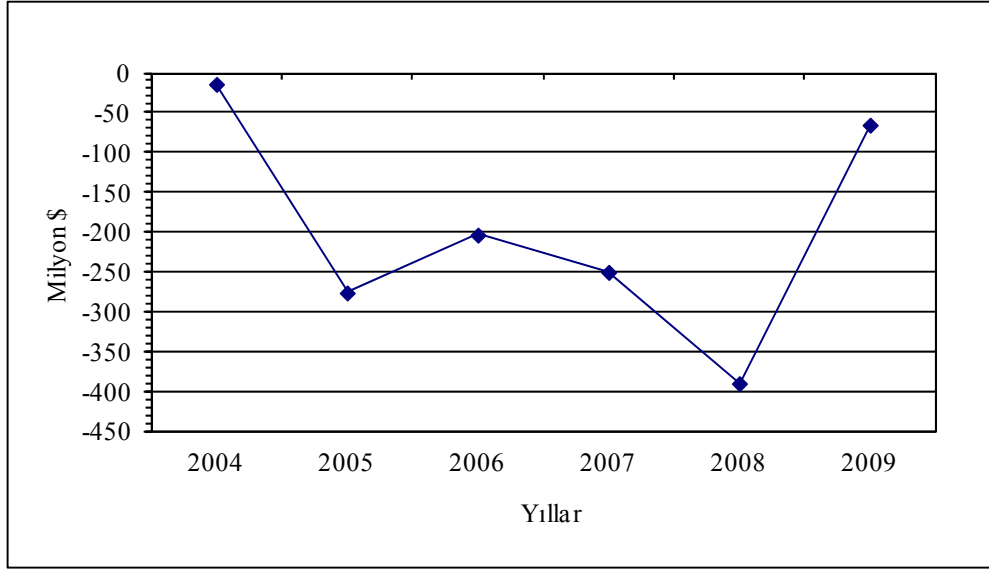
Grafik – 8 İhracat ve İthalat

Grafik – 9 Dış Ticaret Dengesi ve Dış Ticaret Hacmi

Grafik – 10 Cari İşlemler Dengesi

4.3. Sermaye Hareketleri

2008 yılında 337.1 milyon dolar olarak gerçekleşen Türkiye Cumhuriyeti yardım ve kredileri %26.2 oranında artarak, 2009 yılında 425.3 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir (tablo 11). Sermaye hareketleri içerisinde yer alan diğer sermaye hareketlerinin %5.0 oranında azalması sonucunda, sermaye hareketleri dengesinin, 2008 yılında 410.5 milyon dolar iken 2009 yılında %20.6 oranında artarak 495.0 milyon dolara ulaştığı görülmektedir (tablo 11). Cari işlemler dengesi ve sermaye hareketleri dengesindeki bu gelişmelere bağlı olarak genel denge, 2009 yılında 429.6 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir (tablo 11).

4.4. Rezerv Hareketleri

2008 yılında 269.5 milyon dolar olarak gerçekleşen döviz rezerv azalışına karşın, 2009 yılında 172.1 milyon dolar artış görülmektedir (tablo 11).

5. Fiyat Hareketleri

Ülkemizde kullanılmakta olan para biriminin TL olması nedeniyle, TC Hükümetinin yürüttüğü para politikaları ve buna bağlı gelişmeler KKTC'deki Fiyat Hareketleri üzerinde direk etkileri olmaktadır. TC Hükümeti'nin uyguladığı ekonomik programın oluşturduğu süreç sonucunda son yıllarda enflasyonda belirli bir istikrar sağlamış olsa da, ülkemizde bu gelişmenin yansımaları ekonomimizin üretimden çok ithalata dayalı ticarete bağlı olması nedeniyle farklılıklar göstermektedir.

Döviz kurlarındaki değişimlerin, hem ekonomik faaliyetlerde hem de enflasyon düzeyinin seyrinde önemli etkileri, özellikle eşgüdümlülük özellikleri gözlemlenmektedir (Grafik 11). Bu nedenle kurda sağlanacak istikrar, özellikle ekonomiye sağlayacağı denge ile enflasyon düzeyinin seyrinde daha olumlu yansımalar gözlemlenecektir.

2008 yılında kur artışı ve elektrik ücretlerindeki artış nedeniyle yüksek seyreden enflasyon hızı, 2009 yılında kurlardaki artış trendinin düşük seyretmesi sonucunda tek haneli değerlere inmiştir. Böylece KKTC'nde, Tüketici Fiyatları Endeksi (TÜFE) 2008 yılı sonu artış oranı %14.5 iken, 2009 yılı sonu itibarıyla %5.7 seviyesine inmiştir.

Tablo - 12 Tüketici Fiyatları Endeksi

Aylar	2008	Endeks (Aralık 2007=100) ¹	Aylık Değişim (%)	2009	Endeks (Aralık 2008=100)	Aylık Değişim (%)	Yıllık Değişim (%)
Ocak	982.6	101.6	1.6	1,106.9	99.9	-0.1	12.7
Şubat	988.1	102.2	0.6	1,108.3	100.1	0.1	12.2
Mart	1,003.4	103.8	1.	1,119.4	101.1	1.0	11.6
Nisan	1,027.8	106.3	2.4	1,120.8	101.2	0.1	9.0
Mayıs	,043.6	107.9	1.5	1,135.7	102.5	1.3	8.8
Haziran	1,061.7	109.8	1.7	1,143.6	103.2	0.7	7.7
Temmuz	1,078.4	111.5	1.6	1,116.8	100.8	-2.3	3.6
Ağustos	1,076.1	111.3	-0.2	1,136.3	102.6	1.7	5.6
Eylül	1,105.0	114.3	2.7	1,144.6	103.3	0.7	3.6
Ekim	1,118.3	115.7	1.2	1,162.0	104.9	1.5	3.9
Kasım	1,126.0	116.4	0.7	1,174.3	106.0	1.1	4.3
Aralık	1,107.7	114.6	-1.6	1,171.1	105.7	-0.3	5.7

¹Aralık 2007 Endeks Değeri (967.0) temel alınmıştır.

KKTC ekonomisinin büyük bir kısmı ticarete, yani ithalata dayanmaktadır. Dolayısıyla, hem üretim için gerekli hammaddeler, hem de mamul tüketim maddeleri büyük oranda ithalat yoluyla sağlanmaktadır. Bu sebeple TL'nin döviz karşısındaki değeri, maliyetler ve fiyatlar üzerinde etkili olmaktadır. Son yıllarda TC'nde sonuç alıcı şekilde sürdürülen maliye, para ve kur politikaları ile TL döviz karşısında değer kazanmış ve belirli oranda istikrar sağlamıştır. ABD'de 2007 yılındaki mortgage krizi ile başlayan küresel krize çözüm getirmek amacıyla gerek Avrupa Ülkeleri gerekse ABD uygulamaya koydukları ekonomik paketler sonucunda 2008 yılında TL döviz karşısında değer kaybına uğramıştır. Buna karşın 2009 yılında ise, uygulanan kur ve para politikaları sonucunda bu etkinin önemli oranda azaldığı görülmektedir.

Döviz kurları, 2008 yılında önemli bir yükseliş trendi izlemiş ve 2008 sonunda ABD Doları %31.3, Euro %21.1 oranında artarken, İngiltere'deki olumsuz makro ekonomik gelişmeler sebebiyle İngiliz Sterlini %3.6 değer kaybetmiştir. 2009 yılında ise, Euro %5.9, İngiliz Sterlini %6.4 oranında artarken, ABD'de oluşan güçsüz büyüme, yenilenen finansal sektör sorunları ABD Dolarının %2.72 oranında değer kaybına uğratmıştır (tablo13).

Tablo - 13 Aylık Ortalama Resmi Döviz Kur Değişimleri

Aylar	ABD Doları						İngiliz Sterlini						Euro						
	2008		2009		Endeks		2008		2009		Endeks		2008		2009		Endeks		
	Kur Değeri	(Aralık 2007=100) ¹	Aylık Değişim (%)	Yıllık Değişim (%)	Kur Değeri	(Aralık 2007=100) ²	Aylık Değişim (%)	Yıllık Değişim (%)	Kur Değeri	(Aralık 2008=100)	Aylık Değişim (%)	Yıllık Değişim (%)	Kur Değeri	(Aralık 2007=100) ³	Aylık Değişim (%)	Yıllık Değişim (%)	Kur Değeri	(Aralık 2008=100)	
Ocak	1.1741	99.59	-0.41	1.5948	103.04	3.04	35.83	2.3138	96.92	-3.08	2.3071	100.24	0.24	-0.29	1.7266	100.51	0.51	2.1275	102.23
Şubat	1.1936	101.24	1.66	1.6608	107.31	4.14	39.14	2.3452	98.23	1.36	2.3942	104.03	3.78	2.09	1.7577	102.32	1.80	2.1246	102.10
Mart	1.2387	105.07	3.78	1.7120	110.62	3.08	38.21	2.4793	103.85	5.72	2.4327	105.70	1.61	-1.88	1.9190	111.71	9.18	2.2328	107.29
Nisan	1.3032	110.54	5.21	1.6090	103.96	-6.02	23.47	2.5840	108.23	4.22	2.3619	102.62	-2.91	-8.60	2.0548	119.62	7.08	2.1233	102.03
Mayıs	1.2508	106.09	-4.02	1.5595	100.76	-3.08	24.68	2.4587	102.99	-4.85	2.3941	104.02	1.36	-2.63	1.9450	113.23	-5.34	2.1225	101.99
Haziran	1.2338	104.65	-1.36	1.5460	99.89	-0.87	25.30	2.4233	101.50	-1.44	2.5271	109.80	5.56	4.28	1.9181	111.66	-1.38	2.1686	104.21
Temmuz	1.2155	103.10	-1.48	1.5221	98.35	-1.55	25.22	2.4171	101.24	-0.26	2.4896	108.17	-1.48	3.00	1.9179	111.65	-0.01	2.1425	102.96
Ağustos	1.1784	99.95	-3.05	1.4860	96.01	-2.37	26.10	2.2323	93.50	-7.65	2.4585	106.82	-1.25	10.13	1.7690	102.98	-7.76	2.1194	101.85
Eylül	1.2383	105.03	5.08	1.4909	96.33	0.33	20.40	2.2272	93.29	-0.23	2.4366	105.87	-0.89	9.40	1.7792	103.57	0.58	2.1687	104.21
Ekim	1.4732	124.96	18.97	1.4712	95.06	-1.32	-0.14	2.4923	104.39	11.90	2.3797	103.40	-2.34	-4.52	1.9679	114.56	10.61	2.1797	104.74
Kasım	1.5965	135.41	8.37	1.4875	96.11	1.11	-6.83	2.4565	102.89	-1.44	2.4728	107.44	3.91	0.66	2.0391	118.70	3.62	2.2405	107.66
Aralık	1.5477	131.27	-3.06	1.5056	97.28	1.22	-2.72	2.3015	96.40	-6.31	2.4479	106.36	-1.01	6.36	2.0810	121.14	2.05	2.2039	105.91

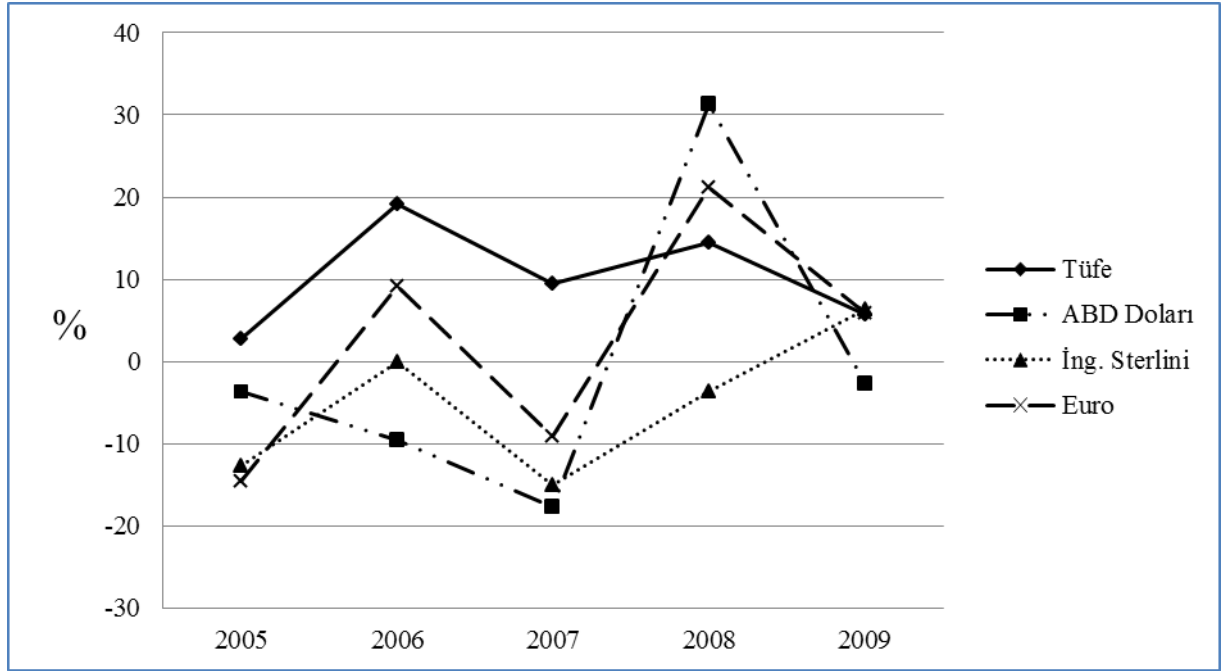
¹Aralık 2007 Aylık Ortalama 1\$=1.1790 YTL olarak temel alınmıştır.

²Aralık 2007 Aylık Ortalama 1£=2.3874 YTL olarak temel alınmıştır.

³Aralık 2007 Aylık Ortalama 1€=1.7178 YTL olarak temel alınmıştır.

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Grafik – 11 Tüfe ve Döviz Kur Değişimleri

6. Banka Mevduatları ve Krediler

KKTC Merkez Bankası verilerine göre bankacılık sektörü konsolide bilançosu 2009 yılında %14.95 oranında büyüyerek 6,770.3 milyon TL'den 7,782.6 milyon TL'ye ulaşmıştır. Sektörün performans rasyoları incelendiği zaman risklere karşı bir güven göstergesi kabul edilen sermaye yeterliliği standart rasyosunun %8 olan yasal oranın üzerinde seyretmeye devam ettiği görülmektedir. Aralık 2009 için konsolide SYSR'ye baktığımızda Aralık 2008 değerinin 1,98 puan üzerinde, yüzde 20.91 olarak gerçekleştiği görülmektedir. 2009 yılında brüt kredilerin aktifler içerisindeki payı %50.25'den %51.09'a yükselirken, kredilerin mevduata oranı ise %61.71'den %61.13'e gerilemiştir.

6.1. Banka Mevduatları

Sektörün temel fon kaynağı konumunda olan toplam mevduatlar 2009 yılında %16.93 oranında artış göstererek 5,563 milyon TL'den 6,505 milyon TL'ye ulaşmıştır.

Bankacılık sektörü toplam mevduat hacminin vadelerine göre dağılımı incelendiğinde, en büyük payın geçmiş yıllarda olduğu gibi bir ay vadeli mevduata ait olduğu görülmektedir. Bir ay vadeli mevduatın payı 2008 yıl sonuna göre 7.58 puan azalarak %70'e gerilemiştir. Bir ay vadeli mevduatı sırasıyla vadesiz, bir yıl, üç ay ve altı ay vadeli mevduatlar izlemektedir. Mevduatın türlerine göre dağılımını incelediğimizde ise en büyük payın %77.25'lik oranla tasarruf mevduatına ait olduğunu görmekteyiz.

6.1.1. Türk Lirası Mevduat Gelişmeleri

Türk Lirası mevduatlar 2009 yılında bir önceki yıla göre %24.1 oranında artarak cari fiyatlarla 3,183,821,880.2 YTL'nden 3,951,040,317.5 TL'na ulaşmıştır.

Tablo - 14 Türk Lirası Mevduat Gelişmeleri

(TL)

Mevduat Türü	2008	Dağılım %	2009	Dağılım %	Değişim %
1. Vadesiz	294,839,802.5	9.3	478,379,671.3	12.1	62.3
2. Vadeli	2,888,982,077.8	90.7	3,472,660,646.2	87.9	20.2
Toplam	3,183,821,880.2	100.0	3,951,040,317.5	100.0	24.1

Not: TMSF bankalarına ait rakamlar dahil değildir.

Kaynak: KKTC Merkez Bankası

2008-2009 döneminde Türk Lirası mevduatlar içinde, vadesiz mevduatlar %62.3, vadeli mevduatlar ise %20.2 oranında artış göstermiştir. Türk Lirası mevduatın %12.1' lik oranı vadesiz, %87.9' luk oranı ise vadeli mevduatta toplanmıştır. (tablo 14).

6.1.2. Döviz Mevduat Gelişmeleri

Toplam döviz mevduatları, 2009 yılında bir önceki yıla göre %7.3 oranında artarak cari fiyatlarla 2,379,380,431.4 TL'dan 2,554,027,460.2 TL'na ulaşmıştır. Vadesiz döviz mevduatları %11.7, vadeli döviz mevduatları ise %6.6 oranında artış göstermiştir (tablo 15).

Tablo - 15 Döviz Mevduat Gelişmeleri

(TL)

Mevduat Türü	2008	Dağılım %	2009	Dağılım %	Değişim %
1. Vadesiz	348,860,854.6	14.7	389,668,890.6	15.3	11.7
2. Vadeli	2,030,519,576.9	85.3	2,164,358,569.6	84.7	6.6
Toplam	2,379,380,431.4	100.0	2,554,027,460.2	100.0	7.3

Not: TMSF bankalarına ait rakamlar dahil değildir.

Kaynak: KKTC Merkez Bankası

6.2. Krediler

Son yıllarda ekonomideki olumlu gelişmelere bağlı olarak yaşanan brüt kredilerdeki artış trendi 2009 yılında da devam etmekle birlikte 2008 yılında %25.5 oranında gerçekleşen artış 2009 yılında bu oranın gerisinde %15.9 olarak gerçekleşmiştir. Toplam brüt krediler 2009 yıl sonunda 3,976,296,797.2 TL sına ulaşmıştır.

Kredilerin sektörel dağılımını incelediğimizde, 2008 yılında olduğu gibi 2009 yılında da toplam brüt krediler içindeki en büyük payın %47.3' lük oranla şahsi ve mesleki borçlara ait olduğunu görmekteyiz. Şahsi ve mesleki borçları %33.7'lik payla kamu kurum ve kuruluşları ve %15.3' lük payla yurtiçi ve yurtdışı ticaret izlemektedir (tablo 16).

Tablo - 16 Banka Kredilerinin Sektörel Dağılımı

(TL)

Sektörler	2008	Dağılım %	2009	Dağılım %	Değişim %
1. Kamu Kurum ve Kuruluşları	1,134,577,882.1	33.1	1,340,754,904.9	33.7	18.2
2. Tarım	15,030,044.7	0.4	18,871,141.4	0.5	25.6
3. Sanayi	9,369,746.1	0.3	24,373,249.7	0.6	160.1
4. Nakliye ve Ulaşım	16,482,728.6	0.5	7,040,200.5	0.2	-57.3
5. Yurtiçi ve Yurtdışı Ticaret	573,456,001.7	16.7	608,601,864.8	15.3	6.1
6. Bina ve İnşaat	112,794,326.2	3.3	92,173,062.9	2.3	-18.3
7. Turizm	16,219,692.7	0.5	5,575,910.1	0.1	-65.6
8. Şahsi ve Mesleki Borçlar	1,553,165,397.9	45.3	1,878,906,462.8	47.3	21.0
9. İskonto Senetleri	-	-	-	-	-
Toplam	3,431,095,820.0	100.0	3,976,296,797.2	100.0	15.9

Not: TMSF bankalarına ait rakamlar dahil değildir.

Kaynak: KKTC Merkez Bankası

İKİNCİ BÖLÜM

SEKTÖREL GELİŞMELER

I. TARIM

Tarım sektörünün temel görevi toplum bireylerinin beslenme, temel ihtiyaç maddelerini yeterli ve nitelikli olarak sağlamak, ülkemizin ekonomik gündeminde her zaman ön sıralarda yer alan istihdam sorununun çözümüne katkıda bulunmak ve dış satım olanaklarını geliştirmek suretiyle milli gelirimize katkıda bulunarak ekonomik ve sosyal kalkınmamızı hızlandırmaktır. Bu yönüyle her zaman ekonomi içinde ihmal edilmeyecek bir yeri olan tarım sektörünün geliştirilmesine yönelik çalışmalar büyük bir titizlikle devam etmektedir.

Dünya nüfusu son yıllarda hızla artmakta ve bu artan nüfusun dengeli bir şekilde beslenmesi büyük bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Tarımsal alanların sınırlı olması nedeniyle birim alandan daha fazla ve kaliteli ürün alabilmek için bilimsel ve teknolojik çalışmalar büyük bir hızla yürütülmektedir. Bu nedenle hızlı sanayileşmenin yanı sıra tarımın önemi de büyük ölçüde artmaktadır. İnsanlar doğanın olanaklarından en iyi şekilde yararlanmaya ve kaynakları en etkin bir şekilde kullanmaya çalışırken doğal dengenin de bozulmaması için büyük çaba sarf etmektedirler.

Ekonomik gelişme süreci içerisinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ekonomisinde tarım önemli rol oynamaktadır. Tarımın ekonomi içerisinde etkin bir yere sahip olmasına rağmen bu alandaki önemli darboğazlar, sektörün ekonomik gelişmedeki yerini almasını ve hızlı bir gelişmenin gerçekleşmesini sınırlamaktadır. Tarımın ülkemiz ekonomisini destekleyecek bir sektör olarak gelişmesi ve tarım sektöründeki darboğazların hafifletilerek hem sektördeki hem de ekonomik gelişme üzerindeki olumsuz etkilerin giderilmesi amaçlanmaktadır.

Bugün ülkemizde tarım arazilerinin fiziksel olarak genişletilmesi imkanı büyük ölçüde ortadan kalktığından tarımsal üretimin artırılması tohumluk, fidan, fide, gübre, tarım alet ve makineleri, zirai mücadele ilaçları, sulama, damızlık hayvan, suni tohumlama, veteriner hizmetleri, yem ve kredi gibi tarımsal girdilerin çiftçilere yeterli miktarda ve zamanında

ulaştırılması aynı zamanda bunların mümkün olan asgari fiyatla gerçekleştirilmesi ve uygun pazar şartlarının sağlanması ile mümkün olabilecektir.

1.1.Mevcut Durum ve Gelişmeler

1.1.1. Tarımın Genel Ekonomi İçindeki Yeri

KKTC'nin ekonomik gelişme süreci içinde tarım etkin bir yere sahip olmasına rağmen bu alandaki önemli darboğazlar, söz konusu sektörün ekonomik gelişmedeki yerini gereği gibi almasını ve hızlı bir gelişmenin gerçekleşmesini sınırlamaktadır. Bu nedenle ülkemizde hızlı bir gelişmenin sağlanabilmesi için tarıma dayalı geleneksel yapıdan, sanayi ve hizmetlere dayanan çağdaş bir ekonomik yapıya geçilmesi hedeflenirken, tarımın ekonomiyi destekleyecek bir sektör olarak gelişmesi ve geliştirilmesi, tarımsal üretim ve verimliliğin artırılması ve süre giden tarımsal darboğazların ekonomik gelişme üzerindeki olumsuz etkilerinin giderilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaca ulaşılmasında tarımda verimliliği artırıcı, mevcut potansiyeli değerlendirici teknolojik gelişmelerin uygulamaya konması ve üreticinin desteklenmesi benimsenmiştir.

Tarım sektörü kendi içerisinde bitkisel üretim, hayvansal üretim, ormancılık ve su ürünleri olmak üzere dört alt sektöre ayrılarak incelenmektedir. Tarımsal üretimde bitkisel üretim alt sektörünün önemli bir paya sahip olması dolayısıyla bu alt sektörde meydana gelen değişiklikler toplam tarım sektörünün büyük ölçüde etkilenmesine neden olmaktadır. Tarım sektöründe iklim koşullarına bağımlılığın yüksek oluşuna, ülkede mevcut su kaynaklarının sınırlılığı da eklenince sektörde istikrarlı bir gelişmenin olması büyük ölçüde engellenmektedir. Ülkemizde mevcut su potansiyelinin her geçen gün giderek azalmasına karşın sulanan tarım alanlarının bir kısmında halen vahşi sulama yöntemlerinin kullanılması sorunun daha da ağırlaşmasına neden olmaktadır. Bölgemizde mevcut su kaynaklarından aşırı çekimin önlenmesi ve bu kaynaklardan en iyi bir şekilde yararlanılmasına olanak sağlanması amacıyla yönelik olarak halen geleneksel yöntemlerle sulanmakta olan tarımsal arazilerde süratle modern sistemlere geçilmesi gerekmektedir. Bu alanda başlatılan projelerin süratle tamamlanarak yürürlüğe konması su kaynaklarımızın

optimum düzeyde kullanılmasına olanak sağlarken tarımsal üretime de olumlu katkıda bulunacaktır.

Akdeniz ikliminin hüküm sürdüğü adada, kışlar ılık ve yağışlı, yazlar kurak ve sıcak geçmekte; ovalık bölgelerde yağışlar az olurken yağış miktarları denizden yükseldikçe artmaktadır. Yaz ayları özellikle Mesarya Ovasında çok sıcak, kış ayları ise nispeten soğuk geçmektedir.

2,465,552 dönümlük (3,298,908 Da) toplam alana sahip olan KKTC'nde 1,398,123 dönümlük (1,870,689 Da) alan tarım arazisi olup bu alan da toplam alanın %56.7'sine eşittir (tablo 17). Ancak mevcut koşullarda toplam tarım arazisinin 852,665 dönümü (%60.9'u) ekonomik olarak ekilip değerlendirilebilmektedir. Ekonomik olarak değerlendirilen tarım arazisinin ise yaklaşık 69,464 dönümü (%5'i) sulu ziraatta kullanılmaktadır. Yarı kurak iklim koşullarına sahip olan ülkemizde su kaynakları, tarımsal arazi varlığı ve elverişliliği gibi önemli faktörlerin sınırlılığı tarım sektörünün gelişmesini olumsuz yönde etkilemektedir. KKTC'nde ihtiyaç duyulan suyun büyük bir kısmının karşılandığı yeraltı su rezervlerinin tek beslenme kaynağı olan yıllık yağışların 350-400 mm. gibi düşük bir düzeyde olmasının yanı sıra, yeraltı suyunun aşırı ve kontrolsüz kullanımı akiferlerdeki su seviyelerinin devamlı azalmasına ve bazı bölgelerde bu azalmanın tehlikeli boyutlara ulaşmasına ve tuzlanmaya neden olmaktadır. KKTC'nde mevcut doğal su kaynaklarının sınırlılığı su sorununu her geçen gün ağırlaştırırken su kıtlığı, ülke tarımının sürekli olarak karşı karşıya bulunduğu önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca depolama, nakliye, pazarlama, kredi, hastalıklarla mücadele sorunlarının yanı sıra teknolojik eksiklikler, tarımsal araştırma ve adaptasyon çalışmalarının eksikliği ile yetersiz ve pahalı girdi kullanımının yarattığı sorunlar tarım sektörünün gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu olumsuzlukların hafifletilmesine olanak sağlamak amacıyla Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri arasında tarım alanında "Teknik, Bilimsel ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması" imzalanmıştır. 24 Ocak 1997 tarihinde imzalanan anlaşma; iki ülkeye uzman, materyal ve araştırma sonuçlarını karşılıklı kullanılma imkanı tanırken tarımsal pazarlama ve ortak yatırımların teşviki alanında da birlikte hareket etmelerine olanak sağlamaktadır.

Tablo-17 KKTC Arazi Dağılımı

	Dönüm	Dekar	Pay(%)
1.Tarım Arazisi	1,398,123	1,870,689.0	56.71
2.Orman Arazisi	480,740	643,230.0	19.50
3.Hali ve Mera Arazi	122,157	163,446.0	4.95
4.Kasaba,Köy,Yol,Dere Arazileri	263,471	352,524.0	10.69
5.Kullanılmayan Arazi	201,061	269,019.0	8.15
Toplam Arazi Varlığı	2,465,552	3,298,908.0	100.00

Kaynak: Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı

1.1.2. Bitkisel Üretim

Genel olarak 1,398,123 dönümlük tarımsal arazi potansiyeline sahip olan KKTC'nde, 2009 yılında 798,035 dönüm ile tarım arazisinin kendi içinde kullanım oranı %57.1 olmuştur. Bitkisel üretim ekim alanları; tahıl, yemlik baklagil, yemeklik baklagil, sebze, bostan, endüstri bitkileri, meyveler, bağlar ve turunçgillerden oluşmaktadır. Ekilen arazinin ürün çeşidine göre dağılımında tahıl arazisi %74,4'ük payla birinci sırada yer alırken bunu sırasıyla yemlik baklagil, meyve ve turunçgil alanları takip etmektedir (tablo 18).

Tablo-18 Ekilen Arazi Miktarlarının Ürün Çeşidine Göre Dağılımı

(Dönüm)

	2007		2008		2009	
	Arazi	% Pay	Arazi	% Pay	Arazi	% Pay
1. Tahıl	635,037	75.5	409,338	68.5	593,597	74.4
2. Yemlik Baklagil	91,420	10.9	77,460	13.0	95,941	12.0
3. Yemelik Baklagil	1,829	0.2	1,669	0.3	1,862	0.2
4. Sebze	18,266	2.2	14,822	2.5	14,350	1.8
5. Bostan	3,364	0.4	2,954	0.5	2,635	0.3
6. Meyveler	44,796	5.3	45,070	7.5	45,647	5.7
7. Bağlar	2,472	0.3	2,415	0.4	1,948	0.2
8. Turunçgiller	43,462	5.2	43,148	7.2	41,263	5.2
9. Turfandacılık	850	0.1	857	0.1	794	0.1
TOPLAM	841,496	100.0	597,731	100.0	798,035	100.0

Kaynak: Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı

2008 yılında 223,816 ton olarak gerçekleşen toplam bitkisel üretim 2009 yılında %11.2 oranında bir artış göstererek 248,932 ton olarak gerçekleşmiştir. 2008 yılında 17,834 ton olarak gerçekleşen tahıl üretimi 2009 yılında 65,283 ton olarak gerçekleşmiştir (tablo 19).

Tablo-19 Tarımsal Üretim Ürün Çeşitlerine Göre Dağılımı

(Ton)

	2007		2008		2009	
	Üretim	% Pay	Üretim	% Pay	Üretim	% Pay
1. Tahıl	89,880	26.9	17,834	8.0	65,283	26.2
2. Yemlik Baklagil	8,699	2.6	7,072	3.2	15,052	6.0
3. Yemlik Baklagil	2,256	0.7	3,059	1.4	2,689	1.1
4. Sebze	54,860	16.4	44,756	20.0	40,110	16.1
5. Bostan	12,180	3.6	10,657	4.8	9,179	3.7
6. Meyveler	8,568	2.6	9,991	4.5	9,438	3.8
7. Bağlar	3,136	0.9	2,916	1.3	2,926	1.2
8. Turunçgiller	147,212	44.1	119,965	53.6	96,831	38.9
9. Turfandacılık	7,216	2.2	7,567	3.4	7,424	3.0
TOPLAM	334,006	100.0	223,816	100.0	248,932	100.0

Kaynak: Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı

2009 yılında sulanan arazi miktarı; narenciye, sebze ve sera, meyve, bağ, bostan ve yemlik baklagil ile diğerleri olmak üzere toplam 69,464 dönümden oluşmaktadır. Sulanabilen tarımsal arazi, ekilen tarımsal arazinin yaklaşık %8.7'sini oluşturmasına karşın sulu arazi ürünleri, tarımsal üretimin ve toplam dışsattımın önemli bir bölümünü oluşturmaktadır (tablo 20).

Tablo-20 Sulu Arazi Dağılımı

	2007		2008		2009	
	Dönüm	% Pay	Dönüm	% Pay	Dönüm	% Pay
1.Narenciye	43,462	57	43,148	57	41,263	59
2.Meyveler	6,055	8	6,396	8	6,430	9
3.Bağlar	2,472	3	2,415	3	1,948	3
4.Sebze ve Sera	19,130	25	18,682	25	14,792	21
5.Yemeklik Baklagil	1,644	2	1,959	3	1,862	3
6.Bostan	2,925	4	2,515	3	2,096	3
7.Diğer	578	1	793	1	1,104	2
TOPLAM	76,265	100	75,908	100	69,494	100

Kaynak: Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı

Bitkisel üretimde sistemli bir gelişmenin sağlanabilmesi; sulu ve kuru tarım yöntemlerinin geliştirilerek üretimin artırılması, uygun münavebe tekniklerinin yaygınlaştırılması, kültürel tedbirlerin tam olarak uygulanması, sulama sistemlerinin yeni teknolojilere dayalı çağdaş sulama sistemlerine dönüştürülerek randımanın kullanılması ile mümkün olacaktır. Özellikle tahıl üretiminde kullanılacak tohumluğun Ülkemiz iklim ve toprak özellikleri dikkate alınarak ıslah çalışmalarının yapılması üretim artışı için büyük önem arz etmektedir.

Günümüzde tarım teknolojisi uygulamaları, toprak ve su kaynaklarının geliştirilmesi ve korunması, sulama, gübreleme, tarımsal mücadele, üstün nitelikli tohumluk, fidan, damızlık materyal ve tarımsal mekanizasyon şeklinde gruplandırılabilir. Bunlar içinde mekanizasyon kendi dışındaki tarım teknolojisi uygulamalarının etkinliğini artırmak, ekonomikliği sağlamak ve çalışma koşullarını iyileştirmek açısından da ayrıca önemli bir tamamlayıcı öğedir. Teknik tarım uygulamaları ayrı ayrı ne kadar iyi olursa olsun, öğeler arasında sağlıklı bir kombinasyon düzeyi oluşturulmadıkça, toplam verimliliğin artırılması sınırlı kalacaktır. Bu düşünce kapsamında mekanizasyon araçlarının tüm tarımsal üretim girdileri arasında en büyük paya sahip olması mekanizasyonun sağlıklı ve ileriye dönük planlanmasının önemini ortaya koymaktadır.

KKTC'nde mevcut tarımsal makine parkının çeşitliliği ve makinelerin genellikle ekonomik ömrünü tamamlamış olması, makinelerde gereksinim duyulan yedek aksam çeşit ve miktarlarını büyük oranda artırmaktadır. Bugüne kadar ticari müesseselerin makine ve yedek aksam konusunda ihtisaslaşmaya yönelmemiş olması, bu aksamların temininde güçlükler yaratmaktadır. Bu durum tarımın gelişmesinin temel kaynağını teşkil eden makine ve teçhizatın istenilen zaman ve koşullarda temin edilmesinde, büyük ölçüde sorun teşkil etmekte, ayrıca üretim maliyetlerini artırıcı bir nitelik taşımaktadır. Traktör, ekim-dikim makineleri, hasat harman makineleri, tohum temizleme makineleri, zirai mücadele vasıtaları ve toprak işleme olarak gruplandırabileceğimiz tarımsal makine, araç-gereç parkının durumu tablo 21'de verilmektedir.

Tablo-21 Tarımsal Makine, Araç-Gereç Parkı
(Adet)

	2007	2008	2009
1.Traktör	4,411	4,469	4,525
2.Ekim Dikim Makineleri	3,135	3,195	3,244
3.Hasat Harman Makineleri	1,754	1,804	1,906
4.Tohum Temizleme Makineleri	12	15	19
5.Zirai Mücadele Vasıtaları	5,901	5,849	6,120
6.Toprak İşleme Aletleri	7,593	7,761	7,872

Kaynak: Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı

1.1.3. Hayvancılık

Ülkemizde hayvan sayıları, sayı açısından doyum noktasına yaklaşmış olmakla beraber, hayvan başına elde edilen verim hedeflenen düzeye ulaşamamıştır. Bunun başlıca nedenleri olarak; pedigri ve genetik özellikleri yüksek hayvan sürülerinin oluşturulmaması ile çevre faktörleri ve bakım-beslenme koşullarının yeterli düzeyde

olmaması sayılabilir. Tarımı gelişmiş ülkelerde tarımsal üretimin büyük bir kısmı hayvancılıktan elde edilirken ülkemizde hayvancılık üretiminin toplam tarımsal üretim içindeki payı %35 ile 50 dolaylarında seyretmektedir.

Hayvancılık alt sektörü sığırcılık, koyunculuk, keçicilik ve kanatlılardan oluşmaktadır. KKTC'nde sığır türünden et ve süt kombine ırkı olan Siyah-Beyaz Frisian, koyun türünden ivesi, sakız, yerli ve bu ırkların melezleri ve keçi türünden ise yerli kıl keçisi ile Damascus ırkı yaygın olarak bulunmaktadır. Kanatlılardan ise yerli ırk tavuklarla birlikte yumurta ve et tavuğu olan Ross ırkı yaygındır.

2009 yılındaki hayvansal varlığımızın durumu tablo 22'de verilmektedir.

Tablo-22 Hayvan Sayısı

	2007		2008		2009		Yıllık Ort. Değişme(%) 2007-2009
	Adet	% Değişme	Adet	% Değişme	Adet	% Değişme	
1.Sığır	57,528	-4.9	49,361	-14.2	46,534	-5.7	-5.2
2.Koyun	236,026	0.7	230,992	-2.1	204,546	-11.4	-3.5
3.Keçi	61,425	-1.2	58,918	-4.1	53,236	-9.6	-3.5
4.Kanatlı	6,182,268	2.5	6,682,251	8.1	7,779,195	16.4	5.9
4.1.Yumurta Tavuğu	102,169	30.1	109,978	7.6	176,476	60.5	14.6
4.2.Et Tavuğu	6,022,310	1.9	6,503,376	8.0	7,526,339	15.7	5.7
4.3.Damızlık Tavuk	57,789	48.7	68,897	19.2	76,380	10.9	7.2

Kaynak: Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı

Mevcut hayvan varlığının değerlendirilmesi sonucunda kırmızı et üretimi 2009 yılında 8,352 ton olarak gerçekleşirken aynı yılda beyaz et üretimi 11,811 ton olarak gerçekleşmiştir (tablo 23).

Tablo-23 Hayvansal Üretim

	2007		2008		2009	
	Ton	%Değişme	Ton	%Değişme	Ton	%Değişme
1. Sığır Eti	3,960	-13.8	4,066	2.7	3,944	-3.0
2. Kuzu Eti	3,747	1.6	3,627	-3.2	3,693	1.8
3. Keçi Eti	753	-0.1	738	-2.0	715	-3.1
4. Tavuk Eti	9,104	1.9	9,810	7.8	11,361	15.8
5. Balık Eti	400	21.2	490	22.5	450	-8.2
6. İnek Sütü	104,519	-2.1	96,493	-7.7	93,983	-2.6
7. Koyun-Keçi Sütü	13,533	-1.0	13,133	-3.0	12,679	-3.5
8. S.Yumurta(Düzine)	1,968,626	-8.0	1,987,755	1.0	2,458,544	23.7

Kaynak: Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı

Büyükbaş ve küçükbaş hayvancılığımızda ıslah çalışmalarına gereken önemin verilmemesi, optimum hayvan işletme büyüklüklerinin henüz saptanmamış olması, üreticimizin eğitilerek pedigri hayvan işletmelerinin henüz oluşturulmamış olması ve hayvansal üretimde besicilik ve süt üretiminde yeterli bilgi birikimine ulaşılmamış olması hayvancılık alanındaki gelişmeleri olumsuz yönde etkilemektedir. Bütün bunlara hayvan beslemede kaba yemin (yeşil yem, silaj, kuru ot vb) gerektiği oranlarda kullanılmaması ve kesif yem ağırlıklı yemlemenin yapılması hayvansal ürünlerde maliyet artışını beraberinde getirmekte ve bu da hayvancılığımızı olumsuz yönde etkileyen diğer bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Büyükbaş ve küçükbaş hayvan üretiminde çok önemli bir faktör olan barınak sorununa da hassasiyetle eğilmek gerekmektedir. Ülkemizde beslenen hayvanlar ve iklim koşulları

dikkate alınarak kendi şartlarımıza uygun barınak tiplerinin geliştirilerek ülke çapında yaygın bir şekilde kullanılması gerekmektedir. Halen devam etmekte olan ıslah çalışmaları ile birlikte bu konunun da ele alınarak kesin çözümlerin üretilmesi gerekmektedir.

Et ve süt hayvancılığı ile tavukçuluğun geliştirilebilmesi için gerekli kaynak tahsisi yapılırken bu alanda faaliyet gösteren üreticilerin damızlık hayvan ve sürekli aynı kalitede yem temininde bazı güçlüklerle karşılaştığı görülmektedir. Hayvansal üretimin artırılarak bu sektörde arzu edilen gelişmişlik düzeyine ulaşılabilmesi, ıslah edilmiş pedigrili damızlıkların yetiştirilerek üreticiye dağıtılmasına, modern hayvan barınaklarının kullanılmasına, hastalıklarla mücadelenin etkin bir şekilde yapılmasına ve kaliteli hayvan yemi üretimine istikrar kazandırılmasına bağlıdır. Böylece hayvansal üretim ve üretimde verimlilik artırılabilir, maliyet unsurları olumlu yönde etkilenebilecek ve hayvansal üretimde daha düzenli bir gelişme sağlanabilecektir.

Devlet tarafından yürütülen suni tohumlama çalışmaları ile hastalıklarla mücadele büyük bir titizlikle Veteriner Dairesi tarafından sürdürülmektedir. Hayvan hastalıkları ile mücadele programı çerçevesinde 2009 yılında koruyucu aşı tatbik edilen hayvan sayısı 432,091 adet olarak gerçekleşmiştir (tablo 24).

Tablo-24 Tatbik Edilen Koruyucu Aşıların Yıllara Göre Dağılımı

(Adet)

Yıllar	Sap-Food And Mouth Disease		Mavi Dil Blue Tongue	Enterotoxemia	Brucella Melitensia Rev I	Virus Abortion	Toplam
	Sığır	Koyun-Keçi	B.Baş-K.Baş	Koyun-Keçi	B.Baş-K.Baş	Koyun-Keçi	
2007	-	-	600	600	-	3,980	5,180
2008	-	-	-	138,698	-	6,570	145,268
2009	-	-	216,108	206,913	-	9,070	432,091

Kaynak: Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı

1.1.4. Ormancılık

Ormancılık, orman varlıklarını korumak, gereğince artırmak koşulu ile toplumun orman ürünlerine olan gereksinimlerini ve bunun yanında ormanların sunduğu diğer fonksiyon ve hizmetlere olan gereksinimleri karşılamak amacı ile yapılan devamlı, planlı ve rasyonel çalışmaların bütünü olarak tanımlanabilir.

KKTC'nde Ormancılık GSMH'ya doğrudan doğruya olan katkılarından çok, ülkenin doğal zenginlikleri ile sosyal ve kültürel yaşama olan katkıları, turizm, eğlence, toprak erozyonlarını önleme, su depolama ve iklim düzenleme açısından büyük önem taşımaktadır. Sistem bütünlüğü içinde orman kaynağının ele alan Ormancılık sektörünün amacı, bütün imkanları kullanmak suretiyle gelecek kuşakların ihtiyaçlarını da göz önünde bulundurarak ülke ormanlarını korumak, çok yönlü yararlanma esas alınarak genişletmek, dengeli ve kalıcı bir biçimde mal ve hizmet taleplerini karşılamak, bunun yanında rekreasyon, estetik ve bilimsel fonksiyonlarından yararlanmaktır. Sosyal, ekonomik ve teknolojik değişim ve gelişmelerin çok hızlı olduğu zamanımızda, ormanların, ağaç topluluğunun bulunduğu yer olma ve odun üretimi yapmasının yanı sıra değişik fonksiyonları bulunmaktadır. Topluma yararlı olan bu fonksiyonlar orman denilen yeryüzü kaynağının iyi incelenmesini ve değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde ulusal ormancılık amaçlarımızı şöyle sıralayabiliriz;

Ülkemizin başta odun hammaddesi olmak üzere orman ürünlerine olan ihtiyaçlarını ormanların verim gücü ölçüsünde ve devamlılık prensibi içerisinde kısmen karşılamak.

Ülke ormanlarını korumak, verimsiz orman alanlarını verimli hale getirmek ve geliştirmek.

Orman vasfı taşıyan, ancak orman sınırları içinde yer almayan alanları orman rejimine dahil ederek ağaçlandırmak.

Orman toprağını korumak, su rejimini düzeltmek ve tabiatı korumak.

Yurt güzelliğini artırmak, ormanlarda tahsis edilen Milli Park, orman içi dinlenme yerleri ve piknik alanları ile halkın giderek artan rekreasyon ihtiyaçlarını karşılamak, orman alanlarındaki av ve yaban hayatı kaynaklarını geliştirerek sosyal ve ekonomik hayatın gelişmesine katkıda bulunmaktır.

Mevcut amenajman planına göre 2,465,552 dönüm olan KKTC toplam arazisinin %19.5'ine tekabül eden 480,740 dönüm orman arazisi olarak kabul edilmektedir. Ancak yapılan çalışmalarda mevcut orman sahalarının büyük bir kısmının bozuk vasıflı orman niteliğinde olduğu saptanmıştır. Bu nedenle mevcut orman arazilerini ağaçlandırma çalışmaları bir master plan çerçevesinde ele alınmıştır. Ağaçlandırma çalışmalarının hızla devam ettiği 2009 yılında fidan dağıtımı ve ağaçlandırma alanlarına ilişkin veriler tablo 25'te verilmektedir.

2007-2009 döneminde yapılan silvikültür çalışmalarından elde edilen yapacak ve yakacak odun miktarlarının yıllar itibarı ile dökümü tablo 26'te verilmektedir.

Tablo-25 Fidan Dağıtımı ve Ağaçlandırılan Alanlar

	(Adet)		
	2007	2008	2009
1.Ağaçlandırma Sahalarına Dikilen	710,384	1,327,040	927,342
2.Kamu Kuruluşlarına Verilen	71,636	158,025	250,847
3.Halka Satılan	52,485	53,410	36,314
4.Kuruyan veya İmha Edilen	388,993	1,130,802	78,991
5.Ağaçlandırılan Alan (Ha)	663	929	867
6.Yeni Orman Yolu Yapımı (Km)	49	6	47

Kaynak: Orman Dairesi Müdürlüğü

Ülkemiz ormanlarını iyileştirme çalışmaları hazırlanmış Orman Amenajman Planları ile sürdürülmektedir. Bu çalışmalara hız kazandırmak ve planlanan haleflere daha çabuk ulaşabilmek için Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri

arasında bir işbirliği protokolü imzalanmıştır. 12 Ocak 1997 tarihinde imzalanan protokolle Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti orman alanlarının geliştirilmesine yönelik çalışmalarda uygulanacak yardım ve karşılıklı işbirliği esasları belirlenmiştir.

Tablo-26 Yapacak ve Yakacak Odun Üretimi
(2007-2009)¹

Yıllar	Tomruk	Direk	Sırık	Yakacak Odun	
	m ³	m ³	Adet	Ster	Ton
2007	244	53	-	1,140	226
2008	384	56	-	1,635	-
2009	1,610	227	-	7,117	14

¹ 2007-2009 yılları silvikültür çalışmaları sonucu elde edilen yapılacak ve yakacak odun üretimi

Kaynak: Orman Dairesi Müdürlüğü

1.1.5. Su Ürünleri

KKTC'nde beslenmedeki yeri ile ithal ikamesi yaratabilecek kapasiteye sahip olması bakımından balıkçılığın önemi bulunmakla beraber Karpaz Bölgesi dışındaki kıyılarda balık stoklarının az olması ve açık deniz balıkçılığının yapılamaması nedeniyle bu sektörün milli gelire olan katkısı sınırlı bir ölçüde ve beklenen düzeyin altında olmakta, süratli bir gelişim gösterememektedir. Bugünkü koşullarda su ürünleri üretiminin 450 ton/yıl civarında olduğu tahmin edilmektedir. Ancak bu rakamlara olta ile balık avcılarının avladıkları balık miktarı dahil değildir.

2007-2009 dönemi itibarıyla KKTC'nde kayıtlı balıkçı sayısı ile balıkçı teknelerinin dökümü tablo 27'te verilmektedir.

Tablo-27 Kayıtlı Balıkçı Sayısı ve Balıkçı Tekneleri

	2007	2008	2009
1.Gemikonağı			
1.1.Kayıtlı Gemi Sayısı	60	59	62
1.2.Faal Gemi Sayısı	41	57	45
1.3.Balıkçı Sayısı	52	75	52
2.Girne			
2.1. Kayıtlı Gemi Sayısı	129	111	119
2.2. Faal Gemi Sayısı	79	61	47
2.3. Trol Sayısı	-	-	-
2.4. Faal Trol Sayısı	-	-	-
2.5. Balıkçı Sayısı	120	87	90
3.Gazimağusa			
3.1. Kayıtlı Gemi Sayısı	253	252	256
3.2. Faal Gemi Sayısı	149	170	198
3.3. Trol Sayısı	-	-	-
3.4. Faal Trol Sayısı	-	-	-
3.5. Balıkçı Sayısı	216	219	198

Kaynak: Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı

1.2. Sorunlar

1.2.1. Tarım Sektörü Genel Sorunları:

Tarımsal ürünlerin iç ve dış piyasalarda pazarlanmasında yaşanan sorunlardan dolayı, ürününe uygun fiyatı ve çoğu hallerde alıcı bulamayan üretici ürününü uygun şartlar ve zamanda değerlendirememektedir. Üretici ve tüketici arasında toptancı ve perakendeci kar marjları büyük boyutlara ulaşmakta ve bu durumdan etkilenen üreticinin alım gücü düşmekte dolayısıyla üretimin gerilemesine sebep olmaktadır. Dış pazarlamada ise, ulaşım ile beraber dış ülke pazarları ile olan bağlantıların yetersizliği finansman temininde yaşanan sıkıntılar ve diğer idari sorunlar mevcuttur. Özellikle uluslararası şirketlere ait uçaklardan yararlanılamaması hava taşımacılığında büyük bir sorun olarak karşımıza

çıkılmaktadır. Yaş meyve ve sebze dışsatımında kargo taşımacılığının ucuz ve seri bir şekilde düzenlenememesi üretimi olumsuz yönde etkilemektedir.

Toplu gayri menkullerde veraset sisteminin ekonomik büyüklüklerde meydana getirdiği parçalanmadaki olumsuz durum nedeniyle ekonomik kaynakların optimum büyüklükleri istenen düzeyde tutulamamakta ve bu durum tarım sektöründeki rasyonelliği olumsuz yönde etkilemektedir.

Üreticinin modern tarım teknolojisine adaptasyonu ve mevcut şartların verimli hale getirilmesi için gereken bilinçlendirme; gerek örgütlenme ve gerekse görsel gereçlerin, ayrıca bilgi birikiminin yetersiz durumda bulunması yanında mali olanakların kıtlığı tarım sektörü gelişmesini olumsuz yönde etkilemektedir.

Dünyadaki çağdaş teknolojik gelişmelere, tarımsal eğitim, üretim teknolojisi ve makineleşme açısından ayak uydurabilmek amacına yönelik araştırma-adaptasyon çalışmalarını yürütecek kuruluşların bulunmaması, tarımsal üretimde verimlilik ve çeşitliliği olumsuz olarak etkilemektedir.

Tarımsal kredi dağıtımı, K.T. Kooperatif Merkez Bankası, Köy Kooperatifleri ve TC Ziraat Bankası tarafından yapılmaktadır. Üreticiler özellikle yatırıma dönük finansman zorlukları çekmektedir. Yatırım kredisi temini için başvuru bankaların verebileceği azami kredi miktarları ile kredi süresi yetersiz kalmaktadır. Ayrıca kefalet ile ilgili işlemlerdeki sorunlar ile faizlerin yüksek olması kredi kullanımını zorlaştırmaktadır.

Üretimde yaşanan verim düşüklüğü ürün maliyetlerini artırmakta, malzeme ve işgücü gibi üretim faktörlerinin israfına neden olmakta ve bu da tarımsal üretimi olumsuz yönde etkilemektedir.

Tarım ve Orman Bakanlığı'na bağlı Daire ve kuruluşların "Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları" Yasalarında belirlenen kadroların organize edilerek doldurulmamış olması bu daire ve kuruluşlarımızın fonksiyonlarını gerektiği gibi yerine getirmelerini sınırlarken tarım sektörünün gelişmesini de olumsuz yönde etkilemektedir.

KKTC'nde mevcut doğal su kaynaklarının sınırlılığı, su sorununu her geçen gün ağırlaştırırken su kıtlığı, ülke tarımının sürekli olarak karşı karşıya bulunduğu önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Durum böyle iken tarım sektöründe büyük oranda vahşi sulama sistemlerinin kullanılmasına devam edilmektedir. Bu uygulamasız su kaynaklarımızın israfına neden olurken su kalitesini de olumsuz yönde etkilemektedir.

Mevcut tarımsal makine parkının çeşitliliği ve birçok makinelerin genellikle ekonomik ömrünü tamamlamış olması, bu makinelerde gereksinim duyulan yedek aksam çeşit ve miktarlarını büyük oranda artırmaktadır. Bu durum tarım sektöründe kullanılan makine ve teçhizatın istenilen zaman ve koşullarda temin edilmesinde sorun teşkil etmekte ve üretim maliyetlerini artırıcı bir nitelik taşımaktadır.

1.2.2. Bitkisel Üretimde Sorunlar:

Yüksek vasıf ve kalitede tohum gereksiniminin uygun zaman ve miktarlarda karşılanamaması, üretimde verimsizliğe yol açarak üretimin gerilemesine ve dolayısıyla ekim alanlarının rasyonel kullanılamamasına neden olabilmektedir. Özellikle tahıl üretiminde gereksinim duyulan tohumluğun ülkemiz iklim ve toprak koşullarına adaptasyon çalışmalarının eksikliği bu alandaki üretimin olumsuz yönde etkilenmesine neden olmaktadır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde tarımsal kullanıma elverişli hale getirilmesi için özel işlev gerektiren arazi parçalarının harup ve zeytin gibi geleneksel ürünlerimizle değerlendirmeye tabi tutulamaması, ayrıca bu bölgelerdeki mevcut bitkisel varlığın korunamaması tarımsal arazi kullanımını ve üretimin gelişmesini olumsuz yönde etkilemektedir.

Tarla ziraatında önemli bir yeri olan nadas ve münavebenin etkin ve sistemli bir şekilde kullanılmaması tarımsal arazilerde verim düşüklüğüne neden olmakta ve bu da bitkisel üretimi olumsuz yönde etkilemektedir.

Narenciye, harup, zeytin, badem, şeftali, antepfıstığı ve diğer meyve fidanlarının tabii şartlarda üretiminin randımanlı olamaması nedeniyle, üretici gerekli miktar ve zamanda fidan tedarik edememekte ve bu durum bitkisel üretimin gelişmesi açısından sorun olmaktadır.

1.2.3. Hayvansal Üretimde Sorunlar:

Hayvan popülasyonundaki dişi yavruların genetik kabiliyetlerine bakılmaksızın damızlık olarak sürüde bırakılması genetik gelişimi olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle gerek büyükbaş gerekse küçükbaş hayvanlardaki genetik gelişme istenilen düzeyde olmamaktadır. Ayrıca suni tohumlama hizmetlerinin ülkenin her tarafına etkin bir şekilde götürülememesi hayvan ıslahı çalışmalarını olumsuz olarak etkilemektedir.

Hayvancılık alanında faaliyet gösteren işletmelerin genellikle küçük aile işletmeleri şeklinde çalışmaları hayvansal üretimdeki verim artışını olumsuz yönde etkilemektedir. Buna paralel olarak hayvancılıkta optimum sürü büyüklüklerinin henüz tespit edilip bu alanda gerekli yönlendirme ve teşviklerin yapılmamış olması hayvancılığımızın küçük işletmeler halinde yürütülmesine sebebiyet vermekte bu da hayvancılıkta hızlı gelişmeyi sınırlamaktadır.

Kanatlı yemlerinde gerekli olan çeşitlilikte üretim yapılırken, daha ekonomik olarak değerlendirilebilen pelet yem üretimi sınırlı olarak yapılmaktadır. Yine aynı şekilde inek yemi imalatı ise bir tek isim altında ve aynı rasyonla imal edildiği halde, hem inek yemi hem dana yemi, hem de koyun-keçi yemi olarak kullanılmaktadır. Bu durum yem kullanımında israfa neden olurken hayvansal üretimi de olumsuz yönde etkilemektedir.

Yeşil ve kuru ot üretiminin az olması hayvan beslenmesini olumsuz yönde etkilerken sığır, koyun ve keçilerde verim düşüklüğüne neden olmaktadır. Bu durum hayvansal ürün maliyetlerini artırırken sektörün karlılığını olumsuz yönde etkilemektedir.

Hayvan beslenmesi ve yetiştirilmesinde önemli faktör olan hayvan barınaklarının bugüne dek planlı ve programlı bir şekilde ele alınıp yeterli altyapıya kavuşturulamaması hayvan verimi ve sağlığı yönünden olumsuz etkiler yaratmaktadır.

Hayvan kesimlerinin modern et kombinaları yerine küçük ve teknik donanım açısından yetersiz mezbahalarda yapılması nedeniyle; hayvancılığın gelişmesi, et ve et mamüllerinin düzenli ve hijyenik üretimi ile pazarlanmasının sağlanması, halen uygulanmakta olan denetimsiz ve dağınık hayvan kesimlerinin önlenmesi ve hayvan kesimlerinde elde edilen yan ürünlerin değerlendirilmesi istenilen düzeyde yapılamamaktadır.

Biyolojik özellikleri yönünden riski çok yüksek olan sütün hijyenik sağım ve taşıma koşullarının halen tam olarak geliştirilmemiş ve devreye sokulan soğuk zincirin bütün üreticilere ulaştırılamamış olmasından dolayı; eski teknolojilerin kullanılmasıyla üretilen sütün hijyenik ortamda pazarlanamamasına ve ekonomik kayıplara neden olmaktadır.

Veteriner örgütünün tüm gereklerinin yeterli düzeyde olmaması nedeniyle hayvan sağlığı ve hayvansal ürünlerin denetim ve kontrolleri etkin bir şekilde yürütülememektedir.

1.2.4. Ormanlıktaki Sorunlar:

Yapılan amenajman planlarına göre orman sahasının büyük bir kısmının bozuk vasıflı olduğu saptanmıştır. Gerekli finansman kaynaklarının bulunmaması nedeniyle bu arazilerde öngörülen ağaçlandırma yapılamamaktadır. Orman sahalarının yeterli düzeyde ağaçlandırılıp örtülememesi ve arazilerin meyilli olması büyük ölçüde erozyona neden olmaktadır. Bu durum esas su toplama havzalarını teşkil eden orman alanlarındaki su toplama kapasitesini azaltarak, yeraltı su kaynaklarını olumsuz bir şekilde etkilemektedir.

Master Plan Projesine dahil ağaçlandırma çalışmaları ihale yolu ile yapılmaktadır. İhalelerin geç sonuçlanması çoğu kez sorunlara neden olmaktadır. Arazi hazırlığı ile ilgili ihaleleri kazanan yerli müteahhitlerin araç parkı eksikliği çalışmaların aksamasına neden olmaktadır.

Mahalli kaynaklarla ağaçlandırılması öngörülen sahalar için gerekli finansman kaynağını zamanında ve yeterince sağlanamaması çalışmaların aksamasına neden olmaktadır.

Yeni ağaçlandırılan orman alanlarında uygulanmakta olan otlatma yasağına uyulmaması bu bölgelerde yapılan çalışmaları olumsuz yönde etkilemekte ve kaynak israfına neden olmaktadır.

Gençleştirme alanında yapılan çalışmalarda kullanılacak teknik personel azlığı, gençleştirme yapılmış alanların gerektiği şekilde korunamaması ve orman bakımında kullanılacak vasıflı kesim işçilerinin sınırlı olması bu alanda karşılaşılan sorunların başında gelmektedir.

1.2.5. Su Ürünlerindeki Sorunlar:

Kıyı sularında bulunan balık stoku ancak iç talebi karşılayabilecek düzeyde olup balık konaklama ve geçiş sahaları hakkında yeterli araştırma ve bilgi mevcut değildir. Açık deniz balıkçılığında ise uluslararası sularda avlanma olanaksızlıkları nedeniyle gelişme sağlanamamaktadır.

İklim ve bölge koşullarına uygun balık türlerinin kıyı şeridinde ekonomik olarak üretilbilmeleri için gerekli çalışmalar yapılmamaktadır. Bu durumda ülkemiz ihtiyacının avlanma ve ithal yoluyla karşılanmasına neden olmakta ve böylelikle yıllardan beri üretim artışı gerçekleştirilememektedir.

Gerek balıkçıların yatırım gereksinimlerini karşılamak gerekse balıkçı barınaklarını temizlenmesi, onarımı veya yenilerinin inşası için gerekli kaynağın yeterince sağlanamaması bu alandaki gelişmeleri olumsuz yönde etkilemektedir.

2. Sanayi

2.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler

2.1.1. Katma Değer

Ülkemizde sanayi sektörünün GSYİH içerisindeki yeri sabit fiyatlarla incelendiğinde; sanayi sektörünün GSYİH içerisindeki en yüksek değerleri 1980 yılında %14.6 ve sonra sırasıyla 1991 yılında %14.1 ve 1989 yılında %14.0 paylarla elde ettiği görülmektedir. Sanayi sektörünün GSYİH içerisindeki en düşük değerleri ise 1984 yılında %9.4, 1977 yılında %9.7 ve 1979 yılında %9.8 paylarla gerçekleşmiştir. 2009 yılı tahmini gerçekleşme rakamlarına göre, sanayi sektörü GSYİH içerisinde %9.6'lık paya sahiptir. Bu değere göre, 2009 yılı sanayi sektörünün gelişimi açısından en kötü yıllarından biridir. Sanayi sektörü katma değerinin büyüme hızı ise 2007 yılında %-0.9, 2008 yılında %-10.3 ve 2009 yılında %-9.1 olarak gerçekleşmiştir. Ülkemizin küçük bir ada ülkesi olması, doğal kaynakların sınırlılığı, iç piyasanın darlığı, rekabet edilebilirlik düzeyinin düşüklüğü, teknoloji, araştırma ve geliştirmeden yeterince faydalanılmaması, işgücü maliyetlerinin yüksekliği, uluslararası kalite standartlarına sahip işletme ve ürün azlığı, diğer ülkelere göre karşılaştırmalı üstünlüğü olan malların azlığı, sektör planlamasının yetersizliği, ulaşım sorunu ve ekonomik ambargolar gibi ana sebeplerden ötürü sanayi sektörü amaçlanan gelişmeye ulaşamamıştır.

Ülkelerin kalkınma hedeflerine ulaşılabilmesi için kendi koşullarına uygun olarak sanayileşmeleri gerekmektedir. Ülkemizde sanayi sektöründe sürdürülebilir bir gelişimin sağlanabilmesi için öncelikle sanayi envanterinin yapılarak sektörün mevcut durumunun belirlenmesi ve buna uygun sektör planlamalarının oluşturulması gerekmektedir. Ayrıca, sürdürülebilir bir gelişim için işgücü piyasasının, teknoloji, çevre, enerji, finans, ulaştırma ve ticaret sektörlerinin sanayi sektörüne olumlu etkilerinin yaratılması gerekmektedir. Sanayi sektörünün GSYİH içerisinde önemli bir katma değere sahip olabilmesi için hem kamu kesimine hem de özel kesime görevler düşmektedir. Kamu kesimi sektördeki istihdamların, sabit sermaye yatırımlarının ve üretim kapasitelerinin artışlarını sağlayacak düzenlemelerle sektördeki gelişmeye katkı sağlamalıdır. Özel sektöre düşen en önemli görev ise katma değeri yüksek ürünleri üreterek ve bunları dış pazarlara ihraç ederek sanayi sektörünü hedeflenen seviyeye ulaştırmaktır.

Tablo - 28 Sanayi Bölgeleri'ndeki İşletmelerin 2009 yılı Faaliyet Alanları

NO	FAALİYET ALANI	Lefkoşa Organize Sanayi Bölgesi	Mağusa Büyük Sanayi Bölgesi	Mağusa Küçük Sanayi Bölgesi	Alayköy Organize Sanayi Bölgesi	Karaoğlanoğlu Organize Sanayi Bölgesi	İskele Küçük Esnaf Sitesi	Haspolat Sanayi Bölgesi
1	Oto Kaporta Boya	97	88	15	53	4	21	6
2	Kımya, Petrol, Kauçuk ve Plastik Sanayi	72	46	2	30	1	5	16
3	Orman Ürünleri ve Mobilya Sanayi	63	84	13	32	5	7	20
4	Gıda, İçki ve Tütün Sanayi	46	33	3	23	1	3	15
5	Metal İşleme Sanayi	32	52	8	17	7	8	13
6	Dokuma, Giyim Eşyası ve Deri Sanayi	27	3	3	8	3	4	9
7	Taş ve Toprağa Dayalı Sanayi	24	33	3	2	2	1	9
8	Elektrik Malzemeleri, Elektrikli Ev Aletleri Montaj ve İmali	21	16	4	7	1	6	7
9	Kağıt, Kağıt Ürünleri ve Basın sanayi	9	12	0	7	1	0	2
10	Diğer	70	45	31	11	1	2	13
GENEL TOPLAM		461	412	82	190	26	57	110

Kaynak: Sanayi Dairesi

2.1.2. İmalat(Üretim) Sanayi

Ada ülkeleri incelendiğinde, iç piyasadaki kısıtlı tarım ürünlerini değerlendiren ve turizm sektörünün gereksinim duyduğu ürünleri üreten bir yapı oluşturdukları gözlenmektedir. Sanayi bölgelerindeki işletmelerin faaliyet alanları, ülkelerin imalat sanayisi hakkında genel bilgi vermektedir. Ülkemizde nasıl bir sanayi yapısı oluştuğunun belirlenmesi için tablo 28’de, sanayi bölgelerindeki işletmelerin faaliyet alanları incelenmiştir. Bu tablodan anlaşılacağı üzere, oto kaporta boya faaliyetinde bulunan işletmeler sanayi bölgelerinde büyük bir yer kaplamaktadır. Oto kaporta boya işletmeleri; Lefkoşa Organize Sanayi Bölgesi’nde %21.0, Mağusa Büyük Sanayi Bölgesi’nde %21.4, Mağusa Küçük Sanayi Bölgesi’nde %18.3, Alayköy Organize Sanayi Bölgesi’nde %27.9, Karaoğlanoğlu Organize Sanayi Bölgesi’nde %15.4 ve İskele Küçük Esnaf Sitesi’nde ise %36.8’lik genel toplam içinde paya sahiptir. Sanayi bölgeleri üretim yerine iç piyasayı hedef edinen hizmetler sektörü odaklı işletmelerle doldurulmuştur.

Sanayi bölgelerinde üretim odaklı işletme faaliyetleri içinde en fazla yer kaplayan orman ürünleri ve mobilya sanayidir. 461 adet işletme faaliyeti ile en büyük sanayi bölgesi olan Lefkoşa Organize Sanayi Bölgesi’nde 63 adet, Mağusa Büyük Sanayi Bölgesi’nde 84 adet, Mağusa Küçük Sanayi Bölgesi’nde 13 adet, Alayköy Organize Sanayi Bölgesi’nde 32 adet, Karaoğlanoğlu Organize Sanayi Bölgesi’nde 5 adet, İskele Küçük Esnaf Sitesi’nde 7 adet ve Haspolat Sanayi Bölgesi’nde ise 20 adet orman ürünleri ve mobilya sanayi faaliyet alanında çalışan işletme mevcuttur. İnşaat sektörüne bağlı olarak gelişme gösteren bu sektördeki işletmeler, Türkiye üzerinden üçüncü ülkelere ürün satışı yapabilmenin yolunu da aramaktadırlar.

Kurulması planlanan yeni sanayi bölgelerinin; yeni teknolojiler kullanacak, ihracatı hedefleyecek ve dış piyasalara göre rekabet üstünlüğü bulunan ürünleri üretecek işletmelere tahsis edilmesi ilke edinilmelidir. Etap etap hizmete açılması planlanan Alayköy Organize Sanayi Bölgesi’nin bu doğrultuda oluşturulması gerekmektedir. Ayrıca, aynı faaliyet alanında bulunan işletmeler organize şekilde bir arada toplanarak, diğer sanayi bölgelerinde sıkça yaşanan karmaşalık ve çevresel kirlilik önlenmeye çalışılmalıdır.

2.1.3. Dış satım ve Rekabet Edilebilirlik

Yurtdışına ihraç ettiğimiz sanayi ürünlerinin listesi tablo 29'da verilmiştir. Bu tablodan görüleceği üzere, sanayi ürünleri ihracatı 2007 yılında 44,908.8 Bin ABD Doları, 2008 yılında 47,121.3 Bin ABD Doları ve 2009 yılında 45,387.5 Bin ABD Doları olarak gerçekleşmiştir. 2009 yılı sanayi ürünleri ihracatı 2007 yılına göre %1.1 oranında artış göstermesine rağmen, 2008 yılına göre %3.7 azalış göstermiştir. Sanayi ürünleri ihracatı toplam ihracat içinde 2007 yılında %53.7, 2008 yılında %56.3 ve 2009 yılında %63.9 paylar elde ederek toplam ihracatı etkilemiştir. Süt ürünleri olan hellim ve peynir en çok ihraç ettiğimiz sanayi ürünleridir. Hellim ve peynir ihracat miktarının, toplam sanayi ürünleri ihracatı içindeki oranı 2007 yılında %45.7, 2008 yılında %45.6 ve 2009 yılında %43.8 olduğu tespit edilmiştir. Sanayi ihraç ürünlerimiz incelendiğinde, hammaddesinin ülkemiz kaynaklarından karşılanan veya ülkemize özgü olan ürünlerin dış pazarlarda rekabet etme olanağının bulunduğu görülmektedir. Diğer ülkelere göre karşılaştırmalı üstünlüğü olan bu gibi ürünlerin tespit edilerek ürün çeşitliliğine gidilmesi ve sektörün bu doğrultuda yönlendirilmesi gerekmektedir. İhracatta süreklilik, sanayi politikalarının değişen üretim ve pazar yapıları göz önüne alınarak belirlenmesi ile sağlanmaktadır.

Tablo - 29 Toplam İhracat İçinde Önemli Sanayi Ürünlerinin Değerleri
(Bin ABD Doları)

NO	ÜRÜN	İHRACAT MİKTARI		
		2007	2008	2009
1	Hellim	8,707.1	15,529.9	10,651.6
2	Peynir Çeşitleri	11,817.5	5,941.3	9,229.6
3	Rakı	4,483.9	6,653.8	8,413.6
4	Alçı Taşı	1,894.9	3,927.0	2,490.9
5	Konfeksiyon	6,790.0	3,731.5	2,326.9
6	Konsantre (Narenciye)	3,192.3	662.9	1,746.9
7	Sigara	1,659.8	914.4	659.2
8	İlaçlar	955.7	1,010.0	649.5
9	Deriler	1,269.8	908.4	594.8
10	Diğerleri	4,137.8	7,842.1	8,624.5
A	Sanayi Ürünleri İhracatı	44,908.8	47,121.3	45,387.5
B	Toplam İhracat	83,684.8	83,664.1	71,063.8

Not: Güney Kıbrıs'a yapılan ihracat dahildir.

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

2.1.4. İstihdam

İşgücü maliyeti ile sanayi sektörünün gelişimi birbirini etkileyen en önemli unsurlardır. Coğrafi konumumuz incelendiğinde ülkemizde uygulanan asgari ücret yada işgücü maliyetimiz Güney Kıbrıs'a göre ucuz olurken, Türkiye ve diğer yakın komşularımıza göre yüksektir. Bu yüzden belirli sayıda kişi Güney Kıbrıs'a çalışmaya giderken, büyük oranda Türkiye olmak üzere Türkmenistan ve hatta Filipinlerden dahi işgücü ithal etmekteyiz.

Tablo 30'dan görüleceği üzere, 2006 Nüfus sayımı sonuçlarına göre sanayi sektöründeki çalışan sayısı 8,012'dir. 2007 yılından başlamak üzere, ülkemizde düzenli olarak işgücü anketi düzenlenmekte olup, 2007 yılı verilerine göre 8,898 kişi; 2008 yılında 8,146 kişi ve 2009 yılında 8,370 kişi sanayi sektöründe istihdam edilmektedir. Bu değerlere göre, 2009 yılı sanayi sektörü istihdamı 2007 yılına göre %5.9 azalırken, 2008 yılına göre %2.7 artış elde edilmiştir.

Sanayi sektörü istihdamının ülkemiz toplam istihdamı içindeki oranı incelendiğinde ise, 2006 Nüfus sayımına göre %8.7, 2007 İşgücü anketine göre %9.9, 2008 İşgücü anketine göre %8.9 ve 2009 İşgücü anketine göre ise %9.1 oranlarında olduğu görülmektedir (Tablo 30).

Tablo - 30 Nüfus Sayımı ve İşgücü Anketlerine Göre Sanayi Sektörü'ndeki İstihdamın Durumu

BÖLGE	2006 Nüfus Sayımı		2007 İşgücü Anketi		2008 İşgücü Anketi		2009 İşgücü Anketi	
	Toplam İstihdam	Sanayi Sektörü İstihdamı	Toplam İstihdam	Sanayi Sektörü İstihdamı	Toplam İstihdam	Sanayi Sektörü İstihdamı	Toplam İstihdam	Sanayi Sektörü İstihdamı
LEFKOŞA	32,935	4,028	32,021	3,836	32,567	3,360	33,797	3,400
GAZİMAĞUSA	21,225	1,668	22,373	1,923	21,674	1,569	20,037	2,148
GİRNE	22,371	1,451	20,457	1,902	21,896	2,150	22,747	1,666
GÜZELYURT	9,655	491	9,230	747	9,154	577	9,063	642
İSKELE	5,902	374	5,705	490	5,932	490	5,905	514
TOPLAM	92,088	8,012	89,786	8,898	91,223	8,146	91,549	8,370

Not: 2006 Nüfus Sayımı'na göre Madencilik, Taşocakçılığı, İmalat, Elektrik, Gaz, Su ekonomik faaliyetinde istihdam edilenler sanayi sektörü istihdamı olarak değerlendirilmiştir.

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

2.1.5. Sabit Sermaye Yatırımları

Sabit sermaye yatırımları, ekonominin üretim kapasitesini artırarak ekonomik büyümeyi sağlayan temel bir unsurdur. Özel kesim ve kamu kesimi sabit sermaye yatırımları 1977 ve cari fiyatlarıyla tablo 31’de verilmektedir. Kamu kesimi sanayi sektörü sabit sermaye yatırımının, toplam kamu kesimi sabit sermaye yatırımı içerisindeki oranı 2007 yılında %39.4, 2008 yılında %45.4 ve 2009 yılında %21.0’dır. Özel kesim sanayi sektörü sabit sermaye yatırımının, toplam özel kesim sabit sermaye yatırımını 2007 yılında %10.6, 2008 yılında %9.8 ve 2009 yılında %9.1 oranında etkilediği görülmektedir. Sanayi sektörü toplam sabit sermaye yatırımının, toplam sabit sermaye yatırımı içerisindeki oranı ise 2007 yılında %17.7, 2008 yılında %18.8 ve 2009 yılında %11.2 olarak gerçekleşmiştir.

Yine tablo 31’den görüleceği üzere en yüksek kamu kesimi sanayi sektörü sabit sermaye yatırımı elektrik-su sektöründedir. En yüksek özel kesim sanayi sektörü sabit sermaye yatırımı ise imalattadır. Elektrik-su kamu kesimi sanayi sektörü sabit sermaye yatırımı içerisinde 2007 yılında %97.5, 2008 yılında %98.5 ve 2009 yılında %93.2’lik paya sahiptir. İmalat ise özel kesim sanayi sektörü sabit sermaye yatırımını 2007 yılında %78.8, 2008 yılında %85.0 ve 2009 yılında %75.7 oranında etkilediği görülmektedir.

Tablo - 31 Sanayi Sektörü Sabit Sermaye Yatırımlarının Toplam Sabit Sermaye Yatırımları İçerisindeki Yeri

(TL)

NO	SABİT SERMAYE YATIRIMI	1977 YILI FİYATLARIYLA			CARİ FİYATLARLA		
		2007	2008	2009	2007	2008	2009
A	Toplam Kamu Kesimi	859.2	771.0	419.0	262,142,369.9	267,192,187.9	162,637,178.5
A.1	Sanayi Sektörü	338.7	350.2	87.9	103,355,275.2	121,358,822.1	34,126,961.7
	Taşocakçılığı	0	0	0	0	0	0
	İmalat	8.3	5.4	6.0	2,537,880.1	1,876,411.3	2,328,822.3
	Elektrik-Su	330.4	344.8	81.9	100,817,395.1	119,482,410.8	31,798,139.4
B	Toplam Özel Kesim	2,629.2	2,295.4	1,977.7	802,139,838.2	795,510,206.3	767,710,292.9
B.1	Sanayi Sektörü	278.7	226.0	179.6	85,015,331.9	78,349,441.7	69,708,976.5
	Taşocakçılığı	5.6	4.9	3.5	1,716,774.9	1,708,417.6	1,353,085.8
	İmalat	219.5	192.2	135.9	66,954,221.4	66,628,286.5	52,770,347.3
	Elektrik-Su	53.6	28.9	40.2	16,344,335.6	10,012,737.6	15,585,543.4
C	Sanayi Sektörü Toplam						
(A1+B1)	Sabit Sermaye Yatırımı	617.4	576.2	267.5	188,370,607.1	199,708,263.8	103,835,938.2
D	Toplam Sabit Sermaye						
(A+B)	Yatırımı	3,488.4	3,066.4	2,396.7	1,064,282,208.1	1,062,702,394.2	930,347,471.4

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

2009 yılında sanayi sektörü sabit sermaye yatırımı diğer yıllara göre çok düşük bir rakamla 103,835,938.2 TL olarak gerçekleşmiştir. Bu değere göre, 2009 yılı sanayi sektörü toplam sabit sermaye yatırımı 2007 yılına göre %56.7 ve 2008 yılına göre %53.6 azalış göstermiştir. 2009 yılı sanayi sektörü toplam sabit sermaye yatırım miktarının bu kadar düşük çıkmasının nedeni, kamu kesimine ait elektrik-su sabit sermaye yatırım miktarının çok düşük olmasıdır. 2009 yılı kamu kesimi sanayi sektörü sabit sermaye yatırımı 2007 yılına göre %74.0 ve 2008 yılına göre %74.9 azalışlarla gerçekleşmiştir. Buna ek olarak, 2009 yılı özel kesim sanayi sektörü sabit sermaye yatırım miktarı da 2007 yılına göre %35.6 ve 2008 yılına göre %20.5 azalışlar elde etmiştir (Tablo 31).

2.1.6. Teşvik ve Krediler

Sanayi sektörü üzerinde etkin bir role sahip Devlet Planlama Örgütü, Ticaret Dairesi ve Sanayi Dairesi gibi kurumların sanayi sektörünün gelişimi için sağladıkları devlet destek ve teşvikleri tablo 32, 33, 34 ve 35’de verilmektedir.

47/2000 sayılı Teşvik Yasası uyarınca Devlet Planlama Örgütü tarafından 2001 yılından beri sanayi yatırım projeleri de dahil olmak üzere uygun bulunan yatırım projelerine Teşvik Belgesi düzenlenmektedir. Tablo 32’de teşvik belgesi almış sanayi yatırım projeleri sektörlere ayrılarak, istihdam ve sabit yatırım miktarını da içerecek şekilde düzenlenmiştir. Devlet Planlama Örgütü’nden teşvik belgesi alan yatırım projeleri 2007 yılında 449 istihdam ve 61,294,551 TL sabit yatırım, 2008 yılında 202 istihdam ve 30,166,915 TL sabit yatırım ve 2009 yılında 217 istihdam ve 27,505,789 TL sabit yatırım olmak üzere üç yılda toplam 868 istihdam ve 118,967,255 TL değerinde sabit yatırıma sahiptir. Bu sanayi yatırım projelerinin gerçekleşmesi durumunda sanayi sektörünün gelişmesine büyük katkı yapacaktır.

2009 yılında teşvik belgesi almış sanayi yatırım projeleri sabit yatırımı ise 2007 yılına göre %55.1 ve 2008 yılına göre %8.8 oranlarında düşüşler elde etmiştir. 2009 yılında teşvik belgesi almış sanayi yatırım projeleri istihdamı 2007 yılına göre %51.7 azalırken, 2008 yılına göre %7.4 artış sağlanmıştır.

Teşvik belgesi almış sanayi yatırım projeleri toplamının, tüm sektörleri içeren genel toplam içerisinde 2007 yılında %29.1 istihdam ve %20.5 sabit yatırım, 2008 yılında %9.3 istihdam ve %5.7 sabit yatırım ile 2009 yılında %15.2 istihdam ve %7.1 sabit yatırım oranlarında etki yaptığı saptanmıştır.

Tablo - 32 47/2000 Sayılı Yasa Kapsamında Devlet Planlama Örgütü'nden Teşvik Belgesi Almış Sanayi Yatırım Projeleri

NO	SEKTÖR	İSTİHDAM (adet)			SABİT YATIRIM MİKTARI (TL)		
		2007	2008	2009	2007	2008	2009
1	Gıda, İçecek ve Tütün Sanayi	148	49	28	17,131,479	2,620,055	3,143,191
2	Dokuma, Giyim Eşyası ve Deri Sanayi	-	6	-	-	1,209,004	-
3	Orman Ürünleri ve Mobilya Sanayi	27	6	47	1,933,389	1,210,771	3,444,068
4	Kağıt Ürünleri ve Basım Sanayi	-	-	44	-	-	11,657,911
5	Kimya, Gaz, Petrol, Kauçuk ve Plastik Sanayi	135	57	11	16,956,558	11,142,193	2,316,935
6	Taş ve Toprağa Dayalı Sanayi	119	24	50	23,254,251	3,621,407	3,770,000
7	Cam, PVC, Alüminyum ve Metal Ana Sanayi	20	36	-	2,018,874	2,787,097	-
8	Metal Eşya, Elektrikli Makineler, Bilişim ve Elektronik Sanayi	-	-	32	-	-	2,680,000
9	Diğer İmalat Sanayi	-	24	5	-	7,576,388	493,684
A	Sanayi Yatırım Projeleri Toplamı	449	202	217	61,294,551	30,166,915	27,505,789
B	Tüm Sektörleri İçeren Genel Toplam	1,544	2,174	1,426	299,347,413	525,496,457	385,387,962

Not: Üretim içeren bilişim ve elektronik projeleri sanayi sektörü altında, diğer bilişim ve elektronik projeleri ise haberleşme sektörü içinde değerlendirilmiştir.

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Tablo 32'den görüleceği üzere, teşvik belgesi almış sanayi yatırım projeleri içinde en çok sabit yatırıma sahip sektör 2007 yılında taş ve toprağa dayalı sanayi olurken, 2008 yılında kimya, gaz, petrol, kauçuk ve plastik sanayi ve 2009 yılında ise kağıt ürünleri ve basım sanayi olmuştur. Teşvik belgesi almış yatırım projeleri içinde en düşük sabit yatırıma sahip sektör ise üç yıl boyunca dokuma, giyim eşyası ve deri sanayidir.

Tablo 33 ise Sanayi Dairesi tarafından sağlanan devlet destek ve teşviklerini içermektedir. Sanayi Dairesi fuarlara katılım desteği, yurt dışı reklam desteği, ISO 9001 - ISO 22000 - ISO 14001 - OHSAS 18001 - CE işareti - TSE ürün belgesi gibi standart belgelerine sağlanan katkı, 2/2005 teknoloji geliştirme bölgeleri yasasına göre sağlanan muafiyetler, fiyat istikrar fonu ve gümrük vergilerine ilişkin şartlı muafiyetler kapsamında verilen destekler gibi pek çok alanda sanayi sektörüne devlet destekleri sağlayarak, sanayi sektörünün gelişimine katkı yapmaktadır. Fakat buna rağmen, ülkemizdeki sanayi sektörünün tanıtımını sağlayacak yurtdışı reklamlar yapan ve uluslararası fuarlara katılan

firma sayısı oldukça yetersizdir. Uluslararası fuarlara katılıp katılım desteği alan firma sayısı 2007 yılında 11 adet, 2008 yılında 20 adet ve 2009 yılında 13 adettir. Tek bir firma 2007-2009 yılları arasında yurtdışı reklam desteği almıştır. Ayrıca, 2009 yılında standart belgeleri alan firma sayısı 2007 yılına göre %22.2 artarak 11 olarak gerçekleşmiştir. 2009 yılında alınan standart belgeleri sayısı ise 2007 yılına göre %45.5 artarak 16 adet olmuştur.

Tablo - 33 Sanayi Dairesi Tarafından Sağlanan Devlet Destek ve Teşvikleri

NO	DEVLET DESTEĞİ	YIL			Endeks
		2007	2008	2009	(2007=100)
A	Fuarlara Katılım Desteği				
	Fuar Sayısı	8	5	5	-37.5%
	Firma Sayısı	11	20	13	18.2%
	İşlem Sayısı	20	20	15	-25.0%
	Toplam Miktar (TL)	104,515	153,051	155,741	49.0%
B	Yurtdışı Reklam Desteği				
	Firma Sayısı	1	1	1	0.0%
	İşlem Sayısı	6	8	5	-16.7%
	Toplam Miktar (TL)	4,188	3,530	1,906	-54.5%
C	2/2005 Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Yasası'na Göre Sağlanan Muafiyet Miktarı (TL)	0	15,973	82,571	
D	Fiyat İstikrar Fonu ve Gümrük Vergilerine ilişkin Şartlı Muafiyetler Kapsamında Muafiyet Sağlanan Fatura Sayısı(adet)	170	327	240	41.2%
E	Standart Belgeleri Katkısı (ISO 9001, ISO 22000, ISO 14001, OHSAS 18001, TSE Ürün Belgesi ve CE İşareti)				
	Alınan Belge Çeşidi	3	6	4	33.3%
	Belge Sayısı	11	20	16	45.5%
	Firma sayısı	9	18	11	22.2%
	Toplam Miktar (EURO)	30,677	52,352	33,288	8.5%

Kaynak: Sanayi Dairesi

Tablo 34 Ticaret Dairesi'nin sanayi ürünlerine sağladığı kara ve hava navlun teşvik primi değerlerini içermektedir. 2009 yılında sağlanan %14 teşvik primi miktarı; 2007 yılına göre %297.1 oranında artış göstermesine rağmen, 2008 yılına göre %24.1 oranında düşüşle 573,909 TL olarak gerçekleşmiştir. 2009 yılında sağlanan kara navlun teşvik primi miktarı ise 2007 ve 2008 yılları değerlerine göre çok yüksek bir değer olan 491,438 TL'dir. Fakat, 2009 yılında sağlanan hava navlun teşvik primi miktarı 2007 yılına göre %46.0 ve 2008 yılına göre ise %70.0 oranında düşüşle 20,965 TL olmuştur.

Ticaret Dairesi'nin teşviklendirdiği sanayi ürünleri ilaç, konfeksiyon, kahve, keçi boynuzu, gemi, temizlik, mozaik ve alkollü içecekten oluşmaktadır. Fakat bu ürünler içerisinde yıllara göre düzenli şekilde teşviklendirilen tek ürün konfeksiyondur. Ticaret Dairesi konfeksiyon ürünlerinin yurtdışı piyasalarda uygun fiyat üzerinden satılması amacı ile 2007 - 2009 yılları arasını kapsayan üç yıllık dönemde 1,475,016 TL %14 teşvik primi desteği, 375,997 TL kara navlun teşvik primi desteği ve 117,914 TL hava navlun teşvik primi desteği olmak üzere toplam 1,968,927 TL devlet desteği sağlamıştır.

Tablo - 34 Ticaret Dairesi'nin Sanayi Ürünlerine Sağladığı Navlun ve Teşvik Primi Değerleri

(TL)

ÜRÜN	14 % TEŞVİK PRİMİ			KARA NAVLUN TEŞVİK PRİMİ			HAVA NAVLUN TEŞVİK PRİMİ		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009
İlaç	-	-	-	-	4,389	-	1,156	9,552	1,006
Konfeksiyon	144,528	756,579	573,909	4,702	166,060	205,235	37,669	60,286	19,959
Kahve	-	-	-	-	800	4,000	-	-	-
Keçi Boynuzu	-	-	-	-	650	16,652	-	-	-
Gemi	-	-	-	-	-	228,791	-	-	-
Temizlik	-	-	-	-	-	7,370	-	-	-
Mozaik	-	-	-	-	-	29,390	-	-	-
Alkollü İçecek	-	-	-	-	-	-	-	-	-
GENEL TOPLAM	144,528	756,579	573,909	4,702	171,899	491,438	38,825	69,838	20,965

Kaynak: Ticaret Dairesi

Süt ürünleri olan hellim, kaşar ve peynire sağlanan ihracat teşvik primi(sübvansiyeye) tutarları ihraç edilen ülkelere göre tablo 35'de belirtilmiştir. 2007 yılında 4,794,282 kg, 2008 yılında 3,442,610 kg ve 2009 yılında 4,990,103 kg süt ürünü yurtdışına ihraç edilerek ihracat teşvik primi almıştır. Bu değerlere göre, 2009 yılında ihraç edilen süt ürünlerinin kilosunda, 2007 yılına göre %4.1, 2008 yılına göre %45.0 artışlar gerçekleşmiştir. Ayrıca, 2009 yılında ihraç edilen hellimin kilosunda, 2007 yılına göre %26.7, 2008 yılına göre %9.7 artışlar gerçekleştirmiştir. 2009 yılında ihraç edilen kaşarın kilosunda ise 2007 yılına göre %10.6 düşüş göstermesine rağmen, 2008 yılına göre %110.9 artış olduğu saptanmıştır. 2009 yılı ağırlık değerlerine göre, süt ürünlerinin %67'sinin Türkiye'ye; geri kalan %33'ünün ise 3. ülkelere ihraç edildiği tespit edilmiştir. Ayrıca, bu ürünlerin %49.34'ünün hellim, %50.64'ünün kaşar ve %0.02'sinin peynir olduğu görülmektedir.

Süt ürünlerine sağlanan toplam ihracat teşvik primi(sübvansiyeye) miktarları ise 2007 yılında 6,380,742 TL, 2008 yılında 3,979,916 TL ve 2009 yılında 15,183,191 TL olarak gerçekleşmiştir. 2009 yılında sağlanan teşvik tutarı, 2007 yılına göre %138.0 ve 2008 yılına göre ise %281.5 artışlar göstermiştir (Tablo 35).

Tablo - 35 Yıllara Göre Süt Ürünlerine Sağlanan İhracat Teşvik Primi(Sübvansiyeye) Tutarları

(TL)

NO	MAMÜL	BÖLGE	2007		2008		2009	
			Ağırlık (Kg)	TEŞVİK PRİMİ (TL)	Ağırlık (Kg)	TEŞVİK PRİMİ (TL)	Ağırlık (Kg)	TEŞVİK PRİMİ (TL)
1	HELLİM	Türkiye	563,184	730,026	618,514	760,231	813,219	2,602,303
		3. Ülke	1,380,870	1,959,066	1,625,860	1,010,558	1,649,134	5,277,228
		TOPLAM	1,944,054	2,689,092	2,244,374	1,770,789	2,462,353	7,879,531
2	KAŞAR	Türkiye	2,825,478	3,647,100	1,198,236	2,209,127	2,526,750	7,301,860
		3. Ülke	0	0	0	0	0	0
		TOPLAM	2,825,478	3,647,100	1,198,236	2,209,127	2,526,750	7,301,860
3	PEYNİR	Türkiye	0	0	0	0	1,000	1,800
		3. Ülke	24,750	44,550	0	0	0	0
		TOPLAM	24,750	44,550	0	0	1,000	1,800
GENEL TOPLAM			4,794,282	6,380,742	3,442,610	3,979,916	4,990,103	15,183,191

Kaynak: Kıbrıs Türk Süt Endüstrisi Kurumu(SÜTEK)

KKTC Kalkınma Bankası kendi kaynaklarından, hazine kaynaklarından ve Başbakanlık bünyesinde oluşturulan fondan elde ettiği gelirler olmak üzere üç farklı kaynakla öncelikli sektörlere kredi sağlamayı görev edinmiştir. Banka Tablo 36'dan görüleceği üzere en çok kendi kaynaklarından oluşturduğu krediyi yatırım projelerinin finansmanı için kullanmıştır. Her kaynak farklı vade ve faiz oranları ile yatırım ve işletme kredisi olarak yatırım projelerinin finansmanında kullanılmaktadır. Banka uyguladığı piyasa faizinin altındaki faiz oranı, ödemesiz süre ve uzun vade imkanları ile sanayi ve KOBİ sektörü üzerindeki global ekonomik krizin etkilerinin azaltılmasına ve sektörün gelişmesine katkı yapmaktadır. Banka bu amaçla sanayi sektörüne, 2009 yılında 4,069,805 USD ve 90,142 EURO yatırım kredisi ile 869,381 TL işletme kredisi kullandırmıştır.

Bankanın 2008 ve 2009 tarihlerinde fon kaynaklı kredi kullandırmaması dikkat çekicidir. KKTC Kalkınma Bankası en çok TL kredisi daha sonra ise yoğunlukla USD dolar cinsinden kredi kullandırmıştır. Banka işletme kredisinin yatırım kredisine oranı TL ve

USD dolar cinsinden incelendiğinde ise, üç yılda 15,792,688 USD yatırım kredisine karşılık 3,583,894 USD işletme kredisi ile 24,150,863 TL yatırım kredisine karşılık 884,896 TL işletme kredisi kullandığı belirlenmiştir. Bu değerlere göre, işletme kredisinin yatırım kredisine oranı USD bazında %22.7; TL kredisi bazında ise %3.7'dir.

Ayrıca tablo 36'da, KKTC Merkez Bankası denetimindeki bankaların sanayi sektörüne kullandığı krediler, diğer bankalar sanayi kredileri bölümü olarak nitelendirilmiştir. Bu krediler, banka mevduatları ve krediler bölümünden de daha iyi anlaşılacağı üzere, işletme ve yatırım kredisi olarak ayrılmamıştır. Buna göre, 2007 yılında 7,460,279 TL, 2008 yılında 9,369,746 TL ve 2009 yılında 24,373,249 TL hacmindeki kredi sanayi sektörünün hizmetine sunulmuştur.

Tablo - 36 KKTC Kalkınma Bankası Tarafından Kullanılan Sanayi ve KOBİ Sektörü Krediler Toplamı

NO	KAYNAK	PARA CİNSİ	YATIRIM KREDİSİ			İŞLETME KREDİSİ		
			2007	2008	2009	2007	2008	2009
A.1	Banka Kaynaklı Kredi	USD	5,313,196	4,532,778	3,583,613	818,145	1,275,810	869,381
		EURO	240,900	145,550	90,142	24,711	26,450	0
		STG	0	17,513	0	87,960	0	0
		TL	7,224,692	16,542,113	0	0	267,945	0
A.2	Hazine Kaynaklı Kredi	USD	58,736	1,818,173	486,192	133,181	487,377	0
		EURO	0	0	0	0	0	0
		STG	0	0	0	0	0	0
		TL	0	0	0	0	0	0
A.3	Fon Kaynaklı Kredi	USD	0	0	0	0	0	0
		EURO	0	0	0	0	0	0
		STG	0	0	0	0	0	0
		TL	384,058	0	0	616,951	0	0
A	KKTC KALKINMA BANKASI TOPLAM SANAYİ KREDİLERİ	USD	5,371,932	6,350,951	4,069,805	951,326	1,763,187	869,381
		EURO	240,900	145,550	90,142	24,711	26,450	0
		STG	0	17,513	0	87,960	0	0
		TL	7,608,750	16,542,113	0	616,951	267,945	0
B	DİĞER BANKALAR SANAYİ KREDİLERİ	TL	7,460,279	9,369,746	24,373,249	-	-	-

Not: Diğer Bankalar Sanayi Kredileri olarak nitelendirilen KKTC Merkez Bankası denetimindeki (TMSF bankaları hariç) bankaların sanayi sektörüne kullandıkları kredilerdir. Bu krediler İşletme ve Yatırım kredisi olarak ayrılmamıştır.

Kaynak: KKTC Kalkınma Bankası ve KKTC Merkez Bankası

2.1.7. Taşocakçılığı

Sanayi sektörü alt bölümlerinden olan taşocakçılığı aynı zamanda inşaat sektörünün tamamlayıcısıdır. Hammadde olarak ülkemizin doğal kaynaklarını kullanan taşocakçılığı ile kırma kum-çakıl, alçıtaşı, mozaik taşı ve yapıtaşı gibi malzemeler üretilmektedir. Ülkemizde 5 adet mozaik taşı tesisi ile 18 adet kırma kum-çakıl tesisi mevcuttur. Tablo 37'den anlaşılacağı üzere, 2009 yılı üretim değerleri 2007 yılına göre kırma kum-çakılda %41.5, mozaik taşında %93.1 ve yapıtaşında %95.9 azalış gösterirken, alçıtaşında %11.1 artış göstererek 206,400 ton olarak gerçekleşmiştir.

Tablo - 37 Mevcut Taş Ocaklarının Malzeme Üretimi

NO	MALZEME CİNSİ	TOPLAM ÜRETİM			Endeks
		(ton)			(2007=100)
		2007	2008	2009	2007-2009
1	Kırma - Kum Çakıl	3,744,000	2,736,000	2,188,800	-41.5%
2	Alçıtaşı	185,856	258,000	206,400	11.1%
3	Mozaiktaşı	510,000	43,680	34,944	-93.1%
4	Yapıtaşı	187,200	9,600	7,680	-95.9%

Kaynak: Jeoloji ve Maden Dairesi

Tablo 38 ise taş ocakları'ndaki patlayıcı madde kullanım miktarını göstermektedir. 2009 yılında 14,140 kg dinamit ve 565,246 kg ANFO(Amonyum Nitrat) patlayıcı madde olarak kullanılmış ve 23,353 adet delik açılarak hammadde elde edilmiştir. 2009 yılında kullanılan dinamit miktarı 2007 yılına göre %32.1 azalırken, 2008 yılına göre %0.8 artmıştır. 2009 yılında kullanılan ANFO(Amonyum Nitrat) miktarı ise 2007 yılına göre %40.8 ve 2008 yılına göre ise %20.0 azalmalar göstermiştir.

Tablo - 38 Taş Ocakları'nda Patlayıcı Madde Kullanım Miktarı

PATLAYICI CİNSİ	PATLAYICI MİKTARI			Endeks	Endeks
	(Kg)			(2008=100)	(2007=100)
	2007	2008	2009	2008-2009	2007-2009
Dynamit	20,812	14,032	14,140	0.8%	-32.1%
ANFO (Amonyum Nitrat)	954,666	706,726	565,246	-20.0%	-40.8%
Delik Sayısı	29,079	23,768	23,353	-1.7%	-19.7%

Kaynak: Jeoloji ve Maden Dairesi

2.1.8. Enerji

2.1.8.1. Elektrik

KKTC sınırları içerisinde elektrik enerjisi üretiminden tüketiciye ulaştırılmasına kadar sorumlu olan kurum Kıbrıs Türk Elektrik Kurumu(KIBTEK)'dur. Yasalarımız bu kuruma tesis kurmak, işletmek, bakım-onarım yapmak, iletim ve dağıtım yapmak yetkilerini vermektedir. Bu amaçla kurum Tekneçik ve Dikmen santrallerini işletmektedir. Ülkemizin artan enerji ihtiyacının karşılanması için de Kalecik'te yap işlet modeli ile ek mobil santral devreye girmiştir. Ülkemizin elektrik enerjisi ihtiyacının başka bir ülke enerjisine ihtiyaç duymadan ülke sınırları içerisinde üretilmesi ilke edinilmiştir. Bu amaçla kurum planlı yatırım projeleri ile santrallerdeki arızaları azaltmaya, trafo merkezlerini yenilemeye ve iletim kapasitelerini artırmaya çalışmaktadır. Ayrıca, alternatif enerji kaynaklarından enerji elde edilmesi de proje kapsamındadır.

Ülkemizdeki mevcut elektrik santrallerinin üretim değerleri tablo 39'da görülmektedir. Bu tablodan görüleceği üzere, ülkemizde üretilen toplam enerji 2007 yılında 1,186,836 MWh ve 2008 yılında 1,225,775 MWh'dır. 2009 yılında ülkemizde üretilen elektrik enerjisi ise 2007 yılına göre %0.5 artmasına rağmen, 2008 yılına göre %2.6 azalarak 1,193,348 MWh olarak gerçekleşmiştir. Enerji ihtiyacımızın büyük kısmı tekneçik buhar türbinlerinden karşılanmaktadır. Bu buhar türbinleri üretilen toplam enerjinin; 2007 yılında %54.4'ünü, 2008 yılında %56.3'ünü ve 2009 yılında %54.2'sini üretmektedir. Üretilen toplam enerjinin 2007 yılında %37.3'ü, 2008 yılında %27.4'ü ve 2009 yılında %36.2'si ise Kalecik'teki yap işlet mobil santralinden elde edilmiştir.

Tablo - 39 Mevcut Elektrik Santrallerinin Üretim Değerleri

ÜRETİM SANTRALLERİ	2007		2008		2009	
	Üretilen Enerji (MWh)	Oran	Üretilen Enerji (MWh)	Oran	Üretilen Enerji (MWh)	Oran
Tekneçik Buhar Türbini S.U.1	321,476	27.1%	367,836	30.0%	308,405	25.8%
Tekneçik Buhar Türbini S.U.2	324,118	27.3%	322,838	26.3%	338,966	28.4%
Dikmen Gaz Türbini S.TG20	2,451	0.2%	1,535	0.1%	138	0.0%
Tekneçik Gaz Türbini S.TG20	1,570	0.1%	566	0.0%	10	0.0%
Tekneçik Gaz Türbini S.TG16	0	0.0%	0	0.0%	0	0.0%
Kalecik DG	443,001	37.3%	336,316	27.4%	432,121	36.2%
Tekneçik Dizel Jen	94,221	7.9%	196,684	16.0%	113,708	9.5%
KKTC TOPLAM ÜRETİM	1,186,836	100%	1,225,775	100%	1,193,348	100%
GÜNEYDEN BESLENEN KÖYLER	5,442		5,080		5,170	
GENEL TOPLAM	1,192,278		1,230,855		1,198,518	

Kaynak: KKTC Elektrik Kurumu

Global ısınmanın etkileri neticesinde özellikle yaz aylarında klima kullanımındaki artışlar elektrik enerjisi tüketiminde de artışlara neden olmaktadır. Bu yüzden enerji tüketiminin karşılanması amacı ile Ağustos ayı 2007 ve 2009 yıllarında toplam üretimin %10.6'sı ve 2008 yılında %10.8'i olmak üzere en çok enerji üretimin yapıldığı aydır. Nisan ayı ise 2007 ve 2008 yıllarında toplam üretimin %6.7'si ve 2009 yılında %6.4'ü ile en düşük enerji üretimin yapıldığı aydır. Bu iki ay arasındaki üretim farkı 2007 yılında 45,585 MWh, 2008 yılında 50,493 MWh ve 2009 yılında 49,724 MWh'dır. Anlaşılacağı üzere yoğun(peak) saatleri ve günleri dışında ayları da vardır. Bu nedenle elektronik sayaç sistemi tüm yurttan en kısa sürede uygulanarak farklı fiyat tarifeleri ile elektrik kullanımındaki düzensizlikler önlenmelidir. Aylık üretim ortalamalarının ise 2007 yılında 98,568 MWh, 2008 yılında 101,873 MWh ve 2009 yılında 99,190 MWh olduğu görülmektedir. Tüketim değerlerinin aylık üretim ortalama değerlerine yakın olması hem maliyetlerin hem de elektrik kesintilerinin azaltılmasında etkili bir yöntemdir (Tablo 40).

Tablo - 40 Mevcut Elektrik Santrallerinin Aylara Göre Elektrik Üretimi (MWh)

AYLAR	2007		2008		2009	
	Üretilen Enerji (MWh)	Oran	Üretilen Enerji (MWh)	Oran	Üretilen Enerji (MWh)	Oran
OCAK	109,864	9.3%	123,273	10.1%	108,199	9.1%
ŞUBAT	92,292	7.8%	103,820	8.5%	90,655	7.6%
MART	90,950	7.7%	89,607	7.3%	94,486	7.9%
NİSAN	79,810	6.7%	81,682	6.7%	76,660	6.4%
MAYIS	80,021	6.8%	86,078	7.0%	82,865	7.0%
HAZİRAN	98,731	8.3%	105,306	8.6%	105,436	8.9%
TEMMUZ	122,113	10.3%	128,339	10.5%	123,807	10.4%
AĞUSTOS	125,395	10.6%	132,175	10.8%	126,384	10.6%
EYLÜL	100,488	8.5%	104,303	8.5%	99,687	8.4%
EKİM	90,648	7.7%	84,286	6.9%	93,228	7.8%
KASIM	87,481	7.4%	83,470	6.8%	86,554	7.3%
ARALIK	105,020	8.9%	100,141	8.2%	102,316	8.6%
TOPLAM	1,182,813	100%	1,222,480	100%	1,190,277	100%

Kaynak: KKTC Elektrik Kurumu

Tablo 41 ve Tablo 42'den görüleceği üzere yıl sonunda gerçekleşen aktif tüketici sayısı 2007 yılında 125,641 adet ve 2008 yılında 132,709 adettir. 2009 yılı toplam tüketici sayısı ise 2007 yılına göre %10.3 ve 2008 yılına göre %4.5 oranında artarak 138,632 olarak

gerçekleşmiştir. Konut tarifesi tüketici grubu en yüksek tüketici sayısına sahip gruptur. 2009 yılına göre toplam tüketici sayısının %75.7'si konut tarifesi grubunda olmasına rağmen, toplam tüketim içerisinde bu grubun tüketimi %39.6 olarak gerçekleşmiştir. Ülkemizde 2007 yılında 955,877 MWh, 2008 yılında 993,264 MWh ve 2009 yılında 922,171 MWh enerji tüketilmiştir. Bu değerlere göre, 2009 yılı toplam tüketim değeri 2007 yılına göre %3.5 ve 2008 yılına göre %6.8 azalışlar göstermiştir. Tüketici grubuna göre en çok tüketim ise; konut tarifesi, ticari tarife, turizm tarifesi ve endüstri tarifesi şeklinde sıralanmaktadır. Ayrıca kayıplar, genel tüketim miktarı içerisinde 2007 yılında %15.3, 2008 yılında %14.9 ve 2009 yılında %19.2 paya sahiptir. KKTC gibi küçük bir ülkeye göre bu oranlar çok yüksektir.

Tablo - 41 Aktif Elektrik Tüketici Sayısı ile Tüketimin Tüketici Gruplarına Göre Dağılımı

TÜKETİCİ GRUPLARI	TÜKETİCİ SAYISI			TÜKETİM (MWh)		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009
01. GECİCİ AKIM	2,785	2,564	2,348	26,659	22,151	15,373
02. KONUT TARİFESİ	93,867	99,962	104,969	360,299	383,087	364,833
03. TİCARİ TARİFE I-II	20,113	20,966	21,683	162,148	177,034	172,824
05. ENDÜSTRİ TARİFESİ I-II	1,790	1,767	1,758	105,189	91,363	83,258
07. TURİZM TARİFESİ I-II	346	359	373	95,919	97,342	85,574
09. SU MOTORLARI TARİFESİ	2,053	2,290	2,468	49,883	69,920	59,114
10. SOKAK ISIKLARI TARİFESİ	1,140	1,271	1,401	17,790	23,344	21,175
11. PİK YUK TARİFESİ	16	15	14	241	166	148
12. SAVUNMA TARİFESİ	1,879	1,890	1,916	87,914	88,227	84,999
13. DEVLET TARİFESİ	1,097	1,017	1,037	47,808	38,535	32,271
102. SOSYAL YARDIM TAR.	532	577	631	1,798	1,878	1,942
202. TC ELÇİLİĞİ	18	16	15	112	100	222
203. DİPLOMAT TARİFESİ	5	15	19	117	115	438
TOPLAM	125,641	132,709	138,632	955,877	993,264	922,171
SANTRAL İÇ TÜKETİMİ				54,207	54,742	46,169
KAYIPLAR				182,194	182,849	230,178
GENEL TÜKETİM				1,192,278	1,230,855	1,198,518

Not: Tüketici sayısı olarak yıl sonunda gerçekleşen aktif tüketici sayısı alınmıştır.

Kaynak: KKTC Elektrik Kurumu

Tablo 42 bölgelere göre elektrik tüketim değerlerini içermektedir. 2009 yılı tüketici sayısına göre Lefkoşa bölgesi %35.1, Girne bölgesi %25, Gazimağusa bölgesi %21, Güzelyurt bölgesi %10.2 ve İskele bölgesi %8.7 oranlarına sahiptir. 2009 yılı tüketim değerlerine göre ise Lefkoşa bölgesi'nde %38.8, Girne bölgesi'nde %22.7, Gazimağusa bölgesi'nde %20.8, Güzelyurt bölgesi'nde %12.7 ve İskele bölgesi'nde %5.1 oranlarında tüketim gerçekleşmiştir.

Tablo - 42 Bölgelere göre Elektrik Tüketim Değerleri

BÖLGE	TÜKETİCİ SAYISI (adet)			TÜKETİM (KWh)		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009
LEFKOŞA	44,842	46,887	48,614	360,732,377	370,660,335	357,412,633
GİRNE	29,595	32,528	34,682	214,480,519	233,043,240	208,975,735
GAZİMAĞUSA	26,825	28,039	29,124	213,059,856	209,792,373	191,699,241
GÜZELYURT	13,455	13,762	14,082	120,792,066	128,913,834	117,172,535
İSKELE	10,943	11,493	12,130	40,164,648	46,769,494	46,910,495
TOPLAM	125,660	132,709	138,632	955,964,092	989,179,276	922,170,639

Not: Tüketici sayısı olarak yıl sonunda gerçekleşen aktif tüketici sayısı alınmıştır.

Kaynak: KKTC Elektrik Kurumu

2009 yılı itibarıyla ülkemizde; 1,357,478 km yüksek gerilim ve 1,904,479 km alçak gerilim hatları olmak üzere 3,261,957 km havai hatlar mevcuttur. Buna ek olarak, 266,711 km yüksek gerilim ve 195,190 km alçak gerilim olmak üzere toplam 461,901 km yeraltı kablosu vardır. Ayrıca 2009 yılı itibarıyla 928 adet yer tipi ve 2,352 adet direk tipi olmak üzere toplam 3,280 adet dağıtım trafosu vardır. 2009 yılı toplam trafo gücü ise 2007 yılına göre %19.9 ve 2008 yılına göre %10.9 artarak 735 MVA olarak gerçekleşmiştir. Bu gücün 477 MVA yer tipi ve 258 MVA ise direk tipi trafo gücünden oluşmaktadır (Tablo 43).

Tablo - 43 Enerji Dağıtım Hatları ve Trafo Kapasiteleri

DAĞITIM ŞEBEKESİ	ÇEŞİT	2007		2008		2009	
		Birim	Oran	Birim	Oran	Birim	Oran
HAVAİ HATLAR	22kV-11kV -Yüksek Gerilim(km)	1,357,422	41.6%	1,357,452	41.6%	1,357,478	41.6%
	240 / 415 V -Alçak Gerilim(km)	1,904,388	58.4%	1,904,447	58.4%	1,904,479	58.4%
	HAVAİ HATLAR TOPLAMI	3,261,810	100%	3,261,899	100%	3,261,957	100%
YERALTI KABLOLARI	22kV-11kV -Yüksek Gerilim(km)	266,620	57.7%	266,664	57.7%	266,711	57.7%
	240 / 415 V -Alçak Gerilim(km)	195,143	42.3%	195,161	42.3%	195,190	42.3%
	YERALTI KABLOLARI TOPLAMI	461,763	100%	461,825	100%	461,901	100%
DAĞITIM TRAFOLARI (22kV - 11kV)	Yer Tipi Trafolar (adet)	777	26.4%	840	26.9%	928	28.3%
	Direk Tipi Trafolar (adet)	2,169	73.6%	2,277	73.1%	2,352	71.7%
	TOPLAM TRAFÖ SAYISI (adet)	2,946	100%	3,117	100%	3,280	100%
	Yer Tipi Trafo Gücü (MVA)	379	61.8%	415	62.6%	477	64.9%
	Direk Tipi Trafo Gücü (MVA)	234	38.2%	248	37.4%	258	35.1%
TOPLAM TRAFÖ GÜCÜ (MVA)	613	100%	663	100%	735	100%	

Kaynak: KKTC Elektrik Kurumu

2.1.8.2. Su (İçme ve Kullanma Suyu)

Global ısınmanın etkileri ve plansız nüfus artışı nedeni ile ülkemizin su ihtiyacı gün geçtikçe artmaktadır. Su ihtiyacının yeraltı kaynaklarının beslenmesinden fazla olması her yıl su açığını ortaya çıkarmaktadır. Akiferlerden plansız ve rezerve bakılmaksızın tüketim talebine göre yeraltı suyu çekimi, akiferlerdeki su kalitesinin düşmesine ve tuzlanmasına neden olmaktadır. İçme, kullanma, ticari ve sanayi sektörü su ihtiyaçları, son derece kısıtlı olan bu akiferlerden sağlanmaktadır. Güzelyurt Akiferi ülkemizin en büyük yeraltı havzası durumundadır. Fakat, bu akiferi besleyen yağışların uzun yıllardan beri yetersiz olması ve bu akiferden yeraltı kaynaklarındaki su yoğunluğunu etkileyecek şekilde aşırı su çekimi yapılması, bu akifere deniz suyu karışmasına neden olmaktadır. Güneydoğu Mesarya Akiferi'nde de deniz suyu girişi ve kuruma vardır. Çayönü – İncirli - Türkmenköy arasındaki bölümde rezerv durumundaki yeraltı suyu uzun yıllar öncesinden tüketildiğinden yağışa ve yüzey suyu akışına bağlı yıllık beslenme miktarı kadar çekim yapılabilmektedir. Karpaz yarımadasındaki köylere içme suyu sağlayan Yeşilköy akiferi ise tarımsal maksatlar için yapılan yeraltı suyu çekimi nedeniyle, günümüzde kritik bir noktaya gelmiştir. Büyükkonuk - Yedikonuk akiferi de aynı konumdadır. Girne dağları akiferi ise ülkemizin içme suyu ihtiyacının büyük bir bölümünü karşılamaktadır. Girne dağları ile Değirmenlik arasındaki bölümde su seviyesinin önemli derecede düşmesine bağlı olarak, Değirmenlik pınarı kurumuştur. Bu yüzden yeraltı suyu kaynaklarının sürdürülebilir şekilde kullanımını sağlayacak plan ve projelerin hazırlanarak, mevcut akiferlerin düzenli olarak izlenmesi gerekmektedir. Ayrıca, Türkiye'den ülkemize boru ile su getirilmesi projesinin en kısa sürede hayata geçirilerek, mevcut akiferlerin beslenmesi amacıyla kullanılması da gerekmektedir.

Tablo 44'den görüleceği üzere, kuyu ruhsatlandırma çalışmaları neticesinde, 2007 yılında 703 adet, 2008 yılında 1,209 adet ve 2009 yılında 895 olmak üzere üç yılda toplam 2,807 adet kuyu izni verilmiştir. 2009 yılındaki toplam kuyu ruhsatlandırma sayısı 2007 yılına göre %27.3 artmasına rağmen, 2008 yılına göre %26.0 azalmıştır. Üç yıllık göstergelere göre en fazla izin Girne bölgesi'nde verilmiştir. Girne bölgesi'nde ruhsatlandırılan kuyu sayısı toplam ruhsatlandırılan kuyu sayısı içerisinde, 2007 yılında 308 adet ile %43.8'lik, 2008 yılında 446 adet ile %36.9'luk ve 2009 yılında 311 adet ile %34.7'lik paylara sahiptir. Güzelyurt bölgesindeki kuyu ruhsatlandırma çalışmalarının azlığı dikkat çekmektedir. Bu bölgeye 2009 yılında sadece 10 adet kuyu izni verilmiştir.

Tablo - 44 Bölgelere Göre Kuyu Ruhsatlandırma Sayıları

BÖLGE	2007		2008		2009	
	Kuyu Sayısı	Oran	Kuyu Sayısı	Oran	Kuyu Sayısı	Oran
GİRNE	308	43.8%	446	36.9%	311	34.7%
İSKELE	108	15.4%	151	12.5%	237	26.5%
GAZİMAĞUSA	136	19.3%	281	23.2%	217	24.2%
LEFKOŞA	102	14.5%	281	23.2%	120	13.4%
GÜZELYURT	49	7.0%	50	4.1%	10	1.1%
TOPLAM	703	100%	1,209	100%	895	100%

Kaynak: Jeoloji ve Maden Dairesi

2007 ile 2009 yılları arasında aylara göre belediyelerin kullanımına sunulan su miktarı incelendiğinde, her yıl aylık tüketim dalgalanmalarının farklı olduğu görülmektedir. Belediyelerin kullanımına sunulan toplam su miktarı 2007 yılında 14,753,263 m³ ve 2008 yılında 15,130,880 m³ 'dür. 2009 yılında belediyelerin kullanımına sunulan toplam su miktarı, 2007 yılına göre %1.0 ve 2008 yılına göre ise %3.5 azalarak 14,599,968 m³ olarak gerçekleşmiştir (Tablo 45).

Tablo - 45 Aylara göre Belediyelerin Kullanımına Sunulan Su Miktarı (m³)

SIRA	AYLAR	SU MİKTARI		
		(m ³)		
		2007	2008	2009
1	Ocak	1,230,591	1,381,007	1,179,549
2	Şubat	1,208,712	1,301,206	1,249,365
3	Mart	1,140,866	1,402,241	1,143,551
4	Nisan	1,233,630	1,257,942	1,171,099
5	Mayıs	1,266,737	1,275,963	1,218,990
6	Haziran	1,155,583	1,251,099	1,188,434
7	Temmuz	1,232,543	1,168,453	1,239,690
8	Ağustos	1,227,311	1,322,783	1,229,640
9	Eylül	1,224,839	1,206,975	1,275,612
10	Ekim	1,363,907	1,199,412	1,274,064
11	Kasım	1,258,206	1,191,679	1,287,822
12	Aralık	1,210,338	1,172,120	1,142,152
	TOPLAM	14,753,263	15,130,880	14,599,968

Kaynak: Su İşleri Dairesi

Tablo 46 Su İşleri Dairesi tarafından belediyelerin kullanımına sunulan yıllık su miktarını göstermektedir. 2009 yılında en çok su %19.8 pay ile Girne Belediyesi'nin kullanımına sunulmuştur. Daha sonra %17.5'lik pay ile Lefkoşa ve %11.1'lik pay ile Gazimağusa Belediyeleri gelmektedir. Akıncılar Belediyesi ise su ihtiyacını Güney Kıbrıs'tan karşılamaktadır. 2009 yılında Girne Belediyesi'nin kullanımına sunulan su miktarı 2007 yılına göre %12.9 ve 2008 yılına göre ise %0.5 artışlar göstermiştir. Fakat 2009 yılında Lefkoşa Belediyesi'nin kullanımına sunulan su miktarı'nda 2007 yılına göre %21.5 ve 2008 yılına göre ise %8.8 azalışlar saptanmıştır. Gazimağusa Belediyesi'nin 2009 yılında kullanımına sunulan su miktarı'nda 2007 yılına göre %2.2 ve 2008 yılına göre ise %12.7 azalışlar görülmektedir.

Tablo - 46 Belediyelerin Kullanımına Sunulan Yıllık Su Miktarı (m³)

SIRA	BELEDİYELER	2007		2008		2009	
		Su Miktarı (m ³)	Oran	Su Miktarı (m ³)	Oran	Su Miktarı (m ³)	Oran
1	Girne Belediyesi	2,554,269	17.3%	2,869,705	19.0%	2,884,385	19.8%
2	Lefkoşa Belediyesi	3,244,000	22.0%	2,793,000	18.5%	2,548,000	17.5%
3	Mağusa Belediyesi	1,652,519	11.2%	1,850,582	12.2%	1,615,725	11.1%
4	Gönyeli Belediyesi	1,100,400	7.5%	1,199,400	7.9%	1,184,200	8.1%
5	Güzelyurt Belediyesi	866,950	5.9%	1,024,800	6.8%	1,153,150	7.9%
6	Çatalköy Belediyesi	899,018	6.1%	993,422	6.6%	916,980	6.3%
7	Lefke Belediyesi	728,000	4.9%	732,000	4.8%	737,100	5.0%
8	Değirmenlik Belediyesi	245,100	1.7%	350,600	2.3%	474,750	3.3%
9	Dikmen Belediyesi	364,000	2.5%	366,000	2.4%	394,000	2.7%
10	Lapta Belediyesi	634,410	4.3%	510,423	3.4%	386,940	2.7%
11	Alsancak Belediyesi	397,513	2.7%	311,434	2.1%	279,644	1.9%
12	Yeni İskele Belediyesi	192,959	1.3%	284,443	1.9%	259,182	1.8%
13	Alayköy Belediyesi	164,640	1.1%	209,000	1.4%	240,300	1.6%
14	Yeni Erenköy Belediyesi	213,148	1.4%	200,972	1.3%	201,209	1.4%
15	Yeni Boğaziçi Belediyesi	164,685	1.1%	132,930	0.9%	167,179	1.1%
16	Esentepe Belediyesi	123,759	0.8%	219,664	1.5%	132,589	0.9%
17	Akdoğan Belediyesi	286,366	1.9%	170,084	1.1%	126,753	0.9%
18	Geçitkale Belediyesi	98,220	0.7%	109,800	0.7%	124,300	0.9%
19	Dipkarpaz Belediyesi	126,722	0.9%	113,831	0.8%	119,032	0.8%
20	Vadili Belediyesi	138,725	0.9%	146,400	1.0%	115,400	0.8%
21	Tatlısu Belediyesi	91,000	0.6%	91,500	0.6%	91,000	0.6%
22	Beyarmudu Belediyesi	91,000	0.6%	91,500	0.6%	89,500	0.6%
23	İnönü Belediyesi	72,800	0.5%	73,200	0.5%	72,800	0.5%
24	Paşaköy Belediyesi	70,050	0.5%	73,200	0.5%	72,800	0.5%
25	Serdarlı Belediyesi	81,950	0.6%	73,200	0.5%	72,800	0.5%
26	Mehmetcik Belediyesi	87,360	0.6%	75,760	0.5%	72,800	0.5%
27	Büyükkonuk Belediyesi	63,700	0.4%	64,030	0.4%	67,450	0.5%
28	Akıncılar Belediyesi	0	0.0%	0	0.0%	0	0.0%
TOPLAM		14,753,263	100%	15,130,880	100%	14,599,968	100%

Not: Akıncılar Belediyesi su ihtiyacını Güney Kıbrıs'tan karşılamaktadır.

Kaynak: Su İşleri Dairesi

Tablo 47 Mevcut göletlerin kapasitelerini ve yıl içerisinde ölçülen en yüksek doluluk miktarlarını göstermektedir. Ülkemizdeki göletlerin toplam kapasitesi 16,515,161 m³ 'dür. Gemikonağı Madendere Göleti 4,121,205 m³ su hacmi ile en büyük kapasiteye sahip gölettir. Sonra sırası ile Geçitköy Dağdere, Akdeniz ve Geçitkale Eğridere Göletleri gelmektedir. Ülkemizdeki göletlerin yıl içerisinde ölçülen en yüksek doluluk miktarları toplamı 2007 yılında 7,120,094 m³, 2008 yılında 4,409,529 m³ ve 2009 yılında 6,139,512 m³ olarak gerçekleşmiştir. Bu değerler toplam gölet kapasitesine oranlandığında 2007 yılında %43.1, 2008 yılında %26.7 ve 2009 yılında %37.2 oranında doluluk yaşandığı görülmektedir.

2009 yılı doluluk kapasiteleri incelendiğinde, %76.5 ile Gemikonağı Madendere Göleti, %49.1 ile Değirmenlik Çataldere Göleti ve %48.5 ile Gönyeli Göleti kapasitelerine göre en yüksek doluluğa sahip göletlerdir. 2009 yılında Haspolat, Serdarlı Ağılıdere, Dağyolu Üçparmakdere ve Yılmazköy Polatdere Göletleri su tutmamıştır.

Tablo - 47 Mevcut Göletlerin Kapasite ve yıl içerisinde ölçülen en yüksek Doluluk Miktarları (m³)

SIRA	GÖLET İSMİ	KAPASİTE (m ³)	DOLULUK MİKTARI (m ³)			Endeks (Kapasite=100) Kapasite-2009
			2007	2008	2009	
1	GEMİKONAĞI-MADENDERE GÖLETİ	4,121,205	1,591,256	818,514	3,153,710	76.5%
2	GEÇİTKÖY DAĞDERE GÖLETİ	1,820,150	723,650	372,008	250,690	13.8%
3	AKDENİZ GÖLETİ	1,468,157	264,237	187,866	106,746	7.3%
4	GEÇİTKALE-EĞRIDERE GÖLETİ	1,360,510	410,834	395,519	580,887	42.7%
5	MERSİNLİK-AZGANLIDERE GÖLETİ	1,145,065	545,811	435,358	382,071	33.4%
6	GÖNENDERE GÖLETİ	938,666	340,086	467,167	428,898	45.7%
7	BEŞPARMAK ALAGADI-ÇİFTLİKDERE GÖLETİ	774,575	295,277	142,650	147,564	19.1%
8	KANLIKÖY GÖLETİ	730,294	243,115	0	159,544	21.8%
9	ARAPKÖY-AYANİDERE GÖLETİ	608,881	276,436	159,144	125,099	20.5%
10	HAMİTKÖY-BAŞTANLIDERE GÖLETİ	529,125	529,125	296,491	94,462	17.9%
11	YILMAZKÖY-POLATDERE GÖLETİ	517,167	226,025	73,156	0	0.0%
12	GÖNYELİ GÖLETİ	453,857	394,856	274,583	220,121	48.5%
13	ARAPKÖY-UZUNDERE GÖLETİ	444,150	307,938	246,137	190,761	42.9%
14	ERGAZİ-SAYDERE GÖLETİ	405,025	277,597	203,680	153,299	37.8%
15	DAĞYOLU-ÜÇPARMAKDERE GÖLETİ	392,250	232,546	83,946	0	0.0%
16	SERDARLI-AĞILLIDERE GÖLETİ	391,880	150,753	71,928	0	0.0%
17	DEĞİRMENLİK-ÇATALDERE GÖLETİ	296,814	277,338	181,382	145,660	49.1%
18	HASPOLAT GÖLETİ	117,390	33,214	0	0	0.0%
TOPLAM		16,515,161	7,120,094	4,409,529	6,139,512	37.2%

Kaynak: Su İşleri Dairesi

2.1.9. Serbest Liman ve Bölgesi

Gazimağusa Serbest Liman ve Bölgesi 14/77 sayılı yasa ile kurulmuştur. 26/83 sayılı yasa kapsamında yapılan düzenlemeler ile de gelişen ve değişen ekonomik koşullara uygun Serbest Liman ve Bölgesi oluşturulmaya çalışılmıştır. Fakat geçen sürede, bu bölgeden beklenen verim alınamamıştır. Ayrıca, bazı dönemler ülkemizin tümünün serbest bölge ilan edilmesi gibi tartışmalar yapılmıştır. Yasallaşması için uğraşılan yeni serbest liman ve bölge yasa tasarısı ile her ilçeye yeni serbest bölgeler oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bu serbest bölgelerin ülkemize daha fazla katma değer yaratabilmesi için ticaret yerine özellikle üretim odaklı oluşturulmaları gerekmektedir.

Tablo 48'deki Gazimağusa Serbest Liman ve Bölgesi'ndeki faaliyetler incelendiğinde mevcut durumun yıllar içinde kötüleştiği ve gelirlerin buna paralel olarak azaldığı görülmektedir. 2009 yılında bölgede faaliyet gösteren firma sayısı, 2007 ve 2008 yıllarına göre %11.9 azalarak 52 adet olmuştur. Ayrıca 2009 yılında bölgeden yurt dışına giden yük miktarı da, 2007 yılına göre %20.4 ve 2008 yılına göre %27.9 azalarak 338,319 ton olarak gerçekleşmiştir. 2009 yılı gelirleri, 2007 yılına göre döviz bazında %16.2 ile TL bazında %18.4 azalışlar göstermiştir. 2009 yılı gelirleri 2008 yılına göre ise döviz bazında %15.4 ile TL bazında %14.2 azalışlar elde etmiştir.

Tablo - 48 Gazimağusa Serbest Liman ve Bölgesi'nde Faaliyet Gösteren Firma Sayısı, Gelen-Giden Yük Miktarı ve Bölge'nin Faaliyetleri Neticesinde Sağladığı Gelirleri

MEVCUT DURUM	2007	2008	2009	Endeks (2007=100)	Endeks (2008=100)
Bölgede Faaliyet Gösteren Firma Sayısı	59	59	52	-11.9%	-11.9%
Gelen-Giden Gemi Sayısı	304	300	283	-6.9%	-5.7%
Gelen Yük Miktarı (Ton)	462,668.9	463,710.8	339,026.0	-26.7%	-26.9%
Giden Yük Miktarı (Ton)	424,947.0	469,545.9	338,319.0	-20.4%	-27.9%
Döviz Gelirleri (USD \$)	3,115,677	3,086,165	2,610,579	-16.2%	-15.4%
TL Gelirleri	2,037,435	1,938,413	1,662,316	-18.4%	-14.2%

Kaynak: Gazimağusa Serbest Liman ve Bölge Müdürlüğü

2.2. Sorunlar

Sanayi envanterinin yapılmaması nedeni ile sanayi sektörünün mevcut durumu bilinmemektedir. Hangi faaliyet kolunda ne kadar sanayi işletmesinin olduğu bilinmediği gibi, bu işletmelerin kapasite, kullanılan teknoloji, ürün kalitesi, imalat verileri ve istihdam bilgileri hakkında da, herhangi bir çalışma bulunmamaktadır.

Sanayi sektörünün sürdürülebilir şekilde planlı büyümesini sağlayacak Sanayi Yatırım Stratejisi ve Sanayi Sektörü Gelişim-Kalkınma Planları'nın hazırlanmamış olması sektörün yönlendirilememesine neden olmaktadır. Bu da sektörün gelişmesini olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca, hazırlanan KOBİ Stratejisi'nin Eylem Planları'nın da oluşturularak uygulanmaya çalışılması gerekmektedir.

İşgücü piyasası, teknoloji, çevre, enerji, finans, ulaştırma ve ticaret sektörleri ile sanayi sektörü arasında planlı bir dengenin oluşturulamaması sektörlerin birbiri ile çatışmasına neden olmaktadır. İlgili sektörlerde alınan tedbir ve gelişmelerin sanayi sektörünü etkilediği göz önüne alınarak, buna uygun dengeli plan ve politikaların uygulanması gerekmektedir. Özellikle enerji alanında yaşanan sorunlar sanayi işletmelerini anında etkilemektedir. Ayrıca, ulaşım sektörü gibi bazı sektörlerde yaşanan olumlu gelişmeler sanayi sektörünün de önünü açmaktadır.

Sanayi sektöründeki işletmelerin izleme ve koordinasyonunu sağlamak amacı ile kurulan KOBİ Geliştirme Merkezi, gereken personel ve yasal altyapıya sahip değildir. Bu merkezin işletme sicillerinin kayıt altına alınmasını sağlayacak Sanayi Sicil Belgesini, Sanayi Dairesi ve Kıbrıs Türk Sanayi Odası işbirliği ile en kısa zamanda oluşturması gerekmektedir.

Sanayi işletmelerine araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin önemi anlatılamamış, teknolojiden yeterince yararlanamayan, beyan dışı üretim yapan, ürün kalite ve standardını yükseltmeyen, yeni ürünler ve üretim yöntemleri geliştiremeyen, otomasyon yöntemlerini yeterince kullanamayan ve üniversitelerden ARGE konusunda herhangi bir katkı alamayan bir sektör yapısı istenilmeden oluşturulmuştur.

Sanayi sektöründeki işletmeler; kalitelerini, ürünlerini, çevre yönetimini, hizmet ve personel standardını yükselten standart belgelerine gereken önemi vermemiş ve çok az işletme bu belgeleri almaya hak kazanmıştır.

Ülkemizdeki mevcut sanayi bölgelerinde; altyapı sorunları, yönetsel ve çevresel sorunlar, kaçak inşaat sorunu, arazi ve binaların amaç dışı kullanılması ve uzun süre yarım kalan inşaatların ekonomiye kötü etkisi gibi önemli sorunlar vardır. Bu bölgelerin oluşturulmasından, yönetiminden ve denetiminden sorumlu Sanayi Dairesi, bölge belediyeleri ile yetki karmaşası yaşamaktadır. Ayrıca, sanayi bölgelerindeki arazilerin dağıtım ve planlamasından sorumlu komisyonun önceden belirlenmiş prensipler çerçevesinde arazi tahsisleri yapmasını sağlayacak bir yasal altyapısı oluşturulmamıştır. Bu amaçla, Sanayi Bölgeleri Yönetim, Denetim ve Planlama Yasası'nın hazırlanması gerekmektedir.

Haksız rekabetin önlenmesi amacı ile 36/2009 sayılı rekabet yasası yasallaşmıştır. Bu yasa kapsamında rekabet kurulu oluşturulmuştur. Fakat kurul, henüz işlevlik kazanmamıştır. Bu yüzden etkili rekabet ortamı kurulamamış, devlet yardımları denetlenememiş ve piyasalar istenilen seviyede yönetilememiştir. Mal ve hizmet piyasalarındaki rekabeti bozucu anlaşmaların kontrol edilmesi, alış veya satış fiyatlarının doğrudan yada dolaylı olarak belirlenmesi, piyasa veya tedarik kaynaklarının paylaşılması ve işletmeler arasında rekabeti bozucu etkilerin ortadan kaldırılması gerekmektedir.

İşletmelerin diğer önemli bir sorunu ise pazarlamadır. Pazarlama eksikliği satış gücüne neden olmaktadır. Modern pazarlama anlayışı, hangi mala talep olduğu ve neyin üretilmesi gerektiğinin araştırılması ile başlamaktadır. Ülkemizdeki sanayi işletmelerinin araştırma yapma ve bilgi toplama konularında eksiklikleri bulunmaktadır. Üretim kararları yapılan pazarlama araştırmalarına göre değil, şirket sahibi yöneticinin kararlarına dayanmaktadır. Bu nedenle işletmeler, pazarda oluşan değişimlerden anında haberdar olamamakta ve çeşitli sıkıntılarla karşılaşmaktadırlar. En kısa sürede, diğer ülkelere göre karşılaştırmalı üstünlüğü olan malların tespit edilmesi gerekmektedir.

İşletmelerde kalite kontrol bilinci yeterince yerleşmemiştir. Kalite kontrol hizmetinin özellikle gıda sektöründe üretim aşamasında olduğu kadar, pazarlama aşamasında da

yerinde izlenmesi gerekmektedir. Bu amaçla, Gıda Güvenliği Yasa Tasarısının en kısa sürede yasallaşması zorunludur.

Ülkemizin rekabet edilebilirlik seviyesinin yükseltilmesi gerekmektedir. Ülkemizdeki işletmelerin ihracata yönelmesini güçleştiren çok sayıda unsur vardır. Bunlar arasında ulaşımda karşılaşılan güçlükler, ulaşım maliyetleri, üretim maliyetleri, dış pazarı yeterince takip edememe, markalaşmama ve standartlara uygun kaliteyi yakalayamama en önemli sorunlardır. Bu sorunlar ekonomik ambargoların da etkisi ile, ülkemizde üretilen ürünlerin dış piyasalara geçerli fiyat düzeyinden pazarlanamamasına neden olmaktadır.

Sektörün diğer bir sorunu ise hammadde tedariki esnasında karşılaşılmaktadır. Ülkemizin hammadde konusunda doğal kaynakları kısıtlıdır. Yurtdışından hammadde tedariki esnasında yaşanan sorunlar çeşitlilik arz etmektedir. Bunlar, finansman, fiyat, miktar ve kalitedir. Küçük işletmeler kullanacakları hammaddeyi stok edememekte ve sınırlı miktarda hammadde için de yüksek bedeller ödemektedir. Sık değişen hammadde fiyatları nedeniyle de, maliyetler fiyatların yükselmesine yol açarak bu işletmelerin rekabet gücünü zayıflatmakta ve satış güçlüğü doğmasına neden olmaktadır. Yüksek girdi maliyetleri olan sanayi ürünlerimizin, dış pazarlarda diğer ülke ürünleri ile rekabet etme olanağını azalmaktadır.

Yaşanan krizlerin etkisiyle var olan atıl kapasite sorunu daha büyük boyutlara taşınmıştır. Atıl kapasite ekonomi için bir yükür. Bunlar bir yandan var olan kıt kaynakların israfına, öte yandan da işletmelerin verimli ve karlı bir şekilde çalışmalarını engellediğinden gereksiz maliyet yükselmesine neden olmaktadır. İşletme kapasitesinin bir kısmının atıl kalmasının nedeni ise, işletmelerin üretim için gerekli hammadde finansmanını sağlayamaması ve ihtiyaç duydukları hammaddeyi istedikleri miktar ve zamanda elde edememeleridir.

Sektörün önemli sorunlarından birisi de nitelikli eleman sağlamadır. Küçük işletmeler genellikle düz işçi alıp yetiştirmek durumunda kalmaktadırlar. İş başında eğitim ise üretim değerini de etkileyerek, kaliteli mal üretimini engellemektedir. Meslek liselerine bu doğrultuda gereken önem verilmemektedir.

Asgari ücretin uluslararası kabul edilebilir bir hesaplama yöntemi ve prosedür çerçevesinde hesaplanmaması, işçi ve işveren arasında çatışmaya neden olmaktadır. Yapılan işe, sektöre ve diğer ülke vatandaşlarına farklı tarifelerde asgari ücret belirlenmemesi; imalat sanayide çalışma izinsiz ve uygun olmayan ortamlarda yaşayan işçilerin artmasına neden olmaktadır.

Sanayi sektöründeki işletmelerin temel sorunlarından biri de finansman sorunudur. Finansman sıkıntısı, küçük ve orta boy işletmelerin öz kaynak yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Yatırımları ve İhracatı Teşvik Fonu ile Reel Sektör Güçlendirme Fonu'nun, işletmelerin yatırım ihtiyaçları yanında işletme kredisi ihtiyaçları için de, düşük faiz oranı ve uzun vade ile kullandırılması gerekmektedir.

Doğal çevreye uyumlu sürdürülebilir taşocakçılığı oluşturulması çabaları yetersizdir. Taşocakçılığı yönetim ve yatırım stratejisi hazırlanmamıştır. Taşocağı işletmeleri çevre dostu teknolojilerden yararlanmamaktadır. Mevcut taşocaklarının çevreye yaptıkları zararlar tespit edilmemiş ve olası senaryolar hazırlanmamıştır. Karayollarına ait taşocağı, üretim için hala daha aynalama yöntemini kullanmaktadır. Diğer ocaklar ise uluslararası standartlara uygun basamak sistemi kurallarını uygulayamamaktadır. Faaliyette olan ocaklara verilmiş ruhsat süresini uzatma işlemlerini yapan komisyonun, sivil toplum temsilcilerini de kapsayacak şekilde üyelerini yeniden organize etmesi gerekmektedir.

Yol yapım ihalelerini kazanan işletmeler hafriyat çalışmalarını tepe ve dere yataklarında izinsiz kurdukları stabilize ocaklardan sağlayarak çevreye büyük zararlar vermektedirler.

Ülkemiz karasularına ait Doğalgaz ve Petrol Araştırma ve Yönetim Planı, Kuzey Kıbrıs Maden ve Endüstriyel Hammaddeler Rezerv Haritası ile taşocakçılığı dışındaki maden ve diğer yeraltı kaynaklarının Araştırma ve Yönetim Planı henüz hazırlanmamıştır.

Ülkemizdeki elektrik üretim ve dağıtımından sorumlu Kıbrıs Türk Elektrik Kurumu'nun yeniden yapılandırılarak görev ve sorumluluklarının yeniden tanımlanması ve çağdaş bir yönetim anlayışı ile yönetilmesi gerekmektedir. Bunların yapılmaması nedeni ile kurum; işletme giderlerini azaltıcı politikalar izleyememekte, bilimsel ve düzenli bilanço hazırlayamamakta, özel sektörden daha fazla hizmet alamamakta, işçi sağlığı ve güvenliğine gereken önemi verememekte ve alacaklarını düzenli toplayamaması nedeni ile

kurum ve kuruluşlar ile çatışma yaşamaktadır. Ayrıca, sürekli kurumun özelleştirileceği ile ilgili haberler çalışanlar ile idareyi karşı karşıya getirmektedir.

Sürdürülebilir alternatif enerji kaynaklarının geliştirilmesini sağlayacak yasal altyapı mevcut değildir. Elektrik üretim ve dağıtımında yatırımların süreklilik arz etmesi gerektiği ilkesine rağmen, Elektrik Yatırım Stratejisi oluşturulmamıştır. Enerji maliyetlerinin düşürülmesini ve arz güvenliğini sağlayacak yatırımlar yapılamamıştır. Kısa bir süre sonra elektrik üretimi ile tüketimi arasındaki farktan dolayı, tekrar elektrik kesilmeleri yaşanılması kaçınılmazdır. Halbuki, ileriki yıllarda sanayicilerin enerji sıkıntısı gibi sorunlarla karşılaşmamasını sağlayacak bir yapının oluşturulması gerekmektedir.

Elektrik ve su kullanımında mevcut fiyatlandırma, yöntem ve uygulamalar tasarrufu özendirici biçimde yapılmamaktadır. Enerji verimliliği ile ilgili yasal çalışmaların en kısa sürede sonuçlandırılması gerekmektedir.

Su Dağıtım ve Yönetim Yasası, Su Havzaları Yönetim Planı ve Deniz Suyu Arıtma ve Kullanma Stratejisi hazırlanmamıştır. Su Master Planı'nın ise yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Su İşleri Dairesi teknolojik imkanlardan yararlanmamaktadır. Artık günümüzde, su hatlarında oluşan arıza ve hasarların tespiti için sızıntı(ball) sistemi ile depo ve kuyulardaki su seviyesinin otomatik ölçülmesini, su kalitesinin tespitini ve pompaj ayarlarının merkezi sistemden yapılmasını sağlayan su otomasyon(scada) sistemi vardır.

Ülkemizin tanınmasında etkin rol oynayabilecek, coğrafi avantajlardan yararlanarak dış pazarlara açılmamızı kolaylaştıracak ve sanayi sektörünün gelişmesine katkı yapabilecek bir yapıya kavuşturulmayan Gazimağusa Serbest Liman ve Bölgesi'nden beklenen verim alınamamıştır. Bu bölgenin, yeni bir yasal düzenleme ve yatırım güdüsü ile üretim odaklı bir bölgeye dönüştürülmesi gerekmektedir.

3. İnşaat

3.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler

İnşaat sektörü birçok mal ve hizmet üretimi ile doğrudan bağlantılı olup, istihdama ve büyümeye katkı koymakta, sanayi üretimine altyapı sağlamaktadır. İnşaat sektörünün canlanması, ekonomik duraklamaya giren birçok dünya ülkesinin ekonomik olarak büyümesini sağlamaktadır.

İnşaat sektöründeki büyümeye özel sektör inşaat yatırımları ile birlikte kamu sektörü yol yapım ve tamiri ile su ve kanalizasyon yapım ve tamiri çalışmalarında olumlu etki yapmaktadır.

İnşaat Sektörü, ekonomik ve sosyal kalkınmanın temel unsurlarından biri olup, diğer sektörlerin gelişmesi ve arasındaki ilişkilerin düzenli ve seri olabilmesi için bir etkidir. Bu niteliği ile inşaat sektörü için ekonomide lokomotif güç tanımlaması yapılmaktadır. DPÖ'nün 1998 yılı verileri dikkate alınarak ekonominin genel durumunu gösteren girdi-çıkıtı tabloları incelendiği zaman inşaat sektörünün toplam 63 sektörden 27'sini tetiklediği görülmektedir.

Sektör, başta konut olmak üzere bina, fabrika, yol, kanalizasyon, liman, havaalanı, su regülatörü, gölet, baraj gibi inşaat işlerini bünyesinde toplarken, bahçe mimarisi dâhil, park tanzimi, anıt ve heykel türü inşaatları da kapsamına almaktadır. İnşaat işleri altyapı ve üstyapı olarak sınıflandırıldığı gibi bu sektör bina ve bina dışı inşaat işleri olarak da ayırımı tabi tutulmaktadır.

2001 ekonomik krizinden sonra TC'nin genel ekonomik performansındaki iyileşme, enflasyon ve faizlerin düşmesi ve TL'nin değer kazanması KKTC'ye de olumlu yansımış ve özellikle Annan Planı ile birlikte mülkiyet rejiminde hissedilen olumlu beklentiler nedeniyle inşaat sektöründe olumlu gelişmeler olmuştur.

2001 yılında yaşanan krizden dolayı inşaat sektörünün GSYİH'daki payı %7.8 iken, 2008 yılında %14, 2009 yılında ise %12.1 olmuştur.

Müteahhitler Birliği kayıtlarına göre, inşaat sektöründe faaliyet gösteren müteahhit sayısı 2003 yılında 171 iken 2009 yılında 426'ya ulaşmıştır.

İnşaat Taşeronlar Birliği kayıtlarına göre, inşaat sektöründe 2003 yılında 58 taşeron firma çalışırken 2009 yılında taşeron firma sayısı 683'e çıkmıştır.

Son dönemde sıkışıklık yaşayan inşaat sektöründe, değerlendirilmeyen mevcut yapıların ve yapılacak yeni yapıların yatırım aracına dönüştürülmesi ve sektörel canlılık yaratmak için 9/7/2007 tarihinde 63/2007 sayılı Mortgage Yasası (Konut Edindirme Yasası) çıkarılmıştır. Bu yasa ile hem tüketicilerin hem de Müteahhitlerin haklarının korunması düşünülmektedir. Oturmaya el verişli konutu olmayan ve yurtdışından kesin dönüş yapacak KKTC vatandaşlarını konut sahibi yapmak bu yasanın amaçlarından biridir.

Mortgage yasası ile tüketicilere uzun vadeli, düşük faizli konut edindirme kredisi sağlanacaktır. Konut, peşin alınarak, bankayla alıcının birlikte belirlediği sözleşme taksitlerine göre ve 20 yıla kadar varabilen sürede kira öder gibi konut sahibi olunacaktır. Bu yasa, inşaat şirketlerinin finans kuruluşları ile faaliyetlerine olanak sağlayarak inşaat sektörünün önünü açacak ve sektörel canlılık yaratacaktır.

3.1.1. İnşaat Malzemeleri

KKTC'nde tuğla, alçı, kireç, mermer, briket, taş kırma, termosifon, alüminyum anodlama, çelik boru, parke ve ahşap, boya, elektrik kablosu, alüminyum doğrama, inşaat demir işleri (kapı-pencere) gibi inşaat malzemeleri (girdileri) üreten tesisler faaliyet göstermektedir.

İnşaat malzemesi üreten tesislerin kapasite darlığı, kalite kontrol ve standart sorunları ile bazı malzemelerin yurtiçi üretiminin yapılmaması gibi nedenlerle talebin büyük bir kısmı dışalım yolu ile sağlanmaktadır. Son yıllarda inşaat sektörünün yakalamış olduğu büyüme hızı ile birlikte demir, çimento, tuğla ve diğer inşaat malzemelerinin ithalatında büyük artışlar görölmektedir. 2009 yılı ithalat verilerine göre çimento üretiminde kullanılan çimento hammaddesi ve çimento ithalatı toplam 304,173 ton olmuştur.

Tablo - 49 Yıllar İtibarıyla Bazı İnşaat Türlerinin Maliyetleri

İnşaat Türleri	(Cari Fiyatlarla TL/m ²)		
	2007	2008	2009
1. Konutlar			
1.1. Ev	905	974	1,043
1.2. Apartman	789	849	908
2. Dükkan			
2.1. Dükkan Sendeli	789	849	908
2.2. Dükkan Sendesiz	688	740	792
3. Okul	703	756	808
4. Daire	760	817	874
5. Garaj	536	576	616
6. Fabrika	536	576	616
7. Atölye	536	576	616
8. Süthane	606	652	597
9. Salhane	606	652	697
10. Fırın	810	871	932
11. Otel	1,142	1,230	1,316
12. Sinema	1,128	1,213	1,297
13. Gazino	962	1,034	1,106
14. Lokanta	962	1,034	1,106
15. Benzin İstasyonu	664	714	764
16. Oto tamir Evi	536	576	616
17. Ağıl	266	286	306
18. Kümes	266	286	306
19. Depo	514	533	570
20. Oto-Park	496	533	570

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

3.1.2. Konut

Konut, bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılayan, ekonomik ve rakamsal içeriği olan bir barınaktır.

Konut üretimi, insana dönük bir yatırım ve insanın yaşam koşullarını doğrudan etkileyen önemli bir faktördür. Bireysel ve toplumsal refah düzeyi ile çok yakın ilgisi bulunan konut üretimi, gerek istihdama gerekse pek çok üretim dalından girdi alması nedeniyle ekonominin tümüne olan olumlu katkıları bakımından inşaat sektörü içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Ülkemizdeki toplam yapı inşaatı içerisindeki en büyük pay, gerek parasal değer bakımından gerekse alan bakımından konut inşaatına aittir.

Ülkemizdeki konut ihtiyacını karşılayacak, konut alanlarını ve konut politikalarını saptamak gerekmektedir. Konut politikaları, ülkesel kalkınma planlarında belirtilen kentsel/bölgesel planlama ile uyum içinde olan kural ve önlemleri içermektedir. Konut politikaları, konut ihtiyacını karşılariken konut çevresi ve yaşayanların sosyo-ekonomik sorunlarının çözümlenmesini de kapsamalıdır.

KKTC’de yaşanan sosyo-ekonomik değişimler ve Annan Planının yaptığı olumlu ekti sonucu inşaat sektöründe özellikle kentlerde konut yapımına hızlı bir ivme kazandırmıştır. Buna paralel olarak kırsal kesimlerde de 2. konut sayılarında ve yabancılara yönelik konut satışlarında önemli artışlar meydana gelmiştir. Bu dönemdeki konut arzı ülkemize ekonomisine ve istihdamına büyük katkılarda bulunmuştur.

2008 yılında konut inşaat alanının toplam inşaat alanı içerisindeki payı %71,7 iken, 2009 yılında artarak %74,4 olarak gerçekleşmiştir. Konut inşaatı için ayrılan değerin toplam inşaat için ayrılan değer içerisindeki payı 2008’de %83,2 iken 2009’da %78,3 olarak gerçekleşmiştir (tablo 50).

Tablo - 50 Toplam Yapı İnşaatı ve Konut İnşaatı
(2007-2009)

(TL)

Yıllar	Toplam Yapı İnşaatı		Konut		Konut İnşaatı Payı (%)	
	Alan (m ²)	Değer	Alan (m ²)	Değer	Alan (m ²)	Değer
2007	639,458	584,445,959	474,010	417,879,595	68.4	71.5
2008	668,609	585,116,355	479,723	446,017,661	71.7	83.2
2009	557,736	543,410,600	414,873	425,427,069	74.4	78.3

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

2009 yılında konut amaçlı olarak 468'i kentsel ve 1,138'i de kırsal alanda olmak üzere toplam 1,606 adet inşaat gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde ev ve apartman olarak inşa edilen binalardan toplam 2,959 adet konut (daire) üretilmiştir. Söz konusu dönemde üretilen konutların %46.03'ü kentlerde ve %53.97'si de kırsal alanda yapılmıştır (tablo 51-52).

Tablo - 51 Kentsel Konut İnşaatlarında Gelişme
(2007-2009)

	2007	2008	2009
1. Yapı Sayısı	476	439	468
2. Daire Sayısı	1,756	1,423	1,362
3. Toplam Yüzölçümü (m ²)	205,766.0	177,783.0	170,399.0
4. Toplam Değeri (TL)	170,557,117.0	159,822,957.0	164,847,417.0
5. Ort. Konut Birimi Alanı (m ²)	117.2	124.9	125.1

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Tablo - 52 Kırsal Konut İnşaatlarında Gelişme
(2007-2009)

	2007	2008	2009
1. Yapı Sayısı	1,290	1,380	1,138
2. Daire Sayısı	1,958	2,159	1,597
3. Toplam Yüzölçümü (m ²)	270,004	301,940	244,474
4. Toplam Değeri (TL)	248,817,478	286,194,704	260,579,652
5. Ort. Konut Birimi Alanı (m2)	137.9	139.9	153.1

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

3.2. Sorunlar

Gelişen inşaat sektörü, çevreyi olumsuz etkileyen sektörler arasında yer almaktadır. Ülkesel fizik planın hazırlanmaması ve bölgesel planların yetersizliğinden kaynaklanan dağınık, düzensiz ve altyapı noksanlığı bulunan, bireysel tercihlere yönelmiş bir yapılaşma eğilimi devam etmektedir. Bu durum sektörün gelişi güzel plansız gelişmesine ve kıt olan doğal kaynaklarımızın bilinçsizce hızla yok olmasına neden olmaktadır. Annan planından sonra özellikle Girne bölgesinde yaşanan konut ağırlıklı inşaat patlaması bu alanda kötü bir örnek oluşturmaktadır. Konut alanındaki plansız büyüme, tarım alanlarının yok olmasını beraberinde getirmektedir. Konutla ilgili mevcut yasal boşluklar ve Lefkoşa dışındaki kentlerin imar planlarının henüz yürürlüğe girmeyişi, kentlerde dağınık ve çarpık gelişmelere neden olmaktadır. Su ve yolu olan her yere parselasyon yaparak inşaat yapılabilmektedir. Bu yüzden ihtiyacın üzerinde parsel açılmakta ve konut yerleşimi dağınık olmaktadır.

Yapılan her türlü inşaatın zemininin jeolojik olarak incelenmesi için (depremsellik ve heyelan durumu, suyun drenajı, tabakaların geçirgenliği v.b.) gerekli teknik donanım noksanlığı, finansman güçlükleri ve büyük ölçüde dışalım mallarındaki fiyat artışlarından kaynaklanan maliyet artışları sektörün gelişmesini olumsuz yönde etkilemektedir.

KKTC'nde gerek yerel üretimi yapılan, gerekse çeşitli ülkelerden ithal edilen inşaat malzemelerinde kalite kontrolü yapacak ve standardizasyonu gerçekleştirecek sistemin henüz kurulamamış olması inşaat kalitesini düşürücü ve can güvenliğini tehdit eden bir etken olmaktadır. Yapılacak inşaatların proje aşamasından başlayarak, tamamen bitirilmesine kadar geçecek sürede bağımsız ve sadece bu işle uğraşan denetim örgütlerinin olmayışı önemli bir sorundur.

Modern inşaat teknolojisinin ülkemizde henüz yaygın olarak kullanılmaması bakım-onarım maliyetlerini yükseltmekte ve çevre görünümünü bozarak turistik bir ülke olan KKTC'ne dolaylı maliyetler getirmektedir. İzolasyon konusuna yeterince önem verilmemesi hem kış hem de yaz aylarında önemli enerji israfına yol açmaktadır.

KKTC'nde son yıllarda önemli bir büyüme yaşayan inşaat sektöründe faaliyet gösteren kaçak ve kayıtsız müteahhit sayısının artması ve bunların kayıt altında alınmasında yaşanan sıkıntılar sektöründe ciddi sorunlar yaratmaktadır. İnşaat sektöründe çalışan bazı taşeron firmalar yasal olmadığı halde müteahhitlik hizmetleri yapmaktadırlar. İnşaat Encümenliği kaçak müteahhitliği önlemek amacıyla denetimler yapmaktadır. Fakat yaptırım uygulama konusunda gerekli yasal mevzuat altyapısı ve yaptırım gücü olmadığından dolayı tespit ettiği usulsüzlükleri Belediye ve Kaymakamlıklara havale etmektedir. Ülkemizde (1-2-3-4-5) 5 farklı sınıf karnelere sahip müteahhitler bulunmaktadır. Müteahhitlerin mesleki sorumluluk sahibi olanlarının sektör de bulunması ve sektöre yeni katılmak isteyenlerin belli standartlara sahip olması gerekmektedir. Kriter, standartlar ve uygulanacak yaptırımlar konusunda mevzuat ve yasal düzenlemelerin yapılabilmesi için ilgili kurum, kuruluşlar ve meslek örgütleri ile birlikte gerekli düzenleme ve çalışmalar yapılmalıdır.

İnşaat piyasasında mevcut olan bitmiş fakat değerlendirilmeyen yapılar ve yarım inşaatlar, sektörün en önemli sorunlarından biridir. Son dönemde piyasada hissedilen durgunluk aşılmadığı takdirde vasıfsız işçilerin yoğun olduğu bir sektörde işsizlik patlaması yaşanacaktır.

2004 yılından itibaren yürürlüğe girmeye başlayan ve günümüze kadar devam eden fiziki planlama ve çevre korumaya yönelik Emirnameler uyarınca inşaatların kullanım alanlarında azalmalar meydana gelmiştir. Bu nedenle 2003 yılından itibaren patlama yapan

Yap-Sat'a dayalı inşaat sektörü yatırımlarında özellikle konut yapımında önemli azalmalar ve sektörde daralma görülmektedir.

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin, yabancıların Kuzey Kıbrıs'ta gayrimenkul almalarını önlemek için açmış olduğu davalar yabancıları korkutmuş ve alımlarını azaltmıştır. Bu durum yabancılara yönelik üretim yapan müteahhitleri zor duruma sokmuştur. Birçok atıl konut ortaya çıkmış ve sektöre nakit girişi azalmıştır.

Mali sıkıntı içinde bulunan müteahhitlerin, bankalara olan borçları da sorunlarını artırmakta ve yerine getirmeleri gereken taahhütlerini gerçekleştirmelerini engellemektedir.

4. Ticaret ve Pazarlama

4.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler

4.1.1. Toptan ve Perakende Ticaret

KKTC ekonomisi küçük bir ekonomi olması nedeniyle özel niteliklere sahiptir. Toptan ve perakende ticaret sektörü, yarattığı katma değer, istihdam ve diğer sektörlerle olan ilişkilerinde, ülkemiz ekonomisinin oluşturduğu şartlar gereği önemli bir yer tutmaktadır. KKTC jeolojik yapısı nedeniyle doğal yeraltı kaynaklarına sahip değildir. Bunun bir sonucu olarak, üretim, yatırım ve kaynak yaratılması açısından ve bunların optimum düzeyde kullanılarak optimum bir verim alınabilmesi için yüksek bir ithalatın yaratılması gereği doğmaktadır. Bu nedenle, ülkemiz ekonomisinin gelişmesinde dış ekonomik ilişkilerin, dolayısıyla ticaret sektörünün büyük önemi ve ağırlığı vardır.

2008 yılında 1977 yılı sabit fiyatlarıyla sektör katma değeri, 2,392.3 TL olarak gerçekleşirken bu değer 2009 yılında 2,304.6 TL olarak gerçekleşmiştir. 2009 yıllı milli gelir gerçekleşme rakamlarına göre sektör katma değerinde reel olarak %8.7 oranında bir azalış olmuştur. Sektörün GSYİH’da, 1977 sabit fiyatları bazında 2008 yılında %17.2 olan payı 2009 yılı gerçekleşme rakamlarına göre %16.6 olarak gerçekleşmiştir.

4.1.2. Dış Ticaret

KKTC’nin dış ticareti özellikle ihracatımızı engelleyici ABAD kararlarının olumsuz etkilerini gidermek amacı ile alınan kararlı önlemler sonucu Türkiye’ye yönelerek gelişme göstermiştir. 2009 yılı verilerine göre toplam ithalatımız içerisinde Türkiye’nin payı %69.6 ve diğer ülkelerin %30.4 olurken, ihracatımız içerisinde Türkiye’nin payı %54.1 ve diğer ülkelerin ise %45.9 olarak gerçekleşmiştir (tablo 53).

Tablo- 53 Dış Ticaretin Ülkelere Göre Dağılımı
(2007-2009)

	(Milyon ABD \$)											
	2007				2008				2009			
	İthalat	İhracat		İthalat	İhracat		İthalat	İhracat		İthalat	İhracat	
Değer	Pay	Değer	Değer	Pay	Değer	Pay	Değer	Pay	Değer	Pay	Değer	Pay
	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)
1.Türkiye	1,045.0	67.9	48.9	58.4	1,172.5	69.8	41.8	49.9	923.4	69.6	38.5	54.1
2.Diğer Ülkeler	494.2	32.1	34.8	41.6	508.2	30.2	41.9	50.1	402.8	30.4	32.6	45.9
2.1.AB Ülkeleri	248.2	16.1	13.2	15.8	236.3	14.1	17.2	20.5	205.6	15.5	13.2	18.6
2.1.1.Birleşik Krallık	71.6	4.7	7.4	8.8	58.3	3.5	4.6	5.5	61.8	4.7	2.8	3.9
2.1.2.Diğer AB Ülkeleri	176.6	11.5	5.8	6.9	178.0	10.6	12.6	15.1	143.8	10.8	10.4	14.6
2.2.Orta Doğu Ülkeleri	52.5	3.4	6.9	8.2	49.4	2.9	12.7	15.2	49.5	3.7	7.6	10.7
2.3.Uzak Doğu Ülkeleri	58.9	3.8	-	-	58.4	3.5	-	-	46.4	3.5	0.1	0.1
2.4.ABD	16.0	1.0	-	0.2	11.7	0.7	0.1	0.2	11.6	0.9	0.1	0.1
2.5.Diğer Ülkeler	118.6	7.7	14.7	17.6	152.4	9.1	11.9	14.2	89.7	6.8	11.6	16.3
Toplam	1,539.2	100.0	83.7	100.0	1,680.7	100.0	83.7	100.0	1,326.2	100.0	71.1	100.0

Kaynak : Ticaret Dairesi

Tablo-54 Dış Ticaret Hacminin Ülkelere Göre Dağılımı
(2007-2009)

	2007		2008		2009	
	Değer	Pay (%)	Değer	Pay (%)	Değer	Pay (%)
1.Türkiye	1,093.9	67.4	1,214.3	68.8	961.9	68.8
2.Diğer Ülkeler	529.0	32.6	550.1	31.2	435.4	31.2
2.1.AB Ülkeleri	261.4	16.1	253.5	14.4	218.8	15.7
2.1.1.Birleşik Krallık	79.0	4.9	62.9	3.6	64.6	4.6
2.1.2.Diğer AB Ülkeleri	182.4	11.2	190.6	10.8	154.2	11.0
2.2.Orta Doğu Ülkeleri	59.4	3.7	62.1	3.5	57.1	4.1
2.3.Uzak Doğu Ülkeleri	58.9	4.5	58.4	3.3	46.5	3.3
2.4.ABD	16.0	1.0	11.8	0.7	11.7	0.8
2.5.Diğer Ülkeler	133.3	8.2	164.3	9.3	101.3	7.2
Toplam	1,622.9	100.0	1,764.4	100.0	1,397.3	100.0

Kaynak : Ticaret Dairesi

Tablo- 55 Ülkelere Göre Dış Ticaret Dengesi
(2007-2009)

	(Milyon ABD \$)								
	2007			2008			2009		
	İthalat	İhracat	Dış Tic. Dengesi	İthalat	İhracat	Dış Tic. Dengesi	İthalat	İhracat	Dış Tic. Dengesi
1.Türkiye	1,045.0	48.9	-996.1	1,172.5	41.8	-1,130.7	923.4	38.5	-884.9
2.Diğer Ülkeler	494.2	34.8	-459.4	508.2	41.9	-466.3	402.8	32.6	-370.2
2.1.AB Ülkeleri	248.2	13.2	-235.0	236.3	17.2	-219.1	205.6	13.2	-192.4
2.1.1.Birleşik Krallık	71.6	7.4	-64.2	58.3	4.6	-53.7	61.8	2.8	-59.0
2.1.2.Diğer AB Ülkeleri	176.6	5.8	-170.8	178.0	12.6	-165.4	143.8	10.4	-133.4
2.2.Orta Doğu Ülkeleri	52.5	6.9	-45.6	49.4	12.7	-36.7	49.5	7.6	-41.9
2.3.Uzak Doğu Ülkeleri	58.9	-	-58.9	58.4	-	-58.4	46.4	0.1	-46.3
2.4.ABD	16.0	-	-16.0	11.7	-	-11.7	11.6	0.1	-11.6
2.5.Diğer Ülkeler	118.6	14.7	-103.9	152.4	11.9	-140.5	89.7	11.6	-78.1
Toplam	1,539.2	83.7	-1,455.5	1,680.7	83.7	-1,597.0	1,326.2	71.1	-1,255.1

Kaynak : Ticaret Dairesi

KKTC'nin ihracatı 2009 yılında 71.1 milyon ABD doları, ithalatı ise 1,326.2 milyon ABD doları olarak gerçekleşmiştir.

Son yıllarında milli gelirden meydana gelen büyüme, döviz kurlarında yaşanan istikrar dışalım ve dışsatım hacminde de büyümeyi beraberinde getirmiştir. Fakat 2009 yılında dünyada yaşanan ekonomik krizden KKTC ekonomisi de oldukça etkilenmiştir. Tablo 54'de de görüldüğü gibi ticaret hacmimizde %38.8'lik bir daralma yaşanmıştır.

Tablo-56 Yeşil HatTüzüğü Kapsamında Güney Kıbrıs'la Olan Ticaret
(2007-2009)

	(ABD \$)		
	2007	2008	2009
İthalat	1,332,471.00	1,949,590.00	1,221,966.12
İhracat	4,639,584.24	11,006,015.00	7,615,978.00

Kaynak:Gümrük ve Rüsumet Dairesi ve Ticaret Dairesi

2005 yılında Yeşil Hat Tüzüğü'nün uygulamaya girmesi ile Güney Kıbrıs ile olan ticaret hacmimizde gelişme gözlemlenmektedir. Ancak gerek Yeşil Hat Tüzüğü'nün tam anlamı ile uygulanamamasından gerekse KKTC'ye yönelik olan izolasyonların ortadan kaldırılmamasından dolayı Yeşil Hat Tüzüğü beklentileri karşılamaktan uzak kalmıştır.

Tablo 56'da da görüldüğü gibi Güney Kıbrıs'a yapılan ihracat 2008 yılında 11,006,015 ABD doları olarak gerçekleşirken 2009 yılında 7,615,978 ABD doları olarak gerçekleşmiştir. İthalatımız ise 2008 yılında 1,949,590 ABD doları olarak gerçekleşirken 2009 yılında 1,221,966.12 ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Yeşil Hat Tüzüğü kapsamında Güney Kıbrıs'a olan ihracatımız içerisinde ağırlıklı paya sahip mallar sebze, meyve, mermer, alüminyum ve PVC kapı ve pencere, ahşap mobilya ve inşaat malzemeleridir.

2009 yılında tarım ürünlerinin dışsatımımız içerisindeki payı 29.4, sanayi ürünlerinin payı %63.9 oranında gerçekleşmiştir (tablo 57).

Ana mal grupları itibarıyla dışalım incelendiğinde, "yapıldığı maddenin cinsine göre tasnif edilenler" mal grubu birinci sırayı, "makine ve nakliye araçları" mal grubu da ikinci sırayı almaktadır (tablo 58).

Tablo - 57 KKTC Dışsatımının Yapısı
(2007-2009)

(Milyon ABD \$)

	2007		2008		2009	
	Değer	Pay (%)	Değer	Pay (%)	Değer	Pay (%)
1. Tarım Ürünleri	30.7	36.7	28.4	33.9	20.9	29.4
1.1. Narenciye	22.7	27.1	20.5	24.5	14.0	19.7
1.2. Patates	3.0	3.6	4.6	5.5	2.4	3.4
1.3. Canlı Hayvan
1.4. Diğer Tarım Ürünleri	5.0	6.0	3.3	3.9	4.5	6.3
2. Sanayi Ürünleri	44.9	53.6	47.1	56.3	45.4	63.9
2.1. İşlenmiş Tarım Ürünleri	31.4	37.5	32.8	39.2	32.5	45.7
2.2. Konfeksiyon	6.8	8.1	3.7	4.4	2.3	3.2
2.3. Diğer Sanayi Ürünleri	6.7	8.0	10.6	12.7	10.6	14.9
3. Minareller	8.1	9.7	8.2	9.8	4.8	6.8
Toplam	83.7	100.0	83.7	100.0	71.1	100.0

Kaynak : Ticaret Dairesi

Tablo - 58 Ana Mal Gruplarına Göre Dışalım
(2007-2009)

(Milyon ABD \$)

Ana Mal Grupları	2007		2008		2009	
	Değer	Pay (%)	Değer	Pay (%)	Değer	Pay (%)
1. Yiyecek ve Canlı Hayvan	162.9	10.6	226.2	13.5	171.4	12.9
2. İçki ve Tütün	72.9	4.7	87.8	5.2	80.1	6.0
3. Yakıttan Gayrı Yenmeyen Hammaddeler	26.0	1.7	26.9	1.6	17.6	1.3
4. Mineral Yakıtlar Yağlayıcı Madde ve İlgili Olanlar	262.6	17.1	331.4	19.7	225.8	17.0
5. Hayvan ve Sebze Yağları	9.2	0.6	15.7	0.9	10.4	0.8
6. Kimyevi Maddeler	117.9	7.7	125.6	7.5	122.0	9.2
7. Yapıldığı Maddenin Cinsine Göre Tasnif Edilenler	360.7	23.4	371.4	22.1	268.1	20.2
8. Makine ve Nakliye Araçları	392.8	25.5	360.3	21.4	308.0	23.2
9. Çeşitli Mamüller	134.2	8.7	135.4	8.1	122.8	9.3
Toplam	1,539.2	100.0	1,680.7	100.0	1,326.2	100.0

Kaynak : Ticaret Dairesi

4.2. Sorunlar

Ticaret sektörünün belirgin özelliği, çok sayıda küçük ölçekli ticarethanelerden oluşmasıdır. Aynı işi yapan ticari işletmelerin çokluğu ve küçüklüğü dağıtım maliyetlerinin yükselmesine, buna bağlı olarak da fiyatların artmasına neden olmaktadır.

Dış ülkelerle olan ticari ilişkilerimizde özellikle ihracatımızın gelişmesinde önemli bir sorun da taşımacılık ve ulaşım faaliyetlerinde karşımıza çıkmaktadır. Ülkemizin ada oluşu, ulaşımın hava ve deniz yoluyla yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu alanda ortaya çıkan başlıca sorunlar.

- Uçak kargo taşımacılığındaki dar kapasite nedeniyle karşılaşılan zorluklar.
- Yükleme ve boşaltmadaki aksaklıklar nedeniyle malların zamanında ve hasarsız ulaşımının sağlanamaması.
- Yükleme ve boşaltma maliyetlerinin yüksek olması.

KKTC'nin coğrafi konumu nedeni ile transit ticaret potansiyeli oldukça yüksektir. Bu alandaki ticaretin özendirilmesi ve geliştirilmesi yanında, başta altyapı eksiklikleri olmak üzere limanlarımıza liner bağlantılı gemi seferlerinin olmaması, işçilik ücretlerinin yüksek olması, yükleme ve boşaltma için yeterli ve modern araç ve gerecin eksikliği, liman derinliğinin az ve konteyner rıhtımının ve alanının bulunmaması gibi ticaretin gelişmesine engel oluşturan nedenlerin ivedilikle çözülmesi gerekmektedir.

5. Turizm

Küreselleşme ve bölgesel bütünleşmenin güçlendiği bir ortamda meydana gelen ekonomik, sosyal, kültürel ve politik gelişmeler, ülkelerin birbiriyle olan ilişki ve bağımlılıklarını artırmakta ve yeni ekonomi politikalarının oluşturulmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda kalkınma kavramı değişime uğramakta, sosyal ve ekonomik boyut yanında çevre ve kültür boyutları da kalkınma stratejilerine yansiyarak ağırlık kazanmaktadır. Küreselleşme ve bütünleşme süreçleri, uluslararası turizm hareketlerini de yoğunlaştırmakta ve dünya turizm gelirindeki paylarını artırmak isteyen ülkeler arasındaki rekabet de artmaktadır.

Turizm Sektörü, global krizlere rağmen gelişme gösteren sektörlerden biridir. Turist çeken ülkeler, uluslararası turizm pazarından en yüksek payı almak için turizm çeşitliliğine giderek rekabet üstünlüklerini pazarlama uğraşı içindedir. Yükselen çevre bilinci ve yoğunlaşan kültür faaliyetleri bu rekabetin ana temalarını oluşturmakta ve birçok ülke çevreyle uyumlu turizm stratejilerini turizm politikalarının temeline oturtmaktadır.

Bu koşullar altında, dünya turizm hareketinde önemli bir paya sahip olan Akdeniz bölgesinde yer alan ülkemizde de turizm sektörünün hem kaynağı ve hem de sınırı olan çevrenin korunması ve geliştirilmesini sağlayacak, doğal kaynakların kullanımında geriye dönüşün olmadığı bilincini topluma benimsetecek, ekonomik kazançlarla çevre koşullarının duyarlı bir şekilde dengeyi oluşturmasını sağlayacak, tarihi mirasa ve kültürel dokuya duyarlılık gösterecek, yerel envanterin yapılmasını sağlayacak, ülkemizin kendine özgü koşullarını ve bölgesel farklılıklarını dikkate alacak, bölgesel kalkınmaya en üst düzeyde katkı sağlayacak, turizmde ürün çeşitliliğine gidilmesine olanak verecek, turizmin önceliklerini belirleyecek ve kalite anlayışını benimseyerek rekabet üstünlüğüne dayalı turizm modelinin gelişimini sağlayacak olan sürdürülebilir bir turizm politikasının hayata geçirilmesi amaç olarak benimsenmektedir.

5.1.Mevcut Durum ve Gelişmeler

5.1.1.Yolcu Sayısındaki Gelişmeler

2008 yılında KKTC'ye gelen yolcu sayısı 2007 yılına göre %2.2 oranında artarak 791,036'dan 808,682'ye yükselmiştir. 2009 yılında ise KKTC'ye gelen yolcu sayısı 2008 yılına göre % 1.0 oranında azalarak 800,376'ya düşmüştür. Bu yolcuların 638,700'ü TC uyruklu, 161,676'si ise diğer ülke uyruklulardan oluşmaktadır. 2007 yılına göre 2009 yılı yolcu sayısı artış hızı %1.2 olarak gerçekleşmiştir (tablo 59).

Tablo - 59 Yolcu Sayısında ve Yapısında Gelişme

Ülke	2007		2008		2009	
	Yolcu Sayısı	Oran (%)	Yolcu Sayısı	Oran (%)	Yolcu Sayısı	Oran (%)
1. Türkiye	634,580	80.2	650,405	80.4	638,700	79.8
2. Diğer	156,456	19.8	158,277	19.6	161,676	20.2
Toplam	791,036	100	808,682	100	800,376	100

Kaynak: Polis Genel Müdürlüğü

KKTC'ye gelen yolcuların uyruklarına göre dağılımı tablo 60'da verilmektedir. Buna göre 2009 yılında en yüksek yolcu sayısı ile birinci sırada bulunan Türkiye'yi sırasıyla İngiltere, Almanya, İran ve Rusya takip etmektedir. 2009 yılında 2008 yılına kıyasla TC uyruklu yolcu sayısında düşüş görülmektedir. 2009 yılı TC uyruklu yolcu sayısı 2007 yılına göre %1 artış, 2008 yılına göre ise % 1.8 düşüş göstermiştir. Bununla birlikte, 2008 yılında İngiliz uyruklu yolcu sayısı 55,780 iken, 2009 yılında %10.4 oranında artarak 61,558 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo - 60 KKTC'ye Hava ve Deniz Yolu ile Gelen Yolcuların
Uyruklarına Göre Dağılımı

	2007	2008	2009
1 A.B.D.	1,996	2,151	2,232
2 Almanya	20,748	11,463	7,250
3 Arnavutluk	298	330	261
4 Avustralya	560	616	641
5 Avusturya	622	409	385
6 Azerbeycan	1,367	1,639	1,690
7 Belçika	507	309	332
8 Beyaz Rusya	372	477	582
9 Bulgaristan	2,366	2,458	3,091
10 Çin	1,277	542	454
11 Danimarka	255	316	318
12 Fas	465	521	778
13 Finlandiya	197	194	274
14 Fransa	895	911	1,171
15 Güney Kıbrıs	495	715	903
16 Gürcistan	811	780	864
17 Hindistan	340	384	379
18 Hollanda	1,050	1,119	1,081
19 Irak	1,142	975	2,153
20 İngiltere	50,327	55,780	61,558
21 İngiltere(Kıbrıslı Türk)	31,375	30,070	28,745
22 İran	6,604	7,402	6,913
23 İrlanda	834	969	1,045
24 İspanya	278	227	332
25 İsrail	573	538	398
26 İsveç	581	617	834
27 İsviçre	379	488	461
28 İtalya	785	861	2,653
29 Kanada	366	462	466
30 Kazakistan	1,559	1,857	1,680
31 Kırgızistan	3,187	3,556	1,312
32 Lübnan	220	214	242
33 Makedonya	392	314	322
34 Moldova	2,349	2,105	2,042
35 Nijerya	1,759	1,710	1,647
36 Norveç	243	315	312
37 Özbekistan	290	488	440
38 Pakistan	1,375	1,119	1,224
39 Polonya	636	660	713
40 Romanya	606	772	962
41 Rusya	3,703	5,723	6,685
42 Suriye	1,324	2,865	2,798
43 Tunus	309	302	269
44 Türkiye	634,580	650,405	638,700
45 Türkmenistan	1,962	1,587	1,876
46 Ukrayna	1,957	2,632	2,463
47 Ürdün	1,213	1,303	1,130
48 Yugoslavya	522	546	327
49 Yunanistan	387	805	973
50 Diğer	4,598	5,681	6,015
Toplam	791,036	808,682	800,376

Not: Bazı ülkelerin 2007 rakamları Polis Genel Müdürlüğü'nün düzeltme yapmasından dolayı değişikliğe uğramıştır.

Kaynak: Polis Genel Müdürlüğü

5.1.2. Geceleme ve Doluluk Oranları

2007 ve 2008 yılları itibarıyla turistik konaklama tesislerinde konaklayan turist sayısı 423,396 ve 478,392 doluluk oranı ise %32.5 ve %33.3 olarak gerçekleşmiştir. 2009 yılında ise konaklayan turist sayısı 474,600, geceleme sayısı 1,635,566, doluluk oranı da %35.0 olarak gerçekleşmiştir (tablo 61). 2009 yılında konaklayan turist sayısı 2007 yılına göre %12.1 oranında artış ve 2008 yılına göre ise %0.8 oranında düşüş göstermiştir. 2009 yılı toplam geceleme sayısı ise 2007 yılına göre %11.4 ve 2008 yılına göre ise %4.5 oranlarında artış göstermiştir.

Tablo - 61 Turistik Konaklama Tesislerinde Geceleme ve Doluluk Oranları

	2007	2008	2009
1. Konaklayan Turist Sayısı	423,396	478,392	474,600
2. Ortalama Kalış Süresi	3.50	3.30	3.40
3. Toplam Geceleme Sayısı	1,468,570	1,565,539	1,635,566
4. Doluluk Oranı (%)	32.50	33.30	35.00

Kaynak: Turizm Planlama Dairesi

2009 yılında turistik konaklama tesislerinde en yüksek doluluk %53.3 oranıyla Özel Belgeli Otellerde gerçekleşmiştir. Özel Belgeli Otelleri, II. Sınıf Tatil Köyleri, 4 yıldızlı Oteller ve 5 yıldızlı Oteller izlemektedir. En düşük doluluk ise, %5.0 oranla Apart Otellerde gerçekleşmiştir. 2009 yılında bölgelere göre doluluk oranları ele alındığında ise, en yüksek oran %38.3 ile Girne Bölgesi'nde sağlanmıştır. Bu bölgeyi sırası ile Gazimağusa, Lefkoşa ve İskele bölgeleri izlemiştir (tablo 62).

Tablo - 62 Turistik Konaklama Tesislerinin Bölgeler ve Tesis Türlerine Göre Doluluk Oranları

2009 Doluluk Oranları (%)						
Tesisin Türü	Lefkoşa Böl.	Gazimağusa Böl.	Girne Böl.	Güzelyurt Böl.	İskele Böl.	Toplam
1 Yıldızlı Otel	-	-	21.5	4.4	23.3	20.2
2 Yıldızlı Otel	-	7.3	17.1	3.0	17.1	14.3
3 Yıldızlı Otel	34.2	26.1	26.8	-	17.9	27.6
4 Yıldızlı Otel	-	-	43.6	-	-	43.6
5 Yıldızlı Otel	25.5	42.3	49.8	-	26.2	43.0
Özel Belgeli Otel	-	-	53.3	-	-	53.3
II. Sınıf Tatil Köyü	-	-	47.1	-	-	47.1
Butik Otel	-	-	39.6	-	-	39.6
Turistik Bangalov	-	14.2	15.1	-	18.2	15.3
Apart Otel	-	0.8	12.4	-	0.6	5.0
Yöresel Ev	-	-	-	-	38.9	38.9
Toplam	32.3	32.9	38.3	3.7	23.1	35.0

Kaynak : Turizm Planlama Dairesi

2007 ve 2008 yıllarında KKTC ile çalışan yabancı tur operatörleri sayısı 20 ve 45, bu operatörler tarafından gerçekleştirilen geceleme sayısı ise 331,792 ve 283,651 olarak gerçekleşmişti. 2009 yılında ise yabancı tur operatörü sayısı 128 ve bu operatörler tarafından gerçekleştirilen geceleme sayısı da 429,066 olarak gerçekleşmiştir (tablo 63). 2009 yılında KKTC ile çalışan yabancı tur operatörü sayısı 2008 yılına göre %184.4 oranında, geceleme sayısı da %51.3 oranında artış göstermiştir.

Tablo - 63 KKTC ile Çalışan Yabancı Tur Operatörleri ve Bu Tercihle Gerçekleşen Geceleme Sayısının Ükelere Göre Dağılımı

Ülkeler	Tur Operatörü					
	2007		2008		2009	
	Adet	Geceleme	Adet	Geceleme	Adet	Geceleme
İngiltere	13	185,476	20	222,929	54	339,122
Almanya	5	146,060	11	57,559	32	35,028
Rusya	-	-	1	12	2	546
Suriye	-	-	1	336	1	20
İtalya	-	-	1	30	12	50,842
ABD	-	-	1	26	1	4
Fransa	-	-	1	3	1	12
Azerbeycan	-	-	1	172	1	163
Avusturya	-	-	1	96	2	179
İsveç	-	-	1	37	2	2,032
Japonya	1	240	-	-	-	-
İran	-	-	1	278	2	140
Kazakistan	1	16	-	-	-	-
İsrail	-	-	4	2,155	1	6
Çin	-	-	1	18	-	-
Diğer	-	-	-	-	17	972
Toplam	20	331,792	45	283,651	128	429,066

Kaynak : Turizm Tanıtma ve Pazarlama Dairesi

5.1.3. Ulaşım Tercihleri

Ülkemize gelen yolcuların ulaşım tercihleri tablo 64'de verilmektedir. Havayolunu tercih eden yolcuların toplam yolcu sayısı içindeki payı yıllar itibarı ile artış göstererek 2007 yılında %85.2, 2008 yılında %87.2 ve 2009 yılında da %90.0'a ulaşmıştır. Buna karşılık deniz yolunu tercih eden yolcuların toplam yolcu sayısındaki payı 2007 yılında %14.8, 2008 yılında %12.8 ve 2009 yılında %10.0 olarak gerçekleşmiştir. 2007 yılında ülkemize gelen 634,580 TC uyruklunun %19.9 oranındaki 125,982'si, 2008 yılında ülkemize gelen 650,405 TC uyruklunun %16.5 oranındaki 107,035'i ve 2009 yılında ise ülkemize gelen 638,700 TC uyruklunun %12.6 oranındaki 80,654'ü deniz yolunu tercih etmiştir.

Tablo - 64 Ulaşım Tercihleri

	2007		2008		2009	
	Yolcu Sayısı	Oran (%)	Yolcu Sayısı	Oran (%)	Yolcu Sayısı	Oran (%)
1. Havayolu	841,162	85.2	879,497	87.2	904,817	90.0
1.1. Yabancı	149,733	15.2	149,265	14.8	153,290	15.2
1.2. TC uyruklu	508,598	51.5	543,370	53.9	558,046	55.5
1.3. KKTC	182,831	18.5	186,862	18.5	193,481	19.2
2. Deniz Yolu	146,591	14.8	129,259	12.8	100,778	10.0
2.1. Yabancı	6,723	0.7	9,012	0.9	8,386	0.8
2.2. TC uyruklu	125,982	12.8	107,035	10.6	80,654	8.0
2.3. KKTC	13,886	1.4	13,212	1.3	11,738	1.2

Kaynak: Turizm Planlama Dairesi ve Polis Genel Müdürlüğü

5.1.4. Turizm Hizmetleri Arzı

Turizm sektörünün diğer sektörlerle olan ilişkisi nedeniyle bu sektördeki hizmet sunumu ekonomik faaliyetlerin tüm alanlarını kapsamaktadır. Turizm hizmetleri sunumunun göstergeleri olarak konaklama tesisleri, seyahat acenteleri, eğlence ve spor tesislerindeki gelişmeler ile hava ve deniz limanları ve karayollarındaki hizmet durumları göz önüne alınabilir. Limanlar ve karayolları hizmet sunumları dışındaki hizmetlerin bir özeti tablo 65’de görülmektedir. 2007, 2008 ve 2009 yılları itibarıyla toplam tesis sayısı 866, 919 ve 663, personel sayıları ise 8,208, 9,751 ve 9,224 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo - 65 Turizm Hizmetleri Arzı

Tesisin Türü	2007	2008	2009	Endeks (2007=100)
1. Konaklama Tesisleri				
1.1. Tesis Sayısı	130	119	119	91.5
1.2. Yatak Sayısı	15,832	15,440	15,705	99.2
1.3. Personel Sayısı	2,909	3,734	3,321	114.2
2. Diğer Konaklama Tesisleri				
2.1. Tesis Sayısı	12	11	15	125.0
2.2. Yatak Sayısı	348	344	472	135.6
2.3. Personel Sayısı	26	24	43	165.4
3. Turistik Restoranlar				
3.1. Tesis Sayısı	537	627	360	67.0
3.2. Personel Sayısı	2,341	2,304	1,953	83.4
4. Turizm ve Seyahat Acenteleri				
4.1. Acente Sayısı	165	137	144	87.3
4.2. Personel Sayısı	408	326	340	83.3
5. Kumarhaneler				
5.1. Tesis Sayısı	22	25	25	113.6
5.2. Personel Sayısı	2,524	3,363	3,567	141.3

Kaynak : Turizm Planlama Dairesi

2009 yılında, 2007 yılına göre konaklama tesisi grubunda yer alan tesis sayısında %8.5, yatak sayısında %0.8 oranında düşüş görülürken, personel sayısında ise %14.2 oranında artış görülmüştür. Aynı dönemde turistik restoranlar grubunda ise tesis sayısında %33.0, personel sayısında da %16.6 oranında düşüş meydana gelmiştir. Turizm ve seyahat acenteleri grubunda acente sayısında %12.7, personel sayısında %18.5 oranında düşüş görülmektedir. Aynı dönemde kumarhanelerde ise, tesis sayısında %13.6, personel sayısında %41.3 oranında artış gerçekleşmiştir(tablo 65).

2007-2009 dönemi, konaklama tesislerinin sınıflarına göre dağılımı tablo 66'da verilmektedir. 2009 yılı verilerine göre KKTC'de mevcut 16,177 yatağın %97.1'ini Diğer Konaklama Tesisleri dışındaki konaklama tesisleri oluşturmaktadır. Diğer Konaklama Tesisleri yatak kapasitesinin toplam konaklama tesisleri yatak kapasitesine oranı ise %2.9'dur. Tesis sayıları esas alınarak yapılan değerlendirmede, 2009 yılında beş yıldızlı konaklama tesislerinin, Diğer Konaklama Tesisleri dışındaki konaklama tesislerine oranı %10.08, dört yıldızlı tesislerin %5.04, üç yıldızlı tesislerin %13.45, iki yıldızlı tesislerin %15.97, bir yıldızlı tesislerinin %15.97 ve turistik bangalovların ise %26.89 olduğu görülmektedir. 2009 yılı yatak kapasitesi dikkate alınarak yapılan değerlendirmede ise, beş yıldızlı konaklama tesisleri yatak kapasitesinin, diğer konaklama tesisleri dışındaki konaklama tesisleri yatak kapasitesine oranı %42.74, dört yıldızlı tesislerin %10.47, üç yıldızlı tesislerin %13.02, iki yıldızlı tesislerin %8.67, bir yıldızlı tesislerin %3.70 ve turistik bangalovların ise %11.79 olduğu görülmektedir.

Tablo - 66 Konaklama Tesislerinin Sınıflarına Göre Dağılımı

Tesisin Türü	2007		2008		2009	
	Tesis Sayısı	Yatak Sayısı	Tesis Sayısı	Yatak Sayısı	Tesis Sayısı	Yatak Sayısı
1 Yıldızlı Otel	23	785	19	573	19	581
2 Yıldızlı Otel	15	979	17	1,183	19	1,361
3 Yıldızlı Otel	17	2,183	17	2,225	16	2,045
4 Yıldızlı Otel	6	1,536	6	1,536	6	1,644
5 Yıldızlı Otel	11	6,274	12	6,530	12	6,712
Özel Belgeli Otel	1	34	1	34	1	34
II. Sınıf Tatil Köyü	6	1,005	6	1,005	6	1,005
Butik Otel	1	42	1	42	1	42
Turistik Bangalow	31	1,706	33	1,892	32	1,851
Apart Otel	7	416	6	396	6	396
Yöresel Ev	1	24	1	24	1	34
Sınıfı Belirlenmeyen / Kapalı	11	848	0	0	0	0
Toplam	130	15,832	119	15,440	119	15,705
Diğer Konaklama Tesisleri	12	348	11	344	15	472
GENEL TOPLAM	142	16,180	130	15,784	134	16,177

Kaynak : Turizm Planlama Dairesi

2009 yılında konaklama tesislerinin bölgelere göre dağılımı tablo 67'de verilmektedir. Diğer Konaklama Tesisleri dışındakilerin yatak kapasitesinin büyük oranda Girne Bölgesi'nde toplandığı görülmektedir. Diğer Konaklama Tesisleri dışındaki yatak kapasitesinin %70.5'inin Girne Bölgesi'nde, %15.4'nün İskele Bölgesi'nde, %9.4'ünün Gazimağusa Bölgesi'nde, %3.3'ünün Lefkoşa Bölgesi'nde ve %1.4'ünün Güzelyurt Bölgesi'nde yer aldığı görülmektedir. Tesis sayısı ele alındığında ise bu tesislerin %76.5'inin Girne Bölgesi'nde, %11.8'inin İskele Bölgesi'nde, %6.7'nin Gazimağusa Bölgesi'nde, %2.5'inin Lefkoşa Bölgesi'nde ve %2.5'inin Güzelyurt Bölgesi'nde yer aldığı görülmektedir.

Tablo - 67 Konaklama Tesislerinin Bölgelere Göre Dağılımı
(2009)

Tesisin Türü	Lefkoşa Böl.		Gazimağusa Böl.		Girne Böl.		Güzelyurt Böl.		İskele Böl.		Toplam	
	Tesis	Yatak	Tesis	Yatak	Tesis	Yatak	Tesis	Yatak	Tesis	Yatak	Tesis	Yatak
	Sayısı	Sayısı	Sayısı	Sayısı	Sayısı	Sayısı	Sayısı	Sayısı	Sayısı	Sayısı	Sayısı	Sayısı
1 Yıldızlı Otel	-	-	1	32	13	387	1	38	4	124	19	581
2 Yıldızlı Otel	-	-	2	184	12	809	2	180	3	188	19	1,361
3 Yıldızlı Otel	2	280	1	102	12	1,577	-	-	1	86	16	2,045
4 Yıldızlı Otel	-	-	-	-	6	1,644	-	-	-	-	6	1,644
5 Yıldızlı Otel	1	244	1	960	9	4,024	-	-	1	1,484	12	6,712
Özel Belgeli Otel	-	-	-	-	1	34	-	-	-	-	1	34
II. Sınıf Tatil Köyü	-	-	-	-	5	807	-	-	1	198	6	1,005
Butik Otel	-	-	-	-	1	42	-	-	-	-	1	42
Turistik Bangalow	-	-	2	184	28	1,529	-	-	2	138	32	1,851
Apart Otel	-	-	1	22	4	212	-	-	1	162	6	396
Yöresel Ev	-	-	-	-	-	-	-	-	1	34	1	34
Toplam	3	524	8	1,484	91	11,065	3	218	14	2,414	119	15,705
Diğer Konaklama Tesisleri	1	41	1	47	4	118	-	-	9	266	15	472
GENEL TOPLAM	4	565	9	1,531	95	11,183	3	218	23	2,680	134	16,177

Kaynak : Turizm Planlama Dairesi

5.1.5. Turizm Gelirleri

2009 yılında toplam döviz gelirleri 1,260.8 milyon \$, ihracat gelirleri 71.1 milyon \$ ve net turizm gelirleri 390.7 milyon \$ olarak gerçekleşmiştir. Net turizm gelirlerinin toplam döviz gelirleri içindeki payı %30.9, ihracat gelirlerine oranı ise %549.5 olarak gerçekleşmiştir (tablo 68).

Tablo - 68 Turizm Gelirleri ve Döviz Gelirlerindeki Payı

	(Milyon \$)		
	2007	2008	2009
1. Net Turizm Gelirleri	381.0	383.7	390.7
2. Toplam Döviz Gelirleri ¹	1,288.8	1,290.4	1,260.8
3. İhracat Gelirleri	83.7	83.7	71.1
4. Net Turizm Gelirlerinin Toplam Döviz Gelirlerine Göre Yüzdesi	29.6	29.7	30.9
5. Net Turizm Gelirlerinin Toplam İhracat Gelirlerine Göre Yüzdesi	455.2	458.4	549.5

¹ İhracat ve Görünmeyen İşlemler Dengesi

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

2009 yılı net turizm gelirleri 2007 yılına göre %2.5 ve 2008 yılına göre ise %1.8 artış göstermiştir. 2009 yılı toplam döviz gelirlerinde ise, 2007 yılına göre %2.2 ve 2008 yılına göre ise %2.3 oranında düşüş gerçekleşmiştir. 2009 yılı ihracat gelirlerinde de 2007 yılına göre %15.1 ve 2008 yılına göre de yine %15.1 düşüş gerçekleşmiştir.

5.1.6. Devlet Planlama Örgütü Tarafından Teşvik Belgesi Verilen Turizm Projeleri

Tablo - 69 Devlet Planlama Örgütü Tarafından Teşvik Belgesi Verilen Turizm Projelerinin Bölgelere ve Yıllara göre Dağılımı

	2007		2008		2009		TOPLAM		TL
	Sabit Yatırım	Yatak Sayısı	Sabit Yatırım	Yatak Sayısı	Sabit Yatırım	Yatak Sayısı	Sabit Yatırım	Yatak Sayısı	
GİRNE BÖL.	60,438,316	870	29,086,147	342	120,580,446	1,218	210,104,909	2,430	
MAĞUSA BÖL.	-	-	-	-	11,499,307	130	11,499,307	130	
LEFKOŞA BÖL.	22,806,809	252	-	-	-	-	22,806,809	252	
İSKELE BÖL.	115,720,105	1,617	312,659,482	3,430	222,824,334	1,440	651,203,921	6,487	
GÜZELYURT BÖL.	-	-	7,283,226	120	-	-	7,283,226	120	
TOPLAM	198,965,230	2,739	349,028,855	3,892	354,904,087	2,788	902,898,172	9,419	

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Devlet Planlama Örgütü, 47/2000 sayılı Teşvik Yasası'nın yürürlüğe girdiği 2001 yılından itibaren turizm yatırım projelerini de bu yasa kapsamında değerlendirerek Teşvik Belgesi düzenlemektedir.

Tablo 69'da görüldüğü gibi, 2007, 2008, 2009 yıllarını kapsayan değerlendirmede, Teşvik Belgesi düzenlenen turizm yatırım projelerinin, Girne Bölgesi ile İskele Bölgesi'nde yoğunlaştığı görülmektedir. İskele Bölgesi'ndeki yoğunlaşmanın nedeni, Bafra Turizm Yatırım Alanı'nda gerçekleştirilmesi planlanan yatırımlardan kaynaklanmaktadır. Teşvik Belgesi düzenlenen turizm yatırımlarının yatak sayılarının 2007 yılında 2,739, 2008 yılında 3,892 ve 2009 yılında da 2,788 olduğu saptanmıştır.

2007 ve 2008 yıllarında Teşvik Belgesi düzenlenen turizm yatırım projelerinin toplam sabit yatırım tutarı 198,965,230 TL ve 349,028,855 TL olarak hesaplanmıştır. 2009 yılı sabit yatırım tutarı 2007 yılına göre %78.4, 2008 yılına göre de %1.7 oranında artarak 354,904,087 TL olarak hesaplanmıştır. 2009 yılında Devlet Planlama Örgütü'nün Teşvik Belgesi düzenlediği turizm yatırım projelerinin sabit yatırım tutarları, İskele Bölgesi'nde 222,824,334 TL, Girne Bölgesi'nde 120,580,446 TL ve Gazimağusa Bölgesinde de 11,499,307 TL olarak hesaplanmıştır. 2009 yılında Güzelyurt ve Lefkoşa Bölgeleri'nde herhangi bir turizm yatırım projesine Teşvik Belgesi düzenlenmemiştir.

5.2. Sorunlar

Turizm sektörünü olumsuz yönde etkileyen faktörlerin ortadan kaldırılması için çalışmalar yapılmasına rağmen, sektörün çözüm bekleyen birçok önemli sorununun halen mevcut olduğu, ayrıca sektörün ülke ekonomisindeki yerinin henüz istenilen düzeye ulaşamadığı görülmektedir.

Doğal çevre ve tarihi dokunun yeterince korunmaması, turistik tesis ve yan tesisler ile eklentilerinin doğal çevreye ve özgün mimariye uyumlu bir biçimde gerçekleştirilmemesi, özel koruma alanları, kıyısal alanlar gibi konularda da etkin politikaların henüz istenilen düzeyde geliştirilmemesi ve paydaşlar arasındaki koordinasyonun sağlanmamasından doğan sorunlar mevcuttur.

Coğrafi konum itibarıyla, yakın çevremizde yaşanan siyasi istikrarsızlıklar ülke turizmini olumsuz yönde etkilemektedir.

Turizm sektörünün ülke genelinde yönlendirilmesinde esas alınacak olan plan çalışmalarına yasal boyut kazandırılmaması, sektörün gelişmesini olumsuz yönde etkileyen önemli bir sorun olarak varlığını korumaktadır. Ülkemizdeki plansız ve kontrolsüz yapılaşma turizmin kaynağı olan çevrenin bozulmasına, buna bağlı olarak da turizm talebinin azalmasına neden olmaktadır.

Ülkemizdeki altyapı ile fiziksel büyümenin paralel gelişmemesinden kaynaklanan sorunlar da turizm sektörünü olumsuz etkilemektedir. Turizm yatırımlarının belli bölgelerde aşırı yoğunlaşması sorunları daha da artırmaktadır.

Turizm yatırımlarının yürürlükteki yasalara uyulmadan kontrolsüz ve denetimsiz gerçekleştirilmesi çarpık yapılaşma yanında, hayati tehlike arz edecek sağlıksız tesislerin oluşmasına olanak sağlamaktadır. Ayrıca bu durum ekonomik, sosyal ve çevresel gelişmeyi de olumsuz etkilemektedir.

Ülkemizin diğer ülkelerde etkin tanıtımının yeterince yapılamaması ve iyi bir imajın yaratılamaması, sektörde istenilen gelişmelerin sağlanamamasına neden olmaktadır. Ayrıca rekabet üstünlüklerimizin ortaya konulmasındaki güçlükler nedeni ile pazarlamanın düşük fiyatlarla yapılmasının çekim unsuru haline gelmesi, turizm gelirlerinin istenilen düzeyde olmasını engellemektedir.

Ülke genelindeki yatak kapasitesi artış hızının, turist sayısı ve ortalama kalış süresindeki artış hızının üzerinde gerçekleşmesinden dolayı, genel doluluk oranının düşmesine neden olmaktadır.

Tesislerde servis standardının ve kalitesinin düşüklüğü ile yüksek turizm sezonunda kalifiye personel azlığı sektörün gelişmesini engelleyici bir nitelik arz etmektedir.

Direk olmayan uçuşlarda geçmiş yıllara göre bir aşama kaydedilmesine rağmen, yabancı ülkelere direkt ulaşımın sağlanamamış olması ve hava ulaşımındaki organizasyon ve koordinasyon eksikliğinin yarattığı sorunlar sektörü olumsuz yönde etkilemektedir.

Turizm yatırımları için yapılan arazi tahsislerinde, mülkiyet durumu ve imar mevzuatının dikkate alınmadığı durumlarda sorunlar yaşanmaktadır. Ayrıca, sektörde deneyimi olmayan kişi veya şirketlere arazi tahsis edilmesiyle, kıt olan doğal kaynaklarımızın tüketilmesi yanında turizmde hedeflenen düzeye ulaşamamasına neden olmaktadır.

Pazarın çeşitlendirilmemesi, turizm ürününe, özel turizm pazarlarına hitap edebilecek nitelikler kazandırılmasını sağlayabilecek ekonomik, sosyal ve kültürel aktivite ve

organizasyonlar ile sektörün desteklenmesi için gereken çalışmaların yeterince yapılmaması sektörün gelişmesini olumsuz etkilemiştir.

Dünya’da turizmdeki yenilik ve çeşitlilik yönündeki değişimlere rağmen, ülkemizde on iki aya yayılan inanç, kültür, agro, eko gibi alternatif turizm modellerinin yeterince dikkate alınmaması, uygulanmakta olan sezonluk kitle turizmi, sektörün istenilen düzeye ulaşamamasına neden olmaktadır.

Yüksek gelir düzeyine sahip turistlerin ülkemizi tercih etmesini ve yıl boyu talep yaratılmasını sağlayacak çalışmaların yeterince yapılamaması sektörün gelişmesini olumsuz yönde etkilemektedir.

Kırsal bölgelerde yerel halka dayalı küçük ölçekli turizm yatırımlarının yeterli düzeyde oluşturulmaması, mevcut teşvik sisteminden de yeterli düzeyde yararlandırılmamaları bu bölgelerde sürdürülebilir kalkınmanın sağlanamamasına neden olmaktadır.

Turizm kuruluşlarının devam eden finansman sorunu nedeniyle tesislerde yenileme yatırımı ile ek yatırımların rekabet koşullarının gerektirdiği ölçüde gerçekleştirilememesi, tesislerde standardın düşmesine neden olmaktadır.

Belirli bölgelerde yoğunlaşan tatil amaçlı ikinci konutlar, bölgenin altyapı sorunlarını artırmakla birlikte turistlerin ikinci konutlara yönelmesini sağlayarak, turistik tesislere olan talebin azalmasına neden olmaktadır.

Turizm faaliyetleri içinde yer alan yat turizminin bölgesel ölçüğe uygun olarak planlama yapılmadan uygulanmaya çalışılması, mevcut dokuyu olumsuz yönde etkilemektedir.

Avrupa Birliği turizm politikalarına uyum çalışmalarının ülkemizde yeterince yer almaması, sektördeki gelişmelerin takip edilememesine neden olmaktadır.

6. Ulaştırma - Haberleşme

6.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler

Ulaştırma-Haberleşme sektörü ekonomik ve sosyal kalkınmanın temel altyapılarından birini oluşturmakta olup ve aynı zamanda diğer sektörlerin karşılıklı uyum içinde, etkin olarak faaliyetlerini sürdürebilmesi açısından da önem taşımaktadır. Özellikle başta turizm sektörü olmak üzere ticaret, sanayi ve tarım sektörlerine dışsal ekonomi sağlayarak onları harekete geçirmekte, devamlı bir ekonomik gelişmeye katkıda bulunmakta ve öngörülen ekonomik ve sosyal hedeflerin gerçekleşmesini desteklemektedir.

Sektör, karayolu ulaştırması, havayolu ulaştırması, denizyolu ulaştırması, telekomünikasyon hizmetleri, posta hizmetleri, radyo-televizyon hizmetleri olmak üzere altı alt sektöre ayrılmaktadır.

6.2. Ulaştırma

6.2.1. Karayolu Ulaştırması

KKTC yurtiçi ulaşımının tamamen karayolu taşımacılığına dayanıyor olması, karayolu alt sektörünün ekonomi içindeki önemini ve ekonomimize etkilerini artırmaktadır. Ülkemizde toplam karayolu uzunluğunun 1500 km.'si asfalt kaplamalı ve 900 km'si stabilize yol olmak üzere 2400 km'dir. Bir kısım köy yolları stabilize olmakla beraber her köyün şehirler ve kasabalarla bağlantısını sağlayan en az bir asfalt yolu mevcuttur.

Sınırlarımız içinde kalan yol ağının km²'ye düşen miktarı yaklaşık 750 m olup, bu rakam dünya standartlarına göre oldukça iyi bir karayolu ağına sahip olduğumuzu göstermektedir.

KKTC'nde kentlerarası yolların bakım, tamir ve yenileme çalışmaları Karayolları Dairesi tarafından gerçekleştirilirken kentlerde bu hizmet belediyeler tarafından yürütülmektedir.

KKTC ve TC arasında imzalanan 2000-2010 Yılı Kıbrıs Karayolu Master Planı'nda;

- KKTC karayollarının dünyadaki teknik gelişmelere paralel olarak, ileriki yıllarda artması beklenen yol kullanıcı talebini en etkin ve ekonomik şekilde karşılayabilecek bir karayolu ağına sahip olması,
 - Tüm dünyada olduğu gibi karayolu ulaşımına olan yoğun talep nedeniyle artan karayolu kazalarındaki ölüm ve yaralanmaları azaltmak için karayolları fiziki ve geometrik standartlarının en elverişli şekilde korunması ve iyileştirilmesi
 - Karayolları taşıma talebinde bağlı olarak trafiğin gerektirdiği güzergahlarda yüksek standartlı yolların yapılması ve hizmete açılması,
 - Mevcut karayolu ağının fiziki standartlarının korunabilmesi için aşırı yüklemelerin önlenmesi,
 - Çevre konusu öncelikli ele alınarak yeni yapılacak yol yatırımlarının çevreye duyarlı bir şekilde yapılması
- hedeflenmiştir.

Karayolları Master Planı kapsamında yapımına başlanan ve Gönyeli döner kavşağından Alayköy kavşağına kadar olan I. Etap ve Alayköy Sanayi Bölgesi'nden Yılmazköy çıkışına kadar olan II. Etaplık kısımları tamamlanan Lefkoşa-Güzelyurt çift gidiş-çift geliş anayolunun Serhatköy'den Kalkanlı'ya kadar olan III. Etapının çalışmaları devam etmektedir.

KKTC Karayolları Dairesi'nin yürüttüğü ikinci grup projeler aşağıdaki gibidir.

1. I. Grup Master Plan kapsamında III. Sınıf yollar
2. II. Grup TC Kaynaklı Projeler
3. Bütçe Dahilindeki Projeler

İçişleri Bakanlığı'nın 2006 yılında başlattığı ölümlü trafik kazalarını azaltmak amacıyla hız kamerası uygulaması kapsamında, 2009 yılında bölgelerdeki tehlikeli noktalara 17 adet kamera kurulmuş ve toplam kamera sayısı 55 adet olmuştur.

6.2.2. Havayolu Ulaştırması

Ülkemiz ekonomisinde özel bir yeri bulunan havayolu ulaştırması, havayolu işletmeciliğini, hava alanları işletmeciliğini, hava trafik kontrol hizmetlerini, yer ve ikram hizmetlerini, eğitim, bakım ve diğer havacılık faaliyetlerini ve bu faaliyetlerin uluslararası zorunluluklara göre koordinasyonu ve denetimini kapsamaktadır.

Çok hızlı gelişen ve yenilenen bir sektör olan sivil havacılıkta yarışabilmemiz için teknik teçhizat, personel eğitimi, lisan (İngilizce), ICAO (International Civil Aviation Organisation)'ın çıkardığı kurallar ve yerel yasalar gibi konularda kalite ve sürekliliğin devamı gerekmektedir.

Ülkemiz dış dünyaya açılan en önemli havalimanı konumunda bulunan Ercan Havaalanı hızla büyüyen havayolu ulaşımına cevap verebilmek ve çağdaş bir görünüm kazanmak için, pisti, apronu, terminal binası ve bekleme salonlarının tadilatı ile ek bina inşaatı Mayıs 2004'te tamamlanarak yeniden hizmete açılmıştır.

Çağımız teknolojisini takip edebilmek ve daha güvenli bir hava trafiği sağlamak amacıyla Ercan Havalimanı'ndaki SMART Güvenli Hava Trafik Sistemi projesi çalışmaları tamamlanmış ve hizmete açılmıştır.

Havayolu yük ve yolcu taşımacılığında tarifeli hizmet veren hava yolu şirketleri KTHY, THY, Atlas Jet ve Pegasus olarak sıralanabilir. Bunun yanında charter sefer yapan havayolu şirketleri de mevcuttur.

Havayolu taşımacılığının toplam yurt dışı taşımacılık içindeki payına bakıldığında 2008 yılında %87.5 olan yolcu taşıma payının 2009'da %90.2'ye yükselmiş olduğu ve %0.2 olan yük taşıma oranının ise yine %0.2 olarak gerçekleştiği görülmektedir. (tablo 70)

Havayolu ile yük taşımacılığında bakıldığı zaman 2008'de taşınan yük miktarının 4,533 ton iken, 2009'de 3,703 tona düştüğü görülmektedir. Aynı dönemde yolcu taşımacılığına bakıldığı zaman 2008'de 1,845,970 olan yolcu sayısı 2009'da 1,913,479'a yükselmiştir. Bu arada hava sahamızdan geçen uçak sayısının 2008'de 138,759 iken, 2009 yılında 140,723 olarak gerçekleştiği tespit edilmiştir (tablo 71).

Tablo - 70 Yurtdışı Yük ve Yolcu Taşımacılığı
(2007-2009)

	A: Yolcu	B: Yük (Kişi-Ton)		
		2007	2008	2009
1. Toplam Taşıma	A....	2,072,234	2,109,263	2,122,165
	B....	2,384,675	2,280,619	1,927,521
1.1. Hava Yolu	A....	1,792,970	1,845,970	1,913,479
	B....	4,866	4,533	3,703
1.2. Deniz Yolu	A....	279,264	263,293	208,686
	B....	2,379,809	2,276,086	1,923,818
2. Oransal Dağılım Toplam (%)	A....	100.0	100.0	100.0
	B....	100.0	100.0	100.0
2.1. Hava Yolu	A....	86.5	87.5	90.2
	B....	0.2	0.2	0.2
2.2. Deniz Yolu	A....	13.5	12.5	9.8
	B....	99.8	99.8	99.8

Kaynak: Sivil Havacılık Dairesi ve Limanlar Dairesi Müdürlükleri

Tablo - 71 Havayolu Yük, Yolcu ve Sefer Sayıları
(2007-2009)

	2007	2008	2009
1. Sefer Sayısı	15,490	16,388	17,249
2. Yolcu Sayısı	1,792,970	1,845,970	1,913,479
3. Kargo (Ton)	4,866	4,533	3,703
4. Hava Sahamızdan Geçen Uçak Sayısı	119,689	138,759	140,723

Kaynak: Sivil Havacılık Dairesi Müdürlüğü

6.2.3. Denizyolu Ulaştırması

Denizyolu ulaştırması hizmet ve ürünlerin üretim merkezlerinden tüketim merkezlerine, limanlararası yapılan taşıma ve dağıtım hizmetlerinin tamamını kapsamaktadır. Bu hizmetler Limancılık, gemi, yük ve yolcu taşımacılığı, tersanecilik, yük ve gemi acenteliği ve brokerliğinden oluşmaktadır. Ülkemizde denizyolu ulaştırması ile ilgili faaliyetler halen:

- 1) Limanlar Dairesi Müdürlüğü
- 2) Serbest Liman ve Bölge Müdürlüğü
- 3) K.T. Denizcilik Ltd. Şti.
- 4) K.T. Liman İşçileri Şti.
- 5) Gemi ve yük acenteleri eliyle yürütölmektedir.

Ülkemizin belli başlı limanları şunlardır:

- Gazimağusa Liman
- Girne Turizm Liman
- Gemikonağı Liman

KKTC yük taşımacılığında Gazimağusa Limanı, yolcu taşımacılığında da Girne Limanı en önemli limanlardır.

Bunlar dışında denetim ve teknik hizmetler yönünden Gazimağusa Limanına bağlı,

- Kalecik Akaryakıt Dolum Tesisleri
- Kalecik Alçı ve Çimento İskelesi

Girne Limanına bağlı,

- Teknecik Elektrik Santarlı Akaryakıt Dolum Tesisi
- Girne Yat Limanı

mevcuttur.

Bunların yanında Limanlar Dairesi'ne bağlı 14 adet balıkçı barınağı bulunmaktadır. Denetim ve teknik hizmetler yönünden Limanlar Dairesi'ne bağlı bulunan İskele Yat Limanı ve diğer tesisler, işletmecilik yönünden kamu ve özel sektör işletmeleri tarafından işletilmektedirler.

2009 yılında KKTC'ne denizyolu ile 1,923,818 ton yük ve 208,686 adet yolcu taşınmıştır (tablo 72).

KKTC gemi siciline 2009 yılı sonu itibarıyla, 33 adet gemi kayıtlı bulunmaktadır.

2009 yılı itibarı ile Gazimağusa Limanı'na gelen yükün %44.7'si ve giden yükün %69.7'si KKTC bandıralı gemilerle, gelen yükün %3'ü ve giden yükün %0.04'ü TC bandıralı gemilerle, gelen yükün %52.3'ü ve giden yükün %30.2'si Üçüncü Ülke bandıralı gemilerle taşınmıştır (tablo 73).

Tablo - 72 Denizyolu Yük ve Yolcu Taşınması
(2007-2009)

	(Ton,Adet)					
	2007		2008		2009	
	Yük	Yolcu	Yük	Yolcu	Yük	Yolcu
1. Gazimağusa Limanı	1,177,615	46,066	1,149,346	44,090	946,556	38,182
2. Girne Turizm Limanı	242,865	233,197	203,029	219,185	193,481	170,488
3. Girne Yat Limanı	-	-	-	-	-	-
4. Tekneçik Santrali	172,671	-	244,304	-	189,410	-
5. Gemikonagi Limanı	-	-	-	-	-	-
6. Kalecik Akaryakit Tesisleri	353,126	-	300,154	-	323,592	3
7. Kalecik Alçı-Çimento Tesisleri	433,532	1	379,253	18	270,779	13
Toplam	2,379,809	279,264	2,276,086	263,293	1,923,818	208,686

Kaynak: Limanlar Dairesi Müdürlüğü

Tablo - 73 Gazimağusa Limanına Taşınan Yük Miktarları ve Taşıyan Gemilerin Milliyetleri
(2007-2009)

Milliyeti	2007		2008		2009	
	Gelen	Giden	Gelen	Giden	Gelen	Giden
1. KKTC	622,878	96,485	446,687	74,369	372,846	78,385
2. TC	63,318	1,014	71,539	43	24,702	41
3. Yabancı	334,645	59,275	505,857	50,851	436,603	33,979
Toplam	1,020,841	156,774	1,024,083	125,263	834,151	112,405

Kaynak : Limanlar Dairesi Müdürlüğü

6.3. Haberleşme

Haberleşme sektörü telekomünikasyon, yayıncılık, bilişim ve posta hizmetlerini kapsamaktadır.

6.3.1. Telekomünikasyon Hizmetleri

Hızla ilerleyen teknolojik gelişmeler ve artan globalleşme eğilimi, telekomünikasyon sektörünü bireysel haberleşmenin sağlanmasının ötesinde, bilgi toplumunun temel altyapısını oluşturan bir sektör durumuna getirmiştir.

KKTC'deki Telekomünikasyon hizmetlerinin iyileştirilmesi ve geliştirilmesi, her yıl yapılan yeni yatırımlar ile devam etmektedir. Bugün KKTC sınırları içerisinde kullanılan Telekomünikasyon sistemleri tamamıyla en son teknoloji ürünü sistemlerdir. Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de iletişimin önem kazanması sonucunda eski analog sistemler sayısal sistemlerle kablo ve havai hatlar ise fiber optik kablolarla değiştirilmiştir. 2009 sonu itibarı ile Lefkoşa, Gazimağusa, Girne, Güzelyurt bölgelerinde toplam 131,668 adet abone kapasitesi mevcuttur (tablo 74). Aynı dönemde KKTC genelinde 70 adet telefon santrali üzerinden 103,275 telefon abonesine hizmet verilmiştir. Lefkoşa'da 1 ana merkez santrali ve buna bağlı 21 kırsal alan santrali, Gazimağusa'da 2 ana merkez santrali ve buna bağlı 25 kırsal alan santrali, Girne'de 1 ana merkez santrali ve buna bağlı 10 kırsal alan santrali ve Güzelyurt'ta 1 ana merkez santrali ve buna bağlı 9 kırsal alan santrali bulunmaktadır. Tüm bölgelerde mevcut santral kapasite kullanım oranı 2009 yılı sonu itibarıyla %78 olarak tespit edilmiştir.

GSM mobil telekomünikasyon hizmetleri, Vodafone Mobile Operations Ltd.(KKTC Telsim) ve Kıbrıs Mobile Telekomünikasyon Ltd. (KKTCELL) tarafından verilmektedir. 2007 yılında KKTCELL ile imzalanan Lisans Devir Sözleşmesi'nden sonra 2008 Ağustos ayında Telsim'e de Lisans Devri yapılmış ve daha önce gelir paylaşımı esasına göre faaliyet gösteren her iki operatör de faaliyetlerini lisanslı operatör olarak sürdürmeye başlamışlardır.

2009 Aralık ayı itibarıyla KKTCELL'in 339,007 ve KKTC Telsim'in ise 116,780 abonesi mevcuttur.

Aralık 2009 sonu itibarıyla ADSL abone sayımız 13,354'e ulaşmıştır.

Tablo - 74 Bölge Santralleri ve Hat Kapasiteleri
(2007-2009)

Bölgeler	2007	2008	2009
1. Lefkoşa	19,966	19,966	19,966
2. Gazimağusa	20,240	20,240	20,240
3. Girne	10,000	10,000	10,000
4. Güzelyurt	6,144	6,144	6,144
5. Kırsal Bölgeler	70,810	75,011	75,318
Toplam	127,160	131,361	131,668

Kaynak: Telekomünikasyon Dairesi

6.3.2. Posta Hizmetleri

KKTC posta hizmetleri düzenli bir şekilde gelişmekte ve çağdaş bir anlayışla sürdürülmektedir. Yurtiçi ve yurtdışı posta gönderilerinin kara, hava ve deniz yolu ile sevki yapılmakta ve gelen postaların dağıtımı süratle gerçekleştirilmektedir. Acele posta servisi başarı ile sürdürülmekte, bu hizmetlere ek olarak, yurtiçi ve TC ile karşılıklı olarak posta havalesi kabul ve ödemesi yapılmaktadır. Bunun yanında uluslararası posta havaleleri tek taraflı olarak TC kanalıyla alınmakta ve alıcıya ödenmektedir. Posta hizmetleri alanında uygulanan etkin görevlerin bir sonucu olarak Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin uluslararası alanda uygulattığı ambargoya rağmen ülkemizin posta ile haberleşmesi dünyanın heryeri ile başarılı bir şekilde yapılabilmektedir.

2009 yılı itibarıyla KKTC'nde 36 adet posta şubesi ve şubelere bağlı 140 adet posta acentesi ve 31 pul bayisi mevcuttur.

Otomasyon (On-Line) projesi Ekim 2007'de devreye girmiştir. Proje sayesinde, kayıtlı gönderiler barkot sistemi ile kabul ediliyor ve anında www.postadairesi.com internet adresinden takip edilebiliyor. Proje kapsamında KKTC Posta Dairesi Müdürlüğü ile TC PTT Genel Müdürlüğü arasında yapılan protokol ile Kasım 2007 tarihinden itibaren Uluslararası Posta Havalesi, manuel yerine, On-Line olarak kabul ve ödemesine geçilmiştir.

6.3.3. Radyo ve Televizyon

Bayrak Radyo ve Televizyon Kurumu (BRTK) tarafından yürütülmekte olan radyo ve televizyon hizmetlerinin geliştirilmesi çağdaş bir anlayışla sürdürülmektedir. Hızla gelişen teknoloji sayesinde bülten ve bilgi akışı, ülkeler arasında sınırsız bir şekilde oluşmaya başlamıştır. BRTK, çağımızın yayıncılık gereklerini yerine getirebilmek için atılımlarını devam ettirmektedir.

BRTK'nun kendi TV ve Radyo yayınlarına ek olarak vermekte olduğu TRT1 ve TRT2 yayınları yanında TC Orijinli özel TV ve Radyo yayınlarında düzenleyen yeni yasanın gündeme gelmesi ve kısmen de yürürlüğe girmesi ile KKTC'de de özel yayıncılık alanda etkinlik gösteren kuruluşların verici ve yansıtıcı donanımı için gerekli enerji, bina, anten kulesi vb. altyapı gereksinimleri ile ölçü-bakımları da BRT Kurumu tarafından karşılanmaktadır. 2009 yıl sonu itibarıyla ülkemizde yayın yapan toplam 23 TV ve 28 Radyo kanalı bulunmaktadır (tablo 76 ve 77).

Tablo - 75 Radyo ve Televizyon Şebekesi Gelişim Tablosu

Bölgeler	2007	2008	2009
1. Radyo Yayınları			
1.1. Orta Dalga Radyo Vericileri			
1.1.1. Verici Sayısı	3	3	3
1.1.2. Toplam Güç (kW)	110	110	110
1.2. Kısa Dalga Radyo Vericileri			
1.2.1. Verici Sayısı	1	1	1
1.2.2. Toplam Güç (kW)	25	25	25
1.3. FM Radyo Vericileri			
1.3.1. Verici Sayısı	12	12	12
1.3.2. Toplam Güç (kW)	152.3	152.3	152.3
1.4. Toplam Yayın Saati			
1.4.1. Radyo I	8,760	8,760	8,760
1.4.2. BRT International (Radyo II)	8,760	8,760	8,760
1.4.3. Bayrak FM (Radyo III)	8,760	8,760	8,760
1.4.4. Radyo Klasik	8,760	8,760	8,760
1.4.5. Bayrak Haber	-	-	-
1.4.6. Bayrak Türk Müziği	5,840	5,840	5,840
2. TV Yayınları			
2.1. TV Ana Verici Sayısı	9	9	9
2.2. Toplam Güç (kW ERP)	1,320	1,320	1,320
2.3. TV Kanal Aktarıcı Sayısı	36	36	36
2.4. TV Aktarıcı Toplam Gücü (kW ERP)	936	936	936
2.5. Toplam Yayın Saati			
2.5.1. BRT TV 1	6,762	6,762	6,762
2.5.2. BRT TV 2	5,840	5,840	5,840
2.5.3. Eğitim TV	312	312	312
3. Uydu Yayınları			
3.1. Uydu Verici Sayısı	1	1	1
3.2. Toplam Güç (kW ERP)	1,000	1,000	1,000
3.3. Toplam Yayın Saati			
3.3.1. BRT TV1	6,752	6,752	6,752
3.3.2. BRT Radyo 1	8,760	8,760	8,760
3.3.3. Bayrak International	8,760	8,760	8,760
3.3.4. Bayrak FM	-	-	-

Kaynak: BRT Kurumu

Tablo - 76 TV Kanal Sayısı

		2007	2008	2009
KAMU	KKTC	2	2	2
	TC	2	2	2
ÖZEL	KKTC	7	8	8
	TC	7	8	8
	ÜNİVERSİTE	3	3	3
Toplam		21	23	23

Kaynak: BRT Kurumu

Tablo - 77 Radyo Kanal Sayısı

		2007	2008	2009
KAMU	KKTC	5	5	5
	TC	-	-	-
ÖZEL	KKTC	11	11	11
	TC	3	3	3
	SİVİL SAVUNMA T.B	2	2	2
	GKK	1	1	1
	ÜNİVERSİTE	6	6	6
Toplam		28	28	28

Kaynak: BRT Kurumu

6.3.4. Türk Ajansı - Kıbrıs (TAK)

Türk Ajansı - Kıbrıs (TAK) 21 Aralık 1973 yılında faaliyete başlamış ve 1983 yılında yasal statüye kavuşmuştur.

Bağımsız bir kurum olan TAK, 7 kişilik Yönetim Kurulu tarafından yönetilmektedir.

TAK, günlük iç ve dış haberlerden oluşan “Haber Bülteni”, Güney Kıbrıs’ta yayınlanan Rumca ve İngilizce gazetelerden alınan haberlerin tercümelerini içeren “Rum Basın Özetleri Bülteni” ile izlenen olayların fotoğraflarını abonelerine servis etmektedir. Haberler abonelere web sayfası üzerinden, fotoğraflarıyla birlikte anında ulaştırılmaktadır.

TAK, abone olan KKTC basınına, Türkiye basınının KKTC’deki temsilciliklerine, Uluslararası Ajanslara (Reuters, AFP, AP, İRNA), Devlet ve Hükümet kurumlarına hizmet vermektedir.

TAK günlük olarak ortalama 70-100 haber; 70 fotoğraf üretmektedir.

Servis edilen haber ve fotoğrafların basın yayın organlarında kullanılma oranı %95’i aşmaktadır.

TAK, Anadolu Ajansı ile imzaladığı İşbirliği ve Dayanışma Protokolü ile karşılıklı ücretsiz haber alış-verişi yapmaktadır.

Protokol uyarınca Anadolu Ajansı ile yakın işbirliği ve dayanışma içinde olan TAK, diğer Türk Cumhuriyetlerindeki Ajanslarla da işbirliği imkanları yaratmış durumdadır.

Türkçe Konuşan Ülkeler Haber Ajansları Birliği (TKA)’nın kurucu üyesi olan TAK, halen TKA’nın başkan yardımcılığını yürütmektedir. bu arada, Bosna-Hersek Haber ajansı ile de işbirliği protokolü imzalamıştır.

TAK’ın Haber servisinden 42 abone, Rum Basın Özetleri bülteninden 32 abone, fotoğraf servisinden ise 27 abone yararlanmaktadır.

Aboneler, TAK’ın hizmetlerine internet ortamında istediği zaman erişerek yayına verilen haberleri görüp alabilmektedir.

TAK’ın mevcut sorunlarından birisi 1983’de çıkarılan yasanın güncelleştirilmesidir. Kadroların genel ihtiyaçlara göre düzenlenmesi ancak yeni bir yasayla mümkün olabilecektir. TAK’ın etkin ve verimli hizmetleri için Yasa’nın geçirilmesi ivedi ihtiyaçtır.

Ajansın halen görev yaptığı binanın bugünkü çalışanları ancak sığıdığı, Ajansın her geçen gün gelişip güçlendiği dikkate alındığında, Ajansın hizmetlerine uygun bir binaya kavuşması kaçınılmazdır. Bu amaçla, BRTK'nın kuzeyinde TAK'a yeni bina inşaatı başlatılmıştır. Halen ikinci etap inşaatı yapılıyor.

Buna paralel olarak, Ajansın teknik donanımının da çağdaş gereklere uygun olarak yeniden yapılandırılması zorunlu görülmektedir. Bunlar için de imkanlar ölçüsünde gereken düzenlemelerin yapılması yönüne gidilmektedir. Bu amaçla ajansın internet erişiminin kesintisiz olması için fiber optik hat çalışmaları da devam etmektedir.

Ajansın hedefleri arasında, globalleşen dünyaya KKTC'nin haberlerini en hızlı şekilde aktarmak amacıyla İngilizce Haber Bülteni hazırlamak da vardır. Bu yönde deneme çalışmaları yapılmaktadır.

6.4. Sorunlar

KKTC'nin uluslararası alanda tanınmaması nedeniyle Türkiye dışındaki ülkelerle doğrudan hava bağlantısı yapılamamakta, KKTC siciline kayıtlı gemiler ise genelde TC-KKTC arasında sefer yapabilmekte ve tarifeli gemi seferleri yapılamamaktadır. Bu durum ulaştırma maliyetlerini yükseltmekte ve gelir kaybına neden olmaktadır.

Hızlı ve plansız kentleşme sonucu yollarda artan yük taşımaları ve aşırı yüklemeler zaten yetersiz olan karayolu altyapısının daha da yıpranmasına ve verimsiz bir ulaşım sisteminin oluşmasına sebep olmuştur.

Artan karayolu ulaşım talebi ile birlikte nüfus yoğunluğu yüksek olan bölgelerde trafik önemli sorunlardan bir haline gelmiştir. Karayollarındaki ağır taşıt trafiği de trafik güvenliğinin azalmasında önemli bir etkidir.

2009 yılında 44 kişinin ölümü ve 1,286 kişinin yaralanması ile sonuçlanan trafik kazaları ülkedeki etkili ve acil çözümler gerektiren en önemli sorunların başında yer almaktadır.

Yine hızla artan yapılaşma nedeniyle bazı bölgelerde telefon ve internet hizmetlerinde altyapı yetersizliğinden dolayı birçok sorunlar yaşanmaktadır.

7. Eğitim

7.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler

Kıbrıs Türk Milli Eğitim sistemi, örgün eğitim ve yaygın eğitim olarak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır.

7.1.1. Örgün Eğitim

Belirli yaş gruplarına, belirli bilgi ve becerileri, belirli bir süre içerisinde vermeyi amaçlayan örgün eğitim, temel, orta ve yüksek öğrenimi kapsar.

7.1.1.1. Okul Öncesi Eğitim

İlköğretim yaşına gelmemiş çocukların eğitimi olarak ele alınan okul öncesi eğitim, Milli Eğitim Yasası gereği 5-6 yaş grubunu kapsamaktadır. Devlet eliyle yürütülen ve çağ nüfusunun tümünü kapsayacak şekilde bir programa bağlı olarak yaygınlaştırılan okul öncesi eğitim bir veya iki yıl sürelidir.

Milli Eğitim Yasası gereği beş veya altı yaş grubunu kapsamaktadır. Eğitimde yeniden yapılanma sonucunda anasınıf eğitimi zorunlu hale getirilmiştir. Böylece okul öncesi eğitimde, 2009-2010 ders yılında altı yaş grubu için okullaşma oranı %100 olmuştur (tablo 78).

Okul öncesi eğitim, devlet anaokullarında, ilkokullara bağlı anasınıflarda ve özel anaokullarda sürdürülmektedir.

Bu eğitim kademesinde, Devlet Anaokulları'nda 2008-2009 öğretim yılında 1,457 olan öğrenci sayısı 2009-2010 öğretim yılında 1,471'e gerilemiş, öğretmen sayısı 103'ten 108'e yükselmiş öğrenci öğretmen oranı 14.1'den 13.6'ya okullaşma oranı %26.5'ten, %22,8'e gerilemiştir.

Tablo - 78 Okul Öncesi Eğitim
(2007-2010)

	2007-2008	2008-2009	2009-2010
1. Devlet Anaokulları			
1.1. Okul Sayısı	19	18	19
1.2. Öğrenci Sayısı	1478	1457	1471
1.3. Öğretmen Sayısı	122	103	108
Öğrenci/Öğretmen	12.1	14.1	13.6
Okullaşma Oranı (%)	23.2	26.5	22.8
2. Özel Anaokullar			
2.1. Okul Sayısı	45	46	56
2.2. Öğrenci Sayısı	1316	1627	1957
2.3. Öğretmen Sayısı	130	139	198
Öğrenci/Öğretmen	10.1	11.7	9.9
Okullaşma Oranı (%)	27.3	29.6	30.3
3. Anasınıflar			
2.1. Şube Sayısı	124	129	179
2.2. Öğrenci Sayısı	2707	2410	3165
2.3. Öğretmen Sayısı	124	129	179
Öğrenci/Öğretmen	21.8	18.7	17.7
Okullaşma Oranı (%)	42.6	43.9	49.1

Kaynak: Milli Eğitim, Gençlik ve Spor Bakanlığı

Toplam 19 olan anaokullarının 7 tanesi Lefkoşa'da, 5 tanesi Güzelyurt'ta, 3 tanesi Gazimağusa'da, 2 tanesi Girne'de ve 2 tanesi de İskele'de bulunmaktadır.

Özel anaokullarda ise 2008-2009 öğretim yılında 46 olan okul sayısı 56'ya yükselmiş, öğrenci sayısı 1, 627'den 1,975'e, öğretmen sayısı 139'dan 198'e, okullaşma oranı da %29,6'den %30.3'e yükselmiştir. Öğrenci öğretmen oranı 17,7'den 9,9'a gerilemiştir.

Program dönemi içerisinde ise ilkokullara bağlı anasınıflarda 2008-2009 öğretim yılında 129 olan Şube sayısı sayısı, 2009-2010 öğretim yılında 179'a, öğretmen sayısı 129'dan 179'a yükselmiş, öğrenci sayısı 2,410'dan 3165,'a okullaşma oranı %42,6'dan 49,1'e yükselirken, öğrenci-öğretmen oranı ise 17.7 olmuştur.

7.1.1.2. İlköğretim

KKTC'nde 17/86 sayılı Milli Eğitim Yasası'na göre 7-11 yaş grubunu kapsayan ilköğretim zorunlu olup, o yılın 31 Aralık gününden önce altı yaşını dolduran çocukların onbir yaşını tamamlayıncaya kadar süren eğitim ve öğrenimlerini kapsar. Bu eğitim süresi 5 yıldır.

Söz konusu eğitim kademesinde, Devlet İlkokulları ile özel ilkokullarda, 2009-2010 öğretim yılında toplam okul sayısında bir önceki yılki rakamda (95) kalmıştır. 2008-2009 eğitim yılında öğrenci sayısı 17,906 olan öğrenci sayısı 2009-2010 eğitim yılında 17,725'e, öğretmen sayısı ise 1,601'den 1,547'ye gerilemiş, öğrenci öğretmen oranı ise 11.5 olmuştur. 2009-2010 öğretim yılında, ilkokullarda okullaşma oranı %100 olarak korunmuştur (tablo 79).

Tablo - 79 Özel ve Devlet İlkokullar
(2007-2010)

Ders Yılları	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci/ Öğretmen	Okullaşma Oranı (%)
2007-2008	93	18,101	1,310	13.8	100.0
2008-2009	95	17,906	1,601	11.2	100.0
2009-2010	95	17,725	1,547	11.5	100.0

Kaynak: Milli Eğitim, Gençlik ve Spor Bakanlığı

7.1.1.3. Ortaöğretim

Ortaöğretim, ilköğretime dayalı en az altı yıl süreli eğitimin tümünü kapsar. İlköğretimi tamamlayan her öğrenci, ortaöğretime devam etme ve ortaöğretim olanaklarından ilgili ve yetenekleri ölçüsünde yararlanma hakkına sahiptir.

7.1.1.3.1. Ortaokullar

Ortaokul öğrenimi, Milli Eğitim Yasası uyarınca, kız ve erkek ayırımı yapılmaksızın her yurttaş için bir hak ve ödev olup zorunludur. Ortaokullar, ayrı okullar halinde kurulabilecekleri gibi, bir liseye bağlı olarak da kurulabilirler. Süreleri ise üç yıldır. 12-14 yaş grubunu kapsayan bu eğitim kademesinde belirlenen genel amaç ve ilkeler doğrultusunda öğrenciler, bir üst öğretim kurumu olan Genel Lise veya Meslek Liseleri'ne hazırlanırlar.

2009-2010 öğretim yılında KKTC'nde Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı'na bağlı 1 Güzel Sanatlar Ortaokulu, 1 Kolej, 12 bağımsız ortaokul, 11 tane de liselere bağlı ortaokul olmak üzere toplam 25 ortaokul eğitimlerini sürdürmüştür. Bu eğitim kademesinde üniversiteler bünyesinde 4 tane özel kolej ile beş tane de bağımsız özel ortaokul bulunmaktadır.

Söz konusu eğitim kademesinde, 2008-2009 öğretim yılında 33 olan okul sayısı, 2009-2010 öğretim yılında 34 olurken, 10,571 olan öğrenci sayısı 10,484'e, 1,106 olan öğretmen sayısı 1.072'ye düşmüş, öğrenci öğretmen oranı ise 9.8 olmuştur. Bir önceki

dönemde %100 olan okullaşma oranı, 2008-2009 öğretim yılında da %100 olmuştur (tablo 80).

Tablo - 80 Özel ve Devlet Ortaokulları
(2007-2010)

Ders Yılları	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci/ Öğretmen	Okullaşma Oranı (%)
2007-2008	32	10,532	1,120	9.4	100.0
2008-2009	33	10,571	1,106	9.6	100.0
2009-2010	34	10,484	1,072	9.8	100.0

Kaynak: Milli Eğitim, Gençlik ve Spor Bakanlığı

7.1.1.3.2. Liseler

Liseler, ortaokul üstü dört yıllık çeşitli programlar uygulayan ve ağırlık verdikleri program uyarınca adlandırılan genel liseler ile meslek liselerinden oluşurlar.

15-18 yaş grubunu kapsayan bu eğitim kademesinde amaç, Milli Eğitim Yasası'nda yer alan "Genel Amaç ve Temel İlkeler" doğrultusunda, öğrencileri toplum ekonomisinin gereklerini de gözeterek çeşitli programlar çerçevesinde ilgi ve yeteneklerine göre geliştirerek yüksek öğretime veya hem mesleğe hem yüksek öğretime veya toplumsal yaşama ve iş olanaklarına hazırlamaktır.

7.1.1.3.2.1. Genel Liseler

Dört yıllık öğretim kurumları haline getirilen genel liselerde bir yıllık hazırlık sınıfları konmuştur.

Genel Liselerde, 2008-2009 öğretim yılında 24 olan okul sayısı 2009-2010 öğretim yılında 25 olmuştur. Bu eğitim kademesinde, 2008-2009 öğretim yılında 7,141 olan öğrenci

sayısı, 2009-2010 öğretim yılında 7,464'e, okullaşma oranı %52,3'ten %54.2'ye yükselirken, öğretmen sayısı 925'ten, 909'a gerilemiş, öğrenci öğretmen oranı ise 7.7'den 8.2'ye yükselmiştir (tablo 81).

Tablo - 81 Özel ve Devlet Genel Liseleri
(2007-2010)

Ders Yılları	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci/ Öğretmen	Okullaşma Oranı (%)
2007-2008	25	5,516	813	6.8	54.5
2008-2009	24	7,141	925	7.7	52.3
2009-2010	25	7,464	909	8.2	54.2

Kaynak: Milli Eğitim, Gençlik ve Spor Bakanlığı

7.1.1.3.2.2. Mesleki Teknik Öğretim

KKTC'de Mesleki ve Teknik Öğretim etkinlikleri büyük ölçüde Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. Mesleki Teknik, Örgün Eğitim yanında Yaygın ve Çıraklık Eğitimi olarak da işlevlerini sürdürmektedir. 15-18 yaş grubunu kapsayan ve ortaokul üstü üç yıllık programları uygulayan bu eğitim kademesinde, 2009-2010 öğretim yılında 3 Endüstri Meslek Lisesi, 4 Ticaret Lisesi, 3 Meslek Lisesi, 1 tane de Pratik Sanat Okulu faaliyetlerini sürdürmüştür.

Endüstri Pratik Sanat Okulları zorunlu eğitim yaşını tamamlamış fakat 18 yaşından gün almamış bireylere metal, motor, ağaç işleri ve elektrik gibi meslek dallarında pratik meslek eğitimi veren meslek okullarıdır. Üç yıl süreli olan bu okullarda, haftada bir gün teorik, dört gün de okullarda veya işletmelerde pratik eğitim verilmektedir.

Endüstri Pratik Kız Sanat Okulları ise, zorunlu eğitim yaşını tamamlamış fakat 18 yaşından gün almamış bireylere seramik, el sanatları, konfeksiyon ve kuaförlük dallarında

pratik meslek eğitimi veren meslek okullarıdır. Üç yıl süreli olan okullarda bir gün teorik, dört gün de okullarda veya işletmelerde pratik eğitim verilmektedir.

Tablo - 82 Mesleki Teknik Liseler
(2007-2010)

Ders Yılları	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı ¹	Öğrenci/ Öğretmen	Okullaşma Oranı (%)
2007-2008	11	2,388	405	5.9	23.6
2008-2009	11	3,362	550	6.1	24.6
2009-2010	11	3,315	559	5.9	24.1

¹ Bazı öğretmenlerden yaygın eğitimde de yararlanılıyor.

Kaynak: Milli Eğitim, Gençlik ve Spor Bakanlığı

Mesleki Teknik Öğretimde, 2008-2009 yılında 11 olan okul sayısı 2009-2010 öğretim yılında aynı kalmışmıştır, öğretmen sayısı 550'den, 559'a yükselirken, öğrenci sayısı 3,362'den 3,315'e gerilemiş, öğrenci öğretmen oranı 6,1'den 5,9'a, okullaşma oranı %24.6'dan %24,1'e gerilemiştir (tablo 82).

Liselerde, genel bir durum değerlendirmesi yapıldığında, 2008-2009 öğretim yılında lise ve meslek liselerinde toplam okullaşma oranının %77.0 olduğu görülür. Bu oran 2009-2010 öğretim yılında %76.9 olmuştur.

7.1.1.4. Yüksek Öğretim

Milli Eğitim Yasası'na göre yüksek öğretim, orta öğretime dayalı en az iki yıllık yüksek öğretim veren eğitimin tümünü kapsar.

Liselerden herhangi birini başarı ile tamamlayan öğrenciler, yüksek öğrenim kurumlarının koşullarına bağlı olmak kaydıyla bu kurumdan yararlanma hakkına sahiptirler.

Yüksek öğretim kurumlarının kuruluşu, açılışı, özel amaçları, çalışmaları ve öğretim üyeleri ile ilgili esaslar ve yüksek öğretim kurumlarına ilişkin diğer hususlar, bu kurumların özel yasalarında belirlenir.

Yüksek öğretim paralıdır; ancak maddi olanakları elverişli olmayan başarılı öğrenciler ile özürli öğrencilerin her türlü öğrenim giderleri olanaklar ölçüsünde burs, kredi, parasız yatılı ve benzeri yollarla devletçe karşılanmaktadır.

Bu eğitim kademesinde, KKTC'nde ikisi vakıf, üç tanesi özel olmak üzere beş üniversite, bir Anadolu Üniversitesine bağlı Açık Öğretim Fakültesi, ODTÜ Kuzey Kıbrıs kampüsü, ve devlet eliyle yürütülen Atatürk Öğretmen Akademisi, olmak üzere, sekiz yüksek öğretim kurumu vardır. Ayrıca, ÖSYM ve diğer sınavlarda yüksek öğrenim hakkı kazanan öğrenciler Türkiye'de öğrenim görmektedirler. Bunların yanında üçüncü ülkelerde de öğrenim gören öğrenciler vardır.

7.1.1.4.1. KKTC'ndeki Yüksek Öğretim Kurumları

7.1.1.4.1.1. Atatürk Öğretmen Akademisi

Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı'na bağlı, liselere dayalı 4 yıl süreli eğitim ve öğretim yapmakta olup, ilkokullara öğretmen yetiştirmektedir.

Atatürk Öğretmen Akademisi'ne öğrenci alımları, Bakanlığın ihtiyaçları göz önüne alınarak sınavla yapılmaktadır 2008-2009 öğretim yılında 210 olan öğrenci sayısı, 2009-2010 öğretim yılında 204 olmuştur (tablo 96).

7.1.1.4.1.2. Doğu Akdeniz Üniversitesi

18/1981 sayılı yasa ile oluşturulan ve 1979-1980 eğitim yılında faaliyete geçen Yüksek Teknoloji Enstitüsü 1986-1987 öğretim yılında Doğu Akdeniz Üniversitesi'ne (DAÜ) dönüştürülmüştür. DAÜ eğitim dili İngilizce olan ve yurt dışından gelen öğrencilere de hizmet veren bir yüksek öğretim kurumudur.

Yarı yıl esasına dayalı öğretim vermekte olan Doğu Akdeniz Üniversitesi'nde halen 8 Fakülte ve 3 yüksek okul çatısı altında eğitim öğretim hizmeti sunulmaktadır.

Bunun yanında bir de İngilizce Hazırlık Okulu vardır. Tıp Fakültesi programı, Ankara Üniversitesi ile yapılan bir protokol uyarınca, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi bünyesinde yürütülmektedir. Üniversiteye öğrenci kabulü ile ilgili esaslar "DAÜ Öğretim ve Sınav Tüzüğü" ve bu Tüzüğe bağlı "DAÜ Giriş Sınavı ve Öğrenci Kabul Yönetmeliği" ile belirlenmiştir. 2009 – 2010 öğretim yılında öğrencilerin Fakülte, Bölüm/Okul ve uyruklarına göre dağılımları tablo 83'e verilmiştir.

Tablo - 83 Doğu Akdeniz Üniversitesi Öğrencilerinin Fakülte,
Bölüm ve Uyruklarına Göre Dağılımı
(2009-2010 Öğretim Yılı)

Bölümler	Uyruklar			Toplam
	KKTC	TC	III.Ülkeler	
1. İşletme ve Ekonomi Fakültesi	263	719	301	1283
1.1. İşletme	93	231	97	421
1.2. Ekonomi	28	56	38	122
1.3. Uluslararası İlişkiler	42	169	100	311
1.4. Bankacılık ve Finans	19	40	20	79
1.5. Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	5	18	2	25
1.6. Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik	18	44	10	72
1.7. Yönetim Bilişim Sistemleri	8	15	5	28
1.8. Avrupa Birliği İlişkileri	14	33	1	48
1.9. Uluslararası Finans	10	32	19	61
1.10. Siyaset Bilimi	9	36	5	50
1.11. Kamu Yönetimi	15	42	2	59
1.12. Ekonometri	0	3	0	3
1.13. İnsan Kaynakları Yönetimi	1	0	1	2
1.14. Pazarlama	1	0	1	2
2. Mühendislik Fakültesi	197	1591	226	2014
2.1. Elektrik ve Elektronik Müh.	47	318	54	419
2.2. İnşaat Mühendisliği	65	294	70	429
2.3. Makine Mühendisliği	24	186	66	276
2.4. Bilgisayar Mühendisliği	31	460	20	511
2.5. Endüstri Mühendisliği	23	266	16	305
2.6. Bilişim Sistemleri Mühendisliği	6	59	0	65
2.7. Yazılım Mühendisliği	1	8	0	9
3. Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu	26	300	67	393
3.1. Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik	11	109	11	131
3.2. Yönetim Bilişim Sistemleri	4	66	24	94
3.3. Pazarlama	2	16	2	20
3.4. İnsan Kaynakları Yönetimi	2	28	2	32
3.5. Bankacılık ve Finans	7	63	21	91
3.6. Uluslararası Finans	0	14	7	21
3.7. Avrupa Birliği İlişkileri	0	4	0	4
4. Bilgisayar ve Teknoloji Yüksekokulu	547	250	163	960
4.1. İnşaat Teknolojisi (2+1 Yıl)	28	0	0	28
4.2. Bilgisayar Programcısı (2 Yıl)	12	12	5	29
4.3. Elektrik/Elektronik Tek (2 yıl)	119	4	0	123
4.4. Bilgi Teknolojileri (4 yıl)	63	189	158	410
4.5. İnşaat Teknolojisi (2 Yıl)	37	7	0	44
4.6. Büro Yönetimi (2 yıl)	12	6	0	18
4.7. Bilgisayar Destekli Teknik Çizim (2 yıl)	51	2	0	53
4.8. Bilgisayar Destekli Muhasebe	132	16	0	148
4.9. Elektrik ve Elektronik Teknolojisi (3 Yıl)	40	0	0	40
4.10. Bilgisayar Destekli Muhasebe (3 Yıl)	21	0	0	21
4.11. Tıbbi Dökümantasyon ve Sekreterlik	21	10	0	31
4.12. Bilgisayar Teknolojisi ve Programlama	11	4	0	15

Kaynak: Doğu Akdeniz Üniversitesi

Tablo - 83 Doğu Akdeniz Üniversitesi Öğrencilerinin Fakülte,
Bölüm ve Uyruklarına Göre Dağılımı (Devam)
(2009-2010 Öğretim Yılı)

Bölümler	Uyruklar			Toplam
	KKTC	TC	III.Ülkeler	
5. Fen ve Edebiyat Fakültesi	252	495	21	768
5.1. Uygulamalı Matematik ve Bilgisayar	40	49	3	92
5.2. Arkeoloji ve Sanat Tarihi	22	4	1	27
5.3. Müzik	13	5	2	20
5.4. İngiliz Dili ve Edebiyatı	34	35	2	71
5.5. Tarih	36	22	0	58
5.6. Türk Dili ve Edebiyatı	15	214	1	230
5.7. Psikoloji	46	148	11	205
5.8. Mütercim - Tercümanlık	46	18	1	65
6. Turizm ve Otelcilik Yüksek Okulu	138	268	90	496
6.1. Turizm ve Otelcilik (2Yıl)	13	37	7	57
6.2. Turizm ve Otel İşletmeciliği	98	176	70	344
6.3. Rekreasyon	27	55	13	95
7. Hukuk Fakültesi	104	1104	4	1212
8. Mimarlık Fakültesi	177	513	172	862
8.1. Mimarlık	120	257	148	525
8.2. İç Mimarlık	41	218	19	278
8.3. Endüstri Ürünleri Tasarımı	14	31	5	50
8.4. Kentsel Tasarım ve Peyzaj Mimarlığı	2	7	0	9
9. İletişim Fakültesi	76	523	51	650
9.1. Radyo-TV-Sinema	19	103	10	132
9.2. Gazetecilik	18	44	7	69
9.3. Halkla İlişkiler ve Reklamcılık	23	326	24	373
9.4. Görsel Sanat ve İletişim Tasarımı	16	50	10	76
10. Eğitim Fakültesi	395	1889	9	2293
10.1. İngilizce Öğretmenliği	76	118	9	203
10.2. Psikolojik Danışma ve Rehberlik	98	451	-	549
10.3. Ortaöğretim Matematik Öğretmenliği	23	66	-	89
10.4. Müzik Öğretmenliği	45	34	-	79
10.5. Türkçe Öğretmenliği	36	358	-	394
10.6. Okul Öncesi Öğretmenliği	0	194	-	194
10.7. İlköğretim Matematik Öğretmenliği	0	170	-	170
10.8. Bilgisayar ve Öğretim Teknik Öğretmenliği	10	163	-	173
10.9. Sınıf Öğretmenliği	0	141	-	141
10.10. Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	88	72	-	160
10.11. Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği	6	120	-	126
10.12. Fen Bilgisi Öğretmenliği	13	2	-	15
11. Tıp	6	34	-	40
12. Hazırlık	136	527	72	735
Genel Toplam	2317	8213	1176	11706

Kaynak: Doğu Akdeniz Üniversitesi

Doğu Akdeniz Üniversitesi'nde son üç yıllık döneme ait durumu ise tablo 84'de verilmiştir.

Tablo - 84 Doğu Akdeniz Üniversitesi'ndeki Öğrencilerin
Yıllar İtibarıyla Uyruklarına Göre Dağılımı
(2007-2010)

Yıllar	Uyruklar			
	KKTC	TC	III. Ülkeler	Toplam
2007-2008	3,355	8,966	1,488	13,809
2008-2009	2,502	9,451	1,302	13,255
2009-2010	2,317	8,213	1,176	11,706

Kaynak: Doğu Akdeniz Üniversitesi

Tablo 84'den de görüleceği gibi, Doğu Akdeniz Üniversitesi'nde 2008-2009 öğretim yılında 2,502'ye olan KKTC uyruklu öğrenci sayısı 2009-2010 öğretim yılında 2,317'ye, TC uyruklu öğrenci sayısı 9,451'den yükselmiş 8,213'e, Üçüncü Ülke Uyruklu öğrenci, sayısı ise 1,302'den 1,176'ya gerilemiştir. Bu verilere göre 2009-2010 öğretim yılında toplam öğrenci sayısı bir önceki öğretim yılına göre düşmüş ve 11.706 olmuştur.

7.1.1.4.1.3. Lefke Avrupa Üniversitesi

1990-91 öğretim yılında eğitim vermeye başlayan Lefke Avrupa Üniversitesi, bir Vakıf Üniversitesi'dir. İngilizce dilinde eğitim yapmakta olan üniversite, ön lisans, lisans ve lisans üstü eğitim programları uygulamaktadır.

Tablo - 85 Lefke Avrupa Üniversitesi'ndeki Öğrencilerinin Fakülte,
Bölüm ve Uyruklarına Göre Dağılımı
(2009-2010 Öğretim Yılı)

Bölümler	Uyruklar			Toplam
	KKTC	TC	III.Ülkeler	
1. Mimarlık ve Mühendislik Fakültesi	29	820	100	949
1.1. Mimarlık	10	154	8	172
1.2. İnşaat Mühendisliği	5	66	21	92
1.3. İç Mimarlık	2	210	-	212
1.4. Bilgisayar Mühendisliği	8	169	33	210
1.5. Elektrik Elektronik Müh.	4	168	33	205
1.6. Elektronik ve Haberleşme Mühendisliği	-	23	3	26
1.7. Yazılım Mühendisliği	-	30	2	32
2. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	27	530	155	712
2.1. İşletme	13	125	33	171
2.2. Uluslararası İlişkiler	4	182	40	226
2.3. Kamu Yönetimi	1	58	4	63
2.4. Ekonomi	2	43	23	68
2.5. Bilgisayar ve Enformatik Sistemler	1	60	43	104
2.6. Bankacılık ve Finans	6	62	12	80
2.7. Pazarlama Yöntemleri	-	2	-	2
3. İletişim Bilimleri Fakültesi	51	271	22	344
3.1. Gazetecilik	3	38	2	43
3.2. Radyo-TV-Sinema	14	44	1	59
3.3. Halkla İlişkiler ve Tasarım	25	96	18	139
3.4. Görsel İletişim Tasarımı	9	93	1	103
4. Fen ve Edebiyat Fakültesi	29	396	2	427
4.1. Tarih	17	27	-	44
4.2. Türk Dili ve Edebiyatı	2	203	-	205
4.3. İngilizce Öğretmenliği (ELT)	10	166	2	178
5. TBT Fakültesi	34	22	1	57
5.1. Tarım İşletmeciliği	-	2	-	2
5.2. Kültür Bitkileri Üretimi ve Pazarlaması	30	16	1	47
5.3. Peyzaj Mimarlığı	4	4	-	8
6. Meslek Yüksek Okulu	2	35	6	43
6.1. Bilgisayar Programcılığı	-	7	1	8
6.2. İnşaat Teknikerliği	-	2	2	4
6.3. İşletmecilik	1	10	-	11
6.4. Halkla İlişkiler ve Tanıtım	1	13	2	16
6.5. Görsel İletişim	-	2	1	3
6.5. TV Yapım-Yönetim	-	1	-	1
7. Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu	2	56	4	62
7.1. Muhasebe Bilgi Sistemleri	-	19	-	19
7.2. Sağlık Yönetimi	2	37	4	43
8. Turizm İşletmeciliği ve Bilişim Bilimleri	2	122	27	151
8.1. Gastronomi	-	29	-	29
8.2. Turizm İşletmeciliği	2	35	22	59
8.3. Yönetim Bilişim Sistemleri	-	58	5	63
9. Hazırlık	26	314	33	373
Genel Toplam	202	2,566	350	3,118

Kaynak: Lefke Avrupa Üniversitesi

Lefke Avrupa Üniversitesi bünyesinde, Mimarlık ve Mühendislik Fakültesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Fen ve Edebiyat Fakültesi, İletişim Bilimleri Fakültesi ile Tarım Bilimleri ve Teknolojileri (TBT) Fakültesi, Turizm İşletmeciliği ve Bilişim Bilimleri olmak üzere altı Fakülte, bir İngilizce Hazırlık okulu ile iki Meslek Yüksek Okulu bulunmaktadır.

Öğrencilerin 2009-2010 öğretim yılında Fakülte, Bölüm/Okul ve uyruklarına göre dağılımları tablo 85’de verilmiştir.

Tablo - 86 Lefke Avrupa Üniversitesi'ndeki Öğrencilerin
Yıllar İtibarıyla Uyruklarına Göre Dağılımı
(2007-2010)

Yıllar	Uyruklar			Toplam
	KKTC	TC	III.Ülkeler	
2007-2008	279	2,693	197	3,169
2008-2009	218	3,058	253	3,529
2009-2010	202	2,566	350	3,118

Kaynak: Lefke Avrupa Üniversitesi

Yukarıda verilen tablo 86'den de görüleceği gibi 2008-2009 öğretim yılında 218 olan KKTC'li öğrenci sayısı 2009-2010 öğretim yılında 202'ye, TC uyruklu öğrenci sayısı da 3,058'den 2,566 gerilemiş, Üçüncü Ülkelerden gelen öğrenci sayısı 253'den 350'ye yükselmiştir. 2008-2009 öğretim yılında 3,529'a olan toplam öğrenci sayısı da artarak 2009-2010 öğretim yılında 3,118'e gerilemiştir

7.1.1.4.1.4. Girne Amerikan Üniversitesi

Girne Amerikan Üniversitesi, University College of Northern Cyprus (UCNC) adı ile 1985 yılında İşletme ve Ticaret alanında kursların verilmeye başlanması ile eğitime açılmış ve Eylül 1986'da İşletme alanında lisans eğitimi vermeye başlamıştır.

Tablo - 87 Girne Amerikan Üniversitesi'ndeki Öğrencilerin Fakülte,
Bölüm ve Uyruklarına Göre Dağılımı
(2009-2010 Öğretim Yılı)

Bölümler	Uyruklar			
	KKTC	TC	III.Ülkeler	Toplam
1. İşletme ve Ekonomi Fakültesi	91	891	173	1,155
1.1. Muhasebe	4	7	10	21
1.2. Bankacılık ve Finans	3	1	20	24
1.3. İşletme	25	232	29	286
1.4. Yönetim Bilişim Sistemleri	19	143	26	188
1.5. Ekonomi	2	85	10	97
1.6. Konaklama ve Turizm İşletmeciliği	18	35	35	88
1.7. Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	1	139	1	141
1.8. Uluslararası İlişkiler	13	198	14	225
1.9. Uluslararası İşletmecilik	-	50	20	70
1.10. Havacılık Yönetimi	4	-	-	4
1.11. Pazarlama	2	1	8	11
2. Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi	152	1,061	140	1,353
2.1. Bilgisayar Mühendisliği	22	279	25	326
2.2. Grafik Tasarım	28	114	8	150
2.3. İç Mimarlık	25	225	3	253
2.4. Elektrik-Elektronik Mühendisliği	7	203	33	243
2.5. Endüstri Mühendisliği	1	128	24	153
2.6. Mimarlık	69	112	47	228
3. Eğitim Fakültesi	71	1,260	2	1,333
3.1. Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğr.	13	230	-	243
3.2. İngilizce Öğretmenliği	48	207	2	257
3.3. Türk Dili ve Edebiyatı	10	823	-	833
4. Beşeri Bilimler Fakültesi	20	59	3	82
4.1. Psikoloji	19	28	3	50
4.2. İngiliz Dili ve Edebiyatı	-	24	-	24
4.3. İngilizce Mütercim Tercümanlık	1	7	-	8
5. Hukuk Fakültesi	39	-	14	53
6. İletişim Fakültesi	89	244	6	339
6.1. Basın ve Yayın	48	1	2	51
6.2. Halkla İlişkiler	37	242	4	283
6.3. Radyo, TV, Sinema	4	1	-	5
7. Meslek Yüksek Okulu	15	259	6	280
7.1. Bankacılık	1	28	-	29
7.2. Bilgisayar Teknolojisi ve Programlama	2	42	4	48
7.3. Endüstriyel Elektronik	1	5	-	6
7.4. Halkla İlişkiler	2	79	-	81
7.5. İşletme	3	48	1	52
7.6. Muhasebe	3	10	-	13
7.7. Pazarlama	-	9	-	9
7.8. Turizm ve Otel İşletmeciliği	3	29	1	33
7.9. Bilişim ve Yönetim	-	9	-	9
8. Spor Rekreasyon Yüksek Okulu	7	2	-	9
8.1. Rekreasyon Yönetimi	4	1	-	5
8.2. Spor Yönetimi	3	1	-	4
Genel Toplam	484	3,776	344	4,604

Kaynak: Girne Amerikan Üniversitesi

1990-1991 Öğretim Yılında Girne Amerikan Üniversitesi olarak adını değiştirmiştir. Girne Amerikan Üniversitesi bünyesinde, Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, İşletme ve Ekonomi Fakültesi, Eğitim Fakültesi, Beşeri Bilimler Fakültesi, İletişim Fakültesi, Hukuk Fakültesi olmak üzere altı Fakülte ve iki de Meslek Yüksek Okulu vardır.

İngilizce dilinde eğitim yapan Üniversitede iki yıllık ön lisans ve dört yıllık lisans programları uygulanmaktadır.

Öğrencilerin Fakülte, Bölüm/Okul ve uyruklarına göre dağılımları tablo 87'de verilmiştir.

Tablo - 88 Girne Amerikan Üniversitesindeki Öğrencilerin
Yıllar İtibarıyla Uyruklarına Göre Dağılımı
(2007-2010)

Yıllar	Uyruklar			Toplam
	KKTC	TC	III.Ülkeler	
2007-2008	554	3,991	454	4,999
2008-2009	444	4,115	377	4,936
2009-2010	484	3,776	344	4,604

Kaynak: Girne Amerikan Üniversitesi

Tablo 88'den de görüleceği gibi 2008-2009 öğretim yılında 444 olan KKTC'li öğrenci sayısı 2009-2010 öğretim yılında 484'e yükselmiş, TC uyruklu öğrenci sayısı ise 4,115'ten, 3,776'ya, 377 olan Üçüncü Ülke uyruklu öğrenci sayısı 344'e gerilemiştir. Toplam öğrenci sayısı ise 2008-2009 öğretim yılında 4,936 iken, 2009-2010 öğretim yılında 4,604'e gerilemiştir.

7.1.1.4.1.5. Yakın Doğu Üniversitesi (NEU)

Lefkoşa'da Yakın Doğu Üniversitesi, öğretim faaliyetlerine 1988-1989 öğretim yılında başlamış, İngilizce dilinde eğitim yapan özel bir yüksek öğrenim kurumudur.

Üniversitede halen İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Fen ve Edebiyat Fakültesi, Mimarlık Fakültesi, Mühendislik Fakültesi, Hukuk Fakültesi, İletişim Fakültesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Denizcilik Fakültesi, Sahne Sanatları, Sağlık Bilimleri, Tıp Fakültesi, Eczacılık Fakültesi, Veterinerlik Fakültesi, Diş Hekimliği Fakültesi ve Güzel Sanatlar ve Tasarım olmak üzere toplam onbeş fakülte ile Turizm ve Otelcilik Yüksek Okulu, Meslek Yüksek Okulu, Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu, Denizcilik Yüksek Okulu ve bir de İngilizce Hazırlık Okulu bulunmaktadır.

Sağlık Bilimleri Fakültesi altında kurulan Hemşirelik Bölümü ile Sağlık Bakanlığına Bağlı olarak hizmet veren Hemşirelik Yüksek Okulu öğrencilerini kendi bünyesi altında toplamıştır.

Tablo - 89 Yakın Doğu Üniversitesi'ndeki Öğrencilerinin Fakülte,
Bölüm ve Uyruklarına Göre Dağılımı
(2009-2010 Öğretim Yılı)

Bölümler	Uyruklar			Toplam
	KKTC	TC	III. Ülkeler	
1. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	239	634	207	1,080
1.1. Bilgisayar Enformatik	37	32	26	95
1.2. İşletme	113	135	58	306
1.3. Ekonomi	7	45	18	70
1.4. Uluslararası İlişkiler	20	242	62	324
1.5. Bankacılık ve Finans	22	83	27	132
1.6. Avrupa Birliği İlişkileri	6	23	2	31
1.7. Bilgi ve Belge Yönetimi	3	2	0	5
1.8. Pazarlama	15	2	6	23
1.9. Siyaset Bilmi	9	37	2	48
1.10. İnsan Kaynakları Yönetimi	1	2	0	3
1.11. Uluslararası İşletme	6	31	6	43
2. Mühendislik Fakültesi	227	727	286	1,240
2.1. Bilgisayar Mühendisliği	54	148	51	253
2.2. Elektrik/Elektronik Müh.	62	167	97	326
2.3. Makine Mühendisliği	17	88	51	156
2.4. İnşaat Mühendisliği	52	299	76	427
2.5. Biyomedikal Mühendisliği	19	22	9	50
2.6. Bilişim Sistemleri Mühendisliği	1	2	2	5
2.7. Gıda Mühendisliği	22	1	0	23
3. Mimarlık Fakültesi	201	569	46	816
3.1. Mimarlık	152	203	44	399
3.2. İç Mimarlık	49	366	2	417
4. Fen ve Edebiyat Fakültesi	144	398	14	556
4.1. Türk Dili ve Edebiyatı	3	192	2	197
4.2. İngiliz Dili ve Edebiyatı	20	7	3	30
4.3. Psikoloji	64	189	5	258
4.4. Mütercim Tercümanlık	21	0	4	25
4.5. Matematik	36	10	0	46
5. Denizcilik Fakültesi	35	312	5	352
5.1. Güverte Bölümü	27	157	1	185
5.2. Deniz İşletmeciliği ve Yönetimi	7	115	4	126
5.3. Gemi Makinaları İşletme Bölümü	1	40	0	41
6. İletişim Fakültesi	375	440	4	819
6.1. Gazetecilik	32	55	1	88
6.2. Halkla İlişkiler ve Tanıtım	244	144	3	391
6.3. Radyo-TV	78	121	0	199
6.4. Görsel İletişim Tasarımı	21	120	0	141

Kaynak: Yakın Doğu Üniversitesi

Tablo - 89 Yakın Doğu Üniversitesi'ndeki Öğrencilerinin Fakülte,
Bölüm ve Uyruklarına Göre Dağılımı (devam)
(2009-2010 Öğretim Yılı)

Bölümler	Uyruklar			Toplam
	KKTC	TC	III. Ülkeler	
7. Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği	223	365	0	588
7.1. Antrenörlük Eğitimi	9	11	0	20
7.2. Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği	166	348	0	514
7.3. Spor Yöneticiliği	48	6	0	54
8. Hukuk Fakültesi	282	1,223	10	1,515
9. Atatürk Eğitim Fakültesi	1,135	907	13	2,055
9.1. Okul Öncesi Eğitim Öğretmenliği	225	196	0	421
9.2. Rehberlik ve Psikolojik Danışma	175	277	1	453
9.3. Bilgisayar ve Öğretim Teknolojisi Eğitimi	434	103	0	537
9.4. Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği	10	0	0	10
9.5. Türkçe Öğretmenliği	36	108	0	144
9.6. İngilizce Öğretmenliği	157	54	12	223
9.7. Coğrafya Öğretmenliği	43	0	0	43
9.8. İlköğretim Matematik Öğretmenliği	0	5	0	5
9.9. Sınıf Öğretmenliği	26	102	0	128
9.10. Tarih Öğretmenliği	29	62	0	91
10. Meslek Yüksek Okulu (2 Yıllık)	56	74	5	135
10.1. Radyo Televizyon Teknolojisi	17	14	0	31
10.2. Elektrik/Elektronik Teknisyenliği	14	6	1	21
10.3. İnşaat Teknolojisi	2	8	0	10
10.4. Muhasebe	12	9	1	22
10.5. Bankacılık	2	17	0	19
10.6. Turizm ve Otel İşletmeciliği	6	8	2	16
10.7. Bilgisayar Teknolojisi ve Programcılığı	3	12	1	16
11. Sahne Sanatları	9	15	0	24
11.1. Dramatorji - Dramatik Yazarlık	4	2	0	6
11.2. Oyunculuk	5	13	0	18
12. Sağlık Bilimleri Fakültesi	449	428	2	879
12.1. Beslenme ve Diyetetik Bölümü	88	169	2	259
12.2. Hemşirelik Bölümü	361	259	0	620
13. Turizm ve Otelcilik Yüksek Okulu	103	71	56	230
14. Güzel Sanatlar ve Tasarımı	95	75	1	171
14.1. Grafik Tasarımı	71	74	1	146
14.2. Plastik Sanatlar	24	1	0	25
14.3. Heykel Tıraş				0
15. Tıp Fakültesi	15	105	9	129
16. Eczacılık Fakültesi	39	191	1	231
17. Denizcilik Yüksek Okulu (2 Yıllık)	2	20	0	22
17.1. Deniz İşletmeciliği ve Yönetimi	0	9	0	9
17.2. Deniz Ulaştırma ve İşletme	1	8	0	9
17.3. Gemi Makineleri İşletme	1	3	0	4
18. Veteriner	9	3	0	12
19. Dış Hekimliği Fakültesi	15	173	8	196
Genel Toplam	3,668	6,903	675	11,246

Kaynak: Yakın Doğu Üniversitesi

2009-2010 öğretim yılında Yakın Doğu Üniversitesi'nde okuyan öğrencilerin , uyruklarına ve bölümlerine göre dağılımları tablo 89'de görüldüğü gibidir.

Yakın Doğu Üniversitesi'nde okuyan öğrencilerin, yıllar itibarıyla, uyruklarına göre dağılımları incelendiği zaman, 2008-2009 öğretim yılında olan 4,395 KKTC uyruklu öğrenci sayısı 2009-2010 öğretim yılında 3,668'e, TC uyruklu öğrenci sayısı 8,963'ten 6,903'e, Üçüncü Ülkelerden gelen öğrenci sayısı ise 912'den 675'e gerilemiştir. Toplam öğrenci sayısı ise 14,270'den, 11,286'ya gerilemiştir (tablo 90).

Tablo - 90 Yakın Doğu Üniversitesin'deki Öğrencilerin
Yıllar İtibarıyla Uyruklarına Göre Dağılımı
(2007-2010)

Yıllar	Uyruklar			Toplam
	KKTC	TC	III.Ülkeler	
2007-2008	4,231	7,251	1054	12,536
2008-2009	4,395	8,963	912	14,270
2009-2010	3,668	6,903	675	11,246

Kaynak: Yakın Doğu Üniversitesi

7.1.1.4.1.6. Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi

Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, yüksek öğretim yaşamına Lefkoşa Ortaköy'de 1997-1998 öğretim yılında başlamış, İngilizce dilinde eğitim yapan özel bir yüksek öğretim kurumudur.

Tablo - 91 Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi'ndeki Öğrencilerinin Fakülte,
Bölüm ve Uyruklarına Göre Dağılımı
(2009-2010 Öğretim Yılı)

Bölümler	Uyruklar			
	KKTC	TC	III.Ülkeler	Toplam
1. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	15	474	132	621
1.1. İşletme	8	214	78	300
1.2. Uluslararası İlişkiler	4	228	54	286
1.3. AB İlişkileri	3	32	-	35
2. İletişim Fakültesi	8	443	13	464
2.1. Reklamcılık ve Halkla İlişkiler	4	250	8	262
2.2. Radyo ve Televizyon	1	110	3	114
2.3. Gazetecilik	3	83	2	88
3. Güzel Sanatlar Fakültesi	23	772	23	818
3.1. Grafik Tasarımı	8	145	8	161
3.2. Mimarlık	10	281	13	304
3.3. İç Mimarlık	5	346	2	353
4. Mühendislik Fakültesi	10	1,238	58	1,306
4.1. Bilgisayar Mühendisliği	1	291	21	313
4.2. İnşaat Mühendisliği	4	330	7	341
4.3. Endüstri Mühendisliği	1	196	9	206
4.4. Bileşim Sistemleri Müh.	1	201	10	212
4.5. Elektrik - Elektronik Mühendisliği	2	206	9	217
4.6. Enerji Sistemleri Mühendisliği	1	14	2	17
5. Fen Edebiyat Fakültesi	8	159	4	171
5.1. Türk Dili ve Edebiyatı	3	35	4	42
5.2. İngilizce Dili ve Edebiyatı	4	95	-	99
5.3. Psikoloji	1	29	-	30
6. Eğitim Fakültesi	51	847	3	901
6.1. Türkçe Öğretmenliği	5	241	-	246
6.2. Okul Öncesi Öğretmenliği	-	281	-	281
6.3. İngilizce Öğretmenliği	15	95	3	113
6.4. Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği	1	28	-	29
6.5. Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	12	152	-	164
6.6. Zihin Engelliler Öğretmenliği	18	49	-	67
6.7. Resim - İş Öğretmenliği	-	1	-	1
7. Meslek Yüksel Okulu	1	16	-	17
7.1. Radyo ve TV Programcılığı	-	6	-	6
7.2. Bilgisayar Programcılığı	-	3	-	3
7.3. Halkla İlişkiler ve Reklamcılık	1	7	-	8
8. Turizm ve Otel İşletmeciliği Yüksek Okulu	2	97	26	125
8.1. Turizm ve Otel İşletmeciliği	2	97	26	125
9. Uygulamalı Bilimler Yüksek Okulu	-	49	22	71
9.1. Yönetim Bilişim Sistemleri	-	49	22	71
Genel Toplam	118	4,095	281	4,494

Kaynak: Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi

Üniversite'de, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İletişim Fakültesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Mühendislik Fakültesi, Fen Edebiyat Fakültesi ile Eğitim Fakültesi olmak üzere altı Fakülte, dört yıllık eğitim veren iki yüksek okul, Önlisans programı uygulayan bir yüksek okul ile bir de İngilizce Hazırlık Okulu bulunmaktadır.

2009-2010 öğretim yılında Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi'nde okuyan öğrencilerin uyruklarına ve bölümlerine göre dağılımları tablo 91'de görüldüğü gibidir.

Tablo - 92 Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi'ndeki Öğrencilerin
Yıllar İtibarıyla Uyruklarına Göre Dağılımı
(2007-2010)

Yıllar	Uyruklar			Toplam
	KKTC	TC	III.Ülkeler	
2007-2008	62	3,790	75	3,927
2008-2009	65	4,136	147	4,348
2009-2010	118	4,095	281	4,494

Kaynak: Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi

Tablo 92'den de görüleceği gibi 2008-2009 öğretim yılında 65 olan KKTC uyruklu öğrenci sayısı 2009-2010 öğretim yılında 118'e, 147 olan Üçüncü Ülke Uyruklu öğrenci sayısı 281'ye yükselmiştir, TC uyruklu öğrenci sayısı ise 4,136'dan 4095'e gerilmiştir. Toplam öğrenci sayısı ise artarak 4,348'den 4,494'e yükselmiştir.

7.1.1.4.1.7. Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) Kuzey Kıbrıs Kampüsü

ODTÜ Kuzey Kıbrıs Kampusu, Türkiye Cumhuriyeti ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin daveti üzerine, her iki ülkenin Hükümetleri ve ODTÜ Rektörlüğü arasında 2000 yılında imzalanan üçlü-protokol ile başlatılan bir yükseköğretim projesidir. ODTÜ Kuzey Kıbrıs Kampusu 2003 yılında Cumhuriyet Meclisi tarafından çıkartılan yasa ile özel tüzel kişilik kazanmıştır. ODTÜ Kuzey Kıbrıs Kampusu, akademik ve idari bakımdan bütünüyle ODTÜ Senatosu, ODTÜ Yönetim Kurulu ve ODTÜ Rektörlüğü'ne bağlı bir yapı içinde faaliyet göstermektedir.

ODTÜ Kuzey Kıbrıs Kampüsü 2003-2004 akademik yılında bir, 2004-2005 akademik yılında ise altı lisans programına öğrenci kabul etmiştir. Bu öğrenciler eğitimlerine Ankara'daki ana kampusta başlamışlar ve 2005-2006 akademik yılından itibaren, sekiz lisans programına alınan yeni öğrencilerle birlikte, KKTC'nin Güzelyurt bölgesinde kurulan ODTÜ Kuzey Kıbrıs Kampusu'nda sürdürmüşlerdir. ODTÜ Kuzey Kıbrıs Kampusu'nda eğitim dili İngilizcedir.

Tablo 93- Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kuzey Kıbrıs Kampüsü'ndeki Öğrencilerinin Fakülte, Bölüm ve Uyruklarına Göre Dağılımı (2009-2010 Öğretim Yılı)

Bölümler	Uyruklar			Toplam
	KKTC	TC	III.Ülkeler	
1. Bilgisayar Mühendisliği	5	172	1	178
2. Elektrik - Elektronik Mühendisliği	7	174	7	188
3. İnşaat Mühendisliği	8	150	2	160
4. Kimya Mühendisliği	6	80	1	87
5. Makine Mühendisliği	6	167	8	181
6. Petrol ve Doğalgaz Mühendisliği	-	60	26	86
7. Ekonomi	8	95	1	104
8. İşletme	11	112	6	129
9. İşletme (Suny New Paltz)	-	23	1	24
10. Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler	16	90	3	109
11. Psikoloji	10	76	-	86
12. Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği	1	15	-	16
13. İngilizce Öğretmenliği	7	81	-	88
Genel Toplam	85	1,295	56	1,436

Kaynak: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kuzey Kıbrıs Kampüsü

Üniversitede halen Bilgisayar Mühendisliği, Elektrik – Elektronik Mühendisliği, İnşaat Mühendisliği, Kimya Mühendisliği, Makine Mühendisliği, Petrol ve Doğalgaz Mühendisliği, Ekonomi, İşletme, İşletme (Sunny New Paltz), Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, Psikoloji, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği ve İngilizce Öğretmeniği olmak üzere toplam onüç bölüm bulunmaktadır.

2009-2010 öğretim yılında ODTÜ Kuzey Kıbrıs Kampüsü'nde okuyan öğrencilerin , uyruklarına ve bölümlerine göre dağılımları tablo 93'de görüldüğü gibidir.

ODTÜ Kuzey Kıbrıs Kampüsü'nde okuyan öğrencilerin, yıllar itibarıyla, uyruklarına göre dağılımları incelendiği zaman, 2008-2009 öğretim yılında 58 olan KKTC uyruklu öğrenci sayısı 2009-2010 öğretim yılında 85'e, TC uyruklu öğrenci sayısı 1,140'dan 1,295'ten, Üçüncü Ülkelerden gelen öğrenci sayısı ise 45'ten 56'ya yükselmiştir. Toplam öğrenci sayısı ise 1,243'ten, 1,436'ya yükselmiştir (tablo 94).

Tablo - 94 Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kuzey Kıbrıs Kampüsü'deki Öğrencilerin Yıllar İtibarıyla Uyruklarına Göre Dağılımı (2007-2010)

Yıllar	Uyruklar			Toplam
	KKTC	TC	III.Ülkeler	
2007-2008	53	921	30	1,004
2008-2009	58	1,140	45	1,243
2009-2010	85	1,295	56	1,436

Kaynak: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kuzey Kıbrıs Kampüsü

7.1.1.4.1.8. Anadolu Üniversitesi

KKTC'inde 1982-1983 öğretim yılında, iki bölüm olarak öğretime başlayan Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Üniversitesi daha sonraki yıllarda öğrenci sayısındaki gelişme yanında, 1984 yılında kamu görevlilerine ayrılan kontenjanlarla, Özel Sektör ile Kamu kesiminde çalışanlara özel giriş sınavı uygulanarak öğrenim olanağı sağlanmıştır.

Ancak özel sınavla alınan öğrencilere ait kontenjanlar 1991-1992 öğretim yılından itibaren kaldırılmıştır. 1992-1993 öğretim yılında İktisat Fakültesi, İşletme Fakültesi ve Açık Öğretim Fakültesi olmak üzere 3 fakülteyi bünyesinde taşıyan Anadolu Üniversitesi Lefkoşa Kampüsü oluşmuştur. Lisans düzeyinde İktisat ve İşletme Fakülteleri eğitimi sürdürürken, Açıköğretim Fakültesi ise 2 yıl süreli önlisans uygulamaktadır.

1999-2000 öğretim yılından itibaren ise Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Lisansüstü Eğitim (Master) programlarına başlamıştır.

Tablo - 95 Anadolu Üniversitesi'ndeki Öğrencilerin
Yıllar İtibarıyla Uyruklarına Göre Dağılımı
(2007-2010)

Yıllar	Önlisans			Lisans				
	KKTC	TC III. Ülkeler	Toplam	KKTC	TC III. Ülkeler	Toplam		
2007-2008	459	668	-	1,127	893	1,557	-	2,450
2008-2009	501	693	-	1,194	1,127	1,732	-	2,859
2009-2010	439	579	2	1,020	1,043	1,764	-	2,807

Kaynak: Anadolu Üniversitesi

Anadolu Üniversitesi'nde 2008-2009 akademik yılında toplam 4,053 öğrenci öğrenim görürken, bu rakam 2009-2010 akademik yılında 3,827'ye gerilemiştir.

Anadolu Üniversitesi'nde öğrenim gören ön lisans öğrencilerin sayısı 2008-2009 ders yılında 1,194 iken 2009-2010 yılında 1,020'ye gerilemiştir. Lisans öğrenci sayısı ise 2,859'dan 2,807'ye gerilemiştir (tablo 95).

Anadolu Üniversitesi'nde basılı malzeme ve eğitim teknolojisi, Radyo ve Televizyon aracılığı ve uzaktan eğitim olanaklarıyla öğretim sürdürülmektedir. Bu arada yüzyüze eğitim ve akademik danışmanlık da uygulanmaktadır.

7.1.1.4.2. Türkiye ve Üçüncü Ülkelerde Okuyanlar

ÖSS ile ÖSYM sınavlarında başarılı olanlar Türkiye'deki üniversitelere bağlı fakülte, akademi ve meslek yüksek okullarında öğrenim görmektedirler. Türkiye'de 2009-2010 öğrenim yılında 1,683 öğrenci lisans alanında öğrenimlerini sürdürmüştür.

Başta ABD ve İngiltere olmak üzere Üçüncü Ülkelerde 540 öğrenci lisans, öğrenimlerini sürdürmüştür.

Tablo 96'da Yüksek Öğrenime Devam Eden Öğrenci Dağılımı, incelendiğinde; 2008-2009 öğretim yılında 11,765 olan KKTC'li öğrenci sayısı, 2009-2010 öğretim yılında 10,783'e okullaşma oranı ise %73,8'e düşmüştür.

Tablo - 96 Yüksek Öğretimde Öğrenci Dağılımları
(2009-2010)

Eğitim Kurumu	Öğrenci Sayıları ve Uyuşuklukları						Okullaşma Oranı ¹ (%)			
	2008-2009			2009-2010			2008-2009	2009-2010		
	KKTC	TC	III. Ülkeler	Toplam	KKTC	TC	III. Ülkeler	Toplam		
1. Doğu Akdeniz Üniversitesi	2,502	9,451	1302	13,255	2,317	8,213	1176	11,706	16.6	15.9
2. Yakın Doğu Üniversitesi	4,395	8,963	912	14,270	3,668	6,903	675	11,246	29.1	25.1
3. Girne Amerikan Üniversitesi	444	4,115	377	4,936	484	3,776	344	4,604	2.9	3.3
4. Lefke Avrupa Üniversitesi	218	3,058	253	3,529	202	2,566	350	3,118	1.4	1.4
5. Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi	65	4,136	147	4,348	118	4,095	281	4,494	0.4	0.8
6. ODTÜ Kuzey Kıbrıs Kampüsü	58	1,140	45	1,243	85	1,295	56	1,436	0.4	0.6
7. Anadolu Üniversitesi	1,628	2,425	-	4,053	1,482	2,343	2	3,827	10.8	10.1
8. Türkiye'de Öğrenim Görenler	1,732	-	-	1,732	1,683	-	-	1,683	11.5	11.5
9. III. Ülkelerde Öğrenim Görenler	513	-	-	513	540	-	-	540	3.4	3.7
10. Atatürk Öğretmen Akademisi	210	-	-	210	204	-	-	204	1.4	1.4
Toplam	11,765	33,288	3,036	48,089	10,783	29,191	2,884	42,858	77.9	73.8

¹ Okullaşma oranı 2006 Genel Nüfus Sayımı verilerine göre, KKTC Uyuşuklu Öğrenciler baz alınarak hesaplanmıştır.

Kaynak : Milli Eğitim, Gençlik ve Spor Bakanlığı

KKTC'deki üniversitelere devam eden TC uyruklu öğrenci sayısı ise 2008-2009 öğretim yılında 33,288, iken 2009-2010 öğretim yılında 29,191'e gerilemiştir.

Üçüncü Ülkelerden gelerek KKTC'deki üniversitelere devam eden öğrenci sayısı ise 2007-2008 öğretim yılında 3,036 iken, 2009-2010 öğretim yılında 2,882'ye düşmüştür. Anılan öğrencilerin çok değişik ülkelerden gelmiş olması, hem KKTC'nin tanınmasına yardımcı olmakta, hem de ülke ekonomisine katkıda bulunmaktadır.

Bu durum, KKTC'ndeki eğitim endüstrisinin hizmet sektörü olarak güçsüzleştiğinin ve ekonomiye doğrudan katkısının azaldığının göstergesi kabul edilmektedir.

7.1.1.5. Özel Eğitim

Özel eğitim, bedenen veya ruhen özürlü olup, özel eğitim ve öğretime ihtiyaç olan okul öncesi eğitim yaşına ulaşmış çocukların onsekiz yaşına kadar olan eğitimlerinin tümünü kapsar.

Özel eğitime gereksinim duyan her öğrenci, zorunlu eğitim çağında iken ilgi ve yeteneği oranında, zorunlu eğitimden parasız veya parasız yatılı yararlanma hakkına sahiptir. Ayrıca zorunlu eğitim yaşı dışında da özel eğitim kurumları, özel programlar uygulayan ayrı okullar halinde kurulur veya diğer okullar bünyesindeki özel sınıflardan veya guruplardan oluşur.

Özürü çocuğun özürüne, gereksinim ve yeteneklerine göre bir plan ve program dahilinde, kullanılacak en uygun yöntemleri saptayarak, en başarılı olacağı eğitim ortamına yerleştirilmesini amaçlayan entegrasyon çalışmaları başlatılmış ve Bakanlıkça "Özel Eğitim Birimi" kurulmuş ve kaynak sınıflar oluşturulmuştur

7.1.1.5.1. Lefkoşa Özel Eğitim ve İş Eğitim Merkezi

2007-2008 öğretim yılında kurulan okul daha önce Lapta'da işitme engelli öğrenciler için hizmet veren okulu da bünyesine alarak Dr. Burhan Nalbantoğlu Hastahanesi kampüsünde eğitim vermeye başlamıştır. Okula 6-18 yaş grubundaki öğrenciler devam etmektedir. 2008-2009 öğretim yılında 33 öğrenci, 9 öğretmen ve öğretici usta hizmetlerini sürdürmüş, 2009-2010 öğretim yılında 34 öğrenci, 9 öğretmen ve öğretici usta hizmetlerini sürdürmüştür.

7.1.1.5.2. Girne Özel Eğitim Merkezi

Girne'de yatılı olarak eğitilebilir ve öğretilbilir 6-18 yaş grubundaki öğrencilere hizmet veren okul 2008-2009 öğretim yılında 31 öğrenci ve 8 öğretmen ile faaliyetlerini sürdürmüş, 2009-2010 öğretim yılında ise, 15 öğrenci, 5 öğretmen ve öğretici usta ile öğrenim görmüştür.

7.1.1.5.3. Lefkoşa Özel Eğitim Merkezi

Bu merkezde, 0-18 yaş grubunda, çeşitli sakatlık derecesindeki öğrenciler eğitim görmektedir. Ayrıca Merkez öğrenim güçlüğü olan öğrenciler için bir rehberlik merkezi görevi de yapmaktadır. Öğrencilerin rehabilitasyonları ile Sağlık Bakanlığı ilgilenmektedir.

2008-2009 öğretim yılında ise 43 öğrenciye 7 öğretmen ve 1 fizik tedavi uzmanı ile hizmet verilmiştir.

Merkez 2009-2010 öğretim yılında 43 öğrenciye 8 öğretmen ve 1 fizik tedavi uzmanı ile hizmet vermiştir.

26 Ocak 1990 tarih ve 11 sayılı Resmi Gazete'de yer alan ve 25/1985 Öğretmenler Yasası'nın 17. maddesinde yapılan değişiklik ile, özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlere asli maaşlarının %25'i oranında ek tahsisat hakkı sağlanmıştır.

7.1.1.5.4. Yeşilyurt Özel Eğitim Merkezi

2007-2008 öğretim yılında kurulan okul bölgede önemli bir eksikliği kapatma açısından yararlı olmuştur. 2008-2009 öğretim yılında toplam 32 öğrenciye hizmet veren okulda 5 öğretmen hizmet vermiştir. 2009-2010 öğretim yılında ise 26 öğrenciye hizmet veren okulda 4 öğretmen hizmet vermiştir.

7.1.1.5.5. Rauf Raif Denктаş Görme Engelliler Eğitim Okulu

2008-2009 öğretim yılında bu okulda 3 öğretmen ve 17 öğrenci varken 2008-2009 öğretim yılında öğrenci sayı 20 olurken öğretmen sayısı 2'ye gerilemiştir.

7.1.1.5.6. Gazimağusa Özel Eğitim Merkezi

2006-2007 öğretim yılında eğitime başlayan bu merkezde 2008-2009 öğretim yılında ise bu merkez 56 öğrenci ve 3 öğretmen ile eğitimlerini sürdürmüştür. 2009-2010 öğretim yılında ise öğrenci sayısı 62'ye ve 7'ye yükselen öğretmen sayısı ile eğitimlerini sürdürmüştür.

7.1.2. Yaygın Eğitim

Yaygın eğitimimin özel amacı, Kıbrıs Türk Milli Eğitimi'nin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak, örgün eğitimin herhangi bir kademesinden yararlanamamış veya örgün eğitimin herhangi bir kademesinden ayrılmış veya herhangi bir kademesinde bulunan yurttaşlara, örgün eğitim yanında veya dışında eğitim hizmeti vermektir.

Tablo - 97 Yaygın Eğitim
(2007-2010)

Eğitim Kurumu	2007-2008		2008-2009		2009-2010	
	Kurum Sayısı	Kursiyer Sayısı	Kurum Sayısı	Kursiyer Sayısı	Kurum Sayısı	Kursiyer Sayısı
1. Pratik Sanat Okulları	8	451	4	493	4	530
2. Köy Kadın Kursları	26	644	27	885	24	1,056
Toplam	34	1,095	31	1,378	28	1,586

Kaynak: Milli Eğitim, Gençlik ve Spor Bakanlığı

Yaygın eğitimin genel amacı ise örgün eğitim yanında veya dışında verilen ve endüstrimizin ihtiyaç duyacağı becerili ve nitelikli ara insan gücünü yaratma veya günlük yaşantıda gereksinime duyulan becerileri kazandırma veya mevcut bilgi ve becerilerin artırılmasına yöneliktir. Zorunlu eğitim yaşını tamamlayan bireyler için sürdürülen bu eğitim uygulamaları, Pratik Sanat Okullarında ve Köy Kadın Kurslarında yürütülmektedir.

Pratik Kız Sanat Okulları, Kız Meslek Liseleri bünyesinde veya büyük yerleşim merkezlerinde bağımsız olarak kurulan ve 3 ay süreli kurslar şeklinde uygulamalarla giyim, nakış, çiçek, yemek, resim, makrome, makina nakış, seramik, batık ve bakır işi gibi dallarda pratik eğitim veren kuruluşlardır.

Köy Kadın Kursları ise, küçük yerleşim merkezlerinde yürütülen çalışmalarla kursiyerlerin becerilerini geliştirmek ve aile bütçesine katkıda bulunmak amacı ile giyim nakış, el sanatları, ev ekonomisi ve beslenme konularında eğitim veren 2 yıl süreli kurslardır.

Yaygın eğitimdeki kurum ve kursiyer sayıları tablo 97'de verilmiştir.

7.2. Sorunlar

Eğitim sistemi ezberci temele oturmuş, öğrenciler düşünmeyen, sorgulamayan bir yapıya kavuşmuştur.

Eğitim sistemimiz ilköğretimde kolejlere, orta öğretimde ise ÖYSM'ye endekslenmiş ve okullarda eğitim değil ğretim yapıldığı ve başarı sadece bu sınavlar neticesi ile değerlendirilir hale gelmiştir.

Kolejlerin çoğaltılması ile ilköğretimdeki eğitim ezberciliğe itilmiş ve esas amacı Üçüncü Ülkelere ğrenci göndermek olan kolejler, günümüzde klasik liselerden farkı kalmamıştır.

Sınıflardaki ğrenci fazlalığı, özellikle büyük bir sorun olmakta ve eğitimin kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir.

Bazı ortaöğretim kurumlarında Fizik, Kimya Biyoloji ve Fen Bilimleri Laboratuvarı yetersizdir yada hiç yoktur. Mevcut olan laboratuvarlarda ise araç-gereç eksikliği vardır.

Teftiş Dairesinde görev yapan müfettiş sayısının yetersiz oluşu, okulların denetimini zorlaştırmaktadır.

Özel ders-not ilişkisi eğitimi olumsuz yönde etkilemektedir.

Okul binaları artan ğrenci potansiyeline cevap verebilecek standard ve düzeyde değilken bazı ortaöğretim okullarında yeterli sayıda derslik, atölye, laboratuvar ve spor salonları bulunmamaktadır.

Ortaokullarda okuma-yazma bilmeyen veya zorlanan ğrenci sayısında artış vardır. Orta ğretimde okutulan derslerin seçimi, hedefleri ve içeriği sistemin amaçlarından ve ğrenci ihtiyaçlarından çok öğrencilerin yüksek öğrenime hazırlanması gerektiği varsayımına göre bilgi aktarma şeklinde görölmektedir. Sanayi ve hizmet sektörlerinde ihtiyaç duyulan ara eleman tespiti yapılmadığı için Mesleki Teknik Öğretime arzu edilen düzeyde sağlıklı yönlendirme yapılamamaktadır.

Meslek Liseleri teknolojiye uygun cihaz ile araç ve gereçler yeterli olmayıp, döner sermayeli atölyeleri ile Okullardaki döner sermaye işleri arzu edilen düzeyde değildir.

Gerek özel eğitim veren kurumlarda gerekse diğer kurumlarda oyun oynamanın eğitsel bir faaliyet olduğu bilindiğinden çocuklara ayrılan oyun alanlarının geniş tutulmasına önem verilmelidir.

Çıraklık ve Kalfalık Yasası sağlıklı uygulanamamaktadır. Köy kadın kursları, kadro azlığı ve kurs merkezi olmaması nedeniyle geniş olarak yapılamamaktadır. Ülkemizde açılan bazı üniversitelerin kuruluş yasaları dahi yoktur.

İç ve dış politik etkenler, güven ortamı KKTC'nin tanınmaması ile ambargolar, üniversitelere dıştan öğrenci akışını engellemektedir.

TC Üniversitelerinde öğrenim gören öğrencilerin yurt, lokal ve ulaşım sorunları vardır.

Üçüncü Ülkelerde öğrenim gören öğrencilerin ulaşım, askerlik erteleme ve burs sorunları vardır.

8. Kùltür

8.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler

Kùltür, bir toplumun yaşantısından doğan maddi ve manevi değerlerle, türünü sürdürme, örgütlerini düzenleme, öğrenilmiş davranış biçimlerini, bilgi ve becerilerini, duygu, düşünce, inanç, gelenek ve sanatsal varlıklarının tümünü içeren; insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren gereksinimlerini karşılamak için bir bütün olarak benliğini ve varlığını ortaya koyan bir yaşam biçimidir.

Kùltür, günümüzde günlük hayat içerisinde kişinin ve toplumun duyup yaşadığı bir ruh ve şahsiyet bütünlüğü olarak ele alınmalı ve bu görüşle araştırılıp değerlendirilmelidir.

Kùltürel miras, geçmişle gelecek arasında kimlik sorunu çözücü, tarih bilinci yaratıcı, yeni kuşakları uluslararası toplumlar arasında etkin ve saygın kılıcıdır. Bu yüzden geçmişten geleceğe akıp gelen kùltürel değerlerin üstüne hızla yeni değerler ekleyebilecek çağdaş yöntemler bulunarak geliştirilmeli ve yerleştirilmelidir.

Bir yandan, kùltür varlık ve mirasımızın tespit edilip ortaya çıkarılmasına, bunlara sahip çıkılarak özenle korunmasına, öz değerlerimizle geliştirilerek benimsetilmesine ve yaygınlaştırılıp gelecek kuşaklara aktarılmasına çalışılırken, diğer yandan da kùltürümüzün dünyaya tanıtılıp, dünya kùltürüne katkıda bulunması ve dünya kùltürü ile olan etkileşiminin sağlanması yönünde gayret sarfedilmektedir.

Bu çerçevede Lefkoşa'daki Atatürk Kùltür Merkezi ve Milli Kùtùphane ile Gazimağusa, Girne, Güzelyurt, İskele, Akdoğan, Değirmenlik, Yeni Erenköy ve Mehmetçik'teki Halk Kùtùphaneleri yeni kitaplarla takviye edilerek hizmet sunmaya devam etmişlerdir. Bu kùtùphanelerden, her yaştaki kişiye ve her seviyedeki okuyucuya, ücretsiz, serbestçe yararlanma imkanı sağlanmaktadır.

Kıbrıs Türk Milli Kùtùphane ile Halk Kùtùphanelerindeki kitaplar yenileriyle takviye edilerek artırılmış 2009 yılı sonunda toplam kitap sayısı 230,263 olmuştur (tablo 98).

Tablo - 98 Milli Kütüphane ile Halk Kütüphanelerindeki Kitap Sayıları
(2007 - 2009)

Kütüphanenin Adı	2007 Kitap Sayısı	2008 Kitap Sayısı	2009 Kitap Sayısı
1. KT Milli Kütüphanesi	85,125	88,289	89,839
2. Gazimağusa Halk Kütüphanesi	24,314	24,379	24,500
3. Girne Halk Kütüphanesi	22,884	23,360	24,094
4. Güzelyurt Halk Kütüphanesi	24,355	25,513	26,100
5. İskele Halk Kütüphanesi	20,442	20,945	21,174
6. Akdoğan Halk Kütüphanesi	17,746	18,134	18,462
7. Mehmetçik Halk Kütüphanesi	7,487	7,529	7,622
8. Değirmenlik Halk Kütüphanesi	10,217	10,491	10,854
9. Yeni Erenköy Halk Kütüphanesi	7,618	7,618	7,618
Toplam	220,188	226,258	230,263

Kaynak: Kültür Dairesi

K.T. Milli Kütüphane ve Halk Kütüphanelerindeki üye sayısına bakıldığında 2008 yılında 3,411 olan üye sayısının, 2009 yılında 3,250'ye gerilediği görülmektedir (tablo 99).

Tablo - 99 Milli Kütüphane ile Halk Kütüphanelerindeki Üye Sayıları
(2007 - 2009)

Kütüphanenin Adı	2007 Üye Sayısı	2008 Üye Sayısı	2009 Üye Sayısı
1. KT Milli Kütüphanesi	667	693	727
2. Gazimağusa Halk Kütüphanesi	479	354	325
3. Girne Halk Kütüphanesi	691	474	545
4. Güzelyurt Halk Kütüphanesi	981	716	923
5. İskele Halk Kütüphanesi	164	143	207
6. Akdoğan Halk Kütüphanesi	361	319	316
7. Mehmetçik Halk Kütüphanesi	507	540	34
8. Değirmenlik Halk Kütüphanesi	216	146	134
9. Yeni Erenköy Halk Kütüphanesi	22	26	39
Toplam	4,088	3,411	3,250

Kaynak: Kültür Dairesi

Tablo - 100 Milli Kütüphane ile Halk Kütüphanelerindeki Kitapların Konularına Göre Dağılımı
(2007 - 2009)

Konu Adı	2007	%	2008	%	2009	%
	Kitap Sayısı	Pay	Kitap Sayısı	Pay	Kitap Sayısı	Pay
1. Genel Konular	5,820	2.6	5,919	2.6	5,973	2.6
2. Müracaat Eseri	6,922	3.1	6,977	3.1	7,035	3.1
3. Çocuk Eserleri	58,893	26.7	60,609	26.8	61,242	26.6
4. Felsefe	3,944	1.8	4,024	1.8	4,096	1.8
5. Din	4,827	2.2	4,872	2.2	4,899	2.1
6. Sosyal Konular	26,268	11.9	27,319	12.1	28,153	12.2
7. Dil Bilimleri	4,939	2.2	5,544	2.5	5,662	2.5
8. Nazari İlimleri	3,772	1.7	3,817	1.7	3,832	1.7
9. Teknoloji	6,318	2.9	6,462	2.9	6,568	2.9
10. Güzel Sanatlar	7,247	3.3	7,448	3.3	7,690	3.3
11. Edebiyat	71,693	32.4	73,401	32.4	74,971	32.6
12. Tarih-Coğrafya	19,545	8.9	19,866	8.8	20,142	8.7
Toplam	220,188	100	226,258	100	230,263	100

Kaynak: Kültür Dairesi

Tablo 100’de görüleceği gibi 2008 yılında kütüphanelerimizde bulunan kitap toplamı 226,258 iken 2009 yılında 230,263 olarak gerçekleşmiştir. Bu dağılımda en çok %32.6 payla ve 74,971 kitap sayısı ile edebiyat alanındaki kitapların ve en az %1.7 payla ve 3,832 kitap sayısı ile nazari ilimler konularındaki kitapların yer aldığı görülmektedir.

Kitap alımına ayrılan bütçenin sınırlı olması ve yayın dünyasında yaşanan patlamada kitap sayısı artış hızını da engellemektedir. Mevcut bütçenin daha da artırılarak, okuyuculara daha fazla imkan sunulabilmesi için kaynak yaratma çalışmaları devam etmektedir.

Kültür ile ilgili düşün ve sanat ürünlerinin eksiksiz olarak derlenmesi KKTC düzeyinde kaynakçal denetimin sağlanması, toplanan ürünlerin gelecek kuşaklara aktarılmak üzere düzenlenmesi ve elverişli ortamlarda saklanması, uluslararası bilgi ve belge değişiminin en ekonomik ve sağlıklı yoldan gerçekleştirilebilmesi konularının hayata geçirilebilmesi için hazırlanan Düşün ve Sanat Ürünleri Derleme Yasası kabul edilip yürürlüğe girmiştir.

Milli Kütüphane ve Halk Kütüphanelerinin hizmetlerinin gelişmesi, artması ve çeşitlenmesi, ayrıca kullanıcılarının bilinçlendirilmesi için Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı, Kütüphaneler Genel Müdürlüğü, Üniversite Kütüphaneleri, Kütüphanecilik Kursüleri ve Türk Kütüphaneciler Derneği ile işbirlikleri devam etmiştir.

Geçmiş yıllarda olduğu gibi 2009'da da yerli yazarlarımızın yayınladıkları tüm eserler kütüphane amaçları için satın alınmış ve Halk Kütüphanelerine dağıtım için Atatürk Kültür Merkezi'ne gönderilmiştir.

Yeni yayınları izleyebilmek için aylık olarak kitapevleri ve yayınevleri izlenmekte, olanaklar çerçevesinde yeni yayınlar kütüphane kullanıcılarının istekleri gözönünde bulundurularak satın alınmaktadır. Ulusal yayınları eksiksiz olarak sağlayabilmek için büyük özen gösterilmektedir.

Kütüphaneler Haftasında konferanslar, yarışmalar, sergiler ve benzeri çeşitli etkinlikler düzenlenmiştir.

Milli Kütüphaneye bağış yoluyla gelip demirbaş fazlası olan kitaplar ihtiyacı olan kurum ve kuruluş kütüphanelerine gönderilmiş ve böylece daha çok okurun kitapla buluşması sağlanmıştır.

Milli Kütüphanenin ana görevi ulusal yayınları ve yurt dışında ülkemiz ile ilgili yayınlanan yayınları sağlamak ve hizmete sunmaktır. Bu bağlamda Milli Kütüphanenin Kıbrıs konulu veya Kıbrıslı yazarların, araştırmacıların yazdığı ve kaydettiği eserlerden oluşan bir koleksiyonu oluşturulmuştur. KKTC'de yayınlanan tüm eserler hangi konuda isterse olsun hızla sağlanıp hizmete sunulmaktadır. Bugün ülkemizde hizmet veren kütüphanelerden en zengin Kıbrıs konulu koleksiyon Milli Kütüphanede bulunmaktadır.

Milli Arşiv, arşiv sistemi içinde yer alan tüm kurumlara yaptırım uygulayacak ve yönlendirilebilecek bir konumda olmalı ve devlerin üst yönetimi tarafından desteklenmelidir. Bu çerçevede Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi 2007 yılında Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi (Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları) (Değişiklik) Yasası'nda tevsir

bölümü güncellenmiş ve Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi 1 Ocak 2008'den itibaren Cumhurbaşkanlığına bağlanmıştır.

Milli Arşiv'in daha iyi bir düzeye getirilebilmesi için özel çaba sarfedilmekte ve eldeki imkanlar zorlanmaktadır.

Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi binaları ve arşiv depoları arşiv malzemesinin korunması yapılan çalışmalara rağmen sağlayacak nitelikte ve arşivçilik esaslarına uygun durumda değildir. Yeni bir Arşiv Sitesinin yapılması için yoğun çabalar saf edilmekte ve projeler üretilip finans kaynakları bulunmaya çalışılmaktadır. Bunun yanında milli arşiv malzemelerinin scan edilip stoklanması için gayret gösterilmekte ve çalışmalar yapılmaktadır.

Osmanlıca, Rumca ve İngilizce belgelerin katologlama çalışmaları ve arşiv kutularına yerleştirilme işlemleri yıpranmış kitapların dijitale alınarak duplikasyonu ve mevzuat çalışmaları sürdürülmüştür.

Elektronik ortamlarda oluşturulan ve oluşturulacak olan arşiv malzemelerinin standartlarının belirlenmesi ve Elektronik Belge Rehberi'nin hazırlanması çalışmaları yapılmıştır.

2009 yılı Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi'ndeki kitap, dergi ve benzeri dökümanların yıllık kullanımları aşağıdaki tabloda yer almıştır

Tablo - 101 Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi'nin Kaynaklarının Yıllık Kullanımı

(2007-2009)

	Kitap	Dergi	Gazete	Defter	Belge	CD	Yazma	Dosya
2007	1287	723	756	99	6887	379	75	-
2008	818	374	1140	79	1731	44	31	7
2009	1024	1030	893	405	1891	92	12	22

Kaynak: Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi

2009 yılı Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi'ndeki kitap, dergi ve benzeri dökümanları kullanan ziyaretçilerin milliyet, cinsiyet ve eğitim durumlarına göre dağılımları aşağıdaki tabloda yer almıştır.

Tablo - 102 Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi Ziyaretçilerinin Yurtaşlık, Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre Yıllık Dağılımı
(2007-2009)

	K.K.T.C.	T.C.	Diğer	Erkek	Kadın	Lise ve altı	Lisans	Lisans üstü
2007	417	245	38	368	332	144	378	178
2008	361	271	21	418	235	108	394	151
2009	404	338	31	460	313	109	490	174

Kaynak: Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi

Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi kitap koleksiyonunun yarısından fazlasını bilgisayar ortamında tasnif etmiş ve internette <http://arsiv.kamunet.net> adresinde hizmete sunmuştur.

Eski Eserler ve Müzeler Dairesi dünya insanlığının ortak kültür mirası olan eski eserleri ve bunların içinde bulunduğu alanlar ile müzeleri en geniş anlamda korumak, yaşatmak, tanıtmak, geliştirmek, yaygınlaştırmak ve restore etmek için gerekli olan saptama, belgeleme, kazılarla açığa çıkartma, değerlendirme, fonksiyon verip kullanma ve yeni müzeler kurmakla ilgili iş ve işlemleri gerçekleştirmek amacı ile 1975 yılında kurulmuştur.

Tarihi miras ve antik değerlerimizin korunması, aslına uygun olarak restore edilmesi, kurtarma kazıları yapılarak tarihi eserlerimize sahip çıkılması çalışmalarına devam edilmiş ve elde edilen tarihi eserler envanter edilmiştir.

Yeni elde edilen tarihi eserlerin envanter edilmesiyle mevcut eski eser sayıları artmakta ve yeni müzelere olan ihtiyacı da artırmaktadır. Son birkaç yıldan beridir yeni müze açılmamış olması bu konudaki sıkıntıların günden güne daha da büyümesine neden olmaktadır.

Bölgelere göre baktığımız zaman Lefkoşa'da 11 tane, Gazimağusa'da 16 tane, Girne'de 21 tane ve Güzelyurt'ta ise 6 tane olmak üzere toplam 54 adet müze ve ören yeri bulunmaktadır. 2009 yılı içerisinde de restorasyon, bakım, onarım, temizlik, araştırma, kazı belgeleme, envanter ve değerlendirme, yayın, tanıtma, sergileme ile tüzük çalışmalarına devam edilmiştir.

Tablo 103'te görüldüğü gibi arkeolojik, etnoğrafik ve ikon eserler 2008 yılına göre 2009'da artmaya devam etmiştir. Envanteri yapılan eski eserlerin dökümü tablo 103'te verilmiştir.

Tablo - 103 Envanteri Yapılan Eski Eserlerin Dökümü
(2007-2009)

Eser Türleri	2007 Sayı	2008 Sayı	2009 Sayı
1. Arkeolojik	25,331	25,812	25,886
2. Etnoğrafik	5,798	6,638	6,638
3. Kilise Malzemes	7,594	11,445	11,451
Toplam	38,723	43,895	43,975

Kaynak: Eski Eserler ve Müzeler Dairesi

Eski eserler ve müzelerimizi ziyaret eden kişi sayısında 2008 yılına göre 2009 yılında artış olmuştur. Bu ziyaretlerden sağlanan yıllık gelirleri 2009'da 2,168,054 TL olmuştur ve 2008 yılına göre düşüş yaşanmıştır (tablo 104).

Tablo - 104 Ziyaretçi Sayıları ile Sağlanan Gelirler
(2007-2009)

Yıllar	2007	2008	2009
Ziyaretçi Sayısı	381,585	432,474	462,309
Sağlanan Yıllık Gelir (TL)	2,063,603	2,366,820	2,168,054

Kaynak: Eski Eserler ve Müzeler Dairesi

Eski eserlerimizin korunup teşhir edilebileceği yerler olan müzelere bakıldığı zaman birkaç yıldan beri yeni müze açma çalışmaları yapılmasına rağmen henüz istenilen düzeyde yeni müze açılmamış ve var olan müze sayısında önemli derecede artış olmamıştır. Müzelerin türlerine göre dağılımı tablo 105’te verilmiştir.

Tablo - 105 Müzelerin Türlerine Göre Dağılımı
(2007-2009)

Müze Çeşitleri	2007 Sayı	2008 Sayı	2009 Sayı
1. Milli Müzeler	4	4	4
2. Etnoğrafya Müzesi	7	7	7
3. Arkeolojik Müze	8	8	8
4. İkon Müzesi	7	7	7
5. Taş Eserler (Ortaçağ)	6	6	6
6. Kilise Manastır	1	1	1
7. Güzel Sanatlar	1	1	1
Toplam	34	34	34

Kaynak: Eski Eserler ve Müzeler Dairesi

Büyük bir bölümü Eski Eserler ve Müzeler Dairesi Müdürlüğü'nün denetim, gözetim ve kontrolünde 33 müze, 2 Han, 5 Kale, 1 Kule, 11 Harabe-Örenyeri, 1 Kültür Sanat Merkezi ve 1 Müze Ev olmak üzere 54 adet ziyarete açık müze ve ören yeri bulunmaktadır.

KT Tiyatrosunun daha çağdaş bir düzeye ulaştırılması ve hizmet etkinliğinin artırılması için yasal ve idari düzenlemeler yapılması zorunluluğu vardır.

KT Devlet Tiyatrolarına ait bir salon bulunmamaktadır. Bugünkü şartlarda oyun çıkarsa bile oyunların sunulabileceği salonlar yok derecede veya yetersizdir.

27 Mart Dünya Tiyatrolar Günü etkinliklerle kutlanmıştır. Kıbrıs Türk Devlet Tiyatrosu her yıl olduğu gibi temsiller ve turneler düzenlemiştir. Bununla beraber belediye tiyatroları ve özel tiyatroların temsilleri de sahnelenmiştir.

Amatör ve özel tiyatrolar yıl boyunca çeşitli etkinlikler düzenlenmişler ve oyunlar sergilemişlerdir.

Devlet Senfoni Orkestra ve Korosunun 3 sanatçı ve 1 işçi çalışanı bulunmaktadır. Bu durum istenilen düzeyde görev yapılmasını güçleştirmektedir. Halen kullanılmakta olan binada restorasyon çalışmaları devam etmektedir.

8.2. Sorunlar

Okullarda eğitim programlarını destekleyici kütüphaneler olmadığından Milli Kütüphane daha çok okul kütüphanesi görevi görmektedir. Bu yüzden asli görevi olan ulusal araştırmalara kaynak teşkil edebilmek veya koleksiyon ile ilgili araştırmalar yapabilmek görevlerini aksatmakta, personel ve bütçenin büyük çoğunluğunu orta öğrenim öğrencilerine yönlendirmektedir.

Eski Eserler ve Müzeler Dairesinin kuruluş yasasında arkeologların dışında etnograf, topoğraf, kemik uzmanı, konservatör, restorasyon uzmanı, epigraf ve kütüphaneci olmaması dairenin atılım yapmasını ve bilimsel bir kuruluş haline gelmesini olanaksız hale getirmektedir.

Bugüne kadar müzelere mal edilen eski eserlerin konservasyonları çok kısıtlı bir şekilde ve tam anlamı ile bilimsel olarak yapılamamaktadır.

Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi'nde bulunan malzemenin ayıklama ve düzenlemeye ihtiyacı olması tüm personelin bu çalışmaya girmesine neden olmakta ve bu nedenle daire asli görevlerinden olan araştırma ve yayın görevlerini yerine getirememektedir.

Ülkemizde bir "Milli Arşiv Yasası'na" ivedilikle ihtiyaç vardır. Bu yasa çıkarılmadan yapılan çalışmalardan istenilen sonucu almak mümkün değildir.

Arşiv malzemesinin uygun koşullar ve yerlerde muhafaza edilmesi gerekmektedir. Mevcut binalar arşiv malzemesinin korunmasını sağlayacak özellikte değildir.

Arşiv depolarındaki arşiv malzemesinin ısı, nem ve toza karşı korunabilmesi için klima sistemi mevcut değildir.

Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi Personel Yasası güncellenmediği için dairede yetersiz personelin yanı sıra digital kullanım için elde personel yoktur.

Ülkemizde bilimsel anlamda eğitim görmüş derlemeci, araştırmacı, yorumculara ihtiyaç vardır. Folklor konusunda eğitim görmüş yeni mezun gençler ise kadro sorunları yüzünden istihdam edilememektedir.

Dernekler, kültür, sanat ve folklor etkinliklerinin kitlelere yayılmasında önemli bir yere sahip olmasına karşın dergi, kitap basımı, ulusal ve uluslararası bilimsel toplantılar, araştırma ve arşiv çalışmalarında maddi sorunlar yaşamakta ve yeterince üretken olamamaktadırlar.

KKTC Devlet Tiyatrolarının salonu yoktur ve teknik personelin hem sayısı hem de işlev açısından niteliği yetersizdir. Bu kurumun 3 kişilik oyuncu çalışanıyla işlevini yapabilmesi çok zordur.

Amatör ve özel tiyatrolar maddi bakımdan zorluk çekmekte ve kısıtlı imkanlara rağmen ayakta kalmaya çalışmaktadırlar.

Devlet Senfoni Orkestra ve Korosu halen 1981 yılında çıkarılan Genel Kadro Yasası altındaki bir tüzükle çalışmaktadır. Yeni bir yasal düzenleme yapılmaması durumunda kadronun genişletilme imkanı bulunmamaktadır.

Devlet Senfoni Orkestra ve Korosu Müdürlüğü etkin bir biçimde kültürümüze katkısını gösterememektedir. 27 yıldan fazladır faaliyette olan bu müdürlüğün çalışanı 3 kişidir ve amatör bir katılımıla yılda bir iki kez etkinlik ortaya çıkarılabilmektedir.

9. Gençlik

9.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler

Toplumda 12-24 yaş içerisindeki nüfus grubunu belirtmek için kullanılan ve çocukluk ile orta yaş arasındaki dönemi kapsayan terim gençliktir. Gençlik toplum içinde en önemli; gelişim ve değişime en açık, en enerjik ve dinamik kesimdir. Bu nedenle gençliğin toplum sorunlarına duyarlılığının artırılması, inisiyatif almalarını teşvik etmek ve demokratik süreçlere etkin biçimde katılmalarının sağlanması büyük önem arz etmektedir. Gençliğin kötü alışkanlıklardan korunması polisiye tedbirler ve yasal önlemler dışında sosyal, psikolojik yanları da ele alınarak değerlendirilmektedir.

Gençlik Dairesi kuruluş görev ve çalışma esasları ile ilgili yasa değişiklikleri için çalışmalar yapılmaktadır.

2009 yılı için 283,730 olarak tahmin edilen toplam nüfusumuzun %27,1'ini (76,811) 12-24 yaş grubundaki kişilerden oluşacağı tahmin edilmektedir. 2009 yılı ile 2008 yılı arasında genç nüfus yüzdesinde bir artış olmuştur. Ülkemizdeki üniversiteler göz önüne alındığında bu nüfusun içinde ülkemize eğitim maksadıyla gelen öğrencilerin dışındaki genç nüfusun sayısı önem arz etmektedir. Genç nüfusun yıllara göre dağılımı tablo 106'da görülmektedir.

Tablo - 106 12- 24 Yaş Grubu Genç Nüfusun Yıllara Göre Dağılımı

Yıllar	Toplam Nüfus	12-24 Yaş Grubu	Genç Nüfus (%)
2007	271,223	71,886	26.5
2008	274,462	72,657	26.5
2009	283,730	76,811	27.1

Kaynak : Devlet Planlama Örgütü

Ülkemizdeki gençlerin sorunlarının tesbit edilmesi, çözümlerine yardımcı olunması, gençlerin boş zamanlarını çeşitli etkinliklerle iyi bir şekilde değerlendirmelerine yardımcı olunması ve gençlerimizin duyarlı ve iyi bir şekilde yetişmelerine katkıda bulunmak amacıyla faaliyet gösteren Gençlik Dairesi, gençlere yönelik çalışmalarını sürdürmektedir.

Ülkemizdeki izciler, 2009 yılında doğa konusunun yanı sıra trafik konusunda dikkat çekmek için bir çok faaliyet gösterdi. Ayrıca ihtiyaçlı kişilere yardım kampanyası düzenlendi. Ülkemizde izcilerin bir kısmı hem devlete bağlı olarak faaliyetlerini sürdürürken diğer bir kısmı faaliyetlerini sivil toplum örgütü olarak sürdürmektedir. Tıpkı “Gençlik Merkezleri” gibi izcilik birimleri de sivil toplum örgütü olma yolundadır. Konunun ivme kazanması, düzgün işleyebilmesi ve izciliğin kurumsallaştırıp bir çatı altında toplaması maksadıyla İzcilik Federasyonu’nun kurulması planlanmaktadır.

Gençlik kampları yurt içinde Lapta ve Kantara olmak üzere iki bölgede sürdürülmektedir. 2008 yılına kadar yalnız yaz ayları boyunca faaliyet gösteren Kantara Kampı, 2009 yılında da Lapta Kampı gibi yıl boyunca faaliyete geçebilmiştir. Böylelikle 2009 yılında gençlik kamplarımızda yaklaşık 4000 genç konaklama imkanı bulmuştur. Kantara Gençlik Kampı yaz mevsiminde 10 devrede 12-16 yaş dilimindeki öğrencileri kapsayarak gerçekleştirilmektedir. Faaliyetlerse liderler tarafından gönüllülük çerçevesinde yürütülmektedir. Lapta Gençlik Kampındaysa faaliyetler gruplar tarafından oluşturulurken yatı ve yemek temini Gençlik Dairesi tarafından karşılanır. Kamplar ayrıca talebe göre üniversiteler, spor kulüpleri ve sivil toplum örgütlerine yemek ve yatak için ödenen cüzi bir ücret karşılığında Gençlik Dairesi tarafından tesis edilir. Öte yandan Lapta kampında özürü kampçıların rahat hareket edebilmesi için düzenlemeler mevcutken Kantara kampında henüz böyle bir düzenleme yoktur.

2009 yılında Gençlik Dairesi bünyesindeki çeşitli Gençlik Merkezleri halk danslarında uluslararası alanda düzenlenen festivallerde ülkemizi temsil etmiştir.

Gençlik Dairesinin temel amacı ülkemiz gençlerini Atatürk İlkeleri doğrultusunda Ulusal, Toplumsal ve Evrensel Kültür Bilinci içinde yetiştirilmesine yardımcı olmaktır. Bununla birlikte, gençliğin her türlü zararlı alışkanlıktan uzak yetişmesini sağlamak amacıyla etkinlikler hazırlamak ve hazırlanan etkinlikleri desteklemektir.

2005 yılı aralık ayında yapılan 3. Gençlik Kurultayı’nın rutinleşmesine ve her 3 yılda bir yapılmasına karar verilmiştir ancak gerek 2008 gerekse 2009 yılında kurultay

yapılmamıştır. Kurultayda alınan tavsiye nitelikli kararlar KKTC Bakanlar Kurulu tarafından onaylanarak Resmi Gazete’de yayınlanmıştır.

9.2. Sorunlar

Gençliğe hizmet verme olan Gençlik Dairesi'nin, yasa ile ihdas edilen ve üniversite mezuniyeti gerektiren kadrolarının doldurulamaması, genç nüfusa hizmet verebilecek yeterli sayıda eğitmenin bulunmaması, ayrıca gerekli araç-gereç ve bina sıkıntısı olması Daire'nin verimli hizmet sunmasını güçleştirmektedir. Özellikle bazı büyük yerleşim yerlerinde bu tesislerin eksikliği gençlere yeterli hizmet verilememesine neden olmaktadır.

Bunun yanısıra, yapılması planlanan etkinlikler yeterli mali kaynağa ulaşılmadığı için sınırlandırılarak yapılmaktadır. Bu durumsa, dairenin planladığı şekilde aktif etkinlikler yapılmasını etkilemektedir.

Derneklere üye olma yaşının 16 yerine 18 olarak belirlenmiş olması, gençlerin ilgili derneklere katılıp etkinlikte bulunmalarını kısıtlamaktadır.

Okuldaki müfredatın yüklü olması ve özel derslerin maddi ve manevi zorlukları nedeni ile gençlerin yeterli sosyal, sportif ve kültürel faaliyetlere katılması güçleşmektedir. Özel dersler ise eğitimde eşitliği engeleyen bir faktördür. Okul müfredatının yanısıra yeterince spor tesisinin olmaması sosyal ve sportif aktivitelere katılımı olumsuz yönde etkilemektedir. Kardeş okul ve kulüplerin olmamasıysa paylaşımı, sosyal ve kültürel ilişkilerin gelişmesini önlemektedir.

Spor gençlerin zararlı alışkanlıklardan uzak kalmasına spor faaliyetleri önemlidir. Bu bağlamda okullardaki spor faaliyetlerinin geliştirilmesi ve spor yönetimlerinin modernizasyonu gerekmektedir.

Öğrencilerin okullarda kendi hakları konusunda bilgilendirilip öğrenci konseyinde, okul yönetiminde söz hakkı ve yaptırım gücünün olmaması gençliğin inisiyatif almasını ve demokratik süreçlere katılmaları üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır.

Okullardaki bilgisayar laboratuvarlarının ders saatleri dışında kapalı tutulması ve öğrencilerin internet erişimine ulaşması araştırmacı eğitime geçilmesini engellemektedir.

Ülkemizdeki işgücünün nitelik ve nicelik bakımından tam anlamıyla bilinmemesi ve yetersiz branşlara yönelik ihtiyaç planlamasının yapılmaması gençlerin iş edinme ve iş güvenceleri konusunda sorunlar yaratmaktadır.

10. Spor

10.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler

Toplumun en önemli eğitim araçlarından biri olan spor; insanın fiziksel, ruhsal, toplumsal ve zihinsel gelişimini sağlamak, etik ve estetik duygularını geliştirmek, bireysel ve toplumsal barışa ve dayanışmaya katkıda bulunmak, bireyde kurallar içinde mücadele ve rekabet anlayışını yerleştirmek, ülke kültürünü sporcularla dünyaya tanıtmak gibi çok yönlü fonksiyonları yerine getiren çok önemli bir vasıtaadır. Bunun hammaddesi bütün dünya ülkelerinin büyük bir özenle yetiştirmeye çalıştığı gençliktir. Günümüzdeki teknolojik gelişmelere bakıldığında insanların hareketsizliğinden kaynaklanan çok büyük sorunlar olduğu görülmektedir. Bundan dolayı spor yapmanın önemi artmıştır.

Spor, beden ve ruh sağlığını geliştiren, bireysel ya da toplu oyun veya yarışma anlayışıyla belirli kurallara göre gerçekleştirilen bedensel etkinliklerin bütünüdür. Sporun kökeni çok eskilere gitmekle birlikte bugünkü anlamda doğuşu XIX yy'da olmuş, XX yy'ın başından itibaren toplumsal bir kimlik kazanmıştır. Spor, yarışma sporu ve kitle sporu olarak katagorize etmek mümkündür. Yarışma sporu belli bir grup tarafından yapılırken kitle sporu yaygın şekilde geniş halk kitleleri tarafından yapılmaktadır. Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de basın aracılığıyla spora olan ilgi artmıştır. Bundan hareketle, spor yapabilmek amacıyla geniş halk kitlelerinin spor altyapısı konusundaki talepleri de yoğunlaşmıştır. Bu çerçevede, ülkemizde spor konusunda faaliyet gösteren birimler, hem yarışma hem de kitle sporunun daha fazla geliştirilebilmesi yönünde faaliyetlerine devam etmektedir.

KKTC spor yönetiminin çağdaştırılmasını, federasyonlarımızın ve kulüplerimizin güçlendirilmesini, sporun daha geniş kitlelere yaygınlaştırılmasını sağlamak, tabana yayılmasını teşvik etmek için aile, okul, kulüp ve spor teşkilatı işbirliğini gerçekleştirmek ve spor tesislerinin dengeli dağılımını ve verimli kullanılmasını sağlamak yönünde gayret sarfedilmektedir.

İnsan yaşamında ve sağlığında önemli rol oynayan sporun eğlence ihtiyacını karşıladığı gibi sağlıklı bir yaşam içerisinde kaçınılmaz bir etkinlik haline geldiği bilinmektedir. Her yaşta insanın kendi yaşına uygun, bilinçli spor yapması için, Spor Dairesi gerekli girişimleri yapmaktadır.

Tablo - 107 Federasyonların Sayısal Durumları
(2009)

Federasyonlar	Sporcu Sayısı	Antrenör Sayısı	Hakem Sayısı	Kulüp Sayısı
1. Atıcılık Federasyonu	1,865	2	12	44
2. Atletizm Federasyonu	275	66	87	6
3. Avcılık Federasyonu	1,765	-	15	47
4. Badminton Federasyonu	309	5	13	7
5. Basketbol Federasyonu	745	24	52	17
6. Bilardo Federasyonu	212	12	19	13
7. Bisiklet Federasyonu	387	25	30	11
8. Cimnastik Federasyonu	143	7	6	7
9. Futbol Federasyonu	4,710	255	130	114
10. Güreş Federasyonu	491	9	10	11
11. Hentbol Federasyonu	700	20	20	16
12 Herkes İçin Spor Federasyonu	70	8	6	11
13. Masa Tenisi Federasyonu	265	14	22	10
14. Okçuluk Federasyonu	-	-	-	-
15. Engelliler Spor Federasyonu	13	2	9	-
16. Binicilik Federasyonu	12	2	-	9
17. Su Sporları Federasyonu	25	71	30	7
18. Taekwondo - Karate-Aikido-Kurash Fed.	346	195	200	13
19. Tenis Federasyonu	421	38	48	7
20. Voleybol Federasyonu	276	43	40	9
21. Futbol Tenisi Federasyonu	-	-	-	-
22. Golf Federasyonu	85	3	-	2
23. Boks Federasyonu	-	-	-	-
24. Eskrim Federasyonu	75	4	3	10
25. Halter ve Vücut Geliştirme Federasyonu	10	-	4	-
26. Judo Hapkido Kickboks	645	44	82	9
27. Hava Sporları	225	4	-	7
28. Triatlon Federasyonu	35	2	32	5
29. Yelken Federasyonu	46	5	10	5
Toplam	14,151	860	880	397

Kaynak : Spor Dairesi

Ülkemizde spor, Spor Dairesi'ne bağlı 29 spor federasyonu ve 397 tescilli spor kulüp ve derneği tarafından sürdürülmektedir. Spor Federasyonlarında da lisanslı olarak 14,151 sporcu, 880 hakem ve 860 antrenör bulunmaktadır (tablo 107).

Ülkemizde 2009 yılı itibarıyla mevcut spor tesislerine baktığımız zaman 16 spor salonu, 55'i çim, 59'u toprak, 1'i de sentetik olmak üzere 115 futbol sahası, 19 halı saha, 13 atletizm pisti, 25 tenis sahası, 1 golf sahası, 12 atış poligonu, 1 sosyal tesis, 1 beach voley alanı ve 1 de kapalı yüzme havuzu mevcuttur (tablo 108).

Tablo - 108 Mevcut Spor Tesislerimiz
(2007-2009)

Tesisler	2007	2008	2009
1. Spor Salonu	17	16	16
2. Futbol Sahası	128	102	115
2.1 Çim Saha	48	59	55
2.2. Toprak Saha	80	42	59
2.3. Sentetik Saha	-	1	1
3. Atletizm Pisti	9	10	13
4. Tenis Sahası	25	25	25
5. Atış Poligonu	12	12	12
6. Halı Saha	3	16	19
7. Golf Sahası	-	1	1
8. Sosyal Tesisler	1	1	1
9. Beach Voley Alanı	-	1	1
10. Kapalı Yüzme Havuzu	-	1	1

Kaynak : Spor Dairesi

Ülkemizde spor faaliyetlerinin yürütülmesi, tesis yapımı ve geliştirilmesinin başlıca finansman kaynakları olarak, devlet bütçesi, Milli Piyango, Devlet Piyangosu, Spor Toto-Loto, Sayısal Loto, At Yarışları, Betting Ofislerden, Hemen Kazan, Şans Topu gibi şans oyunlarından elde edilen gelirler, ilgili yasa ve tüzükler çerçevesinde kullanılmaktadır.

Her yıl olduğu gibi 2009 yılında da Spor Dairesince spor tesisleri yenilenmiş, gerekli bakım ve onarım çalışmaları yapılmıştır.

10.2. Sorunlar

Bütçe olanakları çerçevesinde spor federasyonları ve spor kulüplerine ayrılan pay yetersizdir.

Spor dairesinin üstlenmiş olduğu görevlerin etkin bir şekilde yürütülebilmesinde mevcut kadro yetersiz kalmaktadır. Özellikle teknik eleman eksikliği önemli ölçüde hissedilmektedir.

KKTC'nin dış dünyaya tanıtılması ve sporumuzun uluslararası deneyim kazanması için uluslararası federasyonlara üyelik konusunda yapılmakta olan girişimlerden henüz bir sonuç alınmamış olması da ciddi bir sorun olarak karşımızda durmaktadır.

Mevcut altyapı ve tesislerimizin çoğu ile bazı spor federasyonlarımız uluslararası standartlara uygun değildir.

11. Sağlık

Dünya Sağlık Örgütü (WHO)'nün tanımına göre sağlık, ruhsal, bedensel ve sosyal bakımdan iyi durumda olma halidir.

Başka bir tanıma göre ise, kişinin fiziksel ve toplumsal çevreye ilişkin olarak vücut ve kafanın düzenli biçimde çalışmasıdır.

Kişi ve toplumun sağlığı, çevresel, davranışsal ve tıbbi olmak üzere üç ana unsurla ilişkilendirilmektedir. Sağlığın korunup geliştirilmesi ekonomik, sosyal, biyolojik ve fiziksel çevre şartlarının insan sağlığı üzerindeki olumsuz etkilerinin azaltılması, toplum üyelerinin davranış ve hayat tarzında gerekli değişikliklerin yapılması ve son olarak gerekli tıbbi yöntemlerin uygulanması ile sağlanabilir.

11.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler

KKTC'de sağlık hizmetleri kamu kesiminin temel görevleri arasındadır. Sağlık hizmetlerinin yürütülmesinden Devlet sorumludur. Sağlık alanında devletin gözetim ve denetiminde özel teşebbüs de faaliyet göstermektedir. Kamu tarafından yürütülen sağlık hizmetleri Sağlık Bakanlığı bünyesindeki hastane ve sağlık merkezlerinde verilmektedir.

Hastane ve sağlık merkezlerine kamu görevlileri ile devlet işçileri sağlık kartları ile, yoksullar ise Sosyal Hizmetler Dairesi'nden aldıkları dar gelirlilik belgeleri ile müracaat ederek, sağlık hizmetlerinden ücretsiz yararlanmaktadırlar. Ancak hastaların kategorilerine göre mevcut Sağlık Kurumları Ücretler Tarifesi uyarınca %20-%30 katkı payı alınmaktadır. Ayrıca sigortalı ve sigorta emeklileri ile bakmakla yükümlü oldukları eş ve çocuklarına da her türlü sağlık hizmeti, yapılan harcamalar Sosyal Sigortalar Dairesi'nden talep edilmek kaydıyla karşılıksız verilmektedir. Özel kesim tarafından yürütülen sağlık faaliyetleri ise özel klinik, muayenehane ve laboratuvarlarda, her yıl Bakanlar Kurulu'nca tespit edilen ücretler karşılığında sürdürülmektedir.

11.1.1. Kamu Tarafından Yürütülen Sağlık Hizmetleri

Ülkemizde, ihtisas eğitimi veren 1 eğitim hastanesi, 1 genel hastane, 2 bölge hastanesi, 2 özel dal hastanesi, kalabalık nüfuslu bölgelerde 13'ü kırsal 2'si kentsel olmak üzere 15 sağlık merkezi ve 3 sağlık ocağı sağlık hizmeti vermektedir. Ayrıca diğer Bakanlıklara ve bağımsız kuruluşlara da hizmet veren bir Devlet Laboratuvarı mevcuttur. Hastane ve sağlık merkezlerinde halen 215 uzman hekim, 23 pratisyen hekim, 22 diş hekimi, 5 eczacı, 680 hemşire, 19 ebe ve çok sayıda yardımcı personel görev yapmaktadır (tablo 109). Hastane ve sağlık merkezlerinde 1015 yatak mevcut olup, dökümü tablo 110'da görülmektedir.

Tablo - 109 Kamu Sağlık Servislerinde Çalışan Personelin Bölgelere Göre Dağılımı
(2009)

	Uzman Hekim	Pratisyen Hekim	Diş Hekimi	Eczacı	Hemşire	Ebe
1. Dr. Burhan Nalbantoğlu Devlet Hastanesi	121	3	2	1	369	9
2. Barış Ruh ve Sinir Hastanesi	5	-	-	1	41	-
3. Gazimağusa Devlet Hastanesi	40	2	2	-	128	5
4. Dr. Akçiçek Hastanesi	23	1	1	-	50	5
5. Cengiz Topel Hastanesi	12	-	2	1	28	-
6. Lefkoşa Kentsel Sağlık Merkezi	5	5	6	1	8	-
7. Lefke Sağlık Merkezi	1	-	-	-	2	-
8. Güzelyurt Sağlık Merkezi	2	1	2	1	3	-
9. Lapta Sağlık Merkezi	-	1	1	-	3	-
10. Esentepe Sağlık Merkezi	-	1	-	-	2	-
11. Değirmenlik Sağlık Merkezi	1	-	1	-	3	-
12. Serdarlı Sağlık Merkezi	-	1	1	-	3	-
13. Yeni İskele Sağlık Merkezi	1	1	1	-	6	-
14. Yeni Erenköy Sağlık Merkezi	-	2	1	-	7	-
15. Akdoğan Sağlık Merkezi	1	1	1	-	5	-
16. Geçitkale Sağlık Merkezi	1	1	1	-	4	-
17. Mehmetçik Sağlık Merkezi	-	1	-	-	6	-
18. Dipkarpaz Sağlık Merkezi	-	1	-	-	4	-
19. Maraş Semt Polikliniği	1	1	-	-	2	-
20. Akıncılar Sağlık Ocağı	-	-	-	-	1	-
21. Tathısu Sağlık Ocağı	-	-	-	-	1	-
22. İnönü Sağlık Merkezi	1	-	-	-	3	-
23. Vadili Sağlık Ocağı	-	-	-	-	1	-
Toplam	215	23	22	5*	680	19

* Hastane ve Sağlık Merkezlerindeki eczacıları içermektedir.

Kaynak: Sağlık Bakanlığı

Tablo - 110 Kamu Sağlık Servislerindeki Yatak Durumu
(2009)

Sağlık Servisleri	Yatak Sayısı
1. Dr. Burhan Nalbantoğlu Devlet Hastanesi	513
2. Barış Ruh ve Sinir Hastanesi	173
3. Kronik Hastalıklar Hastanesi (Yaşlı Bakımevi)	40
4. Gazimağusa Devlet Hastanesi	134
5. Dr. Akçiçek Hastanesi	56
6. Cengiz Topel Hastanesi	45
7. Lefke Sağlık Merkezi	-
8. Güzelyurt Sağlık Merkezi	4
9. Lapta Sağlık Merkezi	5
10. Esentepe Sağlık Merkezi	3
11. Değirmenlik Sağlık Merkezi	8
12. Serdarlı Sağlık Merkezi	4
13. Yeni İskele Sağlık Merkezi	-
14. Yeni Erenköy Sağlık Merkezi	9
15. Akoğan Sağlık Merkezi	4
16. Geçitkale Sağlık Merkezi	5
17. Mehmetçik Sağlık Merkezi	6
18. Dıpkarpaz Sağlık Merkezi	6
19. İnönü Sağlık Ocağı	-
20. Tatlısu Sağlık Ocağı	-
21. Maraş Semt Polikliniği	-
Toplam	1015

Kaynak: Sağlık Bakanlığı

Kamu tarafından yürütülen sağlık hizmetlerini Temel Sağlık Hizmetleri, Yataklı Tedavi Hizmetleri, İlaç ve Ecza Hizmetleri ve Laboratuvar Hizmetleri olarak dört ana başlıkta toplayabiliriz.

11.1.1.1. Temel Sağlık Hizmetleri (Koruyucu Hekimlik Hizmetleri)

Dünya Sağlık Örgütü'nün tanımına göre koruyucu hekimlik "Bedensel ve ruhsal sakatlıkların oluşumunu ve gelişimini, toplumun organize edilmiş çabalarıyla önlemin yanı sıra, bireylerin ve bunların ailelerinin sağlığından sorumlu olan iyi bir hekim tarafından

bağışıklama, sağlık eğitimi ve benzeri çabalarla herkesin bir bütün olarak toplum sağlığını daha iyiye götürmek için tüm olanakları kullanarak yapılan hekimliktir".

Toplum hastalıklardan korumak, insan ömrünü uzatmak, beden ve ruh sağlığını düzeltmek amacı ile çevrenin sağlık koşullarını iyileştirmek, sıtma, tüberküloz ve diğer bulaşıcı hastalıkları kontrol altına almak, temiz su, temiz gıda kontrolleri yapmak, sağlıklı beslenmeyi sağlamak, ana-çocuk sağlığı hizmeti sunmak, basamak hekimliği hastaları muayene, tedavi, sevk ve takip etmek ve halk sağlığı eğitimi ile ilgili çalışmalar, Temel Sağlık Hizmetleri çerçevesinde yürütülmektedir.

Ülkemizde Temel Sağlık Hizmetleri, kentsel ve kırsal sağlık merkezlerinde görevli pratisyen hekimler ve diğer yardımcı sağlık personeli tarafından verilmektedir. Ayrıca, kırsal sağlık merkezinde görevli pratisyen hekimler ve yardımcı sağlık personeli, kendi bölgelerdeki sağlık ocağı olan köyleri Sağlık Bakanlığı'nca onaylanan bir program çerçevesinde ziyaret etmektedirler. Ayrıca, 1992 yılından beri Lefkoşa'da, 1994 yılından beridir de Gazimağusa'da ev ziyaretleri yapılmaktadır.

11.1.1.2. Yataklı Tedavi Hizmetleri

Yataklı Tedavi Hizmetleri, yataklı tedavi kurumlarınca ayakta ve yatılı olarak yürütülen II. ve III. Basamak hekimliği hizmetlerini kapsamaktadır. Ayakta ve yatılı hizmetlerinin yürütüldüğü hastaneler, günün 24 saatinde faaliyette olup, uzmanlık gerektiren hastaların havale edildiği poliklinik ve yatılı servislerden oluşmaktadır.

Lefkoşa Dr. Burhan Nalbantoğlu Devlet Hastanesi, Gazimağusa Hastanesi Dr. Akçiçek Hastanesi ve Cengiz Topel Hastanesi genel hastane niteliğindedir. Barış Ruh ve Sinir Hastanesi ile uzun süreli tedavi ve bakım isteyen hastaları kabul eden Kronik Hastalıklar Hastanesi, ve Talassemialı hastalara hizmet veren Talassemia Merkezi ile kanser olaylarının teşhis ve tedavisini yürüten Radyasyon Onkoloji Merkezi özel dal hastaneleridir.

Hastanelerimizde yatılı tedavi hizmetleri yanında, çeşitli uzmanlık dallarında (tablo 111) poliklinik, Hematoloji, Biyokimya, Mikrobiyoloji, Patoloji, Röntgen, Invasiv Kardioloji laboratuvarları, Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezi ve Ameliyathaneler ile hizmet verilmektedir.

11.1.1.3. İlaç ve Eczacılık Hizmetleri

İlaç herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürebilmek amacıyla kullanabileceği en önemli vasıtalarından biri olup, GMP kurallarına uygun olarak üretilen, tedavi edici ve koruyucu özelliği olan bir mamüldür. Ancak her ilacın, tedavi edici özelliği olduğu gibi, tedavi dozu suistimal edildiği takdirde, her ilaç bir zehirdir. Bu itibarla, doktor ve eczacı denetiminde kullanılan ilacın, tedavi ve koruyucu özelliğinden faydalanılabilmektedir. Sağlık servislerimizde gereksinimi duyulan ilacın bir kısmı direk üretici firmalardan, bir kısmı ise ihale yöntemi ile temin edilmektedir. İhale yöntemi ile temin edilen ilaçlardan bir kısmı, KKTC'de faaliyet gösteren ilaç üretim fabrikalarından karşılanmaktadır.

İlaç ve Eczacılık hizmetleri, İlaç ve Eczacılık Dairesi ve buna bağlı olarak görev yapan Genel Ecza Deposu tarafından yürütülmektedir. Kamuda çalışan, 5'i hastane ve sağlık merkezlerinde olmak üzere 15 eczacı mevcuttur.

11.1.1.4. Laboratuvar Hizmetleri

Laboratuvar hizmetleri, Devlet Laboratuvarı tarafından tüm kamu kurum ve kuruluşlar ile özel kurum ve kuruluşlara verilmektedir. Hizmet alanları İlaç ve Kimyasal Analizler, Pestisit Kalıntı Analizleri, Besin Analizleri, Adli Kimya ve Fen Analizleri, Mikrobiyolojik Analizler ile Radyasyon ve Çevre Analizlerinden oluşmaktadır. Bu çalışmalar, 1997 yılından itibaren Devlet Laboratuvarının yeni binasında sürdürülmektedir.

11.2.2. Sağlık Harcamaları

Ülkemizde kamu sağlık harcamaları, Sağlık Bakanlığı bütçesinden karşılanmaktadır. Tablo 112'den de görüldüğü gibi kamu sağlık harcamaları 2009 yılında cari fiyatlarla 191,612,529.6 TL olarak gerçekleşmiştir. 2009 yılında kamu sağlık harcamalarının bütçe toplamı içerisindeki payı %7.4, GSMH içindeki payı ise %3.5 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo - 112 Kamu Sağlık Harcamalarının Devlet Bütçesi ve GSMH'ya Oranı
(2007-2009)

	(TL)		
	2007	2008	2009
1. Toplam Sağlık Harcamaları	182,911,273.2	179,309,505.5	191,612,529.6
2. Devlet Bütçesi	2,125,063,562.9	2,364,729,328.4	2,575,108,349.3
3. GSMH	4,671,255,885.9	5,128,334,134.4	5,415,280,698.8
Bütçeye Oranı (%)	8.6	7.6	7.4
GSMH'ya Oranı (%)	3.9	3.5	3.5

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

11.2.3. Sağlık Yatırımları

Toplam sağlık yatırımları, 2009 yılında cari fiyatlarla 4,595,513.2 TL olarak gerçekleşmiştir. Toplam yatırımlar içerisindeki payı %3.1, bütçe içerisindeki payı ise %0.2 olmuştur (tablo 113).

Tablo - 113 Kamu Sağlık Yatırımlarının Toplam Yatırımlar ve Bütçe İçerisindeki Payı
(2007-2009)

	(TL)		
	2007	2008	2009
1. Toplam Sağlık Yatırımları	31,222,881.6	9,153,660.3	4,595,513.2
2. Devlet Bütçesi Toplamı	2,125,063,562.9	2,364,729,328.4	2,575,108,349.3
3. Toplam Yatırımlar	227,573,822.2	218,359,939.6	149,996,452.8
Bütçeye Oranı (%)	1.5	0.4	0.2
Toplam Yatırımlara Oranı (%)	13.7	4.2	3.1

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

11.1.2. Özel Kesimde Yürütülen Sağlık Hizmetleri

Özel kesimdeki sağlık hizmetleri, Sağlık Bakanlığı denetimindeki özel hastane, klinik,eczane ve laboratuvarlarda verilmektedir. Özel sağlık kuruluşları 32/98 sayılı Özel Hastane, Özel Klinik, Özel Dispanser ve Özel Muayeneler (Denetim) Yasası uyarınca denetlenmektedir.

Son yıllarda ülkemizde sağlık hizmeti sunan özel hastanelerin sayısı giderek artmaktadır. Halen Lefkoşa'da 4, Gazimağusa'da 3, Girne'de 3 olmak üzere toplam 10 hastane mevcuttur.

Özel sektör yatırımlarının teşvik edilmesi amacıyla, özel sağlık yatırımları dahil, 47/2000 sayılı Teşvik Yasası uyarınca, 2001 yılından beri yatırım projelerine Teşvik Belgesi verilmektedir. Bu bağlamda 2001 yılından itibaren Devlet Planlama Örgütü tarafından teşviklendirilen özel sağlık yatırım projelerinin sabit yatırım tutarı 190,942,603 TL'dir.

2009 yılı özel sağlık kuruluşlarının bölgelere göre dağılımları tablo 114'de görülmektedir. Buna göre Lefkoşa'da 248, Gazimağusa'da 104, Girne'de 69, Güzelyurt'ta 29 olmak üzere toplam 450 özel hastane ve klinik mevcuttur. Yataklı sağlık kuruluşlarındaki yatak sayısı ise 290'dır. Ayrıca Lefkoşa'da 65, Gazimağusa'da 39, Girne'de 26, Güzelyurt'ta 11 olmak üzere toplam 141 eczane mevcuttur.

Tablo - 114 Özel Sağlık Kuruluşlarının ve Yatak Sayılarının
Bölgelere Göre Dağılımı
(2009)

Bölge	Hastane ve Klinikler			Yatak	
	Yataklı	Yataksız	Toplam	Sayısı	Eczane
1. Lefkoşa	14	234	248	151	65
2. Gazimağusa	6	98	104	82	39
3. Girne	6	63	69	57	26
4. Güzelyurt	-	29	29	-	11
Toplam	26	424	450	290	141

Kaynak: Sağlık Bakanlığı

2009 yılı itibarıyla özel sağlık personelinin bölgelere göre dağılımı tablo 115’de görülmektedir. Buna göre özel sağlık hizmetleri 278 uzman hekim, 40 pratisyen hekim, 122 diş hekimi ve 163 eczacı tarafından verilmektedir. Ayrıca 22 ecza deposu ve ilaç üretimi yapan 4 tane de tesis bulunmaktadır.

Tablo - 115 Özel Sağlık Kuruluşlarının ve Personelinin
Bölgelere Göre Dağılımı
(2009)

Bölge	Uzman Hekim	Pratisyen Hekim	Diş Hekimi	Eczacı
1. Lefkoşa	169	12	62	78
2. Gazimağusa	60	16	25	35
3. Girne	33	9	24	39
4. Güzelyurt	16	3	11	11
Toplam	278	40	122	163

Kaynak: Sağlık Bakanlığı

2009 yılında özel kesimde çalışan uzman hekimlerin branşlarına göre dağılımları ise tablo 116’da görülmektedir.

Tablo - 116 Özel Kesimde Çalışan Uzman Hekimlerin
Branşlarına Göre Dağılımı
(2009)

Branşlar	Lefkoşa	Gazimağusa	Girne	Güzelyurt	Toplam
1. Dahiliye Uzmanı	20	8	3	4	35
2. Genel Cerrahi Uzmanı	9	4	3	-	16
3. Kadın Doğum Uzmanı	30	14	8	2	54
4. Çocuk Sağlığı Uzmanı	16	8	4	2	30
5. Sinir ve Ruh Hast. Uzmanı	4	1	-	-	5
6. Kulak Burun Boğaz Uzmanı	10	4	1	1	16
7. Göz Hastalıkları Uzmanı	17	3	2	-	22
8. Ortopedi Uzmanı	8	1	1	-	10
9. Deri ve Zührevi Hast. Uzmanı	5	2	3	1	11
10. Radyoloji Uzmanı	6	2	-	1	9
11. Fizik Tedavi Uzmanı	2	1	1	-	4
12. Adli Tıp Uzmanı	-	-	1	1	2
13. Hematoloji Uzmanı	1	-	-	-	1
14. Göğüs Hastalıkları Uzmanı	-	2	-	-	2
15. Çocuk Cerrahisi	1	-	-	-	1
16. Periodontoloji Uzmanı	3	-	-	-	3
17. Anestezi Uzmanı	8	2	2	-	12
18. Patoloji Uzmanı	-	2	-	-	2
19. Halk Sağlığı Uzmanı	1	-	1	-	2
20. Beyin Cerrahisi	2	1	-	-	3
21. Üroloji Uzmanı	4	1	-	-	5
22. Diş ve Çene Cerrahi	1	-	-	1	2
23. Diş Protez Uzmanı	1	2	-	1	4
24. Nükleer Tıp Uzmanı	-	1	-	-	1
25. Plastik ve Rekonstrüktif Cerrahi Uzmanı	2	-	-	-	2
26. Kardiyoloji Uzmanı	4	-	-	-	4
27. Ortodonti Uzmanı	8	-	1	-	9
28. Pedodonti Uzmanı	1	-	-	1	2
29. Mikrobiyoloji Uzmanı	1	-	-	-	1
30. Radyasyon Onkoloji Uzmanı	-	1	-	-	1
31. Göğüs - Kalp ve Damar Cerrahi Uzmanı	2	-	-	-	2
32. Aile Hekimi Uzmanı	-	-	-	1	1
33. Nöroloji Uzmanı	2	-	-	-	2
34. Endodonti Uzmanı	-	-	-	1	1
35. Oral Diagnoz Uzmanı	-	-	-	1	1
Toplam	169	60	31	18	278

Kaynak: Sağlık Bakanlığı

11.3. Sorunlar

Sağlık hizmetlerinin sunulduğu bürokratik engeller ve hükümetlerle birlikte sürekli değişen sağlık politikaları, hizmetlerin eşit ve dengeli dağılımını engellemektedir.

Sağlığın finansmanı, genel bütçeden vergi veren ve Sosyal Sigortalara katkı yapan kesim tarafından sağlanmaktadır. Bunlara hiçbir katkısı olmayan çok geniş bir kesim (öğrenciler, vatandaş olmayanlar, sağlık turistleri vb.) tarafından sağlık hizmetleri ücretsiz veya çok cüzi katkıyla alınmaktadır. Bu da zaten yetersiz olan sağlık bütçesini zorlamaktadır.

Sağlık personelinin günün 24 saatinde kesintisiz hizmet vermesi gereği ve hizmetin özelliği nedeniyle, çalışma koşullarını yeniden düzenleyecek yasal değişikliğin henüz çıkarılmaması huzursuzluklara neden olmaktadır.

Sağlık finansmanına ilişkin Genel Sağlık Sigortası ve Döner Sermaye yasalarının henüz yürürlüğe konulmaması sağlık harcamalarında dengesizliklere yol açmakta ve sağlık hizmetlerinin beklentilere yanıt verecek şekilde, rekabet koşulları içinde hem kamu ve hem özel sektörce sunumunu güçleştirmektedir.

Hastaların sağlık hizmetlerini alırken haklarını koruyacak ve düzenleyecek Hasta Hakları Yasası'nın henüz yürürlüğe konulamaması bir takım huzursuzluklara ve istenmedik uygulamaların devamına yol açmaktadır.

Özel sağlık hizmetlerinin kalitesini yükseltecek ve herkes için ulaşılabilir kılacak, kamu sağlık hizmetlerinin yükünü hafifletecek Özel Hastahaneler ve Dispanserler Yasası'nda değişiklik yapılmaması, bir yandan kamu sağlık hizmetlerinin yükünü ağırlaştırırken, aynı zamanda özel sağlık hizmetlerinin kalitesi yönünde bir takım sıkıntılar yaratmaktadır.

Üst düzey uzmanlaşmayı gerektiren belirli alanlarda sağlık yatırımlarının yetersiz oluşu, yurt dışına hasta sevkini zorunlu kılmakta ve sağlık kurumlarına yönelik güvenin henüz tam anlamıyla oluşmaması, yurt dışı tedavi taleplerini artırarak önemli maddi giderlere yol açmaktadır.

Çağdaş beklentilere yanıt verecek, hasta kayıtlarının paylaşımını sağlayacak, tıbbi ve idari işleri kolaylaştıracak ve yurttaşlarımızın e-sağlık kapsamında sağlıkla ilgili bilgilere arzuladıkları zaman ulaşabilecekleri kapsamlı bir otomasyon sisteminin kurulamaması, sağlık hizmetlerinin sunumunda ciddi sorunlara ve bürokratik güçlüklerle yol açmaktadır.

Resmi nitelikte bir ulusal ilaç politikasının olmayışı ve Sağlık Bakanlığı bünyesinde yeterli otomasyona gidilememesi ilaç yönetiminde beklenen kaliteye ulaşılmasını engellemekte ve ciddi savurganlıklara yol açmaktadır.

Kurumlar ve bölgeler arası hasta sevk sisteminin oluşturulmaması, bir yandan hastalarımızın zamanında ve beklentilerine yanıt verecek sağlık hizmeti almalarını engellediği gibi, bir yandan da ikinci ve üçüncü kademe sağlık merkezlerinin gereksiz kullanılması nedeniyle zaman, malzeme ve emek sarfiyatına neden olmaktadır.

Tüm çabalara rağmen koruyucu sağlık hizmetlerine, diğer bir deyişle hastalıklar baş göstermeden önlenmesine ilişkin uygulamalara yeteri kadar önem verilmediğinden sağlık harcamalarının yükselmesine ve yurttaşlarımızın çeşitli hastalıklara maruz kalarak sıkıntı yaşamalarına neden olmaktadır.

Dünyada sağlık turizmi gelişirken, ülkemizde bu alandaki teşviklerin sınırlı olması, tanıtım yapılmaması ve ulaşım gibi sorunlar sağlık turizminin gelişimini engellemektedir.

12. Çalışma ve Sosyal Güvenlik

12.1. Çalışma Yaşamı

12.1.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler

12.1.1.1. Hanehalkı İşgücü Anketi'ne Göre İstihdam

Çalışma kısaca üretim sürecine katılma; istihdam ise belli bir dönem içerisinde işi olup ekonomik faaliyette bulunanları ifade etmektedir.

KKTC'de İşgücü Piyasası için asıl veri kaynağını Hanehalkı İşgücü Anketleri oluşturmaktadır.

Ülkemizdeki ilk Hanehalkı İşgücü Anketi Ekim 2004 tarihinde yapılmıştır. Bu anketlerin amacı KKTC'deki işgücünün yapısını ortaya koymak, istihdam edilenlerin, ekonomik faaliyet, meslek, işteki durum ve çalışma süresi, işsizlerin ise; iş arama süresi ve iş aradıkları meslek ve benzeri özellikleri hakkında bilgi derlemektir. Hanehalkı İşgücü Anketi, KKTC'de yaşayan ve kurumsal olmayan sivil nüfus kapsamında yer alan yabancı uyruklular da dahil olmak üzere hanehalkı özelliği teşkil eden yerlerde uygulanmaktadır.

Hanehalkı İşgücü Anketi sonuçlarına göre 2008 yılında ülkemizde 15 ve daha yukarı yaştaki kurumsal olmayan sivil nüfus (çalışma çağındaki nüfus) 201,796 kişi olarak saptanmıştır. İstihdam edilen kişi sayısı ise 91,223 olmuştur. Bu dönemde istihdam edilen nüfusun çalışma çağındaki nüfusa (ÇÇN) oranı %45.2 olarak gerçekleşmiştir. 2009 yılında istihdam edilen nüfus 2008 yılına göre %1.6 artarak 91,550'ye yükselmiştir. Aynı dönemde ÇÇN 209,310 kişiye ulaşmıştır. Bu dönemde istihdam edilen nüfusun ÇÇN'a oranına bakıldığında %43.7 olduğu görülmektedir. Diğer bir ifade ile çalışabilir nüfusun %56.3'ünün çalışmadığı anlaşılmaktadır. Çalışmayan bu kesimi ev kadınları, askerler, öğrenciler, işsizler, çalışamaz durumda olanlar, emekliler v.b. oluşturmaktadır (tablo 118).

Tablo - 117 Hanehalkı İşgücü Anketlerine Göre İstihdamın
İktisadi Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı
(2007-2009)

İktisadi Faaliyet	2007	%Pay	2008	%Pay	2009	%Pay
1. Tarım, Ormançılık, Avcılık ve Balıkçılık	3,170	3.5	3,171	3.5	4,432	4.8
2. Madencilik ve Taşocakçılığı	115	0.1	113	0.1	106	0.1
3. İmalat Sanayi	7,679	8.6	7,171	7.9	7,312	8.0
4. Elektrik, Gaz,Su,Kazalizasyon, Atık Su Arıtımı	1,103	1.2	860	0.9	952	1.0
5. İnşaat ve Bayındırlık İşleri	9,664	10.8	10,491	11.5	9,204	10.1
6. Toptan ve Perakende Ticaret	17,340	19.3	16,123	17.7	15,609	17.0
7. Lokanta ve Oteller	5,493	6.1	5,941	6.5	7,316	8.0
8. Ulaştırma, Depolama, Haberleşme ve Yayıncılık Programcılık	5,017	5.6	6,082	6.7	4,872	5.3
9. Mali Aracı Kuruluşlar	3,142	3.5	3,638	4.0	3,777	4.1
10. Gayrimenkul Kiralama, Teknik ve İdari Hizmet Faaliyetleri	4,120	4.6	3,004	3.3	4,180	4.6
11. Kamu Yönetimi	14,344	16.0	14,854	16.3	15,417	16.8
12. Eğitim Hizmetleri	9,479	10.6	9,715	10.6	10,182	11.1
13. İnsan Sağlığı ve Sosyal Hizmet Faaliyetleri	3,013	3.4	2,907	3.2	2,533	2.8
14. Diğer Toplumsal Hizmetler	6,108	6.8	7,151	7.8	5,658	6.2
Toplam	89,787	100.0	91,223	100.0	91,550	100.0

Kaynak : Devlet Planlama Örgütü

Tablo - 118 Hanehalkı İşgücü Anketlerine Göre Bazı Temel Göstergeler
(2007-2009)

	2007	2008	2009
1. Çalışma Çağındaki Nüfus (ÇÇN)	197,660	201,796	209,310
2. İşgücü	99,149	101,104	104,490
3. İşgücüne Katılma Oranı(%)	50.2	50.1	49.9
4. İstihdam	89,787	91,223	91,550
5. İşsiz Sayısı	9,361	9,881	12,941
6. İşsizlik Oranı (%)	9.4	9.8	12.4

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

12.1.1.2. 2006 Yılı Nüfus ve Konut Sayımına Göre İstihdam

2006 Nüfus ve Konut Sayımı sonuçlarına göre istihdam edilen kişi sayısı 92,088 olarak saptanmıştır. İstihdam edilen nüfusun ekonomik faaliyet kollarına göre dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo - 119 2006 Yılı Genel Nüfus ve Konut Sonuçlarına Göre İstihdam Edilen Nüfusun Ekonomik Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı

Ekonomik Faaliyet	Çalışan Sayısı	%Pay
1. Tarım, Avcılık ve Ormancılık	2,003	2.2
2. Balıkçılık	86	0.1
3. Madencilik ve Taşocakçılığı	216	0.2
4. İmalat	7,497	8.1
5. Elektrik, Gaz , Buhar ve Sıcak Su Üretimi ve Dağıtım	299	0.3
6. İnşaat	12,298	13.4
7. Toptan ve Perakende Ticaret, Motorlu Taşıt, Motosikler, Kişisel ve Ev Eşyalarının Onarımı	13,881	15.1
8. Oteller ve Lokantalar	5,076	5.5
9. Ulaştırma, Depolama ve Haberleşme	5,180	5.6
10. Mali Aracı Kuruluşların Faaliyetleri	2,705	2.9
11. Gayri Menkul Kiralama ve İş Faaliyetleri	2,865	3.1
12. Kamu Yönetimi ve Savunma, Zorunlu Sosyal Güvenlik	19,048	20.7
13. Eğitim	8,054	8.7
14. Sağlık İşleri ve Sosyal Hizmetler	2,058	2.2
15. Diğer Sosyal, Toplumsal ve Kişisel Hizmet Faaliyetleri	4,056	4.4
16. Ev İçi Personel Çalıştıran Hanehalkları ve Hanehalkları Tarafından Kendi Kullanımlarına Yönelik Olarak Ayrım Yapılmamış Üretim Faaliyetleri	525	0.6
17. Uluslararası Örgütler ve Temsilcilikleri	308	0.3
18. Bilinmeyen	5,933	6.4
Toplam	92,088	100.0

2006 yılı Nüfus Sayımı sonuçlarına göre (De-jure) işgücüne katılma oranı %49.4, istihdam oranı %44.2 olarak hesaplanmıştır. İşsiz sayısı 10,874 olarak tespit edilmiş buna göre işsizlik oranı %10.6 olarak hesaplanmıştır.

Kaynak : Devlet Planlama Örgütü

12.1.1.3. Teşvik Prim Sistemi Uygulaması

Yerli istihdamın desteklenmesine yönelik olarak Şubat 2009'dan itibaren İhtiyat Sandığı bünyesinde “Teşvik Prim Sistemi” olarak adlandırılan yeni bir prim uygulamasına başlanmıştır. Buna göre 1 Ocak 2008 tarihinden başlayarak ilk kez İhtiyat Sandığı Dairesi'ne kaydı yapılan yabancı uyruklu çalışanlar ile daha önce İhtiyat Sandığı Dairesi'ne kaydı olup olmadığına bakılmaksızın 1 Şubat 2009 tarihinden sonra yurtdışından çalışma maksadı ile gelen yabancı uyruklular için işverenleri, brüt maaş veya ücretlerinin %5'i oranında yerli istihdamına katkı primini, İhtiyat Sandığı'na yatırmakla yükümlü kılınmıştır. Böylece işverenin yabancı uyruklu çalışanın aylık maaş ve ücretinin %5'i oranında İhtiyat Sandığı Dairesi'ne yatıracağı yerli istihdamına katkı primi, yerli istihdamı teşvik amacı ile kullanılması sağlanmıştır.

Yerli istihdamı teşvik uygulaması işverenler açısından Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde faaliyet gösteren ve Sosyal Güvenlik kuruluşlarına borcu olmayanları kapsamına alırken çalışanlar açısından KKTC yurttaşı; üniversite veya yüksek okul mezunları, meslek lisesi mezunları ile Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı ile çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından gerçekleştirilen meslek edindirme kurslarından mezun olanları kapsamaktadır. İşkolları açısından ise turizm ve basın yayın işkolları kapsama alınmıştır.

2009 yılında (mart ayından itibaren) aylık ortalama 6,177 yabancı uyruklu kişiden yapılan %5'lik kesinti ile toplam 4,349,825 TL'lık bir fon birikimi sağlanmıştır.

12.1.1.4. Çalışma Dairesi

Çalışma Dairesi'ne kaydını yaptırmış kayıtlı tamamen işsiz sayısına bakıldığı zaman 2009 yılında ortalama işsiz sayısı 1,804 olarak belirlenmiştir (tablo 120).

Tablo - 120 Kayıtlı Tamamen İşsizlerin İstihdamı
Genel Görünüm Tablosu
(2007-2009)

Yıllar	2007	2008	2009
1. Yıl İçinde iş isteğiyle müracaatlar	5,364	5,731	6,566
2. İşe yerleştirilenler	635	726	632
3. Kayıttan düşenler	4,216	4,812	6,144
4. Yıl sonu itibarıyla iş isteği ile bekleyenler	1,417	1,709	1,499
5. İşe yerleştirilenlerin, iş isteği ile müracaat eden kişilere oranı (%)	11.8	12.7	9.6
6. Yıllık ortalama işsiz sayısı	1,492	1,609	1,804

Kaynak: Çalışma Dairesi

Tablo 120'ye bakıldığı zaman 2009 yılında iş isteği ile müracaat eden kişi sayısının 2008 yılına göre arttığı görülmektedir. Müracaat eden kişilerin %9.6'sı (632 kişi) işe yerleştirilmiştir.

2009 yılında 4,504'ü iş ve 1,703'ü cihaz olmak üzere toplam 6,207 teftiş yapılmıştır. Aynı dönemde 191 çalışma izni olmayan yabancı uyruklu işçi tespit edilip gerekli işlemler yapılmıştır. Tespit edilen kaçak işçilerin 137'si pasaportla, 54'ünün ise kimlikle KKTC'ye giriş yaptığı belirlenmiştir. 2009 yılı içerisinde 17,926'sı ilk kez 16,745'i uzatma olmak üzere toplam 34,671 çalışma izni verilmiştir (tablo 121).

Tablo - 121 Yabancı Uyruklulara Verilen Çalışma İzinleri
(2007-2009)

Yıllar	İlk Kez Başvuru	Uzatma Başvurusu	Toplam
2007	18,304	24,391	42,695
2008	18,820	14,799	33,619
2009	17,926	16,745	34,671

Kaynak: Çalışma Dairesi

2009 yılı sonu itibarıyla Çalışma Dairesi tarafından 4,122 özürli belgelenmiştir. Bu dönemde Çalışma Dairesi kanalıyla 517 özürli kamuda (KİT, Vakıflar ve Belediyeler dahil) 45 özürli de özel sektörde istihdam edilmiştir.

2009 yılına ait rakamlar incelendiğinde Çalışma Dairesi'ne işsizlik kaydı yaptıran, aktif işsizlerin eğitim seviyelerine göre dağılımına bakıldığı zaman %28.1'lik pay ile ilkokul mezunlarının ilk sırada yer aldığı görülmektedir (tablo 122).

Çalışma Dairesi tarafından işe yerleştirilen işsizlerin yerleştirildikleri sektörler itibarıyla dağılımları tablo 123'de yer almaktadır.

Tablo 123 'de görüldüğü gibi 2009 yılında Çalışma Dairesi tarafından yapılan plasmanların sektörler itibarıyla dağılımına bakıldığında en fazla plasmanın %80.7'lik pay ile hizmetler sektörüne yapıldığı görülmektedir.

Çalışma Dairesi tarafından son üç yılda yapılan plasmanların kamu ve özel kesim ayırımına göre dağılımına bakacak olursak ağırlıklı olarak özel kesime plasman yapıldığı görülmektedir (tablo 124).

Plasmanı yapılan kayıtlı tamamen işsizlerin ana meslek gruplarına göre dağılımlarına bakıldığı zaman (tablo 125) yapılan plasmanların yoğun olarak nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlar grubunda olduğu görülmektedir.

Tablo - 122 Kayıtlı Aktif İşsizlerin Eğitim Seviyelerine Göre Dağılımı
(2007-2009)

Yıllar	2007		2008		2009	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Eğitim Durumu						
1. Okur Yazar Değil	24	1.6	20	1.3	21	1.2
2. Diplomasız Okur-Yazar	13	0.9	18	1.1	12	0.7
3. İlkokul Mezunu	520	34.9	528	32.8	507	28.1
4. Ortaokul Mezunu	235	15.8	281	17.5	314	17.4
5. Lise ve Dengi Okul Mezunu	442	29.6	488	30.3	564	37.3
6. Fakülte veya Yüksek Okul Mezunu	235	15.8	243	15.1	351	19.4
7. Yüksek Lisans	22	1.4	31	1.9	35	1.9
Toplam (Yıllık Ort.)	1,491	100.0	1,609	100.0	1,804	100.0

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Tablo - 123 Yapılan Plasmanların Sektörlere Göre Dağılımı
(2007-2009)

Sektörler	A: Kişi Sayısı	B: Pay (%)		
		2007	2008	2009
1. Tarım				
	A: ...	-	329	101
	B: ...	0.0	45.3	16.0
2. Sanayi				
	A: ...	15	23	21
	B: ...	2.4	3.2	3.3
3. Hizmetler				
	A: ...	620	374	510
	B: ...	97.6	51.5	80.7
4. Toplam				
	A: ...	635	726	632
	B: ...	100.0	100.0	100.0

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Tablo - 124 Yapılan Plasmanların Kamu ve Özel Sektör Ayrımına Göre Dağılımı
(2007-2009)

	A: Kişi Sayısı	B: Pay (%)		
		2007	2008	2009
1. Kamu Kesimine Yapılan Plasmanlar				
	A: ...	2	105	-
	B: ...	0.3	14.5	-
2. Özel Kesime Yapılan Plasmanlar				
	A: ...	633	621	632
	B: ...	99.7	85.5	100.0
3. Toplam Plasmanlar				
	A: ...	635	726	632
	B: ...	100.0	100.0	100.0

Kaynak: Çalışma Dairesi Aylık Faaliyet Raporları

Tablo - 125 Plasmanı Yapılan İşsizlerin Ana Meslek Gruplarına Göre Dağılımı
(2007-2009)

Yıllar	2007		2008		2009	
	Sayı	Pay (%)	Sayı	Pay (%)	Sayı	Pay (%)
1. Yasa Yapıcı, Üst Düzey Yönetici ve Müdürler	-	-	1	0.1	6	1.0
2. Profesyonel Meslek Mensupları	11	1.7	12	1.7	18	2.8
3. Yardımcı Porfesyönel Meslek Mensupları	12	1.9	18	2.5	24	3.8
4. Büro ve Müsteri Hizmetlerinde Çalışanlar	39	6.2	70	9.6	107	16.9
5. Hizmet ve Satış Elamanları	25	3.9	126	17.4	116	18.4
6. Tarım, Hayvan, Orman, Su Ürünlerinde Çalışanlar	4	0.6	11	1.5	4	0.6
7. Sanatkarlar ve İlgili İşlerde Çalışanlar	-	-	13	1.8	26	4.1
8. Tesis ve Makine Oper. Ve Montajcıları	26	4.1	34	4.7	53	8.4
9. Nitelik Gerektirmeyen İşlerde Çalışanlar	518	81.6	441	60.7	277	43.8
0. Tanımlanamayanlar	-	-	-	-	1	0.2
Toplam	635	100.0	726	100.0	632	100.0

Kaynak: Çalışma Dairesi Aylık Faaliyet Raporları

Çalışma hayatında, dikkatsizlik, umursamazlık, tedbirsizlik ve beklenmedik nedenlerle ortaya çıkan iş kazaları, bir yandan milli ekonomide kayıba yol açarken, diğer yandan çalışanların, güçlerini veya hayatlarını kaybetmelerine neden olmaktadır.

Son üç yılda meydana gelen iş kazalarına bakıldığında en fazla iş kazasının 2007 yılında olduğu görülür. 2009 yılında ise meydana gelen 259 iş kazası neticesinde 6 kişi hayatını kaybetmiştir (tablo 126).

Tablo - 126 İş Kazaları ve Neticeleri
(2007-2009)

Yıllar	2007	2008	2009	Değişim (%) (2009/2008)
1. İş Kazası	287	230	259	12.6
2. Yaralanan Kişi Sayısı	278	237	253	6.7
3. Ölen Kişi Sayısı	9	6	6	0.0
4. Ölümlerin İş Kazalarına Oranı (%)	3.1	2.6	2.3	-

Not: İş kazaları Çalışma Dairesi'ne bildirilenleri kapsamaktadır

Kaynak: Çalışma Dairesi Aylık Faaliyet Raporları

12.1.1.5. Asgari Ücret

Çalışma hayatımız içerisinde önemli bir yeri olan ve vasıfsız bir işçinin ortalama ücretinin ekonomik nedenlerle sosyal yönden kabul edilmez bir düzeye inmesini önlemek temel amacına yönelik olarak asgari ücret tespit edilmektedir. 2009 yılının Ocak – Eylül döneminde 1,190 TL olarak uygulanan asgari ücret Ekim ayından itibaren 1,237 TL olarak tespit edilerek uygulanmıştır.

Tablo - 127 Asgari Ücret Miktarları ile Yıllık Artışlar
(2007-2009)

Yıllar		Günlük Asgari Ücret (YTL)	Aylık Asgari Ücret (YTL) (Brüt)
2007	(Ocak)	40.00	860.00
	(Şubat-Aralık)	44.00	950.00
2008	(Ocak-Ağustos)	49.00	1,060.00
	(Eylül-Aralık)	55.00	1,190.00
2009	(Ocak-Eylül)	55.00	1,190.00
	(Ekim-Aralık)	57.00	1,237.00

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

12.1.1.6. Sendikalar Mukayyitliği

Sendikalar Mukayyitliği, 13/71 sayılı Sendikalar Yasası'nda kendisine verilen yetki görev ve sorumluluklar çerçevesinde, sendikaların yasada öngörülen yükümlülüklerinin yerine getirilmesinin takibini yapmaktadır.

Çalışma barışının sağlanmasına ve ülke kalkınmasına katkıda bulunan, demokrasinin vazgeçilmez unsurları olan sendikaların üye sayılarına ilişkin veriler tablo 128'de verilmiştir.

Tablo - 128 KKTC'nde Faaliyet Gösteren Sendika Ve Sendika Federasyonlarının Üye Sayısı
(2007-2009)

Yıllar	2007		2008		2009	
	Sayı	%Pay	Sayı	%Pay	Sayı	%Pay
Hür İşçi Sendikaları Federasyonu (Hür-İş)	5,741	23.0	6,157	23.8	5,973	23.6
KT İşçi Sendikaları Federasyonu (Türk-Sen)	2,177	8.7	2,110	8.2	1,999	7.9
Devrimci İşçi Sendikaları Federasyonu (Dev-İş)	1,483	6.0	1,225	4.7	862	3.4
Hiçbir Federasyona Bağlı Bulunmayan Sendikalar	15,542	62.3	16,351	63.3	16,506	65.1
Toplam	24,943	100.00	25,843	100.00	25,340	100.00

Kaynak: Sendikalar Mukayyitliği

Tablo 128’de görüldüğü gibi 2008 yılına göre 2009 yılında toplam sendikalı sayısında %1.9 oranında azalma olmuştur. Hiçbir federasyona bağlı bulunmayan sendikaların üye sayısı %0.6 oranında artarken Hür-İş Federasyonu’nun üye sayısı %3.0, Türk-Sen Federasyonu’nun üye sayısı %5.3 ve Dev-İş Federasyonu’nun üye sayısı ise %29.6 oranında azalmıştır.

12.1.2. Sorunlar

13/71 sayılı Sendikalar Yasası’nın günümüz koşullarında yetersiz kalması varolan sorunların devam etmesine ve çalışma yaşamında huzursuzlukların yaşanmasına neden olmaktadır. Diğer yandan sendikalarla sıkı bir ilişki içerisinde olması gereken Sendikalar Mukayyitliği’nin sağlıklı bir yapıya kavuşturulamamış olması sendikal alandaki sıkıntıları daha da artırmaktadır.

42/96 sayı ile yürürlüğe girmiş olan Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Referandum Yasası’nda öngörülen tüzüklerin hazırlanıp yürürlüğe konamaması sorun çıkmasına yolaçabilecektir.

Eğitim-sanayi işbirliğinin tam olarak kurulamamış olması ve eğitim sistemindeki eksiklikler özellikle genç işgücünün çalışma yaşamına girişini zorlaştırmaktadır.

Özel sektörde işçi ve işveren sendikalarının örgütlenmemesi sosyal tarafların oluşumu ve sosyal dialog mekanizmasının ortaya çıkmasını güçleştirmektedir.

12.2. Sosyal Güvenlik

Sosyal güvenlik ihtiyacı insanlık tarihi kadar eski olmakla birlikte modern anlamda sosyal güvenlik anlayışının gelişmesi sanayi inkılabının getirdiği ağır sosyal olumsuzlukların ve sefaletin önüne geçilmesi amacıyla mecburi sosyal sigortaların kurulması ile başlamış ancak bugün anladığımız anlamda sosyal güvenlik kavramının oluşması 1930'lu yıllarda gerçekleşmiştir. Günümüzde sosyal güvenlik insan için bir hak, devlet için ise bir görev olarak görülmüş ve bu anlayış İnsan Hakları Evrensel Beyannameyi ile ILO'nun 1952 tarihli ve Sosyal Güvenliğin Asgari Normları hakkındaki 102 sayılı sözleşmesinde de açıkça ifade edilmiştir. KKTC Anayasası'nın 55. maddesinde de herkesin sosyal güvenlik hakkına sahip olduğu belirtilmektedir.

Sosyal güvenliği kısaca toplumun bütün fertlerinin uğrayabilecekleri tehlikelere ve tehlikenin zararına karşı ekonomik ve sosyal olarak güvence altına alınması şeklinde tanımlayabiliriz.

Bu bağlamda kişi için temel bir hak olan sosyal güvenlik ile ülkemizde, tehlikeye uğrayan insanları tehlikenin zararlarından koruma ve insan haysiyetine yaraşır asgari bir geçim seviyesi sağlama amacına yönelik bir anlayış benimsenmiştir.

12.2.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler

Ülkemizde sosyal güvenlik kapsamı içerisinde hizmet veren sosyal güvenlik müesseseleri mevcuttur. Bu müesseseler, Sosyal Sigortalar Dairesi, İhtiyat Sandığı, Emeklilik Müessesesi ve Sosyal Hizmetler Dairesi'dir. Mevcut sosyal güvenlik sistemimiz içinde nüfusumuzun tamamı sosyal güvenlik kapsamına alınmıştır. Sosyal Güvenlik sistemimizin, günümüzde birçok dünya ülkesinde ulaşılması hedef alınan nüfusun tamamını kapsamaması yanında, sosyal devlet anlayışının bir gereği olarak normların çağdaş kriterlere uygun nitelikte olması da ülkemiz açısından dikkat çeken önemli bir olgudur.

Uzun yıllardan buyana Sosyal Güvenlik alanında gerçekleştirilmesi öngörülen yeniden yapılanma çalışmaları konusunda 9 Temmuz 2007 tarihinde Cumhuriyet Meclisi Genel Kurulu'nda kabul edilen Sosyal Güvenlik Yasası ile önemli bir mesafe alınmıştır. Söz konusu yasanın uygulanmasına 1 Ocak 2008 tarihinden itibaren başlanmıştır.

12.2.1.1. Sosyal Güvenlik Yasası

Yasa ile esas olarak çalışanlar arasındaki dengesizliklerin ortadan kaldırılması, eşit nimet-eşit külfet ilkesine bağlı olarak, sosyal güvende norm ve standart birliğinin sağlanması, farklı sosyal güvenlik sistemlerine tabi olan kesimlerin aynı sistem ve aynı çatı altında toplanması amaçlanmaktadır. Bunun yanı sıra, kamu ve özel sektör çalışanları arasında emeklilik hak ve menfaatleri bakımından farklılıklar ortadan kalktığından kamudan özele, özelden kamuya geçişler daha kolay gerçekleşebilecektir. Sosyal Güvenlik Yasası'nın 1 Ocak 2008 tarihinde yürürlüğe girmesiyle işyeri ve sigortalı tescilleri tablo 129'da prim oranları tablo 130'da gösterilmektedir.

Tablo - 129 İşyeri ve Sigortalı Tescillerinin Bölgelere Göre Dağılımı
(2009)

Bölge	İşyeri	Sigortalı
1. Lefkoşa	1,246	10,093
2. Girne	836	7,616
3. Gazimağusa	790	3,543
4. İskele	214	1,551
5. Güzelyurt	198	1,813
6. Lefke	83	256
Toplam	3,367	24,872

Kaynak: Sosyal Sigortalar Dairesi

Tablo - 130 Sosyal Güvenlik Yasası'na Göre Prim Oranları

Sigorta Kolu	Sigortalı	İşveren	Devlet	Toplam
1. İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları Sigortası	-	Min. 0.50 Max. 6.00	-	Min. 0.50 Max. 6.00
2. Hastalık Sigortası	2.25	2.25	2.00	6.50
3. Analık Sigortası	0.50	0.50	-	1.00
4. Malüllük, Yaşlılık Ölüm Sigortası	5.50	7.00	4.00	16.50
5. İşsizlik Sigortası	0.75	0.75	-	1.50
Toplam	9.00	Min. 11.00 Max. 16.50	6.00	Min. 26.00 Max. 31.50

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Yukarıdaki tabloda gösterilen prim oranları yanında %4 çalışandan %4'de işverenden olmak üzere toplam %8'lik bir kesinti de İhtiyat Sandığı Fonuna yapılmaktadır.

Sosyal Güvenlik Yasası ile kurulması öngörülen sosyal güvenlik kurumunun kuruluş yasası yürürlüğe girinceye kadar, Sosyal Güvenlik Yasası'nın uygulaması ile ilgili tüm işlemlerin Sosyal Sigortalar Dairesi'nce yürütüleceği hükme bağlanmıştır.

12.2.1.2. Sosyal Sigortalar Yasası

Genel olarak Sosyal Sigorta kişinin iktisaden faal olduğu dönemde zorunlu olarak ödediği primler vasıtasıyla doğabilecek tehlikelere karşı tahlikenin tazmini yönünde sağladığı bir güvencedir.

KKTC'de Sosyal Sigortalar 16/1976 sayılı Sosyal Sigortalar Yasası'na dayalı olarak ve sigortalı çalışanları ömür boyu karşılayacakları mesleki, fiziki, sosyal ve ekonomik risklere karşı koruma ve tazmin etme temel amacına yönelik olarak kurulmuş ve faaliyet gösteren bir müessesedir.

Sosyal Sigortalar Yasası kapsamına kamu veya özel tüm ekonomik faaliyet kollarında, gerek bir hizmet veya çıraklık akdine dayanarak gerekse işveren durumunda veya kendi nam ve hesabına bağımsız çalışan 14 yaşını doldurmuş herkes zorunlu olarak girmektedir. Bunun dışında ev kadınları da isteğe bağlı olarak prim yatırmak koşuluyla Sosyal Sigortalar Yasası kapsamına girebilmektedir. Ancak 1 Ocak 2008 tarihinden itibaren Sosyal Güvenlik Yasası'nın yürürlüğe girmesi ile Sosyal Sigortalar Yasası çerçevesinde yeni aktif iştirakçi kabul edilmemektedir.

Sosyal Sigortalar Yasası'nın amacı; iş kazaları, meslek hastalıkları, hastalık, analık, evlenme, işsizlik, mallülük, yaşlılık ve ölüm hallerinde yardım ve hizmet sağlamaktır.

Sosyal Sigortalar Fonu, birikim (kapitalizasyon) sistemi ile çalışan işçi, işveren ve Devlet üçlününün yatırdığı primler ile prim dışı gelirlere oluşmaktadır.

Sosyal Sigortalar Fonu'nun idaresi, dört Devlet, iki işçi ve bir işveren temsilcisinden oluşan yedi kişilik İdare Heyeti tarafından yürütülmektedir.

1 Ocak 2008 tarihinden itibaren ise Sosyal Güvenlik Yasası'nın uygulanmaya başlanması ile Sosyal Sigortalar Yasası kapsamında yeni aktif iştiraki kabul edilmesine son verilmiştir.

Sosyal Sigortalar Dairesi tarafından, sigortalı çalışanlara uygulanmakta olan prime esas kazançların alt ve üst sınırları her yıl belirli oranlarda artırılarak iştirakçilerin yatırımlarının günün koşullarına uydurulması sağlanmakta, buna karşılık emekliye ayrılanların daha yüksek maaş almasına imkan yaratılmaktadır. Tablo 131'de Sosyal Sigortalar Dairesi tarafından uygulanan prime esas kazançların alt üst sınırları gösterilmiştir.

Tablo - 131 Prime Esas Kazançların Alt ve Üst Sınırları
(2007-2009)

Uygulandığı Tarih	Alt Sınır		Üst Sınır	
	Günlük	Aylık	Günlük	Aylık
(1.2.2007 - 31.12.2007)	31.60	948.00	158.00	4,740.00
(1.1.2008 - 31.8.2008)	35.30	1,059.00	176.50	5,295.00
(1.9.2008 - 30.9.2009)	39.67	1,190.00	198.33	5,950.00
(1.10.2009 - 31.12.2009)	41.23	1,237.00	206.17	6,185.00

Kaynak: Sosyal Sigortalar Dairesi

Sosyal Sigortalardan yapılan maaş ödemelerinin alt ve üst sınırları tablo 132’de gösterilmiştir.

Tablo - 132 Sosyal Sigortalardan Yapılan Maaş Ödemelerinin Alt ve Üst Sınırları
(2007-2009)

(TL)

Geçerli Olduğu Aylar	2007		2008		2009	
	Alt Sınır	Üst Sınır	Alt Sınır	Üst Sınır	Alt Sınır	Üst Sınır
1. Ocak-Şubat	925.93	1,906.77	1,013.08	2,086.24	1,170.75	2,410.93
2. Mart-Nisan	944.45	1,944.91	1,035.37	2,132.14	1,170.75	2,410.93
3. Mayıs-Haziran	964.28	1,985.75	1,076.78	2,217.43	1,173.09	2,415.75
4. Temmuz-Ağustos	981.64	2,021.49	1,111.24	2,288.39	1,196.55	2,464.07
5. Eylül-Ekim	981.64	2,021.49	1,126.80	2,320.43	1,196.55	2,464.07
6. Kasım-Aralık	1012.07	2,084.16	1,170.75	2,410.93	1,196.55	2,464.07

Not: İki ayda bir maaşlara konsolide edilmekte olan HP Temmuz 2009 tarihinden itibaren altı ayda bir uygulamaya başlanmıştır.

Kaynak : Sosyal Sigortalar Dairesi

Sosyal Sigortalar Dairesi'nce tescil edilmiş sigortalı sayıları yıldan yıla artış kaydetmekle beraber 2008 yılında Sosyal Güvenlik Yasası'nın yürürlüğe girmesiyle ilk defa çalışmaya başlayanlar ile kamuda daimi kadrolara atanana yeni Yasa uygulanmaya başlanmıştır. Böylece 2009 yılında tescil edilen Sosyal Sigortalar Yasasına tabi sigortalı sayısı sınırlı kalmıştır (192 kişi) (tablo 133).

Tablo - 133 Tescilli Sigortalı Sayıları
(2007-2009)

Yıllar	2007	2008	2009
1. Tescilli Sigortalı Sayısı	238,285	240,063	240,255
2. Bir Önceki Yıla Göre Artış (%)	10.7	0.7	0.1
3. Aylık Ortalama Artış	1,922	148	16

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Tescil edilen sigortalıların bölgeler itibarıyla dağılımına bakıldığında zaman en fazla sigortalının Lefkoşa'da olduğu, bunu Gazimağusa'nın takip ettiği görülmektedir (tablo 134).

Tablo - 134 Tescilli Sigortalıların Bölgelere Göre Dağılımı
(2007-2009)

Yıllar	2007	2008	2009
1. Lefkoşa	111,072	111,857	111,876
2. Girne	45,683	46,027	46,053
3. Gazimağusa	47,034	47,216	47,236
4. İskele	9,650	9,711	9,716
5. Güzelyurt	19,781	20,125	20,246
6. Lefke	5,065	5,127	5,128
Toplam	238,285	240,063	240,255

Kaynak: Sosyal Sigortalar Dairesi

Tescilli sigortalıların başta Lefkoşa olmak üzere büyük yerleşim yerlerinde yoğunlaşması, şehirleşmenin ve buralardaki iş imkanlarının daha fazla olmasından kaynaklanan doğal bir sonuçtur.

Sosyal Sigortalar kapsamında tescilli olup fiilen çalışan işyerlerinin bölgelere göre dağılımı tablo 135'de gösterilmiştir.

Tescil edilen işyerlerinin, tescilli sigortalılar gibi Lefkoşa Bölgesi'nde yoğunlaştığı göze çarpmaktadır. Lefkoşa'daki tescilli işyerleri toplam işyerleri içerisinde %41.7'lik pay oluşturmaktadır. Daha sonra Gazimağusa %16.8'lik payla Lefkoşa'yı takip etmektedir. Sosyal Güvenlik Yasası'nın 1 Ocak 2008 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmesiyle Sosyal Sigortalar Yasası altındaki yeni tescillerin durmuş olması ve kapanan işyerlerinin olması nedeniyle Sosyal Sigortalar Yasası altında fiilen çalışan işyerlerinin sayısında %4.6'lık bir azalma olmuştur.

Tablo - 135 Tescilli İşyerlerinin Dağılımı
(2007-2009)

Yıllar	2007	2008	2009
1. Lefkoşa	11,440	11,334	10,957
2. Girne	4,889	4,711	4,404
3. Gazimağusa	6,838	6,550	6,189
4. İskele	1,850	1,791	1,718
5. Güzelyurt ¹	3,336	3,161	3,015
Toplam	28,353	27,547	26,283

¹ Lefke dahil

Kaynak: Sosyal Sigortalar Dairesi

Sosyal Sigortalar Fonu'ndan yaşlılık, malüllük ve ölüm aylığı alan kişi sayıları yıllar itibarıyla aşağıdaki tabloda görülmektedir. 2008 yılında Fon'dan yaşlılık, malüllük ve ölüm aylığı alan kişi sayısı 24,759 iken bu sayı 2009 yılında %4.2'lik artış kaydederek 25,787 kişiye yükselmiştir (tablo 136).

Tablo - 136 Sosyal Sigortlardan Maaş Alanların
Kategorilerine Göre Dağılımı
(2007-2009)

		A: Kişi Sayısı	B: Pay (%)	
Yıllar		2007	2008	2009
1. Yaşlılık	A....	17,581	18,254	19,099
	B....	73.7	73.7	74.0
2. Malüllük	A....	939	982	1,028
	B....	3.9	4.0	4.0
3. Ölüm	A....	5,338	5,523	5,660
	B....	22.4	22.3	22.0
Toplam	A....	23,858	24,759	25,787
	B....	100.0	100.0	100.0

Kaynak: Sosyal Sigortalar Dairesi

Sigortalı olarak özel uygulamalar ve ekli cetvellere göre menfaat alanların sayıları ile toplam içerisindeki yüzde payları sürekli düşmektedir. Özel uygulamalardan menfaat alan sigortalıların sayısının azalması çeşitli nedenlerle (ölüm, ayrılma v.b) kapsam dışı kalmalarından kaynaklanmaktadır. Buna karşılık 1976 Sosyal Sigortalar kalemlerinden menfaat alanların sayısı ve payı artmaktadır. 2007-2009 döneminde özel uygulamalar

kaleminden menfaat alanların sayısı 348'den 312'ye, toplamdaki payı %1.5'den %1.2'ye düşerken aynı dönemde 1976 sosyal Sigortalar kaleminden menfaat alanların sayısı 16,380'den 18,524'e toplamdaki payı ise %68.6'dan %71.8'e yükselmiştir (tablo 137).

Tablo - 137 Sosyal Sigortalar'dan Maaş Alanların Statülerine Göre Dağılımı (2007-2009)

	A: Kişi Sayısı	B: Pay (%)		
		2007	2008	2009
1. Özel Uygulamalar ve Ekli Cetvellere Göre Maaş Alanlar ¹	A....	348	341	312
	B....	1.5	1.4	1.2
2. Özel Uygulamalar ve KTS Sigortalar Fonundan Maaş Alanlar ²	A....	7,130	7,056	6,951
	B....	29.9	28.5	27.0
3. KT Sosyal Sigortalar Fonundan Maaş Alanlar ³	A....	16,380	17,362	18,524
	B....	68.6	70.1	71.8
Toplam	A....	23,858	24,759	25,787
	B....	100.0	100.0	100.0

¹Tüm prim kesintileri Rum Sosyal Sigortalarına yatanlar.

²Prim kesintilerinin bir kısmı Rum Sosyal Sigortalarına, bir kısmı da KT Sosyal Sigorta Fonu'na yatanlar.

³Tüm prim kesintileri KT Sosyal Sigortalar Fonuna yatanlar.

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Tablo 138'de Sosyal Sigortalar'dan maaş alan kişilere ödenen toplam miktar ile Fon-Devlet ayrımı yer almaktadır.

Tablo - 138 Sosyal Sigortalar Maaş Ödemelerinin
Fon ve Devlet Ayırımı
(2007-2009)

A: Miktar		B: Pay (%)		(TL)
Yıllar		2007	2008	2009
1. Fon	A....	309,555,212	362,750,737	412,188,322
	B....	84.8	85.5	86.5
2. Devlet	A....	55,333,184	61,701,694	64,063,893
	B....	15.2	14.5	13.5
Toplam	A....	364,888,396	424,452,431	476,252,215
	B....	100.0	100.0	100.0

Kaynak: Sosyal Sigortalar Dairesi

Tablo 138’de görüldüğü gibi yapılan toplam ödemeler içerisinde Fon’un yüzde payı sürekli artarken devletin payı sürekli azalmaktadır. Bu da KT Sosyal Sigortalar Fonu’ndan menfaat alanların sayısının artmasından, devletten menfaat alanların (SSY’nın XVII. bölümü kuralları çerçevesinde) sayısının ise azalmasından kaynaklanmaktadır.

Sosyal Sigortalar Dairesine bildirilen işsizlik vakalarına bakıldığında 2009 yılında artış olduğu görülmektedir. İşsiz sayısının artması Sosyal Sigortalar Fonu’nun mali yükünü artığından fon üzerinde olumsuz etki yapmaktadır (tablo 139).

Tablo - 139 Sosyal Sigortalara Bildirilen İşsizlik Vakalarının Seyri
(2007-2009)

Yıllar	2007	2008	2009
1. İşsizlik Vaka Sayısı	2,726	2,937	3,159
2. Önceki Yıla Göre Değişim (%)	8.3	7.7	7.6

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Tablo - 140 Sosyal Sigortalar Dairesi Tarafından Uygulanan Prim Oranları

Sigorta Programı	Kamu Görevinde Aday Kadroda Md.4(1)		Çalışanlar		Hizmet veya Çıkraklık Akdine Dayalı Olarak Çalışanlar Md. 4(2)		Kendi Nam ve Hesabına Çalışanlar (Çiftçiler Dahil) Md. 4(3/4)	
	Sigortalı	İşveren	Devlet	Toplam	Sigortalı	İşveren	Devlet	Toplam
1. İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları Sigortası	-	Min. 0.5 Max. 6	-	Min.0.5 Max. 6	-	Min. 0.5 Max. 6	-	Min. 0.5 Max. 6
2. Hastalık Sigortası	-	-	-	-	2	2	2	6
3. Analık Sigortası	-	0.5	0.5	1	-	0.5	0.5	1
4. Matürlük, Yaşlılık Ölüm Sigortası	5	6	3	14	5	6	3	14
5. İşsizlik Sigortası	-	-	-	-	1	1	1	3
Toplam	5	Min.7 Max.12.5	3.5	Min.15.5 Max. 21	8	Min. 10 Max. 15.5	6.5	Min.24.5 Max.30
						Min. 15 Max.20.5	6.5	Min. 21.5 Max.27

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

12.2.1.3. Emeklilik Yasası

26/1977 sayılı yasa ile oluşturulan Emeklilik Müessesesi, yasada belirlenen koşullar çerçevesinde yasa kapsamına giren kamu görevlilerine emeklilik hakkı vermektedir. Bu hak emeklilik ve malüllük durumlarında kişinin kendisini, ölüm halinde dul eş ve yetimlerini kapsamaktadır. Birçok kez değişikliğe uğrayan yasa, emeklilik menfaatine hak kazanmak için yaş haddi aranmaksızın, en az fiili hizmet koşullarını içeren iki kategoriye ayrılmıştır. Buna göre;

2 Nisan 1985 tarihinden önce göreve atananlar için asgari 10 yıl;

2 Nisan 1985 tarihinden 1 Temmuz 1987 tarihine kadar olan dönem içerisinde göreve atananlar için ise 15 yıl asgari çalışma koşulları getirilmiştir.

Bu yasa kamu görevine girenlerin mecburi hizmet süresini doldurduktan sonra emekliye ayrılmasına zemin teşkil etmiş, bu da ülkemizde kısa sürede genç emekliler ordusunun doğmasına yol açmıştır.

Günden güne büyük sorun haline gelen ve bütçedeki yükü artıran bu uygulamanın yarattığı olumsuzlukların giderilmesi için 1 Temmuz 1987 tarihinden itibaren kamu hizmetine atananlar için 39/1987 sayılı yasa ile ayrı bir Emekli Sandığı Fonu oluşturulmuştur. Bu Fona tabi olanlara asgari 25 yıl fiili hizmet verme ve emekli maaşı almak için asgari 55 yaşını doldurmuş olma koşulu getirilmiştir. Görüldüğü gibi daha önce kamu hizmetinde çalışanlar yaş koşulu aranmaksızın, asgari hizmet koşuluyla (10 veya 15 yıl) emekli olabilirken, yeni yasaya tabi olanlara yaş koşulu getirilip hizmet süreleri artırılmıştır. Getirilen bir diğer değişiklik ise emeklilik iştirak paylarında yapılan düzenlemelerle ilgilidir. 1 Temmuz 1987'den önce göreve atananlardan emeklilik menfaatleri için asli maaş üzerinden %5.5 kesinti yapılırken (bayanlar için tercihe dayanıyor) 1 Temmuz 1987'den itibaren göreve atananlardan brüt maaş üzerinden toplam %8 zorunlu kesinti yapılmıştır. 1 Eylül 1997 tarihinden geçerli olmak üzere ise bu oran %9'a çıkarılmıştır. 1.1.2002 tarihinden itibaren hayat pahalılığı ödeneği asli maaşlara konsolide edildiğinden asli maaşlar brüt maaşa eşit olmuş ve sözkonusu tarihten geçerli olmak üzere kamu hizmetine 1 Temmuz 1987 den önce girenlere uygulanmakta olan emeklilik iştirak payı

kesintisi de %12'den %2.5'e düşürülmüştür. Hak sahiplerinden yapılan iştirak payı kesintileri tablo 130'da gösterildiği gibidir.

Emekli Sandığı Fonu'nun yönetimi dört Devlet temsilcisi ve bir de sendika temsilcisi olmak üzere toplam beş üyeden oluşmaktadır. Yönetimin bugüne kadar düzenli bir çalışma sergilememesi sorun yaratabilecektir. Emekli Sandığı Fonu kapsamında Aralık 2009 tarihi itibarıyla 9,624 kişi yatırım yapmaktadır. Bu tarihte Fon'dan maaş alan kişi sayısı ise 235'dir.

Tablo - 141 Kamu Görevlilerinin Emeklilik İştirak Payı Kesintileri¹

	1 Temmuz 1987 Öncesi Kamu Hizmetine Girenler (Asli Maaş Üzerinden % Olarak)		1 Temmuz 1987'den İtibaren Kamu Hizmetine Girenler (Brüt Maaş Üzerinden % Olarak)	
	26.04.85-31.08.97	01.09.97-31.12.2001	01.07.87-31.08.97	01.09.97'den itibaren
1. Evli Erkeklerin Kendileri için	-	-	4	5
2. Evli Erkeklerin Eş ve Çocukları için	5.5	12	4	4
3. Bekar Erkeklerin Kendileri için	-	-	4	5
4. Erkeklerin Evlenmeleri Halinde Geriye Dönük Olarak	-	-	4	4
5. Kadınların Kendileri için	-	-	4	5
6. Kadınların Evli Olması Halinde Tercihle Bağlı Olarak Eş ve Çocukları için	5.5	12	4	4

¹1.1.2002 tarihinden itibaren HP ödeneğinin tamamı asli maaşa konsolide edildiğinden asli maaş = brüt maaş olmaktadır.

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

12.2.1.4 İhtiyat Sandığı Yasası

Değiştirilmiş şekliyle 34/93 sayılı İhtiyat Sandığı Yasası'na göre faaliyet gösteren İhtiyat Sandığı bir sosyal güvenlik kurumu şeklinde çalışmaktadır Çalışanlardan kesilen asgari %5 prim ile işverenden kesilen asgari %5 depozit çalışanın hesabına Fon'a yatırılmaktadır

İhtiyat Sandığı Fonu'nda biriken paralar, İhtiyat Sandığı yönetim kurulunun kararı ve Bakanlar Kurulu'nun tasvibi ile uygun sahalarda işletilmektedir. İhtiyat Sandığı Fonu'nun yönetimini üstlenen Yönetim Kurulu, dört Devlet temsilcisi, en çok üyeye sahip işveren sendikasının iki temsilcisi, en çok iştirak sahibi üyesi bulunan işçi sendikası federasyonunun iki temsilcisi ve ikinci en çok iştirak sahibi üyesi bulunan işçi sandikası federasyonunun bir temsilcisinden oluşmaktadır. Üyeler Bakanlar Kurulu tarafından iki yıllık bir süre için atanmaktadır.

İhtiyat Sandığı'na yatırım yapan işveren sayısı 2008 yılında önceki yıla göre %0.4 azalarak 5,178 kişi olmuştur. Aynı dönemde fiilen çalışıp yatırım yapan kişi sayısı ise %1.5 oranında azalarak 55,963 kişiden 51,423 kişiye gerilemiştir (tablo 142).

Tablo - 142 İhtiyat Sandığına Yatırım Yapan Kişi Sayıları
(2007-2009)

	2007	2008	2009
1. Yatırım Yapan Fiili İşveren Sayısı	5,274	5,251	5,178
2.Fiili Çalışan Sayısı	56,829	55,963	51,423

Kaynak: İhtiyat Sandığı Dairesi

İhtiyat Sandığı'nın, yıllar itibarıyla yaptığı tahsilatların nevine göre dağılımı aşağıdaki tabloda görülmektedir (tablo 143).

Tablo - 143 İhtiyat Sandığına Yapılan Tahsilatların Nevine Göre Dağılımı
(2006-2008)

Yıllar	(Cari Fiyatlarla YTL)					
	Prim Depozit Tahsilatı	Avans Tahsilatı	Diğer Tahsilatlar	Kredi Tahsilatı	Mevduat Tahsilatı	Toplam Tahsilatı
2006	107,648,486	5,166,412	3,260,673	1,491,342	2,908,216	120,475,128
2007	125,771,025	8,616,541	3,532,791	1,580,400	-	139,500,757
2008	144,393,596	14,800,906	5,825,080	1,580,400	-	166,599,982

Kaynak: İhtiyat Sandığı Dairesi

İhtiyat Sandığı Fonu'ndan ödenen kişilerin sayısı 2009 yılında önceki yıla göre %16.6 oranında artarak 9,208'den 10,737'ye yükselmiştir (tablo 144).

Tablo - 144 İhtiyat Sandığından Ödenen Kişi Sayısı
(2007-2009)

Yıllar	Ödeme Yapılan Kişi Sayısı
2007	8,044
2008	9,208
2009	10,737

Kaynak: İhtiyat Sandığı Dairesi

12.2.1.5. Sosyal Hizmetler Dairesi

Sosyal güvenlik sistemimiz içerisinde, diğer sosyal güvenlik müesseselerini tamamlayıcı bir unsur olarak görev yapan Sosyal Hizmetler Dairesi, herhangi bir prim veya katkı esasına dayanmayan, çağdaş ve sağlıklı bir toplum yaratmak için çalışan ve çeşitli nedenlerden dolayı zor duruma düşen yurttaşlarımıza geçici veya sürekli sosyal yardım yapan ve hizmet götüren bir müessesedir.

Sosyal Hizmetler Dairesi, toplumsal değişimler sonucu fonksiyonlarını yitiren ve bireylerin davranışlarını düzenleyen sosyal, ekonomik ve kültürel kurumların yerine yenilerini ikame etmek, kişi grup ve toplulukların fiziksel ve çevre koşullarından doğan eşitsizlik veya yoksulluklarını gidermelerine yardımcı olmak, toplumsal değişim veya sosyal çevreye uyum sağlayamayan bireylerin karşılaştıkları sosyal, psikolojik ve benzeri sorunlarını çözümlenerek topluma kazandırılmalarını sağlamak, sonuç olarak bireylerden hareketle toplumsal refah seviyesini yükseltmek amacıyla hizmet vermektedir.

Yatalak olmayan fakat kendi temel ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumda olan bakıma muhtaç yaşlıların huzurlu bir ortam içerisinde hayatlarını devam ettirebilmeleri için Lapta Huzurevi'nde bakımları yapılmaktadır. Lapta'daki Huzurevi'nde 2009 yılında aylık ortalama 32 bakıma muhtaç yaşlı barındırılmıştır.

“Engelli gençlerimizin yaşam yolundaki; Engelleri Birlikte Kaldıralım” sloganıyla başlatılan Devlet, Sivil Toplum Örgütleri ve gönüllü kişilerin birlikte çalışmaları ile ortaya çıkan 18 yaş üstü Engelli Rehabilitasyon Merkezi 15 Şubat 2008 tarihinde Karakum-Girne'de hizmete sunulmuştur. Merkezde seramik, el sanatları, galoş, yaşam becerileri, spor ve müzik, destek akademik eğitim, bilgisayar olmak üzere 7 atölye faaliyet göstermektedir. 18 personelin görev yaptığı Rehabilitasyon Merkezi'den aylık ortalama 33 engelli gencimiz yararlanmaktadır.

Sosyal Hizmetler Dairesi kişi veya toplulukların fiziksel veya sosyal problemleri yanında karşılaştıkları psikolojik ve ekonomik sorunlarını çözümlenmede yardımcı olma amacına yönelik olarak rehabilitasyon ve bakım hizmetlerini de yürütmekte, çalışamayacak durumda olan ve güç duruma düşen vatandaşlar ile dar gelirli ailelere yasa ve tüzükler çerçevesinde nakdi ve ayni olarak yardımda bulunmaktadır. Sosyal Hizmetler Dairesi'nin 2008 yılına göre 2009 yılında nakdi yardım yaptığı kişi sayısı %5., oranında artarak 4,202'ye yükselmiştir. Aynı dönemde sosyal yardım (yoksul) maaşı alan kişi sayısı ise %6.9 artarak 3,130 kişi olmuştur. Sosyal Hizmetler Dairesi'nin 2009 yılında çeşitli kategorilerdeki vatandaşlara ödediği toplam miktar ise önceki yıla göre %12.3 oranında artmış ve 42,375,017 TL'den 47,596,056 TL'ye yükselmiştir (tablo 145).

Sosyal Hizmetler Dairesi tarafından şehit ve hadise kurbanı ailelerin kız çocukları ile Sosyal Hizmetler Dairesi'ne bağlı kızlar yurdunda yetişen kızlara, evlenme masraflarına

katkı olmak üzere çeyiz yardımı yapılmaktadır. 2009 yılında evlenme yardımından 1 kız yararlanmış olup kişi başı çeyiz yardımı miktarı da 3000 TL olarak uygulanmıştır (tablo 146).

Tablo - 145 Sosyal Hizmetler Dairesi'nce Yapılan Ödemelerin
Nevine Göre Dağılımı ve Ödenen Miktarlar
(2007-2009)

A: Kişi Sayısı B: Miktar (TL)

Ödemelerin Nevi		2007	2008	2009
1. Sosyal Yardım (Yoksul) Maaşı	A....	2,970	2,928	3,130
	B....	20,445,448	20,896,924	24,738,775
2. Malül Maaşı	A....	115	113	114
	B....	1,720,975	1,932,193	2,103,234
3. Şehit Ailesi Maaşı	A....	450	453	432
	B....	11,277,890	12,634,949	13,332,725
4. Malül Gazi Maaşı	A....	258	254	253
	B....	4,619,391	5,171,112	5,565,380
5. Şehit Ebeveynleri Maaşı	A....	190	177	170
	B....	1,798,816	1,733,039	1,845,832
6. Acil Yardımlar	A....	-	-	-
	B....	8,487	6,800	10,110
Toplam	A....	3,983	3,925	4,200
	B....	39,871,007	42,375,017	45,596,056

Kaynak : Devlet Planlama Örgütü

Tablo - 146 Çeyiz Yardımı Alan Kişi Sayısı ve Kişi Başına Miktarı
(2007-2009)

Yıllar	2007	2008	2009
1. Çeyiz Yardımı Alan Kişi Sayısı	1	4	1
2. Çeyiz Yardımının Kişi Başına Miktarı	3000	3000	3000

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Tablo - 147 Sosyal Hizmetler Dairesince Yapılan Ödemelerin Çeşitleri ile Miktarları
(2007-2009)

Yıllar Ödenek Kategorileri	(TL)			
	2007 1 Ocak	2008 1 Ocak	2009 1 Ocak	01.02.2009
1. Şehit Eşine	1,829	2,001	2,313	
2. Şehit Ebeveynlerine	710	710	710	817
3. I.Derece malül Gaziler	2,102	2,300	2,658	
4. VI.Derece Malül Gaziler	1,147	1,255	1,450	
5. I.Derece Malüller	1,928	2,110	2,438	
6. VI.Derece Malüller	944	1033	1194	
7. Yoksul Yardımları (Bir Kişi)	512	512	512	589
8. Yoksul Yardımları (Karı-Koca)	606	606	606	697

Not: Şehit eşine, malül gazi ve malülilerin maaşlarına kamu görevlilerinin maaşlarına yapılan konsolide oranında artış yapılmaktadır. Ödemeler kişi başıdır. Malüller ile Malül Gaziler altı derecede mütalaa edildikleri için en düşük olan VI. Derece ile en yüksek olan I. dereceye tabi olanlara tabloda yer verilmiştir.

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

12.2.2. Sorunlar

Devletin, Sosyal Güvenlik Fonlarına yapması gereken katkıları zamanında yapamaması bu fonların zora girmesine ve bazı sorunların doğmasına neden olmaktadır.

Sosyal güvenlik fonları birikimlerinin istenilen düzeyde gelir getirici sahalara kanalize edilememesi fon birikimlerinin yeterli düzeyde artmasını engellemektedir.

Prim karşılığı olmayan ödemeler sistemde sıkıntı yaşanmasına yol açmaktadır.

Sosyal hizmetler alanında yaşlı, korunmaya ve desteklenmeye muhtaç insanlar için istenilen standartta hizmet verilememesi sorun teşkil etmektedir.

13. Çevre

Çevre, tanımı ve kapsamı çok geniş olan ve çeşitlilik arzeden bir kavramdır. Günümüzde Çevre; doğal, yapısal, ekonomik, sosyal ve kültürel değerlerin bir bütünü olarak ele alınmakta ve bunlar arasındaki karşılıklı etkileşim gözetilmektedir. Bir ilişkiler bütünü olan çevrenin soruna dönüşmesi, insandan kaynaklanan etkilerin doğanın dengesini zorlaması sonucu olmaktadır. Doğal dengeler karşılaştıkları yeni yükleri kaldıramaz hale geldiklerinde “Kirlenme” diye adlandırılan dengesizlikler ortaya çıkmaktadır. Böylece insanoğlunun bitmeyen beklentileri ile yenilenemeyen kaynaklar hızla tükenirken, yenilenebilir kaynaklarda da tahrip ve bozulmalar görülmekte hatta gürültü ve estetik bozulması gibi kişi huzurunu bozan gelişmeler insan-çevre ilişkilerindeki olumsuzlukları artırmaktadır.

İnsanoğlu varolduğundan bu güne kadar çevresiyle yakından ilgilenmiş ve yakın çevresinde bulunan tabiat kaynaklarını kullanmıştır. Başlangıçta tükenmez gibi görünen bu doğal kaynaklar, kaynak israfına varan aşırı kullanımlar sonucunda Toprak, Su ve Hava kirliliği olarak ortaya çıkmış ve insanın kendi yaşamını tehdit edecek boyutlara varmıştır.

Hızla artan dünya nüfusu, hızlı ve çarpık kentleşme, plansız endüstrileşme, sulak alanların kirlenmesi, zirai mücadele ilaçlarının aşırı ve kontrolsüz kullanımı, orman yangınları ile meydana gelen kirlenmeler bunların başında gelmektedir. Yanlış ve aşırı kullanımlar; hava, toprak, su ve buralarda yaşayan canlıların yaşam ortamlarının [habitatlının (ekolojik denge)] bozulmasına neden olmakta ve sonuçta başta insan olmak üzere, bütün canlıların yaşama ortamları giderek kötüleşmekte ve küçülmektedir. Bunlara bağlı olarak gelişen önemli bir çevre sorunu ise biyolojik çeşitliliğin azalması veya türlerin yok olmasıdır. Bilim çevrelerinin son yıllarda yaptığı bir çalışmada, yeryüzündeki canlı türlerinin beşte birinin önümüzdeki yirmi yıl içinde kaybolabileceğinden ve mevcut eko sistemlerin tamamen çökebileceğinden söz edilmektedir. Doğada var olan enerji zinciri içinde bir halkanın yok olması, bütün sistemi etkilemekte ve sonuçta bundan en çok insanoğlu zarar görmektedir.

Son otuzyediyı aşkın bir süreden beri bütün dünya ülkelerinde çevre kirliliğinin yarattığı sorunlar tartışılmaktadır. Bunlardan en güncel olanlardan birisi Küresel Isınma denilen iklim değişikliği dünyamızın gündemine oturmuş bulunmaktadır. Bilim adamları bu

gidişatın durdurulamaması halinde 2100 yılına kadar dünyamızda 1.4 - 5.8 derece arasında sıcaklık artışı olacağı, dünyanın çevre feleketleri açısından geri dönülmez noktaya geleceğini duyurmaktadırlar. Bilindiği üzere 19. yüzyılın ortalarından beri, iklimdeki doğal değişebilirliğe ek olarak, ilk kez insan etkinliklerinin de iklimi etkilediği yeni bir döneme girilmiştir. Bu yüzden günümüzde iklim değişikliği, sera gazı birikimlerini artıran insan etkinlikleri dikkate alınarak da tanımlanabiliyor. Temel olarak; fosil yakıtların yakılması, sanayi süreçleri, arazi kullanımı değişiklikleri ve ormansızlaşma gibi çeşitli insan etkinlikleri sonucunda, önemli sera gazlarının atmosferdeki birikimleri sanayi devriminden beri hızla artmakta ve doğal sera etkisi kuvvetlenmektedir.

Dünyadaki ülkeler iklim değişikliğiyle mücadele etmek amacıyla yeni uluslararası bir anlaşma hazırlamak için bugünlerde yoğun bir çalışma sürdürmektedirler. Eylül 2009'un son haftasında gerçekleşen BM Genel Kurulu'nun 64'üncü toplantısında bu konu öncelikle konuşulmuştur. Kuzey Buz Denizi'ndeki buzların beklenenden daha hızlı yok olduğu, Deniz seviyelerinin sanılandan daha fazla yükselerek tehdit oluşturmaya devam ettiği ve su kaynaklarının gerek eriyen buzlardan, gerekse kuraklık ve sel gibi olaylardan dolayı artan şekilde risk altında olduğu vurgulanmıştır. Tüm ülkelere iklim değişikliği ile mücadelede hemen şimdi harekete geçmelerini, bilimin bize emrettiği ifade edilmiştir.

Çevrenin ilk kez uluslararası gündeme yerleşmesi ve ekonomik gelişme ile çevre üzerindeki etkilerinin tartışılmaya başlanması, 5 Haziran 1972 tarihinde İsveç'in başkenti Stockholm'de yapılan Birleşmiş Milletler İnsan ve Çevresi Konferansı'na dayanır. Konferans'ın en önemli beklentisi, siyasal rejimleri ve kalkınma düzeyleri ne olursa olsun tüm katılımcı ülkelerin, evrensel bir nitelik kazanan çevre sorunları karşısındaki ortak sorumluluklarını kabul eden bir yaklaşımı paylaşmaları olmuştur. Konferansın hemen ardından Aralık 1972'de Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) kurulurken, toplanan Avrupa Topluluğu (Bugünkü AB) da 1973-1979 yıllarını kapsayan Birinci Çevre Eylem Programı'nı hazırlayarak yürürlüğe koymuştur. Geçen zaman içinde AB şu anda 2001-2010 Altıncı Çevre Eylem Programını sürdürmektedir. Sözkonusu eylem programlarında AB'nin çevre politikaları, hedef ve stratejileri belirlenmekte ve bunlara uygun mevzuat geliştirilmektedir. Daha sonra Birleşmiş Milletler, her on yılda bir büyük çapta çevre konferansı veya zirvesi düzenlemeye devam etmiş, 1982'de Nairobi'de, 1992'de Rio'da, 2002'de Johannesburg'da 26 Ağustos - 4 Eylül 2002 BM Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi toplanarak gelecekteki dünya kalkınma gündemini şekillendirmiş, son olarak 7-18

Aralık 2009 tarihleri arasında BM'in Danimarka'nın başkenti Kopenhag'da düzenlenmiş olduğu İklim Konferansı Zirvesi yapılmıştır. 1976 yılında Kanada'nın Vancouver kentinde toplanan Birleşmiş Milletler Habitat 1 Konferansı'nda; yeterli konut, sağlıklı yerleşim, insan onuruna yakışır gerekli hizmetlerin sağlanması, tarihi değerlerin korunması, çevrenin tahrip edilmesine karşı duyarlı olunması gibi konular gündemi oluşturmuştur. 1996 İstanbul Habitat 2 İnsan Yerleşimleri ve Kentleşme Konferansı diğer bir etkinlik olmuştur. Bu süreç içerisinde çeşitli mutabakatlara varılmıştır. Tablo 148'de çevreyle ilgili bazı uluslararası sözleşme, protokol, deklarasyon ve konferanslar yer almaktadır.

Düzenlenen bu konferanslar ve atılan imzaların yanısıra, çevre konularının bütünlüklü olarak ele alınıp tartışılabilmesi ve etkinlikler düzenlenebilmesi için tüm dünyada 5 Haziran Dünya Çevre Günü ilan edilmiştir. Ayrıca 2 Şubat Dünya Sulak Alanlar Günü, 21 Mart Dünya Ormancılık Günü, 22 Mart Dünya Su Günü, 22 Nisan Dünya Yeryüzü Günü, 22 Mayıs Uluslararası Biyolojik Çeşitlilik Günü, 17 Haziran Dünya Çölleşme ve Kuraklık ile Mücadele Günü, 4 Ekim Hayvanları Koruma Günü, 31 Ekim Uluslararası Karadeniz Günü olarak değerlendirilmektedir.

Seksenli yıllarda, kalkınma ile çevre ilişkisinin, giderek kalkınmanın bugünkü neslin gereksinimlerinin karşılanması adına, gelecek neslin gereksinimlerini karşılama kabiliyetlerini yok etmemesi anlayışına geldiği görülür. 1987 yılında Birleşmiş Milletler tarafından "Ortak Geleceğimiz" adı altında yayınlanan ve katkılarından dolayı dönemin Norveç başbakanı Brundlant'ın adıyla da anılan kalkınma raporunda ise sözü edilen "Sürdürülebilir Kalkınma" ilkesiyle, çevre sorunu bir kalkınma ve yaşama katılma sorunu haline gelmiştir. Sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı çerçevesinde, çevre politikalarının tüm ekonomik ve sosyal politikalara entegrasyonunun önemi giderek artmıştır.

"Sürdürülebilir kalkınma"; doğal kaynakları tüketmeyen, gelecek kuşakların da gereksinimlerini karşılayabilme olanaklarını ellerinden almayan, ekonomi ve ekosistem arasındaki dengeyi koruyan (ekolojik ekonomi), ekolojik açıdan sürdürülebilir nitelikte olan ekonomik kalkınma olarak tanımlanabilir.

1992 yılında Brezilya'nın başkenti Rio'da yapılan, Birleşmiş Milletler Dünya Zirvesi olarak bilinen Dünya Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda bir araya gelen ülkeler, çevre ve kalkınma konularındaki bütün hizmet ve politikaları yönlendirecek ilkeleri "Gündem

21” adı altında bir deklarasyonda topladılar. Gündem 21, Kalkınmanın sosyal, ekonomik ve çevresel yönden nasıl sürdürülebilir olabileceği üzerine bir plandır. Gündem 21; ülkelerin ulusal çevre eylem planı hazırlayarak bu stratejilerini sürdürülebilir kalkınma kavramına uyduracak hukuki düzenlemeleri yapmalarını ve bunun gönüllü kuruluşlar ve halk dahil olmak üzere geniş katılım ile sağlanması için hükümetlere çağrıda bulunmaktadır. Nitekim, Avrupa Birliği’nin 5. Çevre Eylem Programı da bu dönemde “Gündem 21”de belirlenen öncelikler gözönünde bulundurularak hazırlanmıştır.

1992 Rio Dünya Zirvesi’nden sonra birçok ülkenin yerel gündem 21’ler oluşturarak yasalarına girmeye başlamış olan sürdürülebilir kalkınma, KKTC’ de 21/1997 sayılı Çevre Yasamızda 2. Kısımın dördüncü maddesinde “KKTC’nde ekonomik büyümeye ilişkin alınacak önlemlerde, hazırlanacak kalkınma planlarında, öngörülecek yatırım programlarında ve her türlü kalkınma politikalarında, doğal kaynaklar başta olmak üzere çevre faktörünü dikkate alan sürdürülebilir kalkınma ilkesi esas alınır ” şeklinde yer almıştır.

Tablo - 148 Çevreyle İlgili Uluslararası Sözleşme, Protokol, Deklarasyon Konferans ve Diğerleri

1. AARHUS Sözleşmesi	“Çevreyle İlgili Bilgiye Erişim, Karar Vermeye Halkın Katılımı ve Yargıya Başvuru Sözleşmesi”, 1998, 25 Haziran
2. Akdeniz Eylem Planı, 1975	
3. Akdenizin Kirlenmeye Karşı Korunmasına Ait Sözleşme	“Barselona Sözleşmesi”, 1976, 16 Şubat
4. Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi	“Malta Sözleşmesi / Valetta Sözleşmesi” 1992
5. AGİK “Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı/Helsinki Konferansı” 1973	
6. Avrupa Kentsel Şartı	“Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi/Strasburg Şartı” 1992,18 Mart
7. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı, 1985	
8. Avrupa Kültür Anlaşması,1954, 19 Aralık	
9. Avrupa'nın Yaban Hayatı ve Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesi	“Bern Sözleşmesi”, 1979, 19 Eylül
10. BAMAKO Sözleşmesi	“Tehlikeli Atıkların Afrika'ya İthalinin Yasaklanmasına ve Bu Atıkların Afrika'da Sınırışı Taşınmasının ve Yönetiminin Denetlenmesine İlişkin Sözleşme”, 1991, 30 Ocak
11. Basel Sözleşmesi	“Tehlikeli Atıkların Sınırötesi Taşınımının ve Bertarafının Kontrolüne İlişkin Sözleşme”, 1989, 22 Mart
12. BM Çevre Konferansı	“Stockholm Konferansı”,1972, 5-16 Haziran
13. BM Çevre Konferansı Deklarasyonu	1972, 16 Haziran
14. BM Çevre Programı, 1972, 15 Aralık	
15. Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi	1992, 14 Haziran
16. Biyogüvenlik (Cartagena) Protokolü	2002, Temmuz
17. Boğazlar Rejimi Hakkında Montreux'de 20 Temmuz 1936 Tarihinde İmza Edilen Mukavelename	“Montreux Sözleşmesi”, 1936, 20 Temmuz

18. Bonn Sözleşmesi	“Yaban Hayvanların Göç Eden Türlerinin Korunmasına İlişkin Sözleşme” 1979, 23 Haziran
19. Brundtland Raporu	“BM Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu Raporu/Ortak Geleceğimiz” 1987
20. Bükreş Sözleşmesi	“Karadenizin Kirlenmeye Karşı Korunması Sözleşmesi” 1992, 21 Nisan
21. CITES	“Nesli Tehlikede Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme” 1973 (BM Sözleşmesidir)
22. Çölleşmeyle Mücadele Sözleşmesi	“Özellikle Afrika’da, Ciddi kuraklık ve/veya Çölleşmeye Maruz Ülkelerde Çölleşmeyle Mücadele İçin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi” 1994, 13-14 Ekim
23. Denizlerin Gemiler Tarafından Kirlenmesinin Önlenmesine Ait Uluslararası Sözleşme	“MARPOL Sözleşmesi” 1973, 2 Kasım
24. Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme	“UNESCO Dünya Miras Sözleşmesi” 1972, 16 Kasım
25. Gündem 21	“BM Çevre ve Kalkınma Konferansı’nın Rio’da Yapmış Olduğu Toplantı Sonucunda Yayınlanan Rio Deklarasyonu” 1992, 3-14 Haziran
26. HABİTAT II Konferansı	1996, 3-14 Haziran
27. İklim Sözleşmesi	“Kyoto Protokolü” 1997
28. İncelten Maddelere Dair Montreal Protokolü”	“Ozon Tabakasını İncelten Maddelere Dair Montreal Protokolü / Viyana Sözleşmesi” 1985, 22 Mart/1987
29. Kuşların Himayesine Dair Milletlerarası Sözleşme	1950, 18 Ekim
30. Özellikle Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanlar Hakkında Sözleşme	“Ramsar Sözleşmesi” 1971, 2 Şubat (BM Sözleşmesidir)
31. Rio Konferansı	“BM Çevre ve Kalkınma konferansı'nın Rio'da Yapmış Olduğu Konferans” 1992, 3-14 Haziran
32. Uzun Menzilli Sınırötesi Hava Kirlenmesi Sözleşmesi,	1979, 17 Kasım
33. Johannesburg Dünya Yeryüzü Zirvesi	2002, Eylül
34. Kopenhag İklim Değişikliği Zirvesi	2009,7-18 Aralık

Kaynak: Türkiye Çevre Vakfı Yayın No:142, Ocak, 2001 “Ansiklopedik Çevre Sözlüğü” ve DPÖ

13.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler

13.1.1. Çevreyi Oluşturan Kaynaklar, Kaynakları Etkileyen Bazı Faaliyetler ve Etkileri

Ülkemizin doğal çevre kaynakları; hava, su, toprak başta olmak üzere yeraltı kaynakları, sulak alanlar, akarsu bakımından zayıf dere yatakları, kıyıları ve denizler, kıyı ve kara kumulları doğal ve ekolojik yapının bir parçasıdır. Bitki örtüsü, orman varlığı, makiler, zeytinlik ve harnıp ağaçları, Kıbrıs özel bitkiler ve çiçekler, dağlar, tarımsal alanlar, hayvanlar, yaban eşekleri, kaplumbağalar, kuşlar ise biyolojik çevre kaynaklarımızı oluşturmaktadır. İnsanın varolduğu zamandan beri meydana getirdiği yaşam alanları, arkeolojik alanlar, eski kent dokuları, mahalleler, sivil mimari örnekleri, nüfusun kimliği, kültürel yapısı ve yaşam biçimi ise insan yapısı çevre kaynaklarımızı oluşturmaktadır.

Ülkemiz koşullarında hava kirliliğinin genel anlamda ciddi bir tehdit düzeyinde varmadığı söylenebilir. Bunu nüfusun azlığı ve Sanayi faaliyetlerinin sınırlı oluşuna bağlayabiliriz. Ancak, bilimsel düzeyde bir genelleme yapmak için elde edilen veriler yeterli kabul edilmeseler bile, sonuçları itibarı ile işaret ettiği olasılıklar bakımından değer taşıyan yerel düzeyde yapılmış bazı araştırmalar ve göstergeler, ülkemizdeki bazı faaliyetlerin ya da ülkeyi etkisi altına alabilen ülke dışı meteorolojik hareketlerle bunların etkilerinin, yerel düzeyde kirliliklere yada atmosferik değişikliklere yol açtığını veya tehdit oluşturduğunu göstermektedir.

21/1997 sayılı Çevre Yasası'nın 15. Maddesi'nin (4). Fıkrası hava kirliliğinin önlenmesi için hiçbir gerçek veya tüzel kişi "belirlenecek standartların üzerinde hava kirliliği yaratamaz" hükmü mevcuttur. Ancak (2). fıkranın (A) bendindeki standartlar halen yeterince belirlenmemiştir. Hava kalitesiyle ilgili olarak Avrupa standartlarına uygunluğun sağlanması yönünde, mevcut durumun bölgesel bazda belirlenmesine yönelik "Hava Kalitesi Ölçüm Projesi" BM Proje Hizmetleri Ofisi UNOPS'un önerisi ve BM Kalkınma Programı UNDP ve Amerika Uluslararası Kalkınma Programı USAID'in finansmanı ile 30 Kasım 2003 tarihi itibarıyla tamamlanmıştır. Ümit edilen; AB standartlarına uygun teknik ve donanımlarla elde edilen sonuçların doğru değerlendirilmesidir.

Kıbrıs'ı da içine alan bölgede ozon tabakasının incelmelerinden dolayı ultraviyole B ışınlarının ülkemize direk geldiği bilinmektedir. Ne var ki KKTC'de iklim değişimleri, ozonda meydana gelen değişimlerin ölçümleri geçmişte yapılamadığından, havayla ilgili dış tehditler ve bunların yarattığı değişimlerle ilgili sağlıklı bilgi verilememekteydi. Hava Kalitesi Ölçüm Projesi'yle yapılan ölçümlerde özellikle yaz aylarında ozon oranının limitlerin üzerinde çıktığı tespit edilmiştir.

Teknecik ve Kalecik termik santrali, dağınık sanayi faaliyetleri, eksoz gazları, çöp yakılması, kömür ocakları, taş ocakları, beton ve asfalt şantiyeleri, yüksek ve yoğun yapılaşma, yerleşim alanlarındaki yapılaşmış alan ve açık alan dengesizliği, Kuzey Afrika üzerinden taşınan toz ve kumun yerel meteorolojik koşullarla birleşmesi, havayı tehdit eden en önemli faktörlerdir.

Ülkemizde trafikten kaynaklanan eksoz gazları kirliliği, en büyük hava kirlilik kaynağını oluşturmaktadır. Çevre Koruma Dairesi'nin belirli yerlerde çok kısa sürelerle yapmış olduğu ölçümler sonucunda elde edilen veriler, özellikle Lefkoşa'da trafiğin yoğun olduğu işe gidiş ve dönüş saatlerinde hava kirliliğinin kabul edilebilir standartların üstüne çıktığını göstermektedir. Araçların eksoz gazlarıyla çevreye CO,NO,SO₂, Aldehitler, Uçucu Hidrokarbonlar, kurşun gibi zehirli gazlar ve zehirli olmamakla birlikte sera etkisi olan CO₂ gazı yayılmaktadır. Ülkemizde kullanılan dizel yakıttaki kükürt oranının yüksek olması ve dizel araç sayısının her geçen gün artması, trafikten kaynaklanan hava kirliliğini artırmaktadır. Son yıllarda eurodizel kullanımıyla sözkonusu sorun aşılmaya çalışılmaktadır.

Ülkenin elektrik enerjisi ihtiyacı günlük 150-200 megawatt olup bu ihtiyaç; 120+70+35 megawatt'lık ana güç konumundaki Teknecik Termik Santraliyle, 87.5 megawatt'lık Kalecik Santrali'nden karşılanmaktadır. Yani, KKTC'de kurulu güç kaynağı Kasım 2008'de 312.5 megawatt'a çıkmıştır. Ayrıca Kalecik ve Dikmen'de toplam 100 megawatt'lık yedek amaçlı gaz türbinleri mevcuttur. Medeni dünyada termik santraller, kükürt içeriği %3'ün altında olan fuel oil kullanılarak, bacalara filtre takılarak çalıştırılmaktadırlar. Oysa KKTC Teknecik santralında kükürt oranı %3'ün üzerinde olan 6 nolu fuel oil kullanılmakta, bacada filtre bulunmamaktadır. Tüm bu nedenlerle birlikte, kıyı şeridinin darlığı ve hava akımlarının yardımı ile termik santralin, çevresinde olumsuz

etkiler yarattığı tahmin edilmektedir. Ancak termik santral çevresinde yapılan gözlemlerde, bitki örtüsünde toplu bozulma ve kurumalar belirlenmiştir. Bilindiği üzere kükürt dioksit emisyonları atmosferde rüzgarla taşınmakta, sonra yağmurla birlikte yere inerken asitleştirmeye yol açarak, insan sağlığına, tahıl üretimine, bitki türlerine, sulak alanlara ve arkeolojik mirasa zarar vermektedir.

Kıbrıs su kaynakları bakımından zayıftır, Kuzey Kıbrıs'ın her alandaki su ihtiyacının hemen hemen tümü (%98) yeraltı su kaynaklarından karşılanmaktadır. Ülkemizde yeraltısuyu ihtiva eden 13 farklı akifer bulunmaktadır. Bu akiferlerden üç tanesi ülkemizdeki yerleşim birimlerinin büyük çoğunluğunun su ihtiyacını karşılamaktadır. Güzelyurt Akiferi ülkemizdeki en büyük ve en önemli akifer konumundadır. Güzelyurt akiferi kendi bölgesinin yanı sıra, Gazimağusa ve Lefkoşa'ya içme ve kullanma suyu sağlamaktadır. Girne Sıradağları akiferi ülkemizdeki ikinci önemli akifer konumunda olup başta Girne kenti ve köyleri olmak üzere Mesarya Bölgesindeki birçok belediye ve yerleşim biriminin, Girne Dağlarının eteklerinde bulunan köy ve yerleşim alanlarının ve kısmen Lefkoşa'nın içme suyu ihtiyacını karşılamaktadır. Yeşilköy akiferi Karpaz bölgesinde bulunan yerleşim birimlerinin birçoğuna içme ve evsel kullanım suyu sağlamaktadır. Bu akiferler, üzerlerinde bulunan yerleşim alanlarında atık su toplama ve arıtma sistemlerinin bulunmamasından dolayı septik kuyulardan kaynaklanan mikrobiyolojik kirlilik, gereği üzerlerinde yeraltısuyu çekimi yapıldığı için deniz suyu girişimi sonucu oluşan kimyasal kirlilik yaşamaktadırlar. Sonuç olarak su ihtiyacının tamamının karşılanmasında kullanılan akiferlerde ciddi sorunlar yaşanmaktadır. Akiferler doğada bulunan diğer kaynaklardan farklı olarak yenilenebilme imkanı olan kaynaklardır. Eğer beslenme ve çekim dengesi sağlanabilirse bu kaynaklar herhangi bir sorunla karşılaşmadan kullanılabilir.

Ülkemizin yeraltı su rezervi 95 milyon m³ olarak tahmin edilmektedir. Su İşleri Dairesi'nin verilerine göre ülkemizin yıllık su ihtiyacı 123 milyon metre küp olup, bunun 93 milyon m³'ü sulamada, 30 milyon m³'de içme ve kullanma suyu olarak harcanmaktadır. Söz konusu ihtiyacın 78 milyon m³'ünü yeraltı kaynaklarından, 16 milyon m³'ünü ise göletlerden karşılamaktayız. Yeraltı kaynaklarından karşılanan suyun 55 milyon m³'ü (%70.5) Güzelyurt akiferinden sağlanmaktadır. Bu durumda su ihtiyacımızın 94 milyon m³'ünü yerel kaynaklardan karşılarken, yıllık su açığımız 29 milyon m³ olarak ortaya çıkmaktadır.

Su Kaynaklarımız bilinçsiz sondajlarla azalmakta, kaybolmaktadır. Yerleşim birimlerinde kullanılan su dağıtım şebekelerinin zemin özelliklerinden kaynaklanan korozyon sorunu, işçilikten kaynaklanan bağlantı yerleri yetersizliği ve ömürlerinin dolmuş olması nedeniyle ciddi su kayıpları meydana gelmektedir. Bu konuda Lefkoşa dışında fiili ve bilimsel bir çalışma olmamakla birlikte, şehir içme suyu şebekelerinde %20-60 arasından su kaçağı olduğu tahmin edilmektedir.

Dünya iklimindeki global ısınma yanında, doğal bitki örtüsü olan ormanların da yangınlardan zarar görmesiyle, ülkemizdeki yağış miktarlarında 30 yıldan beri genelde bir istikrarsızlık ve azalma görülmektedir.

İç kullanım (insan kullanımı) için gerekli ve yeterli su kaynaklarımız mevcuttur. O nedenle tasarrufa gidilecek tek alan tarımda kullanılan sudur. Bu da gelişmiş sulama sistemlerinin bir an önce kullanıma sokulmasıyla mümkündür. Gelinecek noktada Güzelyurt Bölgesi'nde %99 oranında damlama sulamaya geçilmiştir.

Su sıkıntısı çekilen bir ortamda çevre kirliliğinin su kaynakları üzerindeki olumsuz etkisi, sorunu bir o kadar daha kritik konuma getirmektedir. Ülkede kanalizasyon ve su arıtma tesislerinin yeterli düzeyde olmayışı (Lefkoşa arıtma tesisi hariç), çöp ve lağım sularının gelişigüzel yerlere dökülmesi, suni gübrelerin doğaya verdiği zararın hiçbir şekilde ölçülmemesi, yeraltı sularında tarımsal ilaç kaynaklı ve bakteriyolojik kirlenmeler, sorunun insan sağlığını tehdit eder seviyelere gelmesine neden olmaktadır.

Yerüstü Suları olarak mevsimsel akarsular, denizler, sulak alan kapsamında yer alan 35 sulak alan (4 doğal sulak alan, 29 adet gölet, 1 göl, 1 lagün), bataklıklar, sazlıklar, alçak alanlar yeryüzü su kaynaklarımızdır.

Yeryüzü suyu olarak her yıl ortalama ülkemiz topraklarına 250-350 mm.yağış düşmektedir. Her yıl gölet ve derelerden sağlanan su miktarı 22 milyon metreküp civarındadır. Bilindiği üzere ülkemizde 18 adeti sulama maksatlı, 12 adeti ise yeraltı sularını besleme amaçlı 30 adet gölet bulunmakta ve bunların sulama amaçlı olanlarının toplam kapasitesi 16.5 milyon m³ civarındadır.

Sulama maksatlı mevcut onsekiz göletin büyük bir çoğunluğunda tarım alanlarına dağıtım şebekesi bulunmamaktadır. İklim koşullarının da kolaylaştırması ile buharlaşma meydana gelmekte ve sonuçta göletlerdeki kullanılmayan birikmiş su tuzlanmaktadır. Göletlerin yerseçimi, jeolojik ve jeokimyasal yapı araştırması ve incelemesi yeterince irdelenmeden yapılmıştır.

Büyük bir bölümünün deniz ile çevrili olduğu KKTC’de, denizlerimiz genel anlamda temiz kabul edilebilir. Ancak, KKTC denizlerinde yerel kirlilikler yaşanmaktadır, kirliliğe yol açan dış etkenler; Ortadoğu’dan gelen tankerlerle, limanlarımıza girip-çıkan gemilerin bıraktıkları tonlarca atık, komşu ülkelerden akıntılar ve rüzgarla gelen atıklardır. Özellikle Gazimağusa limanı ve çevresinde deniz dibinde çöp dağları oluştuğu, her geçen gün büyüyen bu tehlikenin denizdeki ekosistemi tahrip etmeyi sürdürdüğü, balıkçılık ve turizm zenginliklerini tehlike altına sokacak düzeyde olduğu vurgulanmaktadır. Ülkenin kirliliği bir havzada bulunması denizlerimiz açısından tehditdir. Ancak bu tehditin ne ölçüde etkili olduğu ölçülememektedir.

KKTC 200 Km’yi aşkın kıyı şeridiyle, bu alanda, dünyanın en zengin ve şanslı ülkeleri sınıfına girmektedir. Ancak, kıyı şeridini kirlilikten korumakta yetersiz kalınmaktadır. Kirliliğe yol açan iç etkenler ise; Kıyılarındaki yapılaşma alanlarında kanalizasyon ve arıtma sistemlerinin bulunmaması, turistik tesislerde yeterince paket arıtma olmaması veya tam olarak çalışmaması gösterilmektedir. Bu da denizlerimizin kirlenmesine ve denizdeki ekolojik yapının değişmesine yol açmaktadır.

Faaliyetlerine 1974 yılında son veren Lefke’deki Kıbrıs Maden Şirketi “CMC”nin geride bıraktığı maden alanlarındaki maden atıkları, birikintileri, yağmur suları ile denize akarak denizi kirletirken, her yıl bu yolla denize akan maden atıkları tonlarca ifade edilmektedir.

Taşocağı İşletmeciliği’nin yapıldığı yerlerde; hava kirliliği, toprak kirliliği, su kirliliği, atık kirliliği, görsel kirlilik ve gürültü kirliliği oluşmaktadır. Ruhsatlı olarak 68 taşocağının bulunduğu ülkemizde, bunlardan 54’ü faal olarak çalışır durumdadır. Özellikle birçoğu Lefkoşa’dan da görünen ve dağlarımızı kemirmeye devam eden kırma kum-çakıl ocaklarının sayısı 18, toplam ocak sayımız ise 54 olduğu düşünüldüğünde bu sayının toplam ocak sayısı içerisindeki yerinin %33 olduğu görülmektedir. Alansal kullanım açısından ise bu 18 ocak, toplam alan içerisinde 2 milyon 183 bin 592 metrekarelik bir

alanla %47'lik bir paya sahiptir. Sözkonusu 18 ocaktaki kurulu kapasite 20-25 bin ton/gün olup, fiilen günde 2009 yılı rakamlarıyla 12 bin ton (yaklaşık 400 kamyon) kırma kum çakıl üretildiği ifade edilmektedir. Bu sayının yıllar geçtikçe artacağı ve doğadaki tahribatın geri dönülmez bir şekilde büyüyeceğine dikkat çekilmektedir.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından finanse edilen bir düşünce kuruluşu olan UNDP-Act'ın 2008-2009 yılına yönelik yaptığı araştırmada, Kıbrıs genelinde taşocaklarının durumu ortaya konmuştur. Rapora göre Kıbrıs genelinde aktif ya da terk edilmiş, izinli veya izinsiz 300 taşocağı mevcuttur.

Düşünce Grubu'nun yerinde yaptığı saptamalara göre; terk edilmiş ocakların çoğunun rehabilitasyonu başarısız bulunmuştur. Kentsel planlama, madencilik, jeolojik inceleme ve çevre ile ilgili dairelerin koordinasyon içinde çalışmaması, verilen taşocağı işletme izinlerinin agrega rezervlerinin yaklaşık 25 yıl daha yetebileceği bilinmesine rağmen, bu maddelerin çıkarılması faaliyetlerine ilişkin uzun vadeli bir programlamanın olmaması, inşaat sanayisini teşvik etme politikalarının beton ve tuğla üretimi gereksinimini artırması, dolayısıyla bu malzemelerin ömrünün sona ermesiyle ne yapılacağına ortaya konmaması olumsuzluklar olarak sıralanmıştır.

Toprak karakteri ve toprağın diğer çeşitli özellikleri bilinmeden düzenli bir tarımsal faaliyet sürdürmek çok zordur. Diğer taraftan su olmadan ekonomik şekilde tarım yapılamaz. Yeraltı su rezervlerinden çekilen suyun tarım alanlarında uzun yıllar vahşi sulama olarak tabir edilen salma sulama şeklinde kullanılması ve çeşitli nedenlerle daha tasarruflu ve randımanlı modern sulama sistemlerine geç geçilmesi ve ardı ardına gelen kurak yıllar gibi önemli nedenler tarıma büyük bir darbe vurmuştur. Su yokluğu ülkemizi bir çevresel felakete doğru sürüklemeye, bir süre daha devam edecektir.

KKTC'nin 1974'den hemen sonra 120,000 dönüm civarında olan sulu tarım arazisi 2009 yılında 69,845 dönüme düşmüştür. Örneğin dış satımda ençok döviz girdisi sağlayan narenciye ise 70,000 dönümün üzerinde iken 2009 yılı verilerine göre 41,263 dönüme düşmüştür. Sulu arazilerde %41.80'lik azalma mevcuttur. KKTC'nin 2009 istatistiklerine göre arazi varlığı ve arazi kullanımı tablo 149 ve 150'de görülmektedir.

Tablo - 149 KKTC'nin Arazi Varlığı (2009)

Arazi Çeşidi	Miktar (Dönüm)	Dağılım (%)
1. İşlenebilen Tarım arazisi	1,398,123.0	56.71
2. İşlenebilen Orman arazisi	480,740.0	19.50
3. Hali ve Mera Arazisi	122,157.0	4.95
4. Kasaba, Köy, Dere ve Gölet arazisi	263,471.0	10.69
5. Kullanılmayan arazi (taşlık, kayalık, sahil)	201,061.0	8.15
Toplam	2,465,552.0	100.0

Kaynak: Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı

Tablo - 150 KKTC'nin Tarım Arazisi Kullanımı (2009)

Arazi Çeşidi	Miktar (Dönüm)	Dağılım (%)
Ekilen Arazi	936,980	67.02
1. Tahıl Arazisi	593,597	42.46
2. Nadas Arazi	84,745	6.06
3. Yemlik Baklagil Arazisi	94,837	6.78
4. Yemeklik Baklagil Arazisi	1,862	0.13
5. Sebze Arazisi	5,160	0.59
6. Yem Bitkileri	55,304	3.96
7. Yumru Bitkileri	8,736	0.62
8. Sera ve Tüneller	794	0.06
9. Meyveler(Sert Kabuklu, Yumuşak-Taş Çekirdekli)	4,327	0.32
10. Üzüm ve Üzümsü Meyveler	43,268	3.09
11. Turnçgil Meyveleri	41,263	2.95
Ekilmeyen Toplam Arazi	461,143	32.98
Toplam	1,398,124	100.0

Kaynak: Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı

KKTC'nin toplam 2,465,552 dönümden (3,298,908 dekar) ibaret olan arazi varlığının 1,398,123 dönümünü (1,870,689 dekar) tarımsal topraklar oluşturmaktadır. Tarımsal topraklar bu durumda oran itibarıyla ülkenin %56.71'ini teşkil etmektedir.

2009 yılını kapsayan Orman Amenajman Plan verilerine göre gerçek orman alanı 60,934 hektar (%18.40) olarak hesaplanmıştır. Mevcut orman alanının 16,596 hektarı (%27.23) verimli orman, 44,338 hektarı da (%72.77) bozuk orman alanıdır. Yukarıdaki tablo ile

karşılaştırıldığında aradaki fark, ormanların **Niteliği ve Mülkiyetinden** kaynaklanmaktadır (tablo 151 ve 152). Ormanların gerçek fonksiyonlarını yerine getirebilmeleri için ülke alanının %30'unun verimli ormanlarla kaplı olması gerekmektedir. Ülkemizde bu oran %6 civarındadır.

Tablo - 151 Orman Alanlarının Niteliği (2009)

	Hektar	Dağılım (%)
1. Ormanlık Arazi	60,934	94.75
2. Orman Açmaları ve Orman İçi Açıklıklar	3,379	5.25
Toplam	64,313	100.0

Kaynak: Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı

Tablo - 152 Orman Alanlarının Mülkiyeti (2009)

	Hektar	Dağılım (%)
1. Devlet Orman Alanları	61,338	95.38
2. Özel Orman Alanları	2,436	3.74
3. Vakıf Orman Alanları	539	0.83
Toplam	64,313	100.0

Kaynak: Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı

Toprak üzerindeki yapılaşma konusunda yanlış arazi kullanımı sonucu her yıl takriben 400-500 dönüm sahaya yakın kuru ve sulu tarım arazisi üzerinde bina ve çeşitli tesisler inşa edildiği gözlemlenmektedir.

Meyilli arazi topraklarında yağmur erozyonu, nisbeten düz ve yüksek boylu bitki örtüsünden yoksun olan Mesarya Ovası topraklarında rüzgâr erozyonu mevcuttur. KKTC'de su ve rüzgar erozyonuna açık alanların 66,365 hektar olduğu bilinmektedir. KKTC topraklarının %24'ünün erozyan etkisi altında olduğu hesaplanmaktadır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde birinci derecede 29,572 hektar potansiyel su erozyonu alanı mevcuttur. Bu alanlar tamamen, koruyucu bitki örtüsünden yoksundur. Bunun yanında kısmen erozyona açık olan potansiyel alan ise toplam 34,805 hektardır. Bu durumda Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti sınırları içerisinde su erozyonunun halen devam ettiği toplam alan 64,377 hektardır. Bu alanlarda, yılda ortalama olarak 2 mm. kalınlığındaki bir toprak tabakasının aşağı kısımlara taşındığını kabul edersek yılda ortalama 1,753,000 m³ toprak aşağı kısımlara veya denizlere taşınmaktadır. Herhangibir koruyucu bitki örtüsünden yoksun olan toplam 1988 hektar kumul alanda ise rüzgar erozyonu etkili olmaktadır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde erozyonu etkileyen faktörler ve sonuçlarını şöyle sıralayabiliriz;

- Yanlış Arazi Kullanımı
- Aşırı hayvan Otlatması
- Bitki Örtüsünün Tahribi
- Topoğrafik ve Jeolojik Yapı
- İklim Faktörü

Ana kayası kalkerden oluşan Beşparmak dağlarının özellikle Güney Yamaçlarında toprak aşğıllara taşınmış, kayalar tamamen açığa çıkmıştır.

Ülkemiz sınırları içerisinde 1960 yıllarında inşa edilen tüm gölet alanları erozyonla taşınan materyallerin birikmesiyle su tutma kapasiteleri azalmış veya tamamen yok olmuştur. Özellikle Mesarya Ovası'ndaki su kanallarının birikme ile tıkanması hemen her yıl sel baskınlarına neden olmaktadır.

Tarımsal üretimin gerilemesi, toprak erozyonunun getirdiği bir diğer acı sonuçtur.

Ülkemizin doğal bitki türü, Akdeniz bitki türü olan Maki türlerinden oluşmaktadır. Ormanlarımızın doğal ağaç türleri: Kızıl çam, Servi ve Fıstık Çamı'dır (tablo 153). Yapılan araştırmalarda ülkemizde toplam 1250 adet bitki türü mevcut olduğu tespit edilmiştir. Mevcut bitki türlerimizin 49 adedi Endemik türlerdir. 49 adet endemik bitki türünün 17 adedi, dünyada sadece ülkemiz sınırları içerisinde doğal olarak yetişmektedir.

Tablo - 153 KKTC Orman Alanının Ağaç Türlerine Göre Dağılışı (2009)

Ağaç Türü	Alanı (Hektar)	Dağılımı (%)
1. Kızıl Çam	21,816.5	35.80
2. Fıstık Çamı	821.5	1.35
3. Servi	98.0	0.16
4. Okalıptüs	44.0	0.07
5. Akasya	413.0	0.68
6. İbreliler arası karışık	5,755.0	90.45
7. Yapraklılar arası karışık	23,928.5	39.27
8. İbrelili+Yapraklı karışık	8,057.5	13.22
Toplam	60,934.0	100.00

Kaynak: Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Milli Parklar ilk defa 1976 yılında gündeme gelmiş, bu amaçla oluşturulan komisyon KKTC'nde toplam 8 bölgenin milli park alanı olarak ilan edilmesini Bakanlar Kurulu'nun 357/78 sayılı kararı ile sağlamıştır. Ancak ilan edilen bu milli parklar için hiç bir düzenleme çalışması yapılmamıştır.

Daha sonra, I.Ormancılık Master Plan Projesi içerisinde *Özgürlük Tarihi Milli Parkı*, *Zafer Burnu Milli Parkı*, *Salamis Sahil Milli Parkı* ve *Beşparmak - Alevkaya Tabiat Parkından* oluşan toplam 14 442 hektarlık sahanın Milli Parklar Yatırım Projesi teklifi oluşturulmuştur. Ancak bu projeler de uygulamaya konmamıştır.

Zafer Burnu Milli Parkı için Bakanlar Kurulu'nun, *E(K-1) 588/86*, *E(K-2) 207/88* ve *E-428-91* sayılı kararları mevcuttur. Ancak Kapraz Milli Parkı 30 Mayıs 2007'de Bakanlar Kurulu kararıyla Özel Çevre Koruma Bölgesi ilan edilmiştir. Bakanlar Kurulu 19 Eylül 2007 tarihinde son olarak aldığı bir kararla Kapraz'ın flora ve faunasını, biyolojik çeşitliliğini, tarihi ve kültürel değerlerinin korumasını, yörenin ekonomik aktivitelerinin nasıl gelişeceğini düzenleyen Kapraz Milli Park Alanı Yasa Tasarısı'nı onaylamıştır. Yasalaşma süreci henüz devam etmektedir.

Orman içi dinlenme ve piknik alanları rekreasyonel ve estetik kaynak değerlerine sahip olup 11 adet ve toplam 48 hektarlık bir alana sahiptir. Bununla birlikte talep olması halinde genişleme imkanı mevcuttur (tablo 154).

Tablo - 154 Mevcut Orman İçi Dinlenme ve Piknik Alanları

Adı	Orman Serisi Alanı (Hektar)	Genel
1. Alevkaya	Beşparmak-Kartaldağ	12
2. Karga	Beşparmak-Kartaldağ	1
3. Darboğaz	Girne-Yaman	12
4. Özgürlük	Girne-Yaman	4
5. Kalknlı	Güzelyurt-Hacıbayram	2
6. Hacıbayram	Güzelyurt-Hacıbayram	2
7. Kantara	Sinandağ	5
8. Karpaz	Sinandağ	1
9. Mersinlik	Sinandağ	2
10. Salmis	Sinandağ	5
11. Taşkent	Girne-Yaman	2
Toplam	100.00	48

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı

Ülkemiz, kuşların göç yolu üzerinde olması, çok sayıda göçmen kuşu ve türleri tükenmek üzere olan kuşları barındırması sebebiyle uluslararası bir statüye sahiptir. 300 tür kadar göçmen ve 46 yerleşik tür (2 endemik, 5 endemik alt tür) söz konusudur. Yazın yumurtlamak için gelen 27 türün yanısıra rastlantısal olarak gelen 51 tür kuşu konuk etmekteyiz, ayrıca göç ederken Kıbrıs'ı kullanan 220 tür kuş her yıl düzenli olarak göçlerini yapmaktadır. Dünyada türleri tükenme tehlikesi altında olan kuş listesinde yer alan 20 kadar kuştan 12'si bizim ülkemizde de yaşamakta, birkaç türü de üreme yapmaktadır. Zengin kuş türlerinin bulunduğu ülkemiz yoğun av baskısı altındadır. İngiltere Kuşbilimi Derneği'nin yaptığı bir çalışmada Kıbrıs'ın güneyinde yılda 6 milyon, kuzeyinde ise 2 milyon civarında çeşit tür kuş avlandığı söylenmektedir. Avrupa'da kuş ve çevre sağlığı konusunda faaliyet gösteren "Birdlife", Kıbrıs'da yaşanan 94 vahşi kuş türününün 41 çeşidinin yaşam ortalamalarının uygunsuz olduğunu belirtmiştir. Bir yandan yaşam alanlarının daralması bir yandan yoğun av, kuşların sayılarını azaltmakta ve tür kaybına neden olmaktadır. Sulak alanların kirliliği, hava kirliliğinin neden olduğu iklim

değişikliği, yoğun ve çarpık yapılaşma, kıyı yağmacılığı, orman kaybı, artan tarımsal ilaç kullanımı, bitki örtüsünün değişmesi diğer olumsuzluklardır.

Su kuşları sulak alanlarımızda, küçük kuşlar ovalık ve orman alanlarımızda, yırtıcı kuşlar orman alanlarımız ve kayalık (tepe ve dağlarda) alanlarımızda yaşarlar ve üreme yaparlar. Karpaz bölgesi, kuş popülasyonumuzun büyük bir kısmını barındırır. Girne bölgesi dağlık alanlarında özellikle yırtıcı kuşlar çoğunluktadır. Onsekiz sulak alanımız ve lagünlerde de su kuşları barınır. Kıyılarımızda taşlaşmış kumullarda Arı Kuşları'nın ürediği saptanmıştır (Bafra, Altın kum). Ayrıca kıyılarımız Martı'ların yaşam alanlarıdır. Zafer Burnu açıklarında 9 adacıktan en büyüğü olan Klithes adasında Avrupa'da türü tükenmek üzere olan Ada Martısı ve Karabatak üreme yapmaktadır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti sahillerinde çalışmaların başladığı 1992 yılından bu yana son yıllarda yapılan araştırmalarda Akdeniz'de yaşadığı kabul edilen *Chelonia mydas* türü deniz kaplumbağalarının yaklaşık %25'i ile *Caretta caretta* türü deniz kaplumbağasının yaklaşık %10'u nun yumurta bırakmak için Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti sahillerini seçtiğini göstermektedir (Godley and Broderick, 1995, 1996). Ancak, kaplumbağaların her yıl yuva yaptığı sahillerde insan faaliyetlerinin artması nedeniyle yuva sayısında önemli düşüşler saptandığı yetkililerce ifade edilmektedir.

Karpaz Bölgesi'nde bulunan ve Milli Park kapsamı içinde yer alan, dünyada benzeri görülmemiş şekilde evcil yaşamdan doğal yaşama geçen hür eşekler, kendine özgü iri yapıları ve genetik özellikleriyle Literatüre "Kıbrıs Eşegi" olarak girmişlerdir. Gerek bölge halkına, gerekse ülkeye büyük zenginlikler katabilecek potansiyele sahip bu hayvanlar asırlardır doğa koşullarına göğüs gererek yaşamlarını ve nesillerini sürdürme başarısını göstermişlerdir. Son yıllarda çoğalma ve beslenme sorunuyla hayvanların bölgedeki tarım alanlarına verdiği zararlar tartışma yaratmaktadır. Bu bağlamda, doğal varlıkların anayasamızın koruması altında olması yanında devletin doğal hayatı koruma yükümlülüğü çözüme esas teşkil etmelidir.

İnsan yerleşmeleri insanın, barınma, beslenme ve sağlık gibi temel gereksinimlerini karşılamak için tarih boyunca meydana getirdiği ve kendini ait hissettiği yaşam alanlarıdır. İnsan yerleşmelerinin çevre niteliklerinin bozulması, trafik sıkışıklıkları, konut alanları ile iş ve eğlence yerlerinin içiçe olması, altyapı yetersizlikleri gibi birçok nedenden ötürü

yerleşmeler yaşanması zor hal almaktadır. Tarihi yerleşim merkezlerinin bozulması, yık yap sürecinde kaybolması, kültür ve beklentiler dikkate alınmayan tasarımlarla da insanın kimlik ve bir yere ait olma duyguları zedelenmektedir. Bu durumdan KKTC de nasibini almaktadır.

Kültürel çevreyi oluşturan değerler ve kaynaklar; toplumsal ve kültürel kimliği yansıtan, fiziki çevrede oluşan mimari ve kentsel doku, bunu meydana getiren estetik ve sanatsal özellikler, siluet,ölçek, hacim ve oranlar korunması ve yaşatılması gereken değerlerdir. Bu değerlerin meydana getirdiği arekeolojik, doğal ve kentsel sit alanları, anıtlar, askeri ve sivil mimarlık örnekleri, meydanlar ve sokaklar, yerel ve yöresel malzeme, doğal bitki örtüsü, yararlanılması - geliştirilmesi ve kullanımı sürdürülebilir kılınması gereken ekonomik değer taşıyan kaynaklardır.

Doğal ve tarihi çevre değerleri ile ekonomik, sosyal ve kültürel faktörler, turizm hareketlerinin başlangıç ve sınır koşullarını oluştururlar. Turizm süreci kendi başlangıç ve sınır koşullarını etkileyebilmektedir. Örneğin tarihi ve doğal çevre değerlerini dikkate almayan bir turizm gelişmesi kendisini doğuran bu değerlerin yok olmasına, dolayısıyla sürecin ortadan kalkmasına yol açabilir. Turizm hareketi genellikle çekiciliği yüksek olan doğal dengenin çok hassas ve kırılgan olduğu yerlerde başlamakta, gelişmekte ve gerekli önlemler alınmadığı takdirde bu dengeyi kolaylıkla bozmakta, sonuçta çekicilik de yok olmakta ve faaliyetin ömrü kaynakla birlikte tükenmektedir.

Ülkemizde turizm sektörü büyük ölçüde kıyılarda yoğunlaşmıştır. Altyapı yetersizliği, kıyı bölgeleri ile verimli tarım topraklarının ve hassas alanların dağılık, düzensiz yoğun yapılaşma ve ikinci konut alanlarıyla betonlaşması gibi faktörler ekosistemdeki dengeleri bozmaktadır.

13.1.2. Yasal ve Örgütsel Durum

KKTC Anayasa'sının özellikle 38, 39 ve 40'ıncı maddeleri çevrenin korunmasını, geliştirilmesini, devlet ve kişilere ödev olarak vermekte, sağlıklı çevrede yaşama hakkını güvence altına almaktadır.

Ülkemizde çevre korumaya yönelik çok sayıda hukuki düzenleme bulunmaktadır. Gerek Çevre Yasası, gerekse çevre ile ilgili mevcut mevzuat incelendiğinde, bazı aksaklık, uyumsuzluk ve tekrarlar göze çarpmaktadır. Bu durum, çevre mevzuatının uygulanmasında güçlükler neden olmaktadır.

Çevre Koruma Dairesi 1989 yılında 10/1989 sayılı yasayla (52/1993, 31/1994, 2/2001, 20/2008 Değişiklik) kurulmuş ve 9/1990 sayılı Çevre Yasası'nın yürürlüğe girmesi ile faaliyetlerine başlamıştır. Geçen süreç içerisinde yasada görülen eksiklik ve aksaklıkları gidermek amacıyla 21/1997 sayılı yeni Çevre Yasa'sı yürürlüğe girmiştir. Kasım 2001'de ise 36/2001 sayılı Çevre (Değişiklik) Yasası ile "Gürültü Kirliliğinin Önlenmesi"ne ilişkin esas yasanın 17'inci maddesi değiştirilerek yeniden düzenlenmiştir. Daha sonra 24/2004 sayılı Çevre (Değişiklik) Yasası ile "Motorlu Kara, Hava ve Deniz Taşıtlarının" emisyon standartları ve emisyon azaltıcı önlemlerine ilişkin yasanın 15'inci maddesi değiştirilerek yeniden düzenlenmiştir. Son olarak 51/2007 sayılı Çevre (Değişiklik) Yasası ile cezalarla ilgili 33 ve 36'ncı maddelerdeki kurallar güncelleştirilerek, yeni kurallar yasaya eklenmiştir. Gelinen noktada, Çevre Yasası'nı AB çevre mevzuatına uyumlaştırmak için yeni düzenlemelerin yapılması söz konusudur.

Çevre Yasası'nın amacı; "Bütün insanlığın ortak varlığı olan çevrenin korunması, iyileştirilmesi, kırsal ve kentsel alanda arazinin ve doğal kaynakların en uygun şekilde kullanılması ve korunmasını, insan sağlığını olumsuz etkileyen su, toprak, hava ve gürültü kirliliğinin önlenmesini ve ülkenin bitki ve hayvan varlığı ile doğal ve tarihsel zenginliklerinin korunarak bugünkü ve gelecek kuşakların, sağlık, kültür ve yaşam düzeylerinin geliştirilmesi ve güvence altına alınması için yapılacak düzenlemeleri ve

alınacak önlemleri, ekonomik ve sosyal kalkınma hedeflerini, sürdürülebilir kalkınma ilkesi ve kirleten öder ilkesi çerçevesinde düzenlemek” olarak öngörölmüştü.

21/1997 sayılı Çevre Yasası’na bağılı olarak hayata geçirilen tüzükler şunlardır :

- 689/97 sayılı Gönüllü Çevreciler Tüzüğü
- 871/97 sayılı ve 169/05 sayılı (Değişiklik) Katı Atık Kontrol Tüzüğü
- 872/97 sayılı, 590/02, 360/07, 659/07 ve 682/07 sayılı (Değişiklik) Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Tüzüğü
- 229/98 sayılı Su Ortamlarının ve Sulak Alanlarının Korunması Tüzüğü
- 766/98 sayılı, 109/05, 168/05, 369/07, 658/07 ve 587/09 sayılı (Değişiklik) Hava Kalitesinin Kontrolü ve Korunması Tüzüğü
- 686/98 sayılı Çevre Yerleşim Alanlarının Çevre Estetiğı Açısından korunması Tüzüğü
- 186/01 sayılı ve 6/08 sayılı (Değişiklik) Flora ve Faunanın Korunması Emirnamesi

21/1997 Sayılı Çevre Yasası’nın tadil edilmiş eski yasaya göre getirdiğı farklılıklar;

- Özel Çevre Koruma Bölgeleri’nin ilan edilebilmesi,
- Faaliyetleri sırasında çevreyi etkileyecek olan gerçek veya tüzel kişilerin “Çevresel Etki Değerlendirmesi” Raporu hazırlatmasına dönük tüzüğü hazırlama yetkisi,
- Sürdürülebilir Kalkınma İlkesi” nin esas alınması,
- Zararlı kimyasal maddelerin üretim, taşıma, depolama ve kullanımına ilişkin esasları düzenleme ve tüzük yapma yetkisi,
- Yasanın amaç ve kapsamına uygun olarak yapılacak çalışmalara etkinlik ve bütünlük kazandırmak için çeşitli temsilcilerden oluşan “Çevre Danışma Kurulu” oluşturulması,
- “Gönüllü Çevreciler” vasıtasıyla çevreyi kirletecek faaliyetlerde

bulunanları bildirimde bulunma ve denetleme yetkisi ile çevre kirliliği yaratan suçların davasız haline imkan verilmiştir .

Bilindiği üzere KKTC’de bugüne kadar 8 bölge Bakanlar Kurulu kararıyla Özel Çevre Koruma Alanı ilan edilmiştir; Alagadi ÖÇK Bölgesi, Koca Reis-Park Otel arası ÖÇK Bölgesi, Ronnas Körfezi-Ay Philon ÖÇK Bölgesi, Kalkanlı ÖÇK Bölgesi, Karpaz ÖÇK Bölgesi, Güney Karpaz Sahilleri ÖÇK Bölgesi, Akdeniz Köyü ÖÇK Bölgesi ve Gazimağusa Sulak Alanlar ÖÇK Bölgesi.

55/1989 sayılı İmar Yasası: 1989 yılında yürürlüğe giren Yasa ülkedeki düzensiz yaygın kentsel büyümenin durdurulması, ülke düzeyinde fiziki planlamanın gerçekleştirilebilmesi, planlı imar ve gelişmenin yaygın hale getirilebilmesi ve buna bağlı olarak, kıt kaynakların akılcıl ve dengeli kullanımının sağlanması için yasal zemini oluşturmaktadır. İmar Yasası fiziki planlamada dört plan şekli getirmektedir. Bunlar Ülkesel Fizik Plan, İmar Planları, Çevre Planları ve imar planları altında Öncelikli Alan Planları’dır.

İmar Yasası, planlama makamı olarak görevlendirilmiş olan Şehir Planlama Dairesi’ne kalkınma planı temel hedeflerine uygun olarak ülkesel düzeyde plan yapmak yetki ve sorumluluğu vermekte, kent planlarının da bu ülkesel düzeydeki plana göre hazırlanması öngörülmektedir. Ancak, Yasa ülkesel bir planın hazırlanmamış olduğu hallerde alt düzeyde planlama yapılabilmesi için kalkınma planının hedeflerine uygun olarak planlama yapılmasını öngörmektedir.

Çevreyle ilgili bu iki temel yasa dışında Fasıl 59 Sahileri Koruma Yasası, Fasıl 96 Yollar ve Binaları Düzenleme Yasası, 51/1995 sayılı Belediyeler Yasası, 60/1994 sayılı Eski Eserler Yasası gibi birçok yasa daha mevcuttur.

KKTC’de yürürlükte bulunan yasalar çevre korunması, kaynakların dengeli kullanımı, çevre değerlerinin geleceğe taşınmasında ve eski yerleşim dokularının bulunduğu arkeolojik ve kentsel sit alanlarında kültürel özelliklere uygun mimarlık örneklerinin yaratılmasında, çevrenin korunarak kullanımı ve geliştirilmesi için gerekli planlamaların yapılmasını, belirleyici olan yasal çerçeveyi oluşturmaktadır. Bu yasalar farklı kuruluşlara çeşitli yetki ve sorumluluklar yüklemektedir. Bu kuruluşlar; Çevre Koruma Dairesi, Şehir Planlama Dairesi,Devlet Planlama Örgütü, Eski Eserler ve Müzeler Dairesi, Anıtlar

Yüksek Kurulu, Meteoroloji Dairesi, Orman Dairesi, Tarım Dairesi, Su İşleri Dairesi, Jeoloji ve Maden Dairesi, Turizm Planlama Dairesi, Vakıflar Dairesi, Belediyeler, Kaymakamlıklar ve Kültür Dairesi'dir.

Çevre konularında temel politikaları saptamak ve kuruluşlar arasında koordinasyonu ve işbirliğini sağlamakla görevli olarak kurulan Çevre Koruma Dairesi bugün bu fonksiyonlarını yerine getirmede teknik araç gereç ve donanımlı personel eksikliği nedeniyle yetersiz kalmaktadır.

Şehir Planlama Dairesi Temmuz 1989'da yürürlüğe giren İmar Yasa'sının gereklerini yerine getirmeye, uygun örgütlenme biçimine ve donanımına henüz tam anlamıyla sahip değildir.

Korunması gerekli taşınmaz eski eserler ve doğa varlıkları ile ilgili hizmetleri bilimsel esaslara göre yürütmek ve/veya yürütülmesini sağlamak amacıyla Taşınmaz Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu oluşturulmuştur. Eski Eserler ve Müzeler Dairesi KKTC'deki tüm taşınır ve taşınmaz eski eserler ile müzelerden sorumlu olan ve bu konulardaki tüm gelişmelerle ilgili olarak 60/1994 sayılı Eski Eserler Yasası'nda belirlenen ilke ve kurallar çerçevesinde çalışmalarını yürüten kuruluştur.

Sivil Toplum Kuruluşları ve bunların faaliyetleriyle ilgili olarak KKTC'de yaklaşık 980 kulüp, kooperatif, sendika, meslek örgütü, dernek ve vakıftan ancak 150'si aktif olup, bunların da yalnızca %3'nün çevreyle ilgili olduğu tahmin edilmektedir. Bu oran, son yıllarda çevre bilinci geliştikçe artmaktadır. KT Mühendis ve Mimar Odaları Birliği, Yeşil Barış Hareketi, Lefke Çevre ve Tanıtma Derneği, Kuşları ve Doğayı Koruma Derneği, KT Biyologlar Doğayı Araştırma ve Koruma Derneği, Sürdürülebilir Çevre Platformu, Kıbrıs Erozyonla Mücadele Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı, Sürdürülebilir Gelecek için Profesyonel Yaklaşım Derneği (Pro Action), Çevre ve Enerji Derneği, Ses Kirliliği ile Mücadele Derneği, Hayvanları Koruma Derneği, Çevre Koruma Vakfı (ÇEKOVA), LAÜ Çevre Araştırmaları ve Eğitim Merkezi, GAÜ Kırsal Gelişim ve Çevre Araştırmaları Merkezi, Zeytin Ağaçlarını Koruma ve Araştırma Derneği (ZAKAD) bunların en başta gelenleridir.

The Management Centre of The Mediterranean'in UNDP-ACT (BM Kalkınma Programı İşbirliği için Hareket) sponsorluğunda ve Intercollege ortaklığıyla, ada çapındaki sivil toplum örgütlerini bir kitapta toplayan STÖ Rehber Projesi ile adadaki örgütlerin misyon ve aktivitelerini belirleyen çalışma Ekim 2006 tarihi itibarıyla başlatılmış ve 2007 yılı içinde sonuçlandırılmıştır. Buna göre KKTC'de 150 ve Güney Kıbrıs'ta 350 aktif STÖ belirlenmiştir. Söz konusu kitap sürekli güncellenmektedir.

Çevreyle ilgilenen STK'ları; kirlilik, kıyıların kullanımı, taşocakçılığı, yapılaşma, kuşlar-kaplumbağalar-bitki örtüsü ve diğer biyolojik çeşitlilik, erozyon, ses ve gürültü kirliliği, maden artıkları, tarımsal ilaçların kullanımı, alçak orman arazilerinin kullanımını gündeme getirme açısından başarılı olmuşlardır. Ancak; bu kuruluşların yapılanmaları yetersiz, çevrenin iyileştirilmesine yönelik toplum üzerinde ve yönetim mekanizmalarına olan etkileri zayıf, paydaşları arasında yakınlaşma, işbirliği, ortak çalışma, ağ ve platform oluşturmaları gelişmemiş, özel ve devlet sektörleriyle dayanışmaları çok az olduğundan katılımcılıkları söylem düzeyinde kalmakta, pratik yaşama yeterince geçirilememektedir. Sivil toplum örgütlerinin başarıları dışta verilen kararlara tepki göstermek ve bunları etkilemekle sınırlı kalmaktadır.

Yirmibirinci yüzyıla girerken; Dünyada çevre yönetimi konusunda başarılı olmuş tüm ülkelerde uygulanmakta olan ve çevresel kalitenin ve değerlerin korunmasında en fazla paya sahip olduğu bilinen ÇED uygulaması 21/1997 sayılı Çevre Yasası'nda hayata geçirilmiştir. Çevreyle ilgili yönetsel bir araç olarak kullanılan Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED), Çevre Koruma Dairesi tarafından hazırlanıp 872/97 sayılı tüzükle yürürlüğe girmiştir. ÇED, tüzükte belirtilen ekonomik amaçlı yatırım etkinlikleri için zorunlu tutulmaktadır.

ÇED tüzüğü kapsamına giren ve ÇED raporu hazırlayacak olan faaliyetler iki ayrı liste halinde tüzük içerisinde belirlenmiştir. Bu listede yer alan faaliyetler veya liste içinde yer almayıp Daire'nin ÇED raporu hazırlamasını isteyebileceği faaliyetlerle ilgili faaliyet sahipleri gerekli yatırım izinlerini alabilmeleri için ÇED raporlarını hazırlayıp Daire'ye sunmaları gerekir. Büyük altyapı projeleri, geniş alanlara konut inşaatı, turizm konaklama tesisleri, enerji tesisleri, çeşitli fabrikalar ve deri işleme tesisleri bu kapsama girmektedir. Ayrıca, tarım alanları, sulak alanlar, göller ve biyolojik çeşitlilik açısından zengin ekosistemlerin yanı sıra, koruma altına alınan alanlardaki etkinlikler için de ÇED

gerekmektedir. Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) raporu, gerçekleştirilmesi planlanan bir faaliyetin çevre üzerinde yapacağı olumlu ve olumsuz etkilerin belirlenmesini, olumsuz etkilerin yer ve teknoloji alternatifleri dikkate alınarak nasıl yok edileceğinin yada en aza indirileceğinin ortaya konulması için yapılan çalışmaları içeren bir rapordur. ÇED raporları, herhangi bir yatırımın planlanma aşamasında hazırlanmak durumundadır; çünkü söz konusu etkinlik, ancak “ÇED olumlu” belgesinden sonra onay ve izin alabilmektedir. ÇED prosedürü devletin kendi yatırımlarında da hassasiyetle uygulanmalıdır.

Yeni geçen 18/2009 sayılı “Av ve Avla İlgili Yaban Hayatını Düzenleme Yasası” kapsamında Büyük Av günlerinde artık cikla (ardıç kuşu), ördek ve yaban kazı avelanabilecek av kuşları listesinden çıkarılmıştır. Yeni yasayla bu yıl ava yeni başlayacak 18 yaşını doldurmuş kişilerin ilk kez eğitime alınacağı ve başarılı olanlara sertifika verilerek avlanma ruhsatı çıkarabilecekleri duyurulmuştur. Ruhsatsız avlanan kişilere yeni yasa kapsamında 2 yıl hapislik ve 25 bin TL para cezası da getirilmiştir. Bu yasanın yürürlüğe girmesiyle 19/1934 sayılı “Av ve Yaban Kuşlarını Koruma Yasası” yürürlükten kaldırılmıştır.

Yasal ve örgütsel durum içerisinde, doğal hayatın korunmasıyla ilgili olarak 19 Eylül 1979 tarihli “Avrupa'nın Yaban Hayatı ve Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesi” olan ve kısaca Bern Sözleşmesi diye bilinen Konvansiyonunu, 186/01 sayılı Flora ve Faunanın Korunması Emirnamesiyle uygulamaya almış bulunmaktayız.

13.1.3. Eksiklikler ve Kısıtlayıcılar

Doğal kaynakların ve mimari mirası oluşturan yerleşim birimlerinin yeterince korunması gereken bir değer olarak algılanmaması, buna bağlı olarak bu gibi alanlardaki düzenlemelere “yatırım” adına direnç gelişmesi önemli bir eksikliktir. “Sürdürülebilir gelişme”, sürdürülebilir insan yerleşmesinin ne olduğu, uygulamasının nasıl yapılabileceği konusunda bilgi eksikliği ve /veya anlayış farklılıkları, planlamanın ve çevre korumanın engellerini oluşturmaktadır. Ekonomik büyüme ile sosyal kalkınmanın ve çevrenin korunmasının birlikte gerçekleştirilebileceği anlayışı yerine, yatırım ile çevre korumayı birbirine zıt olarak kabul eden anlayışın hala etkili oluşu önemli eksiklik ve kısıtlayıcılarımızdandır.

Yasal eksiklik ve kısıtlayıcılar olarak ise; KKTC’de Çevre Yasası, İmar Yasası ve çevre ile ilgili diğer mevzuatla bunlara bağlı tüzüklerin uygulanmasında, ilgili kuruluşlar arasındaki yetki ve sorumluluk paylaşımındaki belirsizlik ve yetersizlikler nedeniyle çevre yönetiminde etkinlik sağlanamamaktadır. Aynı konuyla ilgili olarak birden fazla kuruluşun yetkili olması, koordinasyon ve işbirliği konusunda yaşanan sorunlar hizmetin etkili bir şekilde yerine getirilmesini güçleştirmektedir.

Hava Kalitesini Koruma, Su Kirliliği Kontrol, Katı Atık Kontrolü, Flora ve Faunanın Korunması, Ses ve Gürültü Kontrolünü gerçekleştirmeyi sağlayabilecek standartlar ve uygulamalara ilişkin düzenlemeler yetersizdir.

Su kaynaklarının planlanmasında, yönetiminde, korunmasında “entekre su kaynakları yönetimi”nin oluşturulamamasından kaynaklanan yetersizlikler devam etmekte, kuruluşlar arasında bilgi akışı ve koordinasyon etkili olarak sağlanamamaktadır. İçmesuyu ve kanalizasyon tesislerinin bakım, onarım ve yenileme çalışmalarının zamanında yapılmaması hizmetin kalitesini ve tesislerin verimli çalıştırılmasını olumsuz etkilemektedir.

İnsan kaynaklı sera gazı salınımlarını 2000 yılı sonrasında azaltmaya yönelik yasal yükümlülükleri Kyoto Protokolü düzenlemektedir. Kyoto Protokolü’ne göre, Ek 1 tarafları (EECD ve AB ülkeleri), Protokol’de Ek-A’da listelenen sera gazlarını 2008-2012 döneminde 1990’daki düzeylerinin en az yüzde 5 altına indirmekle yükümlendirmiştir. Ancak Kyoto Protokolü’nün ve Kyoto düzeneklerinin uygulanmasına ilişkin yasal kuralların çerçevesi, uzun ve zor görüşmeler sonucunda Temmuz 2001’de kabul edilen Bonn Antlaşması ile olmuştur. Bizler de bu süreçlere bir şekilde katılmalıyız

Avrupa Birliği’nin 2001/77/EC sayılı İç Elektrik Piyasası’nda Yenilenebilir Enerji Kaynaklarından Elektrik Üretimini Teşvik Eden Direktifi’nde AB ülkeleri için 2010’da tüketilecek elektriğin %21’inin yenilenebilir kaynaklardan karşılanması öngörülmüştür. Bu bağlamda; elektriğin yenilenebilir enerji kaynaklarından üretilmesini teşvik etmek ve desteklemek politikaları kapsamında AB tarafından; CO₂ emisyonu yaratan yakıtlara ek vergi getirilirken, yenilenebilir kaynaklardan üretilen enerji için arz tarafına, yatırım desteği, vergi indirimi veya ekolojik vergi geri ödemesi gibi destek uygulamaları, talep

tarafına da vergi muafiyeti ve sübvansiyonlar gibi teşvik uygulamaları gündeme getirilmektedir. Bu konulardaki yasal eksiklerimiz giderilmelidir.

ÇED etkili bir şekilde uygulanamamaktadır. Yeterli ve güvenilir veri tabanı eksikliği, çevre koşullarıyla ilgili kapsamlı mevcut durum envanter çalışmaları bulunmayışı, kamuda çevre ile ilgili yetkili ve sorumlu kurumların bu tür girdileri gerektiği gibi üretecek bütçe olanaklarının kısıtlı oluşu, gerek kamuda gerekse özel sektör meslek kurumlarında vasıflı eleman eksikliği, önlemlerin izlenmesini zorunlu kılacak mekanizmaların yetersizliği veya bulunmayışı ÇED'in etkili olarak kullanılamamasına yol açmaktadır. Yatırım kararlarını alan kurumlar arasındaki yetki ve sorumluluk uyuşmazlıkları, ÇED tüzüğünde halkın katılımı ve görüşlerine yer verilmemiş olması, ÇED inceleme Komisyonunun yalnızca Çevre Dairesi elemanlarından oluşması, ÇED'in yatırımın türü ve konumu ne olursa olsun aynı meslek grubundaki bireylerden oluşan sabit bir ÇED komisyonu tarafından değerlendirilmesi, ÇED raporlarını hazırlayan şirketlerin her proje için aynı raporları biraz değiştirerek kullanması, projelere uygulama sonrası takip yapılmaması son derece ciddi yetersizliklerdir. ÇED tüzüğündeki eksiklik ve yetersizliklerin Avrupa Birliği Mevzuatına uydurulması çalışmaları devam ettirilmelidir. Bu bağlamda Kuzey Kıbrıs'ta Çevre Etki Değerlendirmesine ilişkin TAİEX'in (Avrupa Komisyonu Teknik Yardım Bilgi Alışverişi Birimi) 7-11 Mart 2005 tarihlerindeki Misyon Raporu önemli bir referanstır.

Kıyılarıdaki 100 metrelik sahil şeridi ile ilgili yasal düzenleme eksikliğinin yarattığı yasal boşluğun çeşitli istismlara ve tahribatlara neden olması devam etmektedir.

Yasalarda "Kamu Yararı" ifadesinin yeterli açıklıkta tanımlanmamış olması, yapılan hatalı yorumlamalarla istismlara neden olmaktadır. Kamu yararı, Kamu Hukuku ile birlikte ele alınmalıdır.

Zorunlu kamulaştırma ve Tazminatları düzenleyen yasal bir çerçevenin *eksikliği* sözkonusudur.

Mevcut *Eski Eserler Yasası*, listelenmeye değer anıtsal değerdeki ve mimari değeri yüksek yapıların dışında doku oluşturan mahalle ve/veya sivil mimari örneklerinin korunmasına olanak sağlayacak yönde yeterli değildir. Listelenmesine gerek olmayan

ancak korunmaya değer bina ve mahallerin sahiplerine Anayasa gereği bazı kolaylıklar sağlanmasına yasa olanak vermemektedir.

Uluslararası çevre ve korumaya yönelik sözleşme, protokol ve deklarasyonlar yeterince dikkate alınmamakta, Uluslararası kabul görmüş antlaşmalar KKTC Meclisi'nde geçirilmeyi beklemektedir. Gündüz ve gece yırtıcılarının tümü, Su kuşlarının tümü ve endemik kuşlar türü tükenme tehlikesinde olan kuşlardır. Ramsar Sözleşmesi ile Sulak Alanlar ve Su Kuşlarının Korunması gereği yanında, diğer çevre koruma sözleşmelerine uyarlanmamış yasalar sözkonusudur.

Çevre finansman sistemi, bilgi/veri tabanının oluşturulamaması, hukuksal düzenlemelerin etkin bir çevre yönetimine olanak tanıyacak biçimde geliştirilememesi önemli eksikliklerimizdendir.

Çevre ile ilgili olarak görev ve sorumlulukları bulunan daireler ve kurumlar, çevre koruma ve geliştirmekle ilgili parasal güçlüklerle karşılaşmaktadırlar;

- Mevcut mali kaynakların korumaya yönelik olarak kullanılmasına öncelik verilmemesi.
- Ekonomik çıkarların öncelikli ve etkin olması.
- Dış kaynaklardan yeterince yararlanılamaması.
- Devlet bütçesinden ayrılan ödeneğin yeterli miktarda olmaması engel teşkil etmektedir.

Yurttaşların, kararların nasıl alındığına ve sürece nasıl katılabileceklerine ilişkin bilgileri genellikle yoktur. Çevreye yönelik programlara, politikalara ve projelere ilişkin olarak üretilen bilgilere kolayca ulaşamamaktadır.

Çevre Dairesi ve Şehir Planlama Dairesi karar alma süreçlerine halkın katılımını sağlama çabasıdadırlar. İmar Yasası halkın katılımını sağlamayı ve bunun için gerekli önlemlerin alınmasını Planlama makamı olan Şehir Planlama Dairesi'ne görev olarak vermekte, bu konudaki gerekli düzenlemelerle ilgili tüzük çıkarılmasını öngörmektedir. Ancak bu tüzük çalışmaları yavaş seyretmektedir.

KKTC’de genel anlamda planlama çalışmaları yaşamın ve değişimin gerisinde kaldıklarından mevcut duruma yanıt verememektedirler. Bütün bunlar ülke kaynaklarının geliştirilmesi ve dağıtılmasında akılcıl olmayan kararların alınmasına ve yatırımların doğru sektör ve yer seçimlerine bağlı olarak yönlendirilememesine, bunun sonucunda da çevrede olumsuzlukların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Çevrenin korunması ve yönetiminde bir çok ülkenin etkili bir şekilde uyguladığı caydırıcı ve özendirici ekonomik araçların, düzenlemelerin KKTC’de yeterince bulunmaması önemli bir eksikliktir. Taşınmaz Mal Vergilendirme Yasasında; Değer artışı veya değer kaybına göre vergilendirme gibi teşvik edici ve caydırıcı yasaların bulunmayışı, kaliteli insan yerleşmeleri oluşturma yönünde önemli kısıtlayıcılarıdır.

13.1.4. Fırsatlar ve Olanaklar

21/1997 sayılı Çevre Yasası, 60/1994 sayılı Eski Eserler Yasası, 55/1989 sayılı İmar Yasası, Eski Eserleri Koruma Fonu’nun oluşturulmuş olması, ÇED Tüzüğü, Katı Atık Kontrol Tüzüğü, Hava Kalitesinin Kontrolü ve Korunması Tüzüğü, Sulak Alanlar’ın Korunması Tüzüğü, Flora ve Faunanın Korunması Emirnamesi ve benzerleri yürürlükte olan yasal olanaklardır.

Eski Eserleri Koruma Fonu özel mülkiyete konu taşınmaz eski eserler ile devletin mülkiyetinde veya gözetim ve denetiminde bulunan taşınır ve taşınmaz eski eserleri korumak, yaşatmak, bakım ve onarımını yapmak, restore etmek, belgelemek, tanıtmak ve bunlarla ilgili her türlü iş ve işlemleri, bilimsel ve teknik çalışmaları yapmak ve/veya yaptırmak için aynı, nakdi ve teknik yardım yapmak için kurulmuştur. Fon hesapları Eski Eserler ve Müzeler Dairesi Müdürlüğü tarafından tutulmakta ve Fon’un kaynakları KKTC Merkez Bankasında muhafaza edilmektedir. Fon’un denetimi ise Sayıştay tarafından yapılmaktadır.

Karpaz Milli Park Alanı Yasa Tasarısı Çalışması, Çevre Master Planı Çalışması, Turizm Master Planı Çalışmaları, Ülkesel Fizik Plan Çalışması yanında 2004 yılında yürürlüğe giren “Karpaz Bölgesi Planlama Sınırı İçinde Denetim ve Geliştirme Emirnamesi”, “2004 Tatlısu-Büyükkonuk Bölgesi Emirnamesi”, 2005 Girne 1. Bölge Emirnamesi, Bafra ve

Yakın Çevresi Birinci Etap Emirnamesi, 2005 Girne Boğaz Bölgesi Emirnamesi, 2006 Beşparmak Dağları Aküferi Geçiş süresi Emirnamesi, 2007 Girne 2. Bölge Kapsamlı Emirnamesi ve 2008 Girne 2. Bölge (Değişiklik) Kapsamlı Emirnamesi, S(K-II) 1056-2007 Bakanlar Kurulu Kararıyla Karpaz Milli Park Alanı'nın ÖÇK Bölgesi olarak ilan edilmesi, S(K-II) 860-2008 Bakanlar Kurulu kararıyla Güney Karpaz Sahilleri, Akdeniz Köyü ve Gazimağusa Sulak Alanları'nın ÖÇK Bölgesi ilan edilmesi sürdürülen planlama olanaklarıdır.

Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi ile yerel üniversiteler arasında zaman zaman sürdürülebilen çevre ve planlamaya yönelik işbirliği çalışmaları geliştirilmelidir.

Uluslararası Kuruluşlarla ilişkilerde UNOPS (Birleşmiş Milletler Projesi Servisi) v.b. kuruluşlardan sağlanan finansman kaynak, TAIEX gibi (Avrupa Birliği Komisyonu Teknik Yardım ve Bilgi Değişim Ofisi) ve yabancı ülkelerden sağlanan teknik konulardaki yardımlar ve uzman desteği, sivil toplum örgütlerinin uluslararası kuruluşlarla ilişki ve ortaklıkları, üyelikleri önemli gelişmelerdir.

13.1.5. 2009 Yılı Programı Döneminde Yapılan Çalışmalar

Ülkemizde elektrik enerjisi üretiminin artırılması, iletişim hatları, trafoların yedeklenmesi ve yenilenmesi çalışmaları devam etmektedir. Bunun yanında güneş, rüzgar gibi yenilenebilir doğal kaynaklardan alternatif enerji üretmeye yönelik çalışmalara destek verilmeye çalışılmıştır. Ekonomi ve Enerji Bakanı Sunat Atun Türkiye'de muhataplarıyla yaptığı görüşmeler sonucunda, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı ve orta-uzun vadede Türkiye'den deniz altından kablolarla elektrik enerjisi aktarımıyla ilgili olarak yaptığı açıklamada; KKTC'nin hem güneş hem rüzgar enerjisinde avantajlı bir konumda olduğu mutabakatına vardıklarını, bu bağlamda TC Elektrik İşleri Etüd İdaresi'ndeki birikimlerin know-how ve lojistik olarak adaya aktarılacağını ifade etmiştir. KKTC'de şu an elektrik üretiminin katı yakıt kaynaklı kurulu olduğuna dikkat çeken bakan, mevcut sistemi mümkün olduğunca yenilenebilir enerji imkanlarıyla üretilebilir hale getirme amacıyla olduklarını kaydetmiştir. Türkiye ve KKTC'nin elektrik akımlarının enterkonnekte hale gelerek, Türkiye'den Kıbrıs'a elektrik akımı gelmesi noktasında da

görüş birliğine varıldığı belirtilmiştir. Ayrıca Yenilenebilir Enerji Yasası'yla ilgili çalışmalar başlatılmış, enerji verimliliği ile ilgili yasa da gündeme alınmıştır.

Bir yandan çevre kirliliği nedeniyle artan Küresel Isınma'nın önüne geçmek, bir yandan da rezervleri azalan ve fiyatları artan petrol kullanımını en aza indirmek için birçok ülke yakıt olarak biyodizel kullanmaya yönelmiştir. KKTC'de de Tarım Bakanlığı, biyodizel üretimi ve kullanımını artırmak için ekim alanlarını biyodizel üretiminde kullanılacak tahıl üretimine açmayı hedefleyen, yanmış bitkisel yağlardan da biyodizel elde etmek için çalışma başlatmıştır. Yapılan araştırmalara göre ülkemizde yılda 2 bin ton yanmış yağ elde edilebileceği hesaplanmıştır. Bilindiği üzere "Kyoto Protokolü"ne göre ülkelerin 2010 yılına kadar %5.75 oranında biyodizel kullanımına geçmeleri öngörülmüş, biyodizelin sera gazı etkisinin çok az olduğu ifade edilmiştir.

Üretilen biyodizelin kalite standartlarının Tarım Bakanlığı Akaryakıt Birimi tarafından kontrol edileceği karara bağlanmıştır. Ayrıca sözkonusu birimin biyodizelin üretimi, denetimi, işlenmesi, ruhsatlandırılması ve piyasaya arz edilmesiyle ilgili düzenlemeleri de çıkarılan tüzüğe eklenmiştir. Ülkemizde 140 bin ton/yılda motorin kullanıldığı dikkate alındığında, AB standardı olarak belirlenen, kullanılan yakıtın %2'lik kısmının biyodizel olarak üretilmesi için 2,800 ton/yılda üretim hedeflenmiştir.

KKTC'nin içme ve kullanma suyu ihtiyacına kısa ve uzun vadede çözüm getirecek su temini projelerine devam edilmiştir. Yıllardan beri gündemde olmasına karşın, ilk kez fiili olarak uyulamaya giren ve 2013 yılında adaya ulaşması planlanan Türkiye'den borularla su getirme projesiyle ilgili çalışmalar başlamıştır. Bilindiği üzere deniz altında inşa edilecek boru hattı ile ilgili araştırmalar 2007 yılı sonunda tamamlanmış, projelendirme çalışmaları ise 2009 yılı içerisinde bitirilmiştir. Boru inşaatı için 2010 yılında ihale çalışmalarının yapılacağı, uygulamanın başlayacağı ve baraj yapımı ile hatların döşenerek denizin geçileceği, suyun ise 2013 yılı sonunda Kıbrıs'a ulaşması planlanmıştır. Su, Dragon Çayı üzerinde kurulacak olan Alayköprü Barajı'ndan Anamur'a gelecek, orada dengeleme deposu kurularak su KKTC'ye aktarılacaktır. Projeye, 35 milyon ton içme ve kullanma amaçlı olmak üzere adaya getirilecek yıllık toplam 75 milyon ton suyun toplanacağı Geçitköy Barajının kapasitesi 10 kat artırılarak 2.5 milyon m³'den 25 milyon m³'e çıkarılmasıyla ilgili Alarko firmasının çalışmaları sürdürülmüştür.

Avrupa Komisyonu, Kuzey Kıbrıs'ta su ve atık su yönetimiyle ilgili öncelikli yatırım projelerinin tasarım ve uygulama çalışmalarını başlatmıştır. AB'nin 259 milyon Euro'luk yardımı kapsamında sözkonusu projeye 70 milyon Euro'luk bir para aktarılarak yapılacak olan bu çalışmayla Kıbrıs Türk tarafının, bir yandan su ve atık su altyapısı AB Standartlarına uyumlu hale getirilirken, diğer yandan da idari ve yasal düzenlemelerle bu çalışmaların sürdürülebilir hale getirilmesi hedeflenmiştir. Avrupa Birliği Mali Yardım Programı çerçevesinde öngörülen Lefkoşa su şebekesindeki 80 km'lik asbest boruların plastik borularla değiştirilmesi KüçükKaymaklı-Kızılbaz-Yenişehir hattında başlatılmıştır. Su borularının yanı sıra 4 bin civarında su sayacı ve sayaç korumaları da değişmiş olacaktır. Bu çerçevede bugüne kadar Lefkoşa'da sürdürülen su şebekesi yenileme projeleriyle birlikte iletişim hattının tümü yenilenmiş olacaktır.

20 Ekim 2009 tarihinde Lefkoşa Sarayönü'ndeki AB Destek Ofisi'nde imzalanan sözleşmelerle Gazimağusa'ya 7.5, Güzelyurt'a 4.0 milyon Euro'luk atık su artma tesisi, Gazimağusa'ya ayrıca 10.7 milyon euro tutarında kanalizasyon ağının inşaatı gerçekleşmiş olacaktır. Kasım 2009'da Gazimağusa'da, Ocak 2010'da ise Güzelyurt'da çalışmaların başlaması ve tesislerin 2 yıl içinde tamamlanması planlanmıştır.

Çevre Koruma Dairesi "Hava Kalitesinin Kontrolü ve Korunması Tüzüğü"nde yaptığı ve Bakanlar Kurulu'nun onayıyla 17 Ağustos 2009 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren bir değişiklikle, motorlu taşıt muayeneleri esnasında ibraz edilmesi gereken Eksoz Emisyonu Raporu'nun muayene tarihinden en fazla 3 ay öncesine ait olması gerektiğini düzenlemiştir.

Lefkoşa'da Çevre Koruma Dairesi tarafından yapılan toz kaynaklı hava kirliliği ölçümlerinde, kirliliğin AB standartlarının %45 üzerinde çıktığı belirlenmiştir. Toz miktarındaki standart günlük 50 mikrogram/m³ iken bu miktarın yılda en fazla 35 kez aşılması normal kabul ediliyor. Lefkoşa'da yapılan ölçümlerde ise 2009 yılının ilk 8 ayında, 238 günlük ölçümün 109 gününde AB standartlarının üzerine çıktığı görülmüştür. ÇKD'si Müdürlüğü Avrupa Birliği finansmanı ile dört adet hava kalitesi ölçüm istasyonu alınacağını Girne, Lefkoşa, Gazimağusa ve Alevkayası'na yerleştirilecek cihazlarla ülkedeki hava kirliliğindeki durumun ortaya çıkacağını belirtmiştir. Elektrik santrallerinden kaynaklanan kirliliğin tespitine yönelik de Tekneçik ve Kalecik bölgelerine hava kirliliği ölçüm istasyonları yerleştirileceğini ifade etmiştir. Havadaki partiküller

madde miktarının sürekli yüksek olmasının temel nedeni ülkenin sıcak ve yağışsız bir iklimine sahip olması olduğuna dikkat çekilirken, zaman zaman yağışsız bir iklime sahip olması olduğuna dikkat çekilirken, zaman zaman Afrika üzerinden gelen toz fırtınalarının bunu daha da artırdığı ifade edilmiştir.

Bilindiği üzere Kuzey Kıbrıs'ın Avrupa Birliği (AB) atık direktifleri ile uyumunu sağlamak ve uluslararası standartlarda bir çevre koruma sistemi oluşturmak amacıyla, Kıbrıs Türk Toplumuna yönelik AB Mali Yardım Paketi Kapsamında Katı Atık Yönetimi Master Planı hazırlanmış ve 27 Şubat 2008'de Bakanlar Kurulu'nca onaylanmıştır. Geline nokta Güngörköy bölgesine yapılacak yeni bir düzenli çöp depolama alanı 2011 yılının ilk yarısında hizmete girecektir. Dikmen çöp alanı ise 2009 yılı sonundan itibaren 2011 yılı sonunda bitecek şekilde rehabilitasyona yönelik işletilerek ve 2011 yılının sonundan itibaren kapatılacaktır. Şu anda kontrolsüz bir şekilde zaman-zaman yanan çöplerden kirletici gazlar atmosfere salınmakta ve büyük bir çevre kirliliği yaratmaya devam edilmektedir. Bunun yanında yaşanan koku problemi, böcek ve haşereler, vidanjör sularının yarattığı çevre sorunları vardır.

Mevcut çöp alanındaki işletmeye yönelik yetki karmaşası ve 2005 yılından itibaren burda faaliyet gösteren firmanın "Katı Atık Arıtma Tesisi", söz konusu Eco-Rec firmasının sözleşme şartlarına yeterince uymadığı gerekçesiyle Çevre Koruma Dairesi tarafından mühürlenmiştir. Burdaki amacın çöplerin geriye kazanımını sağlamak olduğu ancak ilgili şirketin bunu bir türlü yürütemediği vurgulanmıştır.

Avrupa Komisyonu Kuzey Kıbrıs'taki 6 ÖÇK bölgesi için "Kıbrıs'ın Kuzeyi'ndeki Potansiyel Natura 2000 Alanlarının Korunması ve Yönetimi için Teknik Yardım" projesi kapsamında Polonya menşeyli bir Konsorsiyumla anlaşma imzalamıştır. 1.5 milyon Euro'luk bir kontratla, planları hazırlanacak 6 bölge, Kıbrıs'ta olası bir anlaşma ve birleşme sonrasında büyük bir olasılıkla Natura 2000 bölgesi kapsamına alınacaktır. Söz konusu proje Mayıs 2009'da uygulamaya girecek ve Kasım 2011 yılına kadar 3 yıl sürecek proje ile seçilmiş bölgelerdeki türler ve bunların yaşam alanları incelenecek ve Natura 2000 direktiflerinin gereklerine uygun olarak bu alanların korunması ve yönetim planları hazırlanacaktır. Proje Avrupa Komisyonu'nun yönettiği 259 milyon Euro'luk AB Mali Yardım Programı tarafından desteklenmektedir.

Sözkonusu proje ile Kuzey Kıbrıs'ta Karpaz (Ronnas Bölgesi, Ay Filon, Kleidis adaları), Akdeniz köyü bölgesi (Koruçam burnu, Kalkanlı vadisi), Karpaz güney sahili, Beşparmak Dağları, Tatlısu sahili ve Alagadi bölgesinin Natura 2000 alanına dahil edilmesi için yönetim planı hazırlanmış olacaktır.

Lefke'ye bağlı Gemikonağı bölgesinde yıllardan beri büyük bir çevre kirliliği yaratan Kıbrıs Maden Şirketi CMC tesislerinin atıklarının temizlenmesi ve bölgenin geliştirilerek, yatırımların yapılması için çalışmalar sürdürülmüştür. Geline aşamada AB'liğinin 900 bin Euro'luk mali yardımıyla fizibilite amaçlı, bölgenin reel durumunu ortaya çıkaracak bir rapor ve buna göre bölgenin tümünü kapsayacak yeni bir proje hazırlanması çalışmaları devam ettirilmiştir.

Geline aşamada ülkemizin yıllardır en büyük sorunlarından biri olan taşocakları için hazırlanan kriterler 1 Ocak 2008'den itibaren yürürlüğe girmiştir. Buna göre; taşocaklarının sözleşmeleri kriterlere göre uzatılacaktır. Bir çok teknik şartları içeren kriterlere göre taşocakları sınıflara ayrılacak ve sözleşmeleri de yer aldıkları sınıflara göre uzatılacaktır. Bu sınıflardan, çok kötü durumda olan taşocaklarının ise sözleşmelerinin uzatılmaması karara bağlanmıştır.

Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı'na bağlı Tarımsal İlaçlar Denetim Kurulu, ülkede yetiştirilen ve ülkeye ithal edilen tarımsal ürünlerde gıda güvenliğinin sağlanması amacıyla yaptığı denetimlerini sürdürmüştür. Denetimler marketlerde, toptancı halinde ve üreticiye ait tarlalarda yapılmıştır.

“22 Mayıs Uluslararası Biyolojik Çeşitlilik Günü” ve UNESCO nezdinde “2009 Uluslararası Darwin Yılı” nedeniyle, Kıbrıs Türk Biyologlar Derneği tarafından KKTC'de 1300 bitki ve 374 kuş türü olduğu duyurulmuştur. Kıyıları, dereleler, dağlar ve ormanların sözde değil gerçek anlamda sit alanı ilan edilerek bu biyolojik çeşitliliğin korunması, ayrıca kontrolsüzce kullanılan zehir, böcek ilacı, ot kıranların kullanımının yasaklanması istenmiştir. Dernek ayrıca, süretle ülke Fiziki Master Planı'nın hazırlanması, nerelerin tarım arazisi, yerleşim, sanayi ve doğal yaşam alanları olduğunun belirlenmesi gerektiğini bir kez daha vurgulamıştır.

Avrupa Komisyonu Kıbrıs Temsilciliği ile bazı sivil toplum örgütleri 5 Haziran Dünya Çevre Günü dolayısıyla birararaya gelerek, tüm dünyayı etkisi altına alan küresel ısınma sorununun Kıbrıs'ta diğer ülkelere oranla daha ciddi boyutlarda yaşanacağını kaydederek, uyarılarda bulundular. Avrupa Komisyonu'nun geçen Aralık 2008 ayında çevreyle ilgili bir paket kabul ettiğini ve paketin çevreye dost politikaları yaymak olduğu dile getirilmiştir. Bu önlemler paketinin isminin "20 20 20 for 2020" olduğu ve bunun Kıbrıs için de geçerli olduğu duyurulmuştur.

İlk 20'nin yenilenebilir enerji kaynaklarının 2020 yılına kadar yüzde 20 oranında artırılmasını, ikinci 20'nin atmosferdeki karbondioksit salınımının 2020 yılına kadar yüzde 20 azaltılmasını, üçüncü 20'nin 2020 yılına kadar enerji sarfiyatının yüzde 20 oranında düşürülmesini temsil ettiğini anımsatmışlardır.

16-22 Mart 2009 tarihleri arasında İstanbul'da Söğütözü Kültür ve Kongre Merkezi'nde 5'nci Dünya Su Formu gerçekleştirilmiştir. Form'da Değişen Dünyada Su başlıklı "3'üncü Dünya Su Gelişme Raporu"nun sunumu da yapılmıştır. Rapor'da; eğer mevcut şekilde devam edilirse Küresel anlamda bir su kriziyle karşı karşıya kalma ihtimalinin çok yüksek olduğu belirtilmiştir. Raporda ayrıca su kaynaklarının durumu, su talebi ve arzıyla ilgili değişikliklerin, iklim değişikliği, büyüme gibi dinamiklerle nasıl etkileştiğinin ortaya konulması da dikkate çekilmiştir. Raporda nüfus artışı, tüketimin artması ve iklim değişikliklerinin var olan problemleri büyütüp geliştirecek bir potansiyel tehlike olduğu vurgulanmıştır. Raporda çözüme yönelmenin birinci adımının, suyun yönetiminin çok daha iyi planlanması olduğu dile getirilmiştir.

Bilindiği üzere BM Güvenlik Konseyi 22 Mart 1993'de 22 Mart'ı "Dünya Su Günü" olarak ilan etmiş olup, her yıl ayrı bir temayla kutlanan Dünya Su Günü'nün bu yılki teması "Suyu Paylaşalım – Fırsatları Paylaşalım" olarak belirlenmiştir.

7-18 Aralık 2009 tarihleri arasında BM'nin Danimarka'nın başkenti Kopenhag'da düzenlemiş olduğu İklim Konferansı Zirvesi'nde sera gazlarının azaltılması ve yoksul ülkelere temiz teknoloji için milyarlarca dolarlık yardım yönünde anlaşmaya varılması hedeflenmiştir. Netice itibarıyla zirve sonunda alınan kararlar şöyle özetlenmiştir.

- Küresel sıcaklık artışının 2⁰C'ın üzerine çıkmaması için çalışmaların devam etmesi,

- Yasal bağlayıcılığı olmamasına rağmen daha çok uzlaşma niteliği taşıyan “Copenhagen Accord” başlıklı mutabakatın imzalanması,
- 2010 yılı içerisinde üzerinde anlaşılan konularda yasal bağlayıcılık getirilmesi,
- 2010/2012 yılları arasında gelişmiş ülkelerin geliştirmekte olan ülkelere 30 milyar dolarlık yardım yapması (AB 10.6, Japonya 11, ABD 3.6 milyarı taahhüt etmişlerdir),
- 2020 yılına kadar bu yardımların 100 milyara kadar çıkarılması,
- 2010 yılından sonra denetlenecek ülkenin egemenlik haklarına tecavüz etmeden gaz salınımı konusunda uluslararası denetimin başlatılması,
- Alınacak olan sonuçlarının siyasi bağlayıcılığı olması,

olarak belirtilmiştir.

13.2. Sorunlar

Ülkemizin enerji gereksiniminin kesintisiz karşılanabilmesi için sürdürülebilir enerji politikalarımızın eksikliği yanında, yenilenebilir alternatif enerji kaynaklarımızın devreye sokulamayışı, fosil kaynaklı yakıtı dayalı enerji santrallerimizin yarattığı hava kirliliği ve yüksek maliyetli enerji kullanımı sorun olmaya devam etmektedir.

KKTC’de su kaynaklarının bilinçsizce kullanılması ve kirletilmesi, çevre sorunlarının başında yer almaktadır. Yeraltı suları aşırı çekim nedeniyle azalmakta ve kalitesi giderek bozulmaktadır. Yıllık yağışların azalması yeraltı sularının azalmasına ayrıca neden olmaktadır. Buna bağlı olarak yüzey sularının kısıtlı ve yıllık akışının çok kısa süreli olması, derelerin bir kısmının denize akışının engellenememesi, yeraltı suyunu beslemek amacıyla inşa edilen göletlerin geçirimsiz zeminler üzerine inşa edilmiş olması nedeniyle yaşanan buharlaşma ve erozyon nedeniyle göletlerin toprak dolması gibi nedenler bir dizi olumsuz durumu ortaya çıkarmaktadır. Suyun miktarı kadar kalite yetersizliği de önemli bir sorundur.

Yeterince denetim olmaksızın açılan su kuyuları ve aşırı su çekimi akifer katmanlarını bozmakta ve var olan pınarları kuruturken suyun kaybolmasına neden olmaktadır. Aşırı pompaj ayrıca kuyularda tuzlanmaya yol açmaktadır.

İçme ve kullanma suyu “Şebeke Yenileme Projeleri” özellikle büyük kentlerde yetersiz kalmaktadır. Lefkoşa'nın kanalizasyona bağlanan büyük bir kısmı hariç diğer şehirlerimizde kanalizasyon sisteminin henüz olmayışı yeraltı su kaynaklarımızı kirletmekte, vidanjörle çekim ve boşaltım, atık su problemini oluşturmaktadır. Toprağın geçirgenlik özelliği olmadığı bölgelerde ise devamlı taşan kirli sulardan etrafa kötü kokular yayılmakta ve sineklerin üremesi için ortam sağlanmaktadır.

Tarımda verimi artırmaya ve zararlılarla mücadeleye yönelik aşırı pestisit ile suni gübre kullanımı, yeraltı su kaynaklarının kirlenmesine neden olan faktörlerdendir.

Süt ürünleri üretimi, dericilik gibi sanayi atıkları ve turizm faaliyetleri sonucunda çıkan atık suların ön arıtma yapılmadan çevreye gelişigüzel verilmesi yeraltı sularını kirletmektedir. Günde yaklaşık 180 ton sütün işlendiği ülkemizde, süt ve süt ürünlerinin üretimini yapan ve gün geçtikçe sayıları artan fabrikaların hergün yaklaşık 130 ton peyniraltı atıksularının gelişigüzel, vidanjörlerle açılan çukurlara veya kanalizasyon şebekelerine dökülmesi büyük bir sorun teşkil etmektedir. Arıtma tesisi yapacağını taahhüt eden işyerleri ise kapasitelerinin az olduğunu gerekçe göstererek arıtma tesisi kurmaktan kaçınılmaktadırlar.

Son yıllarda iklimde görülen değişiklik ve yarı kurak iklim koşullarının hakimiyeti, mevcut su açığının daha da artacağını göstermektedir. Modern tarım tekniklerinin en çok uygulama sahası bulduğu yer sulu tarım arazileridir. Ancak, tarımda ekonomik sulama sistemlerini yeterince uygulayamayışımız su konusunda ikilem oluşturmaktadır. Sulu arazilerin ortadan kalkması bir nevi tarımın ortadan kalkması demektir. Denize yakın tarım topraklarının sulanmasında kullanılan tuzlu su ülkenin en verimli topraklarını tehdit etmektedir.

Ülkemizde çöplerin toplanması, yok edilmesi ve çöp alanlarının yetersizliği yanında, çöplerin ekonomiye yeniden kazandırılması sorunu ile ilgili teknik ve fiziki çalışmalar henüz tamamlanıp uygulamaya geçilememiştir. Uygun düzenli çöp depolama alanlarının

tamamlanarak, sorunun çözümünde daha fazla geç kalınmamalıdır. Bu bağlamda tıbbi atıklar ülkemizde her türlü denetimden uzak ve kurallara uygun olmadan toplanmaktadır. Tıbbi atıkların ayrı toplanıp depolanması ve imha edilmemesi, bulaşıcı hastalıkların yayılmasını tetiklemektedir. Bilindiği üzere ülkemizde bazı verilere göre yıllık üretilen toplam atık miktarının 290 bin ton olduğu, bu miktarın 107 bin tonunun evsel atık, 129 bin tonunun inşaat artığı ve %10'unun ise tehlikeli atık olduğu hesaplanmıştır.

Bitki hastalıkları, zararlı böcekler ve yabancı otlar gibi tarımsal ürünlerin azalmasına sebep olabilecek çeşitli etmenlere karşı kullanılan kimyasal bileşikler olan pestisitler, sebze ve meyvelerde kalıntı bırakmak suretiyle insanları ve hayvanları zehirlemekte, birçok hastalıklara zemin hazırlamaktadırlar. Pestisitler, toksit yapıları nedeniyle doğrudan veya dolaylı yollarla insan ve çevresini olumsuz etkilemektedir. AB ülkeleri dahil, tüm gelişmiş ülkelerde tarımsal ürünler üretimden-tüketiciye ulaşana dek her safhada "pestisit kalıntı izleme çalışmaları" adı altında bir program dahilinde sürekli değerlendirilmektedir. Ülkemizde bu konuda ciddi ve güvenilir bir sistem kurulamadığı ortadadır.

Topraktaki plansız yapılaşma ve erozyon sorunu uzun dönemde verimli tarımsal toprakların ortadan kalkmasına, beslenme yetersizliğine ve gelecekte ülkenin en önemli üretim sektörünün ortadan kalkmasına neden olacaktır.

Yanan orman arazileri süratle ağaçlandırılıp yeniden yeşertilmezse, ağaçsız arazilerin devlet eliyle başka amaçlarla kullanılmasını körükleyecektir. Bu şekildeki uygulamalarla orman yangınları teşvik edilmiş olacaktır.

Taş ocaklarının oluşturduğu fiziksel ve görsel tahribat, kaynak kaybı, çevresel riskler, sarsıntı, doğal yaşama ve yeraltı su kaynaklarına yaptığı olumsuz etkiler önemli boyutlardadır. Ülkemizde toz kirliliği konusunda en kötü durumdaki işletmelerin taş kırma tesisleri olduğu bilimsel olarak saptanmıştır.

Kuzey Sahillerimize özellikle gemilerden atılan yabancı ülke kaynaklı katı ve sıvı atıklar birikmektedir. Plastik cisimler, petrol, motor yağları, deterjan ve tıbbi malzemeler bunlar arasındadır.

Kıyılarımızdaki yerleşim birimlerinden ve turistik tesislerden arıtılmamış veya yeterli derecede arıtılmamış kirli suların denize verilmesi gelecekte önemli bir soruna dönüşme eğilimi taşımaktadır.

Lefke bölgesinde yıllar önce üretimi durdurulan Kıbrıs Maden Şirketi (CMC)'nin maden artıkları, kıyı şeridinin su kalitesini, denizi ve toprağı olumsuz yönde etkileyen bir potansiyele sahiptir. Yerleşim ve üretim alanlarıyla iç içe geçmiş olan bu kirli alanlar toprak ve sudaki ağır metal konsantrasyonunu artırarak insan sağlığına ciddi tehdit oluşturmaya devam etmektedir.

Belediye sınırları içerisinde kalan kıyılarda gelişme ve inşaat faaliyetini kurala bağlayacak olan “Kıyı İmar Yasası”, Anayasa'nın emredici gücüne rağmen yıllardır çıkarılmamıştır. Bu yasal boşluk nedeniyle kıyılarda bir çok inşaat yapılmış, kıyılar gelişigüzel yapılaşma ile yoğunlaşmış, estetik değerlerin kaybolmasına neden olunmuştur.

Kentleşme ve turizm yatırımlarının kıyı ve ormanlık alanlara kayması sonucu kuşların yaşam alanlarının daralması, erozyon ve çölleşme sonucu yiyecek ve su bulamayan kuş türlerinin tükenmesi (dere kuşu) önemli sorunlardan biridir.

Tarihi kent ve köy dokuları yeterince korunamamaktadır. Tarihi ve kültürel doku özelliği taşıyan bölgelerin gerçek sahiplerinin çeşitli nedenlerle bu konutlarını ve bölgeyi terk etmeleri, yeni gelen nüfusun demografik yapısının, yerel sosyal ve kültürel yapıdan farklı olması nedeniyle meydana gelen değişim sorunlar yaratmaktadır.

Kaynaklardan hakça ve eşit yararlanma yerine, kaynakları kullanmada rekabet vardır. Toprak, su, kıyılar, ormanlar, sulak alanlar, tarihi ve kültürel alanlar, sektörel paylaşım kavgasında tüketilmektedir.

Bireyler bireysel hakları etkilenmedikçe çevrelerindeki gelişmelere yeterince ilgi göstermemektedirler. Ortak yaşam alanlarını, sokakları ve mahalleleri kullananlar ve paylaşanlar arasında ortak yaşam bilinci yeterince gelişmemiştir. Sınırsız mülkiyet hakkı anlayışı hala geçerlidir ve geliştirilen planlama kararlarında dirence yol açmaktadır.

Kaçak inşaat, standartlara uygun olmayan yapılar yapılabilmektedir. Yerel yönetimlerin yapabilme gücü sınırlıdır, bu da görevlerini yerine getirmede yetersiz kalmalarına neden olmaktadır. Devletin ilgili kuruluşları; kadro, teknik donanım eksiklikleri, örgütlenme ve politik karışmacılıkla uğraşmakta, sorumluluk ve yetki alanlarında yeterince etkili olamamaktadırlar.

14. Fiziki Planlama

Fiziki planlama; ülkesel düzeyde sektörel hedef ve yatırımlar dikkate alınarak, düzenli gelişmeyi özendirmek ve denetlemek, nüfus yerleşimleri, konut alanları ve yoğunluklarını, bina kat sayılarını, sanayi, ticaret, turizm, ulaşım, altyapı, kamu ve sosyal servisleri, tarımla ilgili genel politikaları, sosyal-kültürel-tarihsel ve mimari önemi olan bölgeleri düzenlemek amacıyla hazırlanan, ayrıca mali plan-program ve politikaları da kapsayan stratejik bir planlama türüdür.

Fiziki planlama, ülke ölçeğinden alt ölçeklere inen planlar sistemi ve küçük ölçeklerden büyük ölçeklere doğru bilgi akımı ile yeniden gözden geçirme ve düzenleme etkinliklerini içeren bir sistem bütünü, yönetim ve işletme sürecidir. Fiziki planlar; Ülkesel Fizik Plan, İmar Planları, Çevre Planları ve Öncelikli Alan Planları olmak üzere isimlendirilirler. Bu planlar kademeli olarak ve birbiriyle bağlantılı olarak çalışırlar.

Fiziki planlama aynı zamanda toprağın akılcı ve amacına uygun olarak kullanılması yanında toplum içinde çeşitli çıkar farklılıkları arasındaki dengeyi kurmakla da doğrudan ilgilidir. Buna ek olarak kıt kaynakların dengeli ve etkin kullanımı, yatırımların dengeli yapılması, ülkede nüfus dağılımının planlı ve akılcı olması, fiziki planların kalkınma planlarıyla eşgüdüm içinde yürütülmesini gerektirmektedir. Bu bağlamda planlama esasen bir kamu hizmetidir.

Ülkemizde etkin bir planlama ve denetimin yeterince gelişmemesi, fiziki planlamanın kavram ve kapsam olarak tam anlamıyla uzun yıllar yerleşmemiş olması, çevrenin kısıtlı kaynaklar ve yetersiz olanaklarla baş edilemez şekilde tehdit altına girme eğilimini tetiklemiştir.

Dolayısıyla bir taraftan parasal değerlendirme konusu olan ekonomik yatırımlar ve bunlar için gerekli olan altyapı, diğer taraftan parasal değerlerle ölçülemeyen çevresel değerler (doğal - yapay) arasındaki ilişkinin doğru kurulması, plancılardan en önemli ve en zor görevlerindedir. Fiziki planlar hazırlanırken, öncelikle ülkemizin esas kaynağı olan çevresel değerlerin korunması bilincinin oluşması gerekmektedir. Ayrıca toplum duyarlılığının bu yönde oluşması doğal ve ekolojik dengenin korunması yanında tarihi,

kültürel, mimari, tarımsal ve diğer tüm insan yapısı çevresel değerlerin kalıcılığının sağlanmasını kolaylaştıracaktır.

Nüfus, fiziki planlamanın ve her sektörün planlanması sırasında bilinmesi gereken temel, öncelikli, sosyal ve demografik bir olgudur. Nüfus; genel anlamıyla belirli bir zamanda, belirli bir bölgede yaşayan bireylerin toplamı olarak tanımlanabilir.

Bir yerleşim biriminin planlanması sırasında kullanılan nüfus sayısı; göç olaylarının saptanması, nüfusun okur yazarlık oranı, çalışanların sektörel dağılımı, aile büyüklükleri, nüfusun sosyal ve demografik yapısıyla ilgili bilgilerden elde edilmektedir.

14.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler

14.1.1. Yasal, Örgütsel Durum ve Planlama Çalışmaları

KKTC'nin 7 Mayıs 1985'de yürürlüğe giren Anayasası, toprağın akılcıl kullanımının sağlanması için bazı düzenleyici kurallar ve hükümler getirmiştir. Toprağın kullanımı, kıyıların kullanılması, çevrenin korunması, tarih, kültür ve doğa varlıklarının korunmasına ilişkin olarak ülke ve kent planlamasını da içeren bazı görevleri Anayasa devlete ve kişilere sorumluluk olarak vermiştir.

Bu bağlamda imar faaliyetleri ve fiziki gelişmeyi düzenleyen yasal çerçeve altı ana başlık altında irdelenebilir:

- 1) Koruma ve kontrol ağırlıklı olarak, parçacı yöntemlerle özel sorunlara çözümler getiren İngiliz Sömürge Döneminden itibaren yürürlükte olan yasa ve tüzükler; Sahil şeritlerini fiziki olarak korumaya yönelik Sahilleri Koruma Yasası (1934) ile İnşaat ve parselasyon rushatlarının verilmesini düzenleyen Fasıllık 96 Yollar ve Binaları Düzenleme Yasası (1946),
- 2) 16/1987 sayılı Turizm Endüstrisi Teşvik Yasası; Turizm hizmeti veren turizm kuruluşlarının ve turizm yatırımlarının teşvik edilmesine, düzenlenmesine ve denetlenmesine ilişkin kuralları kapsayan yasa.

- 3) 55/1989 sayılı İmar Yasası; Ülke düzeyinde kaynakların rasyonel kullanımının sağlanabilmesi için sektörel hedef ve yatırımları dikkate alarak, ülke ve kent ölçeğinde veya hızlı bir gelişme, yenileşme içinde olan tarihi, mimari, turistik, doğal özellikleri bulunan alanların, düzenli gelişmesini sağlamak amacıyla fiziki planların hazırlanıp yürürlüğe konmasına olanak veren yasa,
- 4) 60/1994 sayılı Eski Eserler Yasası; Taşınır veya taşınmaz eski eserler ile doğal varlıkların korunup yaşatılması için ilke ve koruma esaslarını belirleme ve düzenlemeye yönelik yasa,
- 5) 21/1997 sayılı Çevre Yasası; Ülkede yaşayan tüm yurttaşların ortak varlığı olan çevrenin korunması, iyileştirilmesi, su, toprak ve hava kirliliğinin önlenmesi için yapılacak düzenleme ve alınacak önlemleri düzenleyen yasa,
- 6) 47/2000 sayılı Teşvik Yasası; Hazırlanan kalkınma planları ve yıllık programlara uygun, çevre koruma ağırlıklı, yapısal ve bölgelerarası dengesizlikleri giderici özellikleri de içeren yasa.

İmar faaliyetleri ve fiziki gelişmeyle ilgili izin ve kontrol işlemleri; teknik personel ve donanımı bulunan yerleşim birimlerinde belediyeler, donanımı bulunmayan ancak belediyesi olan/olmayan diğer tüm yerleşim birimlerinde ise Kaymakamlıklar aracılığıyla Şehir Planlama Dairesi tarafından yürütülmektedir.

Ülke düzeyinde her türlü fiziki plan yapma yetki ve sorumluluğu 55/1989 sayılı İmar Yasası uyarınca, Planlama Makamı olarak görevlendirilmiş bulunan Şehir Planlama Dairesi'ne verilmiştir. Şehir Planlama Dairesi bu yetki ve sorumluluğunu, kalkınma planlarının temel hedef ve amaçları doğrultusunda kullanmaktadır.

Fiziki planların hazırlanması sürecinde, ilgili kurum ve kuruluşların, sivil toplum örgütlerinin ve yöre halkının görüş ve önerilerinin alınması yasa gereğidir. Şehir Planlama Dairesi; koruma alanları ile ilgili konularda Eski Eserler ve Müzeler Dairesi, doğal koruma alanları ile ilgili konularda Çevre Koruma Dairesi, turizm alanları v.b. konularda ise Turizm Planlama Dairesi ile işbirliği içinde çalışmaktadır. Ayrıca, planlama çalışmalarının

özelliğine göre, gerekli durumlarda, diğer ilgili kurum ve kuruluşlardan görüş ve bilgi almaktadır.

İmar Yasası uyarınca, Planlama Makamı olarak Şehir Planlama Dairesi dört tip plan hazırlamakla yükümlüdür. Bu planlar:

Ülkesel Fizik Planı: Ülke kaynaklarının rasyonel kullanımını sağlamak üzere, sektörel hedef ve yatırımları dikkate alarak, düzenli gelişmeyi özendirme ve denetleme, farklı sektörlerle ilgili genel politikalar ve özel sosyal-kültürel-tarihi-mimari alanları belirlemek amacıyla yapılan planlardır.

İmar Planı: Yerleşim birimlerinin düzenli gelişmesini sağlamak, yörede yaşayanlara sağlık, huzur, sosyal refah içinde yaşanabilir bir çevre oluşturmak; sosyal, tarihi, kültürel ve mimari önemi ve özelliği bulunan yapı ve bölgeleri korumak amacı ile hazırlanan planlardır. Bu planlar, Ülkesel Fizik Plan'ın veya ülkesel fizik planın olmaması halinde Kalkınma Planı'nın ilke, amaç ve hedefleri doğrultusunda hazırlanırlar.

Çevre Planı: Hızlı bir gelişme/ yenileşme içinde olan, tarihi, mimari, turistik, doğal özellikleri bulunan ve sorunların yoğun olduğu alanlar için hazırlanan planlardır.

Öncelikli Alan Planı: İvedilikle çözümlenmesi gereken yoğun sorunları bulunan alanlarda gelişmeleri sınırlandırmak, yönlendirmek, denetim altına almak ve düzenli gelişmeyi sağlamak amacıyla yapılan planlardır.

İmar Yasası uyarınca, planlama makamı tarafından yapılması öngörülen Ülkesel Fizik Plan Bakanlar Kurulu tarafından, İmar Planları/ Çevre Planları ise plan alanında tek bir belediye olması halinde ilgili belediye, birden fazla belediyenin yetki ve sorumluluk alanlarını içermesi durumunda ise Birleşik Kurul tarafından onaylanarak yürürlüğe girer. Birleşik

Kurul; plan alanındaki belediyeler, varsa muhtarlıklar, kaymakamlık ve Şehir Planlama Dairesi temsilcilerinden oluşur.

Koruma alanları ile ilgili planlar/ planlarda öngörülen değişiklikler konusunda ise Eski Eserler Yasası'nın 42. Maddesi uyarınca oluşturulan 'Taşınmaz Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun görüş bildirmesi, karar alması ve onaylaması esası geçerlidir.

55/1989 sayılı İmar Yasası yürürlüğe girmeden önce, yukarıda sözü edilen planların hayata geçirilebilmesi için gereken yasal zemin bulunmamasına rağmen, Şehir Planlama Dairesi Lefkoşa, Gazimağusa, Girne, Lefke kent merkezi ve Güzelyurt'la ilgili fiziki plan çalışmalarında bulunmuştur:

1979 yılında Birleşmiş Milletlerin bir yan kuruluşu olan ve kısa adı UNDP olan Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı öncülüğünde ve teknik yardımlarıyla, iki toplumlu ortak bir şehir olarak planlanan ve 1984 yılında ilk aşaması ve 1986 yılında ikinci aşaması tamamlanan, ancak uzun yıllar yasallaşmadığı için yürürlüğe konulamayan Başkent Lefkoşa İmar Planı, 17 Nisan 2001 tarihinde fiilen yasalaşarak uygulamaya girmiştir. Söz konusu plan KKTC'de bugüne kadar yapılmış en kapsamlı plan çalışması olmuştur. Plan, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı kapsamında birçok uluslararası düzeyde yabancı uzman katkısı ile gerçekleştirilmiştir. Söz konusu plan yasanın yürürlükte olmadığı dönemde tümü ile uygulanamamasına karşın, bazı ana kararları "Fasıl 96" altındaki bölgeleme kuralları çalıştırılarak uygulanmış, konut dışı kullanımlara ilişkin bölgeleme yapılarak, sanayi ve depolama alanları kent dışına çıkarılmış, idari merkez, fuar alanı belirlenmiştir. Söz konusu plan önce 29 Kasım 2005 tarih ve 207 sayılı Tüzükle (Değişiklik) ve daha sonra 18 Şubat 2009 tarih ve 37 sayılı Tüzükle (Değişiklik) 2009 Başkent Lefkoşa İmar Planı altında iki kez tadilata uğramıştır.

Başkent Lefkoşa İmar Planı çalışmaları kapsamında çok sayıda proje yıllardır devam etmektedir. Plan alanı içinde öncelikli alan planları olarak nitelendirilebilecek Lefkoşa Sur-içi'nin korunmasına yönelik olarak hazırlanan Girne Caddesi İyileştirme Projesi, Arasta Yayalaştırma Projesi, Selimiye Meydanı projesi uygulanmış, Arabahmet Koruma ve Rehabilitasyon Projesi ise bina restorasyonu ve sokak düzenlemesi şeklindeki uygulamalarla devam ettirilmiştir.

Girne Koruma Çevre Planı 1993 yılında yürürlüğe girmiş olup Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde İmar Yasası uyarınca uygulanan ilk plan olma özelliğini kazanmıştır. İmar Yasa'sının yürürlüğe girdiği 1989 yılında koruma alanı olarak ilan edilen Kale arkası ve Türk mahallesinin korunup, bu alanlarda yer alacak her türlü gelişmenin, koruma amacına uygun bir biçimde düzenlenmesi ve yönlendirilmesini sağlamak öngörülmüştür.

Beylerbeyi Emirnamesi yayınlanmıştır. 1992 yılında yayınlanan bu emirname ile tarihi Manastır civarında yer alabilecek gelişmelerin kontrol ve denetiminin sağlanması öngörülmüştür.

1993 yılında Girne Beyaz Bölge Emirnamesi yayınlanmıştır. Bu emirname ile Girne Koruma Çevre Planı alanı dışında kalan eski belediye hudutları içindeki bölgede meydana gelebilecek gelişmeleri yönlendirmek, düzenlemek ve denetim altına almak amacı güdülmüştür.

Gazimağusa İmar Planı çalışmaları sürdürülmekte olup, Şehir Planlama Dairesi, Gazimağusa Belediyesi ve Doğu Akdeniz Üniversitesi ile birlikte, plan çalışmalarına ivme kazandırılmıştır. Ancak, bütün bu çalışmalara rağmen Gazimağusa İmar Planı ön çalışmaları bugüne kadar yapılabilmemiş, uygulamaya dönük bir noktaya gelinebilmiştir.

Kapraz Bölgesi Planlama Sınırı İçinde Denetim ve Geliştirme Emirnamesi yayınlanmıştır. 12 Ağustos 2004 tarih ve 463 sayılı Resmi Gazetenin Ek III'nde yayınlanarak yürürlüğe giren emirnameyle; planlama sınırı içerisinde kalan yerleşim birimleri ile sahil şeridi, orman alanları, tarım alanları, kumulları, yabancı eşekleri, kaplumbağa yumurtalama alanları, flora ve fauna yapısı, doğal kaynaklar, Apostolos Andreas Manastırı, Antik Karpasia arkeolojik sit alanı, diğer doğal ve arkeolojik sit alanlarının turizm gelişmesi baskısı altında kalan ve yaygın-düzensiz yapılaşma tehdidi olan bölgelerin gelişme disiplini altına alınması güdülmüştür.

2004 Tatlısu-Büyükkonuk Emirnamesi yayınlanmıştır. 25 Ekim 2004 tarih ve 604 sayılı Resmi Gazete'nin Ek III'nde yayınlanarak yürürlüğe giren emirnameyle; Emirname bölgesinde ormanlık ve tarım alanları ile doğal kaynakları, tarihi ve kültürel zenginlikleri, turizm ve konut amaçlı gelişmeler nedeniyle yaygın, yoğun ve düzensiz yapılaşma tehdidi altındaki bölgede sağlıklı, işlevsel, adil, güzel, ekonomik, güvenli, kimlikli ve yaşanabilir

yaşam alanları yaratılması öngörülmüştür. Söz konusu emirnamede 23 Ocak 2009 tarih ve 18 sayılı Tüzükle 2009 Tatlısu-Büyükkonuk (Değişiklik) Emirnamesi yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

2005 Girne 1. Bölge Emirnamesi yayınlanmıştır. Ağustos 2005’de yürürlüğe giren emirnameyle Girne’nin batısındaki 7 köyü içeren düzensiz yapılaşma kontrol altına alınmıştır.

Bafra ve Yakın Çevresi Birinci Etap Emirnamesi yayınlanmıştır. 30 Haziran 2006 tarih ve 401 sayılı Resmi Gazete’nin EK III’nde yayınlanarak yürürlüğe giren emirnameyle; kamu yararı için, Bafra köyü ve yakın çevresinde yer alan sahil şeridi, orman alanları, tarım alanları, göçmen kuşların uğrak yeri olan dere ve lagun, kıyı kumulları, flora ve faunası ile diğer kaynakları, turizm gelişme alanlarının baskısı ve düzensiz gelişmesine karşı korunması güdülmüştür. Söz konusu emirnamede 8 Ocak 2008 tarih ve 41 sayılı Tüzükle (Değişiklik) sağlanmıştır.

2005 Girne Boğaz Bölgesi Emirnamesi yayınlanmıştır. 2 Ekim 2006 tarih ve 559 sayılı Resmi Gazete’nin Ek III’nde yayınlanarak yürürlüğe giren emirnameyle; emirname bölgesinde orman alanları, harup/zeytinlik, tarım alanları, doğal kaynaklar, tarihi ve kültürel zenginliklerin konut kullanım amaçlı yoğun ve düzensiz gelişmelere karşı korunması öngörülmüştür.

2006 Beşparmak Dağları Aküferi Koruma Geçiş Süresi Emirnamesi yayınlanmıştır. Ekim 2006’da yürürlüğe giren emirnameyle; 47 yerleşim biriminin idari hudutları içinde bulunan sözkonusu alan içindeki su kaynakları ve orman alanlarının turizm ve konut kullanım amaçlı gelişmeler nedeniyle yapılaşma ve kirlenme tehdidinin azaltılması amaçlanmıştır.

Girne 2. Bölge Geçiş Süreci Geçici Emirnamesi yayınlanmıştır. 16 Kasım 2006 tarih ve 637 sayılı Resmi Gazete’nin Ek III’nde yürürlüğe giren emirnameyle 31 Ocak 2007’ye kadar geçici süreli olarak Karşıyaka-Bahçeli arasındaki yoğun yapılaşmalara kısıtlama getirilmiştir. Söz konusu tarihten itibaren emirname yürürlükten kaldırılarak “2007 Girne 2. Bölge Kapsamlı Emirnamesi” yürürlüğe girmiştir. Söz konusu emirnamede 15 Mayıs 2007 tarih ve 357 sayılı değişiklik yanında, son olarak 12 Ocak 2009 tarih ve 27 sayılı Tüzükle

2008 Girne 2. Bölge (Değişiklik 2) Kapsamlı Emirnamesi yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

2006 Girne Boğaz Bölgesi (Değişiklik) Emirnamesi yayınlanmıştır. 11 Ocak 2007 tarih ve 10 sayılı Resmi Gazete'nin Ek III'nde yayınlanarak yürürlüğe giren emirnameyle; 2005 Girne Boğaz Bölgesi Emirnamesi'ndeki 2005 sözcüğü kaldırılarak yerine 2006 yer alırken, emirnamede birçok değişiklik de yapılmıştır. Sözkonusu emirnamede 23 Ocak 2009 tarih ve 18 sayılı Tüzükle 2009 Girne Boğaz Bölgesi (Değişiklik) Emirnamesi yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

“Başkent Lefkoşa İmar Planı, Girne I.'nci Bölge Emirnamesi, Girne 2'nci Bölge Kapsamlı Emirnamesi, Girne Beyaz Bölge Emirnamesi, Girne Boğaz Bölgesi Emirnamesi, Tatlısu-Büyükkonuk Bölgesi Emirnamesi, Karpaz Bölgesi Planlama Sınırı İçinde Denetim ve Geliştirme Emirnamesi (Planlama Onayı Verilmiş Gelişmeler) Genel İmar Emri” yayınlanmıştır. 26 Aralık 2007 tarih ve 956 sayılı Resmi Gazete'nin EK III'nde yayınlanarak 4 Şubat 2008 tarihinde yürürlüğe giren emirnameyle; uygulamada yaşanan sıkıntı ve gelişen ihtiyaçlara göre yeniden düzenlemeler yapılmıştır.

Başkent Lefkoşa İmar Planı (Planlama Onayı Verilmiş Gelişmeler) Özel İmar Emri yayınlanmıştır. 26 Aralık 2007 tarih ve 957 sayılı Resmi Gazete'nin Ek III'nde yayınlanarak 4 Şubat 2008 tarihinde yürürlüğe giren emirnameyle; uygulamada yaşanan sıkıntı ve gelişen ihtiyaçlara göre yeniden düzenlemeler yapılmıştır.

Salamis sit alanı, Karpaz Milli Park alanı, Doğal ve Arkeolojik Sit alanı ve diğer küçük ölçekli sit alanları yukarıda sözü edilen planlar ve plan çalışmalarının yanı sıra, İmar Yasası'nın yürürlüğe girmesi ile birlikte koruma alanı olarak ilan edilen Lefkoşa Sur-içi ve Gazimağusa Sur-içi ve Girne Kale arkası ve Türk Mahallesi'nde Şehir Planlama Dairesi tarafından listeleme çalışması yapılmış, hazırlanan listeler Eski Eserler Yasası uyarınca Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir.

Şehir Planlama Dairesi İmar kontrol, plan yapma, emirname yayınlama, planlama onayı verme görev ve sorumluluklarının yanısıra, asli görevi olmayan eşdeğer işlemleri için ifraz ekipleri aracılığı ile hizmet vermektedir. Bu çerçevede İTEM Yasası altında fiziki

planlamaya dayalı kamu yararına ayrılacak yer tespit çalışmaları ve bunun gibi birçok işleri de Şehir Planlama Dairesi ayrıca sürdürmektedir.

Ülkemizde sistemli olarak nüfus sayımı 1960 yılına kadar sürdürülmüştür, 1974 sonrası ise Kuzey Kıbrıs'ta belirli dönemlerde yapılan tarım sayımı ve seçmen sayımıyla nüfus hakkında veriler derlenmeye çalışılmıştır. Bu sayımların amaçlarının farklı olması nedeniyle nüfusun sosyal ve demografik yapısı hakkında yeterli bilgi edinilememiştir. Bu verilerden yalnızca nüfus artış miktarı ve nüfusun kent ve kırsal dağılımı ile ilgili bilgiler elde edilebilmektedir. KKTC'de ilk defa 15 Aralık 1996 tarihinde gerçek anlamda bir Genel Nüfus Sayımı yapılmıştır. Söz konusu sayımda KKTC'de 166 adet yerleşim birimi sözkonusudur. Bu yerleşimlerden 6'sı kentsel yerleşim ve 160'ı ise kırsal yerleşim birimlerinden oluşmuştur. Kentsel anlamda nüfusu 5000'in üzerinde olan yerleşim birimleri; Lefkoşa, Gazimağusa, Girne, Güzelyurt, Lefke ve Gönyeli olarak belirlenmiştir.

Gelinen noktada 30 Nisan 2006 tarihinde KKTC'de ikinci kez "2006 Nüfus ve Konut Sayımı" adı altında Genel Nüfus Sayımı yenilenmiştir. Söz konusu sayım yine De-Facto (fiili) nüfus sayımı olarak gerçekleştirilmiş ve sayım günü KKTC'de bulunan yabancılar veya yurttaş olmayanlar da dahil herkes sayılmıştır (tablo 155 ve 156). Bu sayımda KKTC'de 154 yerleşim biriminin 8'i kentsel yerleşim ve 146'sı ise kırsal yerleşim biriminden oluşmuştur. Kentsel anlamda nüfusu 5000'in üzerinde olan kentlere İskele ve Değirmenlik de katılmıştır. Söz konusu sayımda birinci sayımda yer almayan konuta ilişkin sorular yanında, nüfusun demografik özellikleri, sosyal ve ekonomik özellikler de derlenmeye çalışılmıştır. Sayıma ilişkin kesin veriler 2007 yılı içerisinde DPÖ'nün www.devplan.org web sayfasında yayınlanmıştır.

Tablo - 155 1996 ve 2006 Genel Nüfus Sayımına Göre Nüfus ve Yerleşim Büyüklükleri

Yerleşim Büyüklüğü	Yerleşim Adedi	Nüfus 1996 ¹	Toplam Nüfusa Oranı (%)	Yerleşim Adedi	Nüfus 2006 ²	Toplam Nüfusa Oranı (%)
0 - 199	43	4,954	2.5	43	4,926	1.3
200 - 499	56	18,097	9.0	48	16,280	6.5
500 - 999	36	25,219	12.6	25	17,558	6.9
1000 - 1999	18	25,560	12.7	15	19,333	7.7
2000 - 4999	7	19,767	9.9	15	45,508	17.8
5000 - 9999	2	13,107	6.5	3	19,374	7.6
10000 - 24999	2	27,070	13.5	3	48,416	18.9
25000 - +	2	66,813	33.3	2	85,249	33.3
Toplam	166	200,587	100.0	154	256,644	100.0

¹ De facto nüfus

² De jure nüfus

Kaynak: Şehir Planlama Dairesi ve DPÖ

Tablo - 156 Kent ve Kır Nüfusunun Yıllara Göre Dağılımı Yerleşim Büyüklükleri

Yıllar	1976		1981		1985		1996		1996 ¹	2006 ²	
	Nüfus	Oran %	Nüfus	Oran %	Nüfus	Oran %	Nüfus	Oran %	Nüfus	Nüfus	Oran %
1. Kent Toplam	66,036	52.2	70,922	50.5	76,902	51.6	102,989	54.60	112,129	146,831	57.2
1.1. Lefkoşa	28,389	22.4	30,221	21.6	33,689	22.6	36,834	19.52	39,176	56,052	21.8
1.2. Gazimağusa	16,412	13	18,055	12.8	19,188	12.9	28,343	15.02	32,776	39,231	15.3
1.3. Girne	6,164	4.9	6,678	4.8	7,029	4.7	12,917	6.84	14,205	24,876	9.7
1.4. Güzelyurt	9,521	7.5	10,053	7.2	10,179	6.8	12,510	6.63	12,865	19,923	7.8
1.5. Lefke	3,563	2.8	3,576	2.5	3,785	2.6	5,896	3.12	6,490	6,749 ³	2.6
1.6. Gönyeli	1,987	1.6	2,239	1.6	3,032	2.0	6,489	3.44	6,617	-	-
2. Kır Toplam	60,543	47.8	69,627	49.5	71,983	48.4	85,673	45.40	88,458	109,813	42.8
Genel Toplam	126,579	100.0	140,549	100.0	148,885	100.0	188,662	100.0	200,587	256,644	100.0

¹ De facto nüfus

² De jure nüfus

³ İskele

Kaynak: Şehir Planlama Dairesi ve DPÖ İstatistik Yıllığı (2008)

14.1.2. Çevreyi Etkileyen Sektörlerle İlgili Planlama Çalışmaları

Çevre, doğal çevre ve yapay çevre olarak ele alınabilir. Doğal çevre, canlı ve cansız varlıkların birlikte var oldukları ortamlardır. Yapay çevre ise gerek kent ölçeğinde gerekse yapı ölçeğinde insanın yarattığı çevredir.

Bir araç olarak Fiziki Planlama çevreyi değiştirmede en çok kullanılan yöntemdir. Fiziki Planlama, çevreyi eldeki olanaklar ve ihtiyaçlar çerçevesinde en az zarar verecek şekilde değiştirme olarak düşünülmelidir. Çevre kavramının özünde çevreye en az zarar verecek şekilde değiştirme anlayışı bulunmaktadır. Ülkenin ekonomik kalkınması için gerekli yatırımlar çevreyi kaçınılmaz olarak değiştirmektedir. Birbirine karşıt gibi görünen kalkınma ve çevre arasındaki dengenin bulunması ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılması için gerekli yöntem fiziki planlamadır.

Doğal kaynakları kullanırken bunları tüketmeden kullanmak ve sürdürülebilir dengeleri gözetmek çok önemlidir. Bu dengeler için, fiziksel planların çevresel etkilerinin çok yönlü değerlendirilmesi ve planlamada gerçek gereksinmelerin dışındaki kapasite artışının hedeflenmemesi gerekmektedir.

Ülkenin kalkınmasında başlıca sektörler olarak ele alınan turizm ve eğitim dışında, ulaşım, tarım, sanayi, ticaret ve bunlara bağlı olarak gelişen inşaat sektörü, çevreyi en çok etkileyen sektörler arasında yer almaktadır. Ülkesel düzeyde etkin bir fiziki planlamanın olmayışı bu sektörlerin gelişigüzel plansız gelişmesine ve kıt olan doğal kaynaklarımızın bilinçsizce hızla yok edilmesine neden olmaktadır. Annan Planı'nın 2002 yılında gündeme gelmesiyle, özellikle Girne Bölgesi'nde yaşanan konut ağırlıklı inşaat patlaması bu alanda kötü bir örnek teşkil etmektedir. İnsanoğlunun çevreye bencilce müdahale etmesi ekolojik dengeyi de bozmaktadır. Ayrıca plansız büyüme, sektörlerarası çatışmalara neden olmakta ve sektörlerin gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Örneğin konut alanındaki plansız büyüme, tarım alanlarının yok olmasını beraberinde getirmektedir.

Günümüzde bütün ekonomik ve sosyal politikalara sürdürülebilir çevre hedefinin entegre edilmesi ve bağlantısının kurulması zorunludur. Ülke kalkınmasının büyük ölçüde turizm potansiyeline dayalı olduğu göz önünde bulundurulursa bunun önemi daha da kolay anlaşılabilir. Turizmin gelişmesinde getirilecek ekonomik özendirme önlemlerinin yanı sıra, düzenli ve bozulmamış bir çevre, tüm taşınmaz mallar ile kıyıların akılcı ve dengeli kullanılması, kültürel ve tarihi zenginliklerin korunması, sonuçta sürdürülebilir yatırımların gerçekleştirilmesi için önde gelen koşul olarak değerlendirilmelidir.

Turizm gelirlerini artırmayı hedefleyen, özellikle yatak kapasitesini çoğaltmaya yönelik planlarda, plan kapsamına giren doğal alanlara ilişkin taşıma kapasitesi, eko-sisteme

verilen zararlar, gelecekteki insan kitlesinin gereksineceği enerji kaynakları ve enerji üretimiyle yol açılacak doğa tahribatı gibi konuların değerlendirilmesine gereğince önem verilmemektedir. Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) prosedürü yeterince etkin kullanılmamaktadır. Kıyı şeridinde turistik tesis yığılması ile taşıma kapasitesi zorlanan Girne kenti, artan elektrik gereksinimi üzerine kaplumbağa üreme kumsalında ek termik santral inşa edilmesi, dengenin doğa aleyhine bozulmasına kötü bir örnek teşkil etmektedir.

KKTC'nin henüz yapılaşmamış ve bozulmamış alanları, kültürel mirasın zenginliği, değişik türde doğal ve insan yapımı çekiciliklerin var olması ise turizmi olumlu yönde etkilemektedir.

14.1.3. Konut ve Fiziki Planlama

Konut, en kısa tanımıyla birey veya ailenin temel gereksinimlerinden birini karşılayan bir barınak toplumsal, ekonomik ve mekansal içeriği olan bir olgu olarak tanımlanmaktadır.

Ülkesel Fiziki Planlama'nın hedeflerinden bir tanesi de ülkedeki konut ihtiyacını karşılayacak, konut alanlarını ve konut politikalarını saptamaktır. Konut politikaları ülkesel kalkınma planlarında belirtilen ve kentsel/bölgesel planlama ile uyum içinde yürütülen amaç, kural ve önlemleri içerir. Konut politikalarının, konut ihtiyacını karşılayacak çözümlerin yanısıra konut çevresinin sorunları ile burada yaşayanların sosyo-ekonomik durumlarına yönelik çözüm önerilerini de kapsamı gerekmektedir.

8-10 Mart 2006 tarihinde Kıbrıs Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği tarafından Kuzey Kıbrıs'ta Konut-Sorunlar-Öneriler başlığı altında II. Konut Kurultayı düzenlenmiştir. Kurultayda 9 oturumda 46 bildiri sunulmuştur. Bu çerçevede; konut tasarımı, konut politikaları, sağlıklı konut, çevresel faktörler, planlama modelleri vb. konuta ilişkin tüm konular tartışılarak, irdelenmiştir. Kurultay sonucunda ortaya çıkan öneriler ülkesel fiziki planın hazırlanmasında, konut alanlarının ve konut politikalarının belirlenmesinde bir bilimsel çalışma olarak değerlendirilmelidir.

Konutla ilgili mevcut mevzuattaki boşluklar ve Lefkoşa dışındaki kentlerin imar planlarının henüz yürürlüğe girmeyişi, kentlerde politikasız ve hedefsiz, dağınık ve çarpık gelişmelere neden olmaktadır. Günümüzde su ve yolu olan her yere parselasyon yaparak inşaat yapılabilmektedir. Böylece ihtiyacın üzerinde parsel açılmakta ve dağınık konut yerleşmeleri oluşmakta, belediye sınırları delinmektedir. KKTC’de inşaat artışına sebep olan bir çok neden vardır. Ancak, Kasım 2002 yılında Annan Planı’nın gündeme gelmesiyle 2003 yılından itibaren bu alandaki gelişmeler daha da bir dikkat çekicidir. Bu dönemde genel inşaat sayısında %100'lere varan artış sözkonusudur (tablo 157).

Tablo - 157 KKTC'de İnşaat ve Parselasyon Adeti

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
İnşaat (Adet)	846	1,149	1,597	2,395	2,805	2,847	2,470
Arsa (Adet)	111	374	455	529	575	732	987

Kaynak: DPÖ İnşaat ve Parsel İstatistikleri

Konut alanındaki plansız büyümenin yanı sıra ülkede artan eğitim faaliyetleri de plansız büyümeden payını almaktadır. Yeni kurulan üniversite ve kolejler, çevrelerinde konut, ticaret ve rekreasyon ihtiyacı yaratmakta ve kentin plansız büyümesini daha da artırmaktadırlar.

Konut politikası ve bunun bir parçasını oluşturan kentsel ve kırsal alanlarda konut alanlarının planlanması, ülkesel ve kentsel düzeyde toprağın akılcı ve dengeli kullanılmasıyla doğrudan ilgilidir.

14.1.4. Uygulama ve İmar Denetimi

İmar Yasası uyarınca 1992 yılında yayınlanmış Beylerbeyi Emirnamesi, 1993’de yürürlüğe girmiş bulunan Girne Koruma Çevre Planı ve Girne Beyaz Bölge Emirnamesi işlerlik kazanan ilk plan alanı olmaları sıfatıyla sözkonusu bölgelerde planlama onayı sistemi uygulanmaktadır. Bu sisteme Haziran 1999’da yürürlüğe giren Alagadi Özel Koruma

Çevre Planı ve 17 Nisan 2001 tarihinde yürürlüğe giren Başkent Lefkoşa İmar Planı da dahil olmuştur. İlerleyen yıllarda 12 Ağustos 2004 tarihinde yürürlüğe giren Karpaz Bölgesi Planlama Sınırı İçinde Denetim ve Geliştirme Emirnamesi'yle, 25 Ekim 2004 tarihinde yürürlüğe giren 2004 Tatlısu-Büyükkonuk Emirnamesi'yle, Ağustos 2005'de 2005 Girne 1. Bölge Emirnamesi'yle Planlama Onayı uygulanan alanlar çoğalmıştır. Daha sonra 30 Haziran 2006 tarihinde Bafra ve Yakın Çevresi Birinci Etap Emirnamesi, Ekim 2006 tarihinde yürürlüğe giren 2005 Girne Boğaz Bölgesi Emirnamesi'yle, Ekim 2006 tarihinde yürürlüğe giren 2006 Beşparmak Dağları Geçiş Süreci Emirnamesi'yle, Kasım 2006 tarihinde yürürlüğe giren Girne 2. Bölge Geçiş Süreci Geçici Emirnamesi ve bu emirnameyi Ocak 2007'de yürürlükten kaldıran 2007 Girne 2. Bölge Kapsamlı Emirnameyle, Aralık 2007 tarihinde yürürlüğe giren (Planlama Onayı Verilmiş Gelişmeler) Genel İmar Emri ve son olarak yine Aralık 2007 tarihinde yürürlüğe giren Başkent Lefkoşa İmar Planı (Planlama Onayı Verilmiş Gelişmeler) Özel İmar Emri'yle sistem genişlemiştir.

Planlama onayı ile İmar Yasası'nda tanımlandığı şekliyle taşınmaz mal üzerindeki her türlü gelişme, inşaat, mühendislik, madencilik, tarım faaliyetleri veya üzerindeki binada yapılan herhangi bir nitelik ve kullanım değişikliği, yıkım, Planlama Makamı olarak Şehir Planlama Dairesi tarafından verilecek izne bağlanmıştır. Ancak, uygulamada yaşanan sıkıntı ve gelişen ihtiyaçlara bağlı olarak Şehir Planlama Dairesi'nin çıkardığı bazı emirnamelerde değişiklik yapan İçişleri Bakanlığı 4 Şubat 2008 tarihinde yürürlüğe giren 156 Sayılı "Genel İmar Emri" ve Lefkoşa'ya dönük 957 sayılı tüzükle "Özel İmar Emri" hazırlamıştır. Söz konusu emirnamelerle belediye ve kaymakamlıklara yetki devri verilerek ŞPD'nin yükünün bir nebze azaltılması öngörülmüştür. Böylece telleme, boyama ve benzeri küçük tadilatlar için belediye ve kaymakamlıklardan alınan planlama onayı yeterli olacaktır. Amaç, ŞPD'nin yoğun işgücünü azaltarak ülkesel fiziki plan gibi temel görevlerini yerine getirmesine daha çok zaman ayırmasını sağlamaktır.

Planı bulunmayan tüm yerleşmelerde gelişmelerin denetimi, inşaat faaliyetlerinin mevzuata uygunluğunun denetlenmesi şeklinde gerçekleştirilmektedir. Bu çerçevede inşaat ve parselleme dosyalarına yerinde de inceleme yaparak görüş verilmektedir. Bu çalışmalar, kentsel ve kırsal tüm yerleşim birimlerinde teknik personel ve donanımın mevcudiyetine bağlı olarak belediyeler veya kaymakamlık aracılığı ile Şehir Planlama Dairesi tarafından Fasıl 96 Yollar ve Binalar Yasası ile yürütülmektedir.

14.1.5. Parasal Kaynaklar

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde 1997 yılı sonuna kadar beş yıllık kalkınma planları daha sonraki yıllarda ise yıllık programlar aracılığı ile planlı bir kalkınma hedeflenmiştir. Her program yılı öncesinde, müteakip yılda Bakanlıklara bağlı kurum ve kuruluşlarda yapılacak kamu yatırımları belirlenmekte ve o yıl için gerekli olan kaynak bütçeye konmaktadır. Parasal kaynaklar serbest bırakılabildiği ölçüde yatırımlar gerçekleştirilmektedir. Bu bağlamda Fiziki planların uygulanması da gerekli kaynağın bütçeye konulması ve serbest bırakılmasıyla gerçekleştirilmektedir. Plan alanlarında yerel yönetimlerin mali açıdan yüklendiği görevler ve kişilere yönelik teşvik uygulamalarında ise süreklilik sağlanamamaktadır.

Yerel kaynakların yanısıra, dış yardımlarla da uygulamalar ve yatırımlar yapılmaktadır. Dış yardımların büyük bir çoğunluğu Türkiye Cumhuriyeti tarafından karşılanmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin sağladığı mali katkı büyük ölçüde altyapı yatırımlarına yöneliktir. Yoğun bir biçimde uygulanmakta olan Karayolları Master Planı bu yatırımlar içinde en güncel olanıdır. Bunun yanında, Başkent Lefkoşa İmar Planı kapsamında hazırlanmış bulunan bazı projeler, Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler Göçmenler Yüksek Komiserliği (UNHCR) yardımları ile uygulanmıştır. Birleşmiş Milletler'in bir yan kuruluşu olan Birleşmiş Milletler Proje Servisi Ofisi (UNOPS) içinde bulunduğumuz dönemde Başkent Lefkoşa İmar Planı kapsamındaki Arabahmet Koruma ve Rehabilitasyon Projesi ve Apostolos Andreas Manastırının restorasyon projelerini finanse etmektedir. Arabahmet bölgesi rehabilitasyon projesine USAID; UNHCR ve UNOPS aracılığıyla proje katkıları 2009 yılında da sürdürülmüştür. Ayrıca, Amerika Bileşik Devletler Uluslararası Kalkınma Ajansı (USAID) ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından finanse edilen ve UNOPS tarafından yürütülen Larnaka'daki Hala Sultan tekkesinin restorasyonu Aralık 2005'de tamamlanmıştır. Avrupa Birliği'nin yapısal fonlarından, 2006-2011 yılları arasında verilmesi öngörülen ve ilk dilimi 27 Ekim 2006'da serbest bırakılan 259 milyon Euro'luk hibe yardım programından da, kırsal kesimin geliştirilmesi, bölgesel ve kentsel altyapının geliştirilmesi veya fiziki çevrenin korunmasına yönelik katkı sağlanmaktadır.

14.1.6. 2009 Yılı Programı Döneminde Yapılan Çalışmalar

Yıllık program ile beş yıllık kalkınma planlarının genel amaç ve hedeflerine uygun olarak hazırlanması gereken Ülkesel Fiziki Plan'ın tamamlanması ile özellikle çevresel açıdan korunacak alanlar, milli park alanları, turizm öncelikli yatırım alanları, üretime yönelik yatırım alanları, v.b. diğer sektörler için öncelikli alanlar belirlenmiş olacaktır. Düzenli ve yerinde yatırımı getirecek olan Ülkesel Fiziki Plan aynı zamanda ülkenin "Fiziki Kullanım Haritası" olup, sektörel bazda yapılacak olan master planların da temelini oluşturacaktır. Söz konusu planın 2009 yılında bitirilmesi için iki yıl önce başlatılan çalışma bu program döneminde de bir türlü sonuçlandırılmamıştır.

Bilindiği üzere, Bakanlar Kurulu S(K-II) 900-2007 sayılı ve 2 Mayıs 2007 tarihli aldığı bir kararla Ülkesel Fiziki Plan Çalışmaları'nın yeniden başlatılmasını onaylamıştır. Ülkesel Fiziki Planın hazırlanabilmesi için; ortak siyasi iradeye ve işbirliğine, kurumsal idari idare ve kararlılığa, teknik çalışma ekibine, ihtisas alanlarında uzmanlara, bilimsel katkı ve yönlendirmeye, sektörler ve ilgili kurumlar arası etkileşim ve işbirliğine, teknolojik olanaklara ihtiyaç vardır. Söz konusu gereksinimleri karşılamak için bir dizi işbirliği, komite ve çalışma gruplarının oluşturulmasına devam edilmiştir.

AB'ye uyum programı çerçevesinde hazırlanması planlanan Ülkesel Fiziki Plan çalışmalarında, gerekli olan ve ABD Uluslararası Yardım Programı (USAID) desteği ile SAVE yardımı ve işbirliğiyle sürdürülen Coğrafi Bilgi Sistemi tabanlı haritalama, sistem ve veri tabanı oluşturma çalışmalarına katılım sağlanmıştır. Bu çerçevede Lefkoşa surları, Gönyeli ve Lapta'da pilot uygulama olarak bir planlama, planlamaya uygunluğu sağlama, izleme ve denetlemeyle ilgili model oluşturulması çalışmalarına katılım sürdürülmüştür.

KKTC'nin ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına, sürdürülebilir yaşam alanlarının oluşturulmasına bir araç olarak katkıda bulunacak kentlerin İmar Plan çalışmaları ve emirnameler geçtiğimiz Program Dönemi'nde de sürdürülmüştür:

2009 Başkent Lefkoşa İmar Planı (Değişiklik) Tüzüğü ile a) 55/1989 sayılı İmar Yasası'nın 7'inci maddesinin (2)'inci fıkrasında belirtilen, yerleşmelerin fiziki; ekolojik,

ekonomik, sosyal, kültürel ve nüfus yapısında değişiklikler yapmak, b) Belediyelerin, Kaymakamlıkların ve Muhtarlıkların uygulamada karşılaştıkları sıkıntıları gidermek, c) Plan alanı içinde yaşayanyaların plana ilişkin şikayetlerini gidermek, d) Plan'ın stratejilerini güçlendirmek, uygulanabilir hale getirmek, e) Plan'da öngörülen mekansal teşviklere işlerlik kazandırmak ve uygulanabilir hale getirmek amaçlanmaktadır.

Girne İmar Planı ve kent merkezine yönelik çalışmalar Girne Koruma Çevre Planı ve Beyaz Bölge Emirnamesi çerçevesinde gelişmelerin kontrol edilmesiyle sürdürülmüştür. Bu dönemde Girne ilçe sınırları içerisinde bir yeni emirname daha yayınlanmıştır: 2009 Girne Boğaz Bölgesi (Değişiklik) Emirnamesi'yle emirname kapsamındaki alanlara yeni düzenlemeler getirilmiştir.

Gazimağusa İmar Planı çalışmaları devam etmiştir. Geline aşamada planın, 2009 yılında yasallaşma süreci tamamlanmamıştır. Halen çalışmalar suriçi ve eski eserlere yönelik koruma planlarıyla devam etmekte, arazi kullanımı ve kat yükseklik dağılımıyla ilgili çalışmalar sürdürülmekte, belediye ile işbirliği yapılmakta, ayrıca Doğu Akdeniz Üniversitesi öğretim üyesi ve öğrencilerinin de katılımıyla çalışmalar yapılmaktadır.

Güzelyurt Bölgesi'nde ODTÜ Kampüsünün yapılmasıyla meydana gelen gelişmenin kontrol altına alınması için planlama çalışmaları sürdürülmüştür. Bu çalışmaların amacı narenciye alanlarının ve verimli tarım topraklarının yanlış amaçlar için kullanılmasının engellenmesiyle kontrollü gelişmenin sağlanması olmuştur.

Karpaz Planlama çalışmaları çerçevesinde mevcut çalışmalar devam ettirilmiştir. 2009 Tatlısu-Büyükkonuk (Değişiklik) Emirnamesi'yle emirname kapsamındaki alanlara yeni düzenlemeler getirilmiştir.

Bakanlar Kurulu 23 Aralık 2009 tarihinde aldığı bir kararla, mevcut 7 emirnameyi yeniden düzenleyerek "Planlamaları Düzenleme Projeleri" adı altında yeniden yayınlama kararı almıştır. Düzenlemelerin içeriğiyle ilgili, verilen bilgiye göre birçok yerleşim biriminde kıstlamalar heffiletirken, Lefkoşa için kat sayıları da artırıldığı ifade edilmiştir. Sözkonusu 7 emirname;

- Girne Beyaz Bölge Emirnamesi
- Girne I. Bölge Emirnamesi
- Girne II. Bölge Emirnamesi
- Girne Boğaz Bölgesi Emirnamesi
- Tatlısu-Büyükkonuk Emirnamesi
- Karpaz Bölgesi Emirnamesi
- Lefkoşa İmar Planı Özel İmar Emri Emirnamesi'dir.

Diğer yerleşmelerde planlama çalışmaları için gerekli fiziki, sosyal ve ekonomik veri tabanının oluşturulması ve bu çalışmaların bilgisayar ortamında haritalara işlenmesine yönelik altyapı çalışmalarına devam edilmiştir. Başkent Lefkoşa İmar Planı çerçevesinde öngörülen bazı projelerin uygulanmasına devam edilmektedir. Bu çerçevede 1985 yılında başlatılan “Arabahmet Mahallesi Koruma ve Rehabilitasyon Projesi” Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (UNHCR) sağladığı finansman ile sürdürülmüş, 1998 yılından itibaren ise projenin finansmanını UNOPS devam ettirmiştir. Projeye bölgenin canlanması, sosyal ve kültürel değerlerin korunması öngörülmektedir. Bu projeye 2009 yılı programı döneminde de devam edilmiştir. Başkent Lefkoşa İmar Planı'nda yer alan koruma çalışmaları için gerekli bazı yatırımlar yapılmış, bazıları ise kaynak yetersizliğinden yapılamamıştır. Lefkoşa Belediyesi, Şehir Planlama Dairesi ve Eski Eserler Dairesi'nce yapılan restorasyon projeleri ve uygulama çalışmaları sürdürülmüştür.

Avrupa Komisyonu tarafından serbest bırakılan mali yardım fonları çerçevesinde, başkent Lefkoşa'nın altyapı çalışmalarının süratle tamamlanması için çalışmalar yoğunlaştırılmıştır. KKTC'nin diğer bölgelerinde bulunan eski eserlerin belirlenmesi, korumaya alınması, roleve ve restorasyon çalışmaları devam etmiştir.

Bakanlar Kurulu'nun inşaat işlemlerinin merkezileştirilmesi, bürokratik işlemlerin azaltılması, inşaat ve taksimat ruhsatlarının daha kısa sürede verilmesiyle ilgili daha önce aldığı karar uyarınca, kaymakamlık ve inşaat ruhsatı veren belediyelerin yetkilendirilmesiyle birçok bürokratik engel ortadan kaldırılmıştır.

Belediye veya Kaymakamlıklar, ülke genelinde Kıbrıs Türk Müteahhitler Birliği'nin desteğiyle izinsiz inşaatlarla ilgili denetim ve yasal işlem başlatma faaliyetlerini bu

dönemde yoğun bir şekilde sürdürmüşlerdir. Kıbrıs Türk İnşaat Mütcaahhitleri Birliği yaptığı açıklamaa; kayıt dışı mütcaahhit ve taşeronların çok büyük sorun arz ettiğinin altını çizerek, rekabetin ancak yasal ve eşit koşullarda yapılabileceğini duyurmuştur. Bu konuda Çalışma Bakanlığı, Encümen ve Mütcaahhitler Birliği'nin işbriliği içinde hareket ederek kaçak, kayıt dışı çalışan mütcaahhitlerin gazetelerde deşifre edileceği belirtilmiştir. Geline aşamada sektör içinde yap-sat alanında yaşanan kalite ve çevresel tahribatların incelendiğinde bunların büyük bir bölümünün de kayıtsız mütcaahhitlerden kaynaklandığı saptanmıştır. Bilindiği üzere kayıtsız mütcaahhitlik yapan ve yaptıranlara yasalarımıza göre 20 asgari ücret ve beş yıla kadar hapislik cezası öngörülmektedir

14.2.Sorunlar

2006 Konut ve Nüfus Sayımı yapılmış olmasına rağmen, planlama çalışmalarında kullanılması gereken sosyo-ekonomik yapıya ilişkin içerikli verilere ulaşmak şehir plancıları açısından istenilen düzeyde olmamıştır. Bu eksiklik yeni vatandaşlık ve nüfus hareketlerindeki yoğunluk da dikkate alındığında, her düzeyde plan çalışmalarının yürütülmesinde bazı zorluklara neden olabilmektedir. KKTC'de genel anlamda planlama çalışmaları yaşamın ve değişimin gerisinde kaldıklarından mevcut duruma yanıt verememektedirler.

Fiziki planlamanın önemi, devletin genel politikası içerisinde olması gereken önem ve önceliğe ulaşamamıştır. Buna bağlı olarak 1989 yılında yürürlüğe giren İmar Yasası uyarınca Planlama Makamı olarak görevlendirilen şehir Planlama Dairesi'nin, temel misyonu olan plan yapma işlevini yerine getirecek bir biçimde (nitelik ve nicelik açısından) örgütlenmesine, teknik donanımının sağlanması ve güçlendirilmesine hala ihtiyaç duyulmaktadır.

Eski Eserler Dairesi de yüklendiği görevleri etkin bir biçimde yerine getirebileceği nitelik ve nicelik açısından yeterli bir örgütlenmeye sahip değildir. 60/1994 sayılı Eski Eserler Yasası ile gerek oluşum gerekse kapsam açısından oldukça yetkili ve etkili duruma getirilmiş bulunan Anıtlar Yüksek Kurulu da, tamamıyla Eski Eserler ve Müzeler Dairesi'nin olanakları ile çalıştığından ötürü, yasa ve tüzüklerin kendine yüklediği görev ve yetkileri yerine getirmekte zorluk çekmektedir.

Fiziki planlarla yakinen ilgili olan Çevre Koruma Dairesi, Turizm Planlama Dairesi ve Yerel Yönetimler, gerek örgütlenme biçimi gerekse kadrolarının yetersizliği nedeniyle görevlerini yeterince yerine getirebilecek boyutta değildirler.

Fiziki planların yapılıp hayata geçirilmesi için yasal çerçeve oluşturan İmar Yasasına rağmen, uygulamada gereksinim duyulacak araçlar mevcut değildir. Caydırıcı ve özendirici tedbirler, gelişme hakkının devredilmesi, emlak vergilerinin plan kararlarını teşvik edecek bir biçimde düzenlenmesi v.b eksiklikler gözlemlenen sorunlardır. Bugün eksiklik olarak tanımladığımız araçlar, üzerinde yeterince durulmadığı takdirde karşımıza ciddi uygulama sorunları olarak çıkmaktadırlar.

Fiziki Planlama'yla ilgili olarak, sosyal, ekonomik ve fiziki planlama anlayışıyla bütünlüklü ve entegre bir planlama şarttır. Kaldı ki, fiziki planlar tek başına yeterli değildir, bunları “yönetim planları”yla desteklemek gerekmektedir. Ayrıca her sektörde ayrı-ayrı yapılan Sektörel master planlar, bütünlüklü bir anlayışı yansıtmıyor ve birleştirilemiyor. Bu tür kararlar ortak alınabilmelidir.

Engelli bireylerin sosyal, ekonomik, politik ve toplumsal hayata katılmalarına engel teşkil eden alt ve üst yapıların planlanmasında, fiziki ve mimari engeller kaldırılarak, ulaşılabilirlik ve erişilebilirlik yeterince dikkate alınmamaktadır.

Fiziki gelişme ve imar faaliyetlerini genel olarak veya kendi özel ilgi alanları açısından yönlendiren, denetleyen yasalar (İmar Yasası, Eski Eserler Yasası, Çevre Yasası, Turizm Endüstrisi Teşvik Yasası, Teşvik Yasası, Belediyeler Yasası, Fesil 96 Yollar ve Binalar Düzenleme Yasası ve bu yasaları tamamlayan tüzükler) arasında zaman – zaman yetki çatışması ve karmaşası yaşanmaktadır.

Yasalar arasındaki yetki karmaşasının yanısıra, icraatları fiziki gelişmeyi yönlendirmek ve denetlemeye yönelik olan kurumlar (Belediyeler, Şehir Planlama Dairesi, Eski Eserler ve Müzeler Dairesi, Çevre Koruma Dairesi, Turizm Planlama Dairesi, Karayolları Dairesi, Polis, Savcılık, v.b.) arasında yeterli iletişim, eşgüdüm ve işbirliği eksikliği, uygulama aşamasında ve sonrasında büyük sıkıntılara neden olabilmektedir.

Fiziki planların (büyük ölçekli ülkesel fiziki plan, imar planları) yapımı ve yönlendirilmesi ile ilgili tıkanıklıkların aşılmasından dolayı Şehir Planlama Dairesi, zaman içinde daha küçük ölçekli (daha dar kapsamlı) planların yapılıp uygulanmasına yönelmiştir. Bu eğilim, büyük ölçekli planların hazırlanması sürecinin daha da yavaşlamasına neden olmuştur. İmar Emirnameleri de bu bağlamda geçici düzenlemeler olarak kullanılırken, sözkonusu emirnamelerin kısa sürede yasal hale getirilerek belirsizliklerin ortadan kaldırılması gerekmektedir.

Gerek ülkesel fiziki plan, gerekse Lefkoşa dışındaki kent imar planlarının tamamlanamayışı veya hiç yapılmamış olması nedeniyle, imar faaliyetleri ve fiziki gelişmeler Fasil 96 Yollar ve Binalar Düzenleme Yasası kuralları çerçevesinde özel sektörün istek ve eğilimleri doğrultusunda meydana gelmekte, gerek kentlerde gerekse kırsal alanlarda dağınık, düzensiz ve plansız bir yapılaşma ortaya çıkmaktadır. Plansız ve dağınık yapılaşma sonucunda, bu alanlara diğer sosyal hizmetlerin gitmesi konusunda sorunlar yaşanmakta, altyapı maliyetleri de artmaktadır.

İmar faaliyetleri ve fiziki gelişmelerde özel sektör inisiyatifinin ağırlıklı olması, kısa/uzun vadeli parasal değerlerle ölçülebilen ekonomik çıkarların, toplum çıkarlarının önünde tutulmasına yol açmakta, plan çalışmalarının getirmeye çalıştığı düzenlemeler etkisiz hale gelmektedir.

Başkent Lefkoşa İmar Planı'nın uygulanması arzu edilen düzeyde gerçekleştirilememektedir. Bu alandaki sıkıntılar; sorunlara çözüm üretmekteki yavaşlık, siyasilerin plana yönelik kaynak yaratmadaki istek ve yetersizlikleri, kişisel çıkarların toplum çıkarları önünde yer almaya devam etmesi, yasal-örgütsel ve parasal altyapının yeterli düzeyde olmayışı, planda yapılması öngörülen işlerin hangi bütçe ve program yılında yapılacağı belli olmayışı, sorumlu olarak işaret edilen kurumların bunları yapacak iradeyi ortaya koyamamaları, Plan'ın uygulanması aşamasında Şehir Planlama Dairesi ve Belediye'nin her türlü teknik donanım ve personel eksikliği, merkezi yönetimle Belediye arasındaki yetki uyumsuzluğu sıkıntılarının kaynağını oluşturmaya devam etmektedir.

Toplum yararına ayrılan arazilerin amaç dışı kullanımından dolayı okul, yeşil alan gibi kentin ihtiyacı olan sosyal altyapı alanları gelişmemektedir.

Şehirlerarası Trafik Master Plan'ı yanında, şehiriçi trafik master planının olmayışı büyük bir eksikliktir. Bazı iyileştirmeler yanında özellikle Lefkoşa trafiğindeki keşmekeş devam etmektedir.

Ülkemizin Deprem Kuşağı üzerinde yer almış olması, imar planlarının buna göre düzenlenmesini, inşaatlarda zemin etüdünün yapılmasını, inşaatlarda yapı denetimi ve kullanılan malzemenin denetimini zorunlu kılmaktadır. Bu alandaki çalışma ve yasal eksiklikler devam etmektedir.

Yol, su, elektrik ve kanalizasyon gibi altyapısı olmayan veya tamamlanmayan bölgelerin gelişmeye açılmaması ve verilen inşaat izinlerinin durdurulması gerekmektedir. Bugünkü haliyle altyapısız inşaat patlaması sağlıklı ve sürdürülebilir gelişme açısından tehdit oluşturmaktadır.

Düzensiz ve dağınık gelişme sonucunda, tarımsal araziler yapılaşmaya açılmakta, tarihi ve doğal çevre bozulmakta ve kentler önemli bir kimlik sorunu yaşamaktadır.

Tarihi kentsel alanlar, özellikle Lefkoşa Suriçi ve Gazimağusa Suriçi yeterince korunmamaktadır. Tarihi ve kültürel mirasın korunması, yalnızca anıtsal binalarla sınırlı veya bina ölçeğindeki koruma faaliyetlerinden oluşmamalıdır. Günümüzdeki koruma ile ilgili planlama anlayışı, yalnızca korunacak alanla sınırlı olmadığından kent bütünü içinde ele alınıp planlanması gerekmektedir.

Ülke, kent ve bölge ölçeğinde yapılan plan çalışmalarının sürekliliğinin ve uygulanmasının (planlama - uygulama - yönetim- planların gözden geçirilmesi şeklinde) sağlanması gerekmektedir. Kaldı ki kendi yaptığımız planlara uymamak da bir zaafiyet olarak ortaya çıkmaktadır.

Fiziki Planların büyük yatırım gerektiren kararlarının fiiliyata dönüştürülmesi, büyük ölçüde dış kaynaklı yatırımlara bağlıdır. Özel sektörün mali gücünü, plan kararlarının uygulanmasını sağlayacak doğrultuda kullanmasını özendirerek yasal ve örgütsel çerçeve yeterince bulunmadığı için, plan kararlarının hayata geçirilmesi tamamen kamu sektörünün yatırım karar ve olanaklarıyla sınırlı kalmaktadır.

Dış kaynaklı (USAID, UNDP, UNOPS ve AB Komisyonu'nun yapısal fonlarıyla ilgili) yardımlar Rum tarafının engellemeleri ve KKTC'nin tanınmamasından dolayı yeterince alınamamaktadır. Büyük ölçüde dış kaynaklara bağımlı olma, plan ve programlarda sapmalara neden olabilmektedir.

Tarihi Çevre Koruma Planları'nın uygulanabilmesi, çoğu zaman kamu sektörünün yatırımlarına endekslendiği için çoğu zaman yeterli mali kaynak ayrılamamaktadır. Bazı durumlarda ise parasal kaynaklar aktarılmadığı için koruma amaçlı ayrılan paralar yatırıma dönüştürülememektedir.

15. İskan ve Rehabilitasyon, Konut Edindirme

İskan ve rehabilitasyon uygulamaları Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti denetim ve yönetimindeki bölgede yabancılara ait terkedilmiş konut,küçük işyeri,tarımsal kaynak,arsa ve benzeri taşınmaz malların;mülkiyet,tasarruf, işletme şekli ve işletmelerle ilgili yapının verimlilik ve sosyal adalet ilkelerine uygun olarak düzenlenmesidir. Kısacası bu uygulamalarla göçmen,şehit ve hadise kurbanı kişilerin en yakınları, malul gazi ve iktisaden güçlendirilecekler tanımına giren ailelerin sağlık koşullarına uygun birer konuta sahip kılınmaları, çiftçi tanımına giren topraksız ve az topraklı haksahibi ailelerin topraklandırılarak üretici duruma getirilmeleri ve küçük esnaf, sanatkar ve benzeri meslek sahiplerinin mesleklerini icra edebilecekleri birer küçük işyerine kavuşturulmaları amaçlanmıştır.

Eşdeğer ise; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti sınırları dışında kalan veya sınırları içerisinde olup da her türlü tasarrufu askeri bakımdan sakıncalı görülen taşınmaz malı bulunanlara, ayrıca Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti bölgesindeki taşınmaz malı Rumlar tarafından hasara uğratılmış veya Rumların zor kullanması sonucu terkedilmekten ötürü hasara uğramış malı bulunanlara, bu mallarına veya hasar değerlerine karşılık eşdeğerde başka mal verilmesi işlemidir.

Konut; KKTC yurttaşları için projelendirilen ortak kullanım alanları hariç en az 60, en çok 130 metrekare kapalı alanı olan yapıları anlatır.

Toplu Konut; İdarenin, oluşan ihtiyaca göre belirleyeceği miktarda konuttan oluşan projeyi ve bu projelerle birlikte uygun görülmesi durumunda yapılacak ticari ve sosyal maksatlı yapıları anlatır.

15.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler

15.1.1. Eşdeğer ve Tahsis Uygulamaları

Eşdeğer; genellikle Güney Kıbrıs'ta mal bırakan yurttaşlarımızın, bu mallarına karşılık Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde aynı değerde mal alması olarak da tanımlanabilir.

41/1977 sayılı İskan, Topraklandırma ve Eşdeğer Mal Yasası'nın 1.10.1977 tarihinde yürürlüğe girmesiyle bu konuda yasal zemin oluşturulmuştur. Yasayla ilgili tüzüklerin çıkarılması ve Saptama Değerlendirme Tazmin Komisyonları'nın oluşumu ile uygulamaya başlanmıştır.

Toplumumuzun büyük bir kesimini ilgilendiren eşdeğer uygulamalarına hız kazandırmak, mülkiyet işlemlerini süratle tamamlamak ve yoğun müracaatları değerlendirmek üzere 1982 yılında iki adet olarak oluşturulan Saptama Değerlendirme ve Tazmin Komisyonları, 1985 yılında beşe yükseltilmiş, yoğunluk giderildikten sonra tekrar üç olarak düzenlenmiştir. Bugün gelinen noktada 3 adet komisyon görev yapmaktadır. Mevcut komisyonların dağıtılarak tek bir oluşum altında toplanması düşünülmektedir.

İlk askı tarihi olan 20.11.1982 tarihinden 31.12.2009 tarihine kadar yapılan eşdeğer işlemleri özeti aşağıdadır;

Tapu Dairesine yatırılan dosya sayısı	40537 + 346 =40883
Danışma Kurulu ve SDT'den geçen dosya sayısı	40360
Açılan Eşdeğer Dosya Sayısı (DD)	36394
Feragat Veren ve Sonuçlanan Dosya Sayısı	32153
Feragat Vermeyen ve Bekleyen Dosya Sayısı	4241

Bu verilere göre Eşdeğer'e ilişkin sonuçlanan dosya sayısı, bu dosyaların tekabül ettiği açılan dosya sayısı dikkate alındığında %89.01 oranında kişinin eşdeğer sorununun bitirildiği anlamına gelmektedir. Danışma Kurulu ve SDT'den geçirilen dosya sayısı ise Tapu Dairesi'ne yatırılan eşdeğere ilişkin dosya sayısı dikkate alındığında, dosya bazında elden geçirilen dosya sayısı %98.72 oranında olduğu görülmektedir. Bu arada, 2009 yılı sonu itibarıyla kullanılan yaklaşık 11.4 milyar eşdeğer, halen kullanılmayan 3.4 milyar eşdeğer ve yaklaşık 0.8'de feragat vermeyen olmak üzere toplam 4.2 milyar kullanılmayan eşdeğer puanı sözkonusudur. Bilindiği üzere, Güney Kıbrıs'taki, mallarına karşılık haksahiplerine dağıtılan toplam eşdeğer puanı 15 milyar 629 milyon 910 bin 679 olarak bilinmektedir.

Eşdeğerde mülkiyet verme işlemleri, eşdeğer dosyaları dışında rezerv kaynaklardan kaynak paketi ilan edilmesi suretiyle uzun yıllar sürdürülmüştür.

41/1977 sayılı İskan Topraklandırma ve Eşdeğer Mal Yasası, zaman zaman uygulamada görülen tıkanıklıkların giderilmesi amacıyla bugüne kadar oniki kez değişikliğe tabi tutulmuştur. Bu çerçevede ön plana çıkan şu değişiklikler sözkonusu olmuştur.

27/1982 sayılı İTEM (Değişiklik) Yasası; Mücahit, Mukavemetçi ve TBK Mensuplarına hizmetlerine karşılık hak edecekleri puan karşılığında mal verilebileceği ve mal değerlendirme çalışmaları konusunda bazı düzenlemeler getirmiştir.

İskan, Topraklandırma ve Eşdeğer Mal Yasası 24/1991 sayılı İTEM (Değişiklik) Yasası ile önemli bir değişikliğe daha tabi tutulmuştur. Eşdeğer'den hak sahibi olanlara, terkedilen taşınmaz mallarına karşılık olarak mülkiyet verilirken, ilk kez Tahsisten haksahibi olanlara da mülkiyet verilmesi gündeme getirilmiştir. Bu değişiklik ışığında tahsisten haksahibi olanlara ellerinde tuttıkları bir konut ve bir küçük işyeri veya bir konut ve yöre normu kadar tarımsal kaynağın toplam puan miktarı 2,000,000 puanı aşmaması halinde mülkiyet verilmeye başlanmıştır. Başlangıçta puan karşılığı olmadan dağıtılan bu mallar için mülkiyet verilirken ileride Bakanlar Kurulu'nca belirlenecek ödenmesi gereken puan miktarı Tapu kütüklerine yükümlülük olarak kaydedilmiştir. İsteyen haksahipleri puan satın almak suretiyle bu yükümlülüğü kaldırıp devir işlemi yapabilmişlerdir.

24/1991 Sayılı İTEM (Değişiklik) Yasası ile 1991 yılında başlayan tahsisten haksahiplerinin mülkiyet çalışmaları 31.12.2009 tarihi itibarıyla aşağıdaki gibidir;

Açılan Tahsisten Mülkiyet Dosya Sayısı	19223
Sonuçlanan Dosya Sayısı	12789
İptal Edilen Dosya Sayısı	5879
İşlemi Devam Eden Dosya Sayısı	555
- T Cetveli Çıkan	407
- T Cetveli Çıkması Bekleyen	148

Bu durumda iptal edilen 5879 dosyanın düşülmesiyle, açılan dosya sayısı 13344 olup, sonuçlanan (tümüyle tamamlanan) dosya sayısı olan 12789'a göre bu alandaki çalışmaların %95.84 oranında tamamlanmış olduğunu görürüz. Tahsisten Mülkiyet

çalışmaları feragatta bekleyen 407 dosyanın tamamlandığı da dikkate alınırsa çalışmaların %98.89 düzeyinde bitirildiği söylenebilir. Tahsisten Mülkiyet dosyaları SDTK tarafından yürütülmektedir.

17/1992 sayılı İTEM (Değişiklik) Yasası ile de mal değer belgesi ile puan belgesi eşitlenerek, her türlü puan belgesinin eşit muameleye tabi tutulması sağlanmıştır. Ayrıca her türlü puanla kaynak paketlerine müracaat imkanı verilmiştir. Altıncı dereceye kadar olan Malul Gazilere de bir konut veya 500,000 puan değerinde kaynağın kesin tasarruf belgesi verilebileceği bu düzenlemede yer almıştır.

Mücahit, Mukavemetçi ve TBK mensupları için hazırlanan, Mücahitler, Mukavemetçiler ve TBK Mensupları Hak Sahipleri Tespit tüzüğü çerçevesinde verilen puan belgelerinin de 17/1992 sayılı İTEM (Değişiklik) yasasının yürürlüğe girmesi ile müracaat işlemleri başlatılmış ve bu haksahiplerinin yasal tasarrufunda bulunan taşınmaz mallara da koçan almaları sağlanmıştır. Ayrıca yasal tasarruflarında kaynak bulundurmayanlar da bu puan belgeleri ile kaynak paketlerine müracaat ederek kaynak alabilmişlerdir (tablo 158). Geline nokta eritilen puan miktarı, sağlıklı bilgisayar kaydı olmadığı için verilememektedir.

Tablo - 158 Mücahit ve Mukavemetçi Verilen Puan Belgeleri¹

	Bölge	Puan	Kişi
1. Mücahit + TBK	Lefkoşa ..	10,287,636,445	28,556
	Gazimağusa ..		
	Girne ..		
	Güzelyurt ..		
2. Mukavemetçi		989,494,681	6,187
Toplam		11,277,131,126	34,743

¹31.12. 2009 rakamlarıdır.

Kaynak : İçişleri ve Yerel Yönetimler Bakanlığı

52/1995 sayılı İTEM (Değişiklik) Yasası ile daha önce yükümlü olarak tahsisten haksahiplerine verilen tapuların 1 puan= 20 TL'si ödemek suretiyle serbest kalması sağlanmıştır. Bu değişiklikle, mal sahipleri tahsisinde bulunan bir konut ile bir küçük işyeri veya bir konut ile bir norm arazinin puan değeri 2,000,000 puan'ın altında ise

1 puan= 20 TL'sı ödemek suretiyle mülkiyet almaları sağlanmıştır. Yukarıda belirtilen ölçülerde malın puan değeri 2,000,000 puanın üzerine çıkması halinde de 2,000,000 puanın üzerindeki miktar için puan satın alınmak suretiyle de mülkiyet işlemleri yürütülmüştür. Bugüne kadar 20 TL'den satılan puan miktarı 8,433,260,914'dür. Ayrıca bu yasa ile yapılan diğer bir değişiklikle İskan Encümeni oluşturularak kaynak paketlerinin dağıtımı, tahsis ve kira kararlarının alınması, münferiden mal verme görev ve yetkisi de Encümen'e verilmiştir. Bakanlar Kurulu'nun E-688-2009 sayılı kararı ve 41/1977 sayılı İTEM Yasası'nın 48A(1) maddesi uyarınca yeniden oluşturulan ve bir başkan ile beş üyeden oluşan yeni İskan Encümen'liği, atanmış olup görevini sürdürmektedir.

39/1998 Sayılı son yapılan İTEM (Değişiklik) Yasası'yla 42A maddesi gereği 13 Ağustos 1995 tarihinden önce tasarrufunda kira yolu ile konut ve işyeri bulunduranların mülkiyete yönelik işlemleri başlatılmıştır. Ayrıca, bu yasanın yürürlüğe girdiği 14 Temmuz 1998 tarihinden önce T cetveli çıkıp da koçan başvuru dilekçelerini vermeyenlere 6 ay içinde başvuru hakkı verilmiştir. Nüfusundan dolayı norm üzerinde kaynak alanlarla, tahsisten haksahibi olup da norm dahilinde iki milyon puanın üzerinde mal tutanlar, her türlü puan temin ederek veya satın alarak işlemlerini tamamlayabilmeleri sağlanmıştır. Ayrıca, Güney Kıbrıs'ta taşınmaz malı olup da bugüne kadar müracaat edemeyenlere de bu yasanın yürürlüğe girdiği tarihten başlayarak koçan veya araştırma belgeleriyle yeniden süre sınırlaması konmadan başvuruları temin edilmiştir. Bu çerçevede Güney mallarından mülkiyet ve puan değeri saptanan bir miktar taşınmaz mal, varsa itirazlara fırsat vermek amacıyla ilgili yerleşim birimlerinde Saptama,Değerlendirme ve Tazmin Komisyonu'nca 1 Temmuz 2002 tarihinde askıya alınmıştır. Yurtdışında yaşayanların da bu çerçevede temsilciliklerimize başvuruları sağlanmıştır. Aralık 2003 tarihi itibarıyla Tapu Dairesi'nde 346 yeni dosya açılmıştır.

Daha sonra yeni bir İTEM (Değişiklik) Yasa Tasarısı 21 Mayıs 2001 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanarak halkın bilgisine getirilmiş ancak ileriye götürülemediği.

15.1.2. Taşınmaz Mal Komisyonu Uygulamaları

Bilindiği üzere, 45 yılı aşkın bir süreden beri siyasi çözüm bekleyen Kıbrıs sorununun en temel konularından biri olan mülkiyet sorununa, 1 Temmuz 2003’de KKTC Meclisi’nde onaylanarak yürürlüğe giren 49/2003 sayılı “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Hudutları Dahilinde Kalan ve Anayasa’nın 159’uncu Maddesinin 4’üncü Fıkrası Kapsamına Giren Taşınmaz Malların Tazmini” yasasıyla yeni bir boyut getirilmiştir. Buna göre, kuzeydeki Rum mallarına tazminat veya takas yoluyla mülkiyet hakkının ortadan kaldırılması öngörülmüştür. Tazminat veya takas için başvuruda bulunmayan Rumların mülkiyet talepleri ise çözüm sonrasına ertelenmeye çalışılmıştır. Yasaya göre Rumların tazminat veya takas talebiyle ilgili olarak, bir yıl içinde 30 Temmuz 2003 tarih ve E-1623-2003 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla oluşturulan Komisyona başvurabilmelerine olanak sağlanmıştır. Bu karar, 1 Temmuz 2004’den itibaren sürenin dolmasıyla birlikte yeniden bir yıl süreyle Bakanlar Kurulu kararıyla uzatılmıştır.

Daha sonra meydana gelen siyasi ve hukuki gelişmeler sonucunda Rum malları için tazminat ve takas yanında, mal iadesini de öngören yeni düzenlemelere ihtiyaç duyulmuştur. KKTC mülkiyet rejminde uluslararası hakukun gereklerini yerine getirme ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) tarafından da iç hukuk olarak kabul edilmesi hedefiyle yeni bir yasa tasarısı hazırlanmıştır. 22 Aralık 2005 tarih ve 222 sayılı Resmi Gazete’nin Ek I’inde yayımlanarak yasalaşan ve yürürlüğe giren 67/2005 sayılı “Anayasanın 159’uncu Maddesinin (1)’inci Fıkrasının (b) Bendi Kapsamına Giren Taşınmaz Malların Tazmini, Takası ve İadesi Yasası” (Mülkiyet Yasası)’yla mülkiyet veya kullanım hakkı gerçek veya tüzel kişiye ait olmayan; konumu ve niteliği uyarınca ulusal güvenliği, kamu düzenini ve kamu yararını tehlikeye düşürmeyecek taşınmaz malların hemen iadesini. Tahsisten kullanımda olan veya inkişaf edilmiş malların iadesi yönünde karar alınması halinde, iadenin çözüm sonrasına ertelenmesini. Eşdeğer karşılığı tutulan malların iade kapsamı dışında tutulmasını. Tazminata karar verilen mallarla ilgili miktarın devlet adına İçişleri Bakanlığı tarafından ödenmesini ve eski mal sahibi Rum’un böylece mülkiyet hakkının ortadan kalkmasını düzenleyen sözkonusu yasa uygulamaya girerken, 49/2003 sayılı yasa da, o güne kadar yapılan işlemlere hanel gelmeksizin yürürlükten kaldırılmıştır. Yeni Yasayla oluşturulan Taşınmaz Mal Komisyonu’na Rumlardan gelen başvuru sayısı her geçen gün artmaya devam etmektedir. Taşınmaz Mal Komisyonu’na Rumların başvuru süresi 19 Aralık 2009 tarihi itibarıyla 21 Aralık 2011 tarihine kadar

yeniden uzatılmıştır. Komisyon'a 31 Aralık 2009 tarihi itibarıyla başvuru sayısı 444'e ulaşmıştır. Söz konusu başvurulardan 86'sı karşılıklı anlaşmayla, 4'ü ise duruşma yoluyla sonuçlandırılmıştır. Bu dosyalardan çoğunluğu tazminatla karara bağlanırken, 2 başvuru ise tazminata ek olarak takas, 4'ü için tazminat yanında iade, 1'i için de çözümden sonra iade kararı alınmıştır. Komisyonun karara bağlanan dosyalar için ödediği tazminat miktarı ise 38 milyon 580 bin sterlin olarak açıklanmıştır.

Bu arada Avrupa Birliği İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), KKTC Taşınmaz Mal Komisyonu'na başvurarak, Kuzey'deki eski malına karşılık Güney'deki vakıf malını alma konusunda anlaşmaya varan Kıbrıslı Rum'un Komisyonla olan anlaşmasını onaylamıştır. Böylece taşınmaz malını takas etme şeklinde uzlaşmaya varan ve bu anlaşmayı AİHM'e bildirerek, Türkiye aleyhine yapmış olduğu başvuruyu geri çekme talebini ileten Rum'un başvurusu karara bağlanmış oldu. AİHM'nin 4'üncü dairesi tarafından alınan karara göre Kıbrıslı Rum'a bıraktığı mala karşılık, Larnaka'da Kıbrıslı Türklere ait 22 dönüm taşınmaz mal verilirken, ayrıca 1 milyon dolar da tazminat ödenmesi kararı verilmiştir. Bu kararlar KKTC Taşınmaz Mal Komisyonu'nun "İç Hukuk" olarak kabul görmüş olduğuna ve emsal teşkil edeceğine inanılmaktadır.

Kıbrıs'taki mülkiyet sorununa çözüm hedefiyle Rumlara, Kuzey'deki eski malları için takas, tazminat ve iade amacıyla Taşınmaz Mal Komisyonu'na başvurma hakkı verilmesinin ardından, yeni bir yasayla mal satma imkanı da sağlanmıştır. İlgili malın koçanlı olmaması ve 3 yıldan fazla tasarruf edilmesi şartıyla, tasarruf edene eski Rum sahibi tarafından satılabilmesini düzenleyen 13/2008 sayılı yasa, Meclis'in 3 Mart 2008 tarihli birleşiminde oy çokluğuyla kabul edilmiştir. Yasa kapsamındaki ilk başvuru Ağustos 2008'de yapılmıştır. Söz konusu Yasa; "Anayasa'nın 159'uncu Maddesi'nin (1)'inci fıkrasının (B) bendi kapsamına giren, KKTC Hukukuna Göre Mülkiyet Hakkı Herhangi Bir Gerçek veya Devlet Dışındaki Tüzel Kişiye Ait Olmayan ve Tasarruf Hakkı Halen Bir Gerçek ve Tüzel Kişiye yada KKTC Devletine Ait Bulunan Taşınmaz Mallar Üzerindeki Hakların Devri ve Kaydedilmesi" adını taşımaktadır.

İTEM Yasası'nda yapılması düşünülen yeni bir değişiklik ve bu konuda hazırlanan yasa tasarısına göre; 1974'den sonra Güney Kıbrıs'ta malı kalan ve malına karşılık KKTC hükümetlerinden Kuzey'de eşdeğerde mal alan ve Kuzey'deki malını devlete devretmeden Güney'deki malını satan kişi ve/veya varisleri aleyhine 5 yıla kadar hapislik cezası

verilebilecektir. 25 Temmuz 2007 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanan tasarıya göre KKTC’de aldıkları malı yada puanı iade etmeksizin Güney’de bıraktıkları mal üzerinde tasarrufta bulunmak suretiyle KKTC Devleti’ni ve KT toplumunu haksız yere zarara uğratanların verdikleri zararı tazmin etmesini ve cezalandırılmasını ve bu suretle kişilerin mülkiyet haklarından, KT toplumunu toplam mal varlığını azaltma riski yaratmaksızın adil bir biçimde yargılanmasını sağlamak amacıyla bu yasa tasarısı hazırlanmıştır. Sözkonusu tasarının Meclis Alt Komitelerinde görüşülmesi 2009 yılı içerisinde kadik olmuştur.

15.1.3. Diğer Uygulamalar

İskan ve Rehabilitasyon Dairesi’nin esas görevlerinden birisi de, rezerv kaynaklardan kaynak paketi hazırlamak suretiyle ellerinde puan bulunan haksahiplerine kaynak dağıtımdır. Kaynak Paketleri ilanı 1982 yılından itibaren başlatılarak 2001 yılına kadar 20 Kaynak Paketi ilan edilerek sürdürülmüştür (tablo 159). 2002 yılında itibaren gündeme gelen “Annan Planı” çalışmaları ve daha sonraki gelişmeler çerçevesinde yeni paket açılmamıştır.

Tablo - 159 Kaynak Paketleri ¹

Paket No	Askı Tarihi	Puan Değeri	Eritilen Puan	Açıklanan Kaynak Adedi	Verilen Kaynak Adedi
1	..	26,122,299		122	..
2	..	34,979,743		152	..
3	06.10.1983	51,258,375		207	..
4	02.06.1984	140,999,366		292	..
5	27.03.1985	42,644,932		192	..
6	15.04.1986	37,042,328	500,000,000	208	..
7	06.01.1987	45,639,087		257	..
8	13.11.1987	159,427,546		808	..
9	26.09.1988	163,824,147		1,110	..
10	28.04.1989	34,136,522		60	..
11	04.09.1989	1,490,523,632	262,781,097	8,514	..
12	08.02.1990	1,287,683,687	366,987,296	4,385	..
13	13.04.1990	311,329,098	92,887,830	1,113	10,487
14	13.05.1991	1,858,891,362	375,226,748	12,233	..
15	16.10.1991	3,904,382,312	295,835,381	23,160	..
16	15.06.1992	2,445,633,129	353,273,781	19,634	..
17	01.03.1993	1,807,365,518	495,647,589	16,643	3,120
18	19.09.1995	637,123,664	383,506,252	5,673	2,769
19	09.02.1998	1,849,155,844	768,564,592	30,330	7,358
20	05.06.2001	918,142,635	420,549,875	7,347	3,108
Toplam		17,256,304,226	4,809,372,504	132,440	26,862

¹31.12.2009 rakamlarıdır.

Kaynak: İçişleri ve Yerel Yönetimler Bakanlığı

1-9'uncu Kaynak Paketleri Saptama, Değerlendirme ve Tazmin Komisyonu tarafından, 10-16'ncı Kaynak Paketleri Eşdeğer Tazmin Komisyonu tarafından, 17-18-19 ve 20'inci Kaynak Paketleri İskan Encümeni tarafından değerlendirilmiştir. İskan Encümeni Başkanlığı tarafından açılan 20'inci Kaynak Paketi vatandaşları tazmin edecek kaynak kalmadığı gerekçesiyle açılan son paket olmuştur. Aralık 2009 tarihi itibarıyla eldeki kaynak miktarının 562 milyon puan değerinde olduğu bilinmektedir.

Mülkiyet verme işlemlerinin bir yöntemi de, kira ile tasarruflarında konut veya işyeri bulunduranlara bu kaynakların koçanın verilmesidir. 52/1995 sayılı İTEM (Değişiklik) yasası 42 A maddesi ile bu tür kaynak tutanlara puan yatırmak suretiyle mülkiyet hakkını getirmiştir. 52/95 sayılı İTEM (Değişiklik) Yasasından önce yaklaşık 4113 kaynak , kira yöntemiyle ihtiyaçlı kişilerin kullanımına verilmiştir. 31 Aralık 2009 tarihi itibarıyla bunlardan 4042 kişi koçan talebinde bulunmuş ve 2613 kişinin işlemleri tamamlanarak koçan işlemleri için Tapu Dairesi'ne aktarılmıştır. İşlemde olan dosya sayısı 1354 ve encümen gündeminde hazır dosya sayısı ise 75'dir. Halen köylerimizde mevcut tamire muhtaç binalar, yetişen gençliğin konut ihtiyacını karşılamak üzere ihtiyacı olan evli çiftlere, tamirlerini kendileri yapmak şartıyla kiralanmaktadır.

Henüz dağıtılmayan ve sahipsiz olan, yabancılara ait rezerv tarımsal kaynaklar (askeri bölgeler dahil), 41/1977 sayılı İTEM Yasası'nın 40(B) maddesi tahtında ekonomiye katkı sağlamak amacıyla, mevsimlik olarak yöre halkına İskan ve Rehabilitasyon Dairesi Müdürlüğü'ne bağlı Merkez Tarımsal Şubesi aracılığıyla kiralanmaktadır. Her yıl Ekim döneminde yaklaşık 35,000 dönüm arazi icarlanmaktadır. İskan ve Rehabilitasyon Dairesi, 2008-2009 sezonunda mevsimlik olarak kiralayacağı bu tür kaynaklarla ilgili 21 Haziran – 31 Temmuz 2008 tarihleri arasında duyuru yapmıştır. Duyuruda, geçen yıl yaşanan kuraklık nedeniyle bu yıl sözkonusu arazilerden kira alınmaması da kararlaştırılmıştır.

Çeşitli dönemlerde mülkiyet işlemlerini hızlandırmak amacıyla haksahiplerine dağıtılan toplam 27,089,139,966 adet puan için değişik yöntemlerle kaynak dağıtımı yapılarak 22,066,349,617 puan eritilmiştir. Dağıtılan bu kaynakların dökümü aşağıda tablo 160'da görülmektedir. Kullanılmayan puan miktarı 5,022,810,349'dur.

Tablo - 160 Kaynak Dağıtımları¹

Yöntem	Dosya Sayısı (Adet)	Eritilen Puan Miktarı
1. Kaynak Paketi	20,927	3,589,512,815
2. Münferiden Mal Verme	2,595	239,152,992
3. Belgelenmiş Devir Sistemi	5,203	1,311,428,316
4. Eşdeğer Tazmin Komisyonu	2,002	604,540,026
5. Tahsisten Haksahibi	154	87,038,645
6. Şehit Hadise Kurbanı	1,218	696,485,733
7. İskan Encümeni(Kirayla Verilenler)	3,733	1,106,125,837
8. TM ile Verilenler	80,651	10,173,609,459
A. Puan Belgesi İle Eritilen		2,935,823,468
B. 20 TL ile Eritilen		7,237,785,971
9. Eşdeğer Dosyaları	67,988	11,416,573,266
10. Münferiden Verilenler	421	79,668,519
Toplam	184,892	22,066,349,617

¹31.12.2009 itibarıyla

Kaynak : İçişleri ve Yerel Yönetimler Bakanlığı

15.1.4. Konut Edindirme Uygulamaları

Konutu olmayan veya kendi olanakları ile konut sahibi olamayan kişilere, Devletin bu olanağı sağlaması anayasa gereğidir. Anayasa'nın 44. maddesine göre Devlet, konut sahibi olmayan veya sağlıklı ve insanca yaşama koşullarına uygun konutu bulunmayan ailelerin konut gereksinimlerini karşılayacak önlemleri yasa ile düzenlemekle zorunlu tutulmaktadır. Anayasa'nın bir gereği olarak 23/1978 sayılı Sosyal Konut Yasası hazırlanıp yürürlüğe konmuştur. Sosyal Konut Politikası'nı belirleyen bu yasanın, uygulamada zamanla görülen boşluklarının giderilmesi amacıyla 52/1984, 55/1987, 57/2002, 70/2003 ve 71/2005 sayılı Sosyal Konut (değişiklik) Yasa'ları hazırlanmıştır. Ancak, gelinen noktada sıkıntıları aşmak için yeni 63/2007 sayılı Konut Edindirme Yasası 25 Haziran 2007 tarihinde KKTC Cumhuriyet Meclisi'nde onaylanarak 7 Temmuz'da yürürlüğe girerken, Sosyal Konut Yasası yürürlükten kaldırılmıştır.

Yeni yasanın amacı; "KKTC'de ikamet eden veya yurt dışında ikamet edip kesin dönüş yapacak, kendisinin, eşinin veya velayeti altındaki çocuklarının, oturmaya elverişli bir konutu olmayan yurttaşları, mortgage sistemi ile satış veya uzun süreli icar yöntemiyle sağlık koşullarına uygun, sağlam, ucuz ve kaliteli birer konut sahibi yapmak veya temin

etmek veya konut yapımı için arsa veya arazi temin etmek” olarak belirlenmiştir. Yasa, aslında eski Sosyal Konut Yasası’nı günümüz koşullarına uyarlanması anlamına gelmekte olup, getirilen en önemli değişikliğin mortgage yöntemi olduğu vurgulanmıştır. Bu sistemde devletin sadece organizatör olacağı, arsa olarak arazi tahsis edeceğini, projeyi hazırlayacağını, haksahiplerini belirleyeceğini ve araziler üzerinde ilgili finans kuruluşları ile inşaat şirketlerinin faaliyetlerine olanak sağlanacağı belirtilmiştir. Yasa’da konut “KKTC yurttaşları için projelendirilen ortak kullanım alanları hariç en az 60, en çok 130 m² kapalı alanı olan yapılar” olarak tanımlanmıştır. Bu çerçevede inşa edilmesi düşünülen konutların 65-100 ve 120 metrekare şeklinde, üç tip ve dört katlı apartman olarak yapılması da öngörülmüştür.

Kısaca sözkonusu yasa ile Sosyal Konut Yasası iptal edilerek “Konut Edindirme Yasası” adını almıştır. Sosyal Konut Birimi ise “Konut Edindirme Birimi” olmuş ve bu çerçevede Sosyal Konut Fonu kapatılırken “Konut Edindirme İdaresi” adıyla yeni bir yönetim oluşturulmuştur. Ancak, İçişleri Bakanlığı mevcut sosyal konutlardan dolayı birikmiş yaklaşık 50 milyon YTL’lik borcun, Sayıştay tarafından denetiminden sonra Maliye Bakanlığı’nın devralmasını öngörmüştür.

63/2007 sayılı Konut Edindirme Yasası çerçevesinde ilk olarak Gazimağusa bölgesinde yapılması öngörülen konutlar için haksahipliği kapsamında müracaat alınmaya başlanmış ancak müteahhitlerin aşırı hassasiyeti nedeniyle proje ileriye götürülememiştir, yeni bir proje çalışması da yapılmamıştır.

Sosyal Konut Yasası’nın yürürlükte kaldığı yaklaşık 23 yıllık süreçte Sosyal konut inşaatlarına fiilen 1983 yılında başlanmış olup Mayıs 1999 tarihi itibarıyla en son tamamlananlarla, etaplar halinde bitirilen toplam 3391 konuttan 2732’si devlet eliyle bitirilip hak sahiplerine teslim edilmiştir. Kooperatifler aracılığıyla ise 659 adet sosyal konut Lefkoşa’da yapılmış bulunmaktadır (tablo 161).

Tablo - 161 Sosyal Konut Üretimi¹

	Daire ve Ev Sayısı	Alan (m ²)	Tipi	Başlangıç Tarihi	Bitiş Tarihi
1. Devletin Üretimi	2,732				
1.1. Devlet I. Etap	288			1984	1986 (Ekim)
	248	100	Dubleks		
	40	110	Apt.		
1.2. Devlet II.nci Etap	260			1985	1987 (Temmuz)
1. Proje	212	100	Dubleks		
	48	110	Apt.		
Devlet II. Etap	300			1987 (Ocak)	1988 (Eylül)
II. Proje	244	95	Dubleks		
	56	105	Apt.		
Devlet II. Etap	472			1987 (Aralık)	1989 (Eylül)
III. Proje	408	98	Dubleks		
	64	100	Apt.		
1.3. Devlet III'ncü Etap	240			1990 (Ekim)	1993 (Ekim)
	240	107	Apt.		
1.4. Devlet IV: Etap	1,136				
	80	85	Apt.	1993 (Eylül)	1996 (Mart)
	384	100	Apt.	1993 (Eylül)	1996 (Mart)
	24	60	Apt.	1993 (Eylül)	1997 (Kasım)
	136	85	Apt.	1993 (Eylül)	1997 (Kasım)
	264	100	Apt.	1993 (Eylül)	1997 (Kasım)
	8	60	Apt.	1993 (Eylül)	1998 (Ocak)
	40	85	Apt.	1993 (Eylül)	1998 (Ocak)
	88	100	Apt.	1993 (Eylül)	1998 (Ocak)
	112	85	Apt.	1993 (Eylül)	1999 (Mayıs)
1.5. Devlet Lefkoşa	6	70	Prefabrik	1985	1986
1.6. Devlet Yeni İskele	10	100	Prefabrik	1986	1987
1.7. Devlet Gönyeli	16	107	Apt.	1989	1990 (Ekim)
1.8. Devlet Akçay	2	..	(Tekkat)
1.9. Devlet Serhatköy	2	..	(Tekkat)
2. Kooperatiflerin Üretimi	659				
2.1. İş Koop I'nci Etap	190	120	Dubleks	1981 (Nisan)	1983 (Aralık)
2.2. İş Koop. (Apt.)	30	120	Apt.	1983 (Ocak)	1987 (Nisan)
2.3. İş-Koop II'nci Etap					
I. Kısım	80	120	Dubleks	1983 (Nisan)	1988 (Mayıs)
II. Kısım	60	120	Dubleks	1983 (Nisan)	1991 (Nisan)
2.4. Öğretmenler Koop.					
I. Etap I. Kısım	62	109	Dubleks	1980 (Ağustos)	1983 (Eylül)
I. Etap II. Kısım	74	109	Dubleks	1980 (Ağustos)	1989 (Şubat)
2.5. Öğretmenler Koop. (Apt.)	41	130	Apt.	1979 (Mart)	1986 (Mayıs)
2.6. Soyak	50	100	(Tek Kat)	1985	1988 (Haziran)
2.7. Güvenlik Kamu Görevlileri Koop.	32	120	Apt.	1984	1986 (Ekim)
2.8. Polis Sosyal Konut Koop.	40	120	Dubleks	1984	1986 (Kasım)
Genel Toplam	3,391				

¹ Aralık 2009 itibarıyla

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Şehit ve hadise kurbanı çocuklarına verilen arsaların altyapı çalışmaları, İçişleri Bakanlığı bünyesindeki Konut Edindirme Birimi tarafından yürütülmesine devam edilmiştir. Aralık 2009 itibarıyla İçişleri Bakanlığı tarafından 1987 yılından beri dağıtılan 2040 adet arsanın 365 adetinin altyapı çalışmaları devam etmektedir (tablo 162). Proje her yıl öngörülen ödeneklerin serbest bırakılmasıyla sürdürülmektedir.

Tablo - 162 Şehit Çocuklarına Verilen Arsalar ¹

Bölgeler	Dağıtılan	Alt Yapısı Devam Eden	Biten
1. Lefkoşa	880	34 (Metehan)	846
2. Gazimağusa	535	- (Ayluka)	491
		- (Yeniboğaziçi)	44
3. Girne	285	- (Çatalköy)	205
		- (Zeytinlik)	70
		- (Doğanköy)	10
4. Güzelyurt	340	331 (Kalkanlı)	-
		- (Merkez)	9
Toplam	2,040	365	1,675

¹Aralık 2009 itibarıyla

Kaynak: İçişleri ve Yerel Yönetimler Bakanlığı

Yürürlükten kaldırılan Sosyal Konut Yasası'nın 35'inci maddesi kapsamında 1989 tarihinden itibaren kırsal bölgelere sosyal konut yapımı amacıyla arsa dağıtımı ve kredi verilmesiyle ilgili tüzük çerçevesinde yeni yasanın yürürlüğe girdiği 7 Temmuz 2007 tarihine kadar 95 köyde 3113 arsa münferit veya toplu olarak haksahiplerine dağıtılmıştır. Kırsal kesim bölgelerine arsa dağıtımı yanında kredi verilmesi ve 145 köyde 2,159 adet hazır konut proje satımı da gerçekleştirilmiştir (tablo 163).

Tablo - 163 Kırsal Kesim Projeleri¹

	Kredi Verilen		Arsa Verilen	
	Köy Sayısı	Kişi Sayısı	Köy Sayısı	Kişi Sayısı
Lefkoşa	14	-	12	448
Girne	13	-	12	443
Güzelyurt	16	-	18	764
Gazimağusa	22	-	27	954
İskele	26	-	26	504
Toplam	91	323	95	3,113

¹7 Temmuz 2007 tarihi itibarıyla

Kaynak: İçişleri ve Yerel Yönetimler Bakanlığı

Gelinen aşamada Konut Edindirme Yasası'nın 7 Temmuz 2007 tarihinde yürürlüğe girmesiyle, yasa kapsamında kırsal kesim bölgelerinde arsa dağıtım uygulamalarına da yeni düzenlemeler getirilmiştir. Buna göre, kırsal alanlardaki gençlerin konut sahibi olabilmeleri için kendilerine kırsal kesim arsası verilmeye devam edilirken, bu arsaların üzerine devletin yönlendireceği şekilde bölgenin imarına uygun konutlar yapılabilecektir. Ancak, konutlar haksahipleri tarafından yaptırılırken düşük faizli krediler her zaman mümkün olabilecektir. Kırsal kesim arsaları belirlenen 5 ilçedeki toplam 152 köyde dağıtılacaktır.

Yeni yasayla ilgili ilk kez Cumhuriyet Meclisi Hukuk ve Siyasi İşler Komitesi 23 Aralık 2009 tarihli toplantısında, Konut Edindirme (Değişiklik) Yasa Tasarısı'nı görüşüp oy çokluğuyla kabul etmiştir. Buna göre; kırsal kesim arsa satış bedelinin Bakanlar Kurulu kararıyla %70 oranında düşürülmesi, dağıtılan arsaların satış işlemlerinin üç yıl daha uzatılarak tüm haksahiplerine ulaşılmasını, yasa amaçlarına uygun olmayan projelerin önlenmesini ve ceza faizlerinin %90'ının bağışlanmasıyla ödeme süresinin iki yıl daha uzatılmasını düzenlemiştir.

63/2007 sayılı Konut Edindirme Yasası çerçevesinde, köylerde kırsal kesim arsası dağıtmak amacıyla müracaatları kabul eden ve haksahiplerini belirleyen İçişleri ve Yerel Yönetimler Bakanlığı bu dönemde de çalışmalarını sürdürmüştür. Haksahipleri aldıkları arsaların bedelinin %20'sini peşin, geriye kalanını 10 yılda taksitlerle ödeyebilecek ve tapularını alabileceklerdir.

Lefkoşa Türk Belediyesi, belediye sınırları içerisinde belirli bölgelerde yapmayı öngördüğü Belediye Evleri (Sosyal Konut) İnşaatı için 29 Mart 2008 tarihi itibarıyla ihaleye çıkarak, teklif kabul etmeye başlamıştır. 1200 konutluk 85 m²'lik apartman tipi Belediye Evleri (Sosyal Konut) inşaatı, KT Müteahhitler Birliği'nin Devlet'le olan sıkıntıları nedeniyle hiçbir ihaleye teklif vermemesi nedeniyle uzun bir süre aksamıştır. Daha sonra Proje'ye Sosyal Konut Finansman Temini ve Yapımı için teklif gelmemesi nedeniyle ihale sürekli ertelenmiştir.

Gelinen aşamada LTB Başkanı Cemal Bulutoğulları yaptığı bir açıklama ile "Lefkoşa Belediyesi Sosyal Konut Projesi"ni bir Belçika'lı şirketin kazandığını ve 21 Aralık 2009 tarihinde ilk etapda parasının tamamını yatırmış olan 400 hak sahibi için temel atılacağını ve Haziran 2010'da bu konutların bitirilerek haksahiplerine dağıtacağını ifade etmiştir. Bilindiği üzere bu projeye başlangıçta 1600 kişi müracaat etmiş, daha sonra 200 kişi vaz geçip bu kişilere paraları iade edilmiştir. Geriye kalan ve önceleri 800'er kişilik iki etapdan oluşacak proje için I. Etapda Haziran 2010'a kadar 400 kişi için öncelikli karar alınmıştır. Proje için haksahipleri 200 euro/ayda para ödeyerek 14 yılın sonunda ev sahibi olabileceklerdir.

15.1.5. İskan ve Konut Edindirme Uygulamalarının Çevre ve Fiziki Plana Etkileri

İskan işlemleri; 1974 Mutlu Barış Harekatı'ndan hemen sonra Kuzey Kıbrıs'ta terkedilen taşınmaz malların ivedilikle sahiplendirilerek, Kuzey'e göç eden kişilerin rehabiliterini ve halkın refaha kavuşturulmasını amaçladığından, süratle yapılmıştır. Başlangıçta İskan uygulamaları yapılırken binaların mevcut kullanım durumları ve arazi klasifikasyonları dikkate alınarak yapılmıştır. Ancak çevre planı ve fiziki planlama çalışmaları o yıllarda başlatılmadığından tarihi eserlerin korunması ve geliştirilmesi, doğal, kültürel ve biyolojik değerlerin korunması, kamu amaçları için kaynakların ayrılması, ayrıca turizm alanlarının belirlenmesinde geç kalınmıştır. Zamanla, sahil şeritleri belirlenerek dağıtım dışı tutulmaya çalışılmış, kamu yararı için gerekli alanlar ayrılmış, tarihi eser bölgeleri tespit edilerek korumaya alınmış, özel çevre koruma alanları ilan edilmiş, turizm amaçlı yatırımlar için uygun yerler tespit edilerek bu sektörün gelişmesine yardımcı olmaya çalışılmıştır.

Önceleri tarım amaçlarıyla kullanılan kaynaklar yine aynı amaçla değerlendirilmiştir. Ancak zaman içerisinde kuraklık ve bazı bölgelerde yeraltı sularının tuzlanması nedeniyle narenciye'nin kuruması, sulu tarımdan kuru tarıma yönelmeye neden olmuştur. Kuraklık, alışılmış çevrenin bozulmasına neden olurken bazı mal sahipleri de kısa sürede rant sağlamak amacıyla, çevre faktörünü hiç dikkate almadan arazilerinde kullanım değişikliği yaparak, çevrenin bozulmasına zemin oluşturmuşlardır.

Yabancılardan kalan malların dağıtımından kaynaklanan bazı sorunlar olmasına rağmen, tapulu türk malları için de benzer sorunlar yaşanmaktadır. Ülke genelinde fiziki planın ve diğer birçok imar planı ile koruma planlarının zamanında hazırlanıp uygulamaya konulamamış olması, bu anlamda çevre sorunlarının halen yeterince çözümlenememesine neden olmaktadır.

Fiziksel planlamanın amaçları toplumsal gereksinimlerin karşılanmasına yöneliktir. Bunlar toplumsal refah, sağlıklı düzenli gelişme, doğa, tarihi ve kültürel yapıtlar ile çevrenin korunması olarak tanımlanabilir. Bu gereksinimlerin gerçekçi bir biçimde değerlendirilmesi zorunludur.

Konut ve Konut Edindirme ile ilgili Fiziki Planlama'nın sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi için ülkenin ve yörenin nüfus özelliklerinin tam olarak bilinmesi gerekmektedir. Konut edindirmeye ilgili fiziki planlamanın yapılmasında mevcut yol ve binaları düzenleme yasa ve tüzükleri (Fasıl 96) ile Lefkoşa, Gazimağusa ve Girne İmar Planı çalışmaları etkili olmaktadır.

Son yıllarda Toplu Konut üretim ve planlamaları genellikle apartman tipi binalar şeklinde oluşmaktadır. Bunun nedenleri ekonomik imkanların kısıtlı olması ve rezerv arsa kaynaklarının en ekonomik biçimde kullanılması kaygılarının bir sonucudur. Daha çağdaş konut sülletlerinin oluşması için konut alanlarının kent yaşam biçimi olan ticaret alanlarının, yeşil alanların, sanayi bölgelerinin, hizmet sektörünün ve eğitim alanlarının planlama kapsamı içerisinde detaylandırılması gerekmektedir. Ayrıca mevcut ve gelecekteki kent nüfus yoğunlukları göz önünde bulundurularak konut alanları karmaşık bir yapıdan kurtarılarak nüfus yoğun bölgelere apartman, az yoğunluklu bölgelere en fazla iki katlı evler şeklinde düşünülmesi gerekmektedir.

Toplu konutların kentle uyumlu yapılması, imar planlarının sağlıklı olması ve kentin gelişmesinin iyi organize edilmesi ile ilişkilidir. Diğer taraftan geçmişte yapılan sosyal konut inşaatlarının hapsahipleri tarafından tapuları alındıktan sonra yasalara aykırı kullanım ve yapılan ilavelerle yaratılan düzensizlik engellenememektedir.

Köyden kente göçü azaltmanın bir şekilde kırsal kesimlere de konut edindirme politikalarının uygulanmasıyla konutların kırsal kesime dengeli dağılımı hedeflenmektedir.

Büyük kentlerdeki rezerv arsaların azalması ve rezerv arsa kaynaklarının özel mülk olması ve istimlaklarının güçlüğü nedeniyle, özellikle Toplu Konut yapılacak bölgelerde kötü bir tercih olarak kent civarındaki tarım alanlarının parselasyonunu gündeme getirmektedir.

Fasıl 96 yollar ve binalar düzenleme yasası gereği açılan konut bölgelerinde bırakılan yeşil alanlar, boş arsa görünümünde olup ot ve çöp yığını haline dönüşmektedir. Yasa gereği yeşil alanların kullanımı ve imarı belediyelere ait olduğu için belediyelerin kısa sürede bu gibi yeşil alanları planlaması ve hizmet götürmesi mümkün olmamaktadır. Devlet eliyle yaptırılan toplu konut alanlarında da durum aynıdır.

15.2. Sorunlar

Eşdeğer konusu ve iskan uygulamaları toplumumuzun en eski sorunlarından birisi olup, 2002 yılından itibaren gündeme gelen “Annan Planı”yla, konu çok daha farklı ve belirsiz bir boyut kazanmıştır. Şimdi ise gelinen noktadaki belirsizlik yeni kaynak paketi ilanlarının açılmasını tamamen dışlarken, halen kullanılmayan eşdeğer puanlarını karşılayacak kaynak sıkıntısı ayrı bir sorun oluşturmaktadır. Kısa adıyla 67/2005 sayılı Taşınmaz Malların Tazmini, Takası ve İadesi Yasası’yla sözkonusu süreç daha da belirsizleşmiştir.

İTEM Yasası ve Tüzüklerde zaman süreci içerisinde gerekli tadilatlar yapılmasına, eşdeğere ilişkin mevzuat çokluğu ve karmaşıklığının ortadan kaldırılmaya çalışılmasına rağmen, konuya ilişkin tarafların çıkar farklılıkları ve bu çıkarları doğrultusunda mahkemelerde açılan davalar yanında, kaynak paketlerinde belirli mallara yapılan talepler işlerin süratle bitirilmesini uzun yıllar engellemiştir.

İşlemleri tamamlanan ve dosyaları feragat aşamasına getirilen bir kısım vatandaşlar, yapılan tüm ikaz ve uyarılara rağmen feragat imzalayıp tapu almaya yeterince rağbet göstermemektedirler. Bu da işlemlerin tamamıyla sonuçlanmasını olumsuz etkilemektedir.

İskan ve Rehabilitasyon Dairesi'nin iskan ve tarımsal konulardaki işlevlerini artık büyük oranda tamamladığı, yeni ihtiyaçlar ve görevler çerçevesinde Daire'nin Konut Edindirme ve Rehabilitasyon Dairesi adı altında yeniden örgütlenmesini öngören Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları Yasa Tasarısı ileriye götürülemediği.

Alçak Orman Tarlaları'nın (Arazileri'nin), bu alanların kullanıcılarına mülkiyet devri zaman-zaman gündeme gelmektedir. Bu tür araziler İTEM yasasında "eşdeğere karşılık verilemez" denmekle birlikte, gayri yasal olarak yapılan tahsislerin yasallaştırılması veya turizm yatırım amaçlı kullandırılması sözkonusudur. Bu durum çevrenin ve mevcut ekosistemin bozulmasına neden olabilecek boyutlar taşımaktadır.

Devlet eliyle toplu konut yapımı gündemden düşerken, Konut Edindirme Yasası'nda yeni öngörülen finansman sistemleri ve düzenlemelerle konut üretimiyle ilgili sorunlar bir başka boyutta devam etmektedir.

Toplu konutlarda, yasa dışı olarak oluşan dış tadilat ve yapılaşmalar ile amaç dışı kullanımlar sorun olmaya devam etmektedir.

Şehit ve hadise kurbanı çocuklarına verilen arsaların bir kısmında halen devam eden altyapı çalışmalarının bitirilmemesi, sorun teşkil etmektedir.

16. Kooperatifçilik

16.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler

İnsanların yalnız başlarına yapamayacakları veya müşterek yapılmasında yarar bulunan işleri en iyi şekilde uygun fiyatlarda gerçekleştirmek üzere dayanışma sureti ile ekonomik güçlerini biraraya getirmelerinden doğan kooperatifçilik hareketinin ülkemizde uzun bir geçmişi bulunmaktadır.

Ülkemizde kooperatif kuruluşları, üretim, tüketim, kredi ve konut gibi gereksinme duyulan başlıca alanlarda faaliyet göstermektedirler. Faaliyet göstermeyen kooperatif kuruluşları ise durguna alınmakta ve ekonomik yararlığı ortadan kalkan kooperatiflerin de tasfiyesine gidilip tescileri iptal edilmektedir. 2008 yılında 194 olan faaliyet göstermekte olan kooperatif kuruluşu sayısı 2009 yılında yeni kayıt edilen bir kooperatif kuruluşuyla 195 olmuştur (tablo 164).

Tablo - 164 Faaliyet Göstermekte Olan Kooperatif Kuruluşları
(2007-2009)

Kooperatif Türü	2007	2008	2009
1. Kredi Koop.	81	81	81
2. Tüketim Koop.	7	7	7
3. Tasarruf Koop.	25	25	25
4. Kalkınma ve Muhtelif Tür Koop.	80	81	82
Toplam	193	194	195

Kaynak: Kooperatif Şirketler Mukayyitliği

Kooperatifçilik hareketinin geliştirilmesi ve toplumsal kalkınmaya katkıda bulunmasının sağlanabilmesi için gerekli araştırma, eğitim örgütlenme, yönlendirme ve kooperatif kuruluşların tescil, teftiş ve murakebesini yapmakla görevli olan Kooperatif Şirketler Mukayyitliği yıl içinde imkanlar nisbetinde faaliyetlerini sürdürmüştür.

Kooperatif Şirketler Yasası'na göre kooperatif kuruluşların her yıl bir defa kamu adına teftiş gereği olmasına rağmen uygulamada henüz bu hedefe ulaşılamamıştır. (tablo 165). Buna mukabil kooperatif kuruluşlarının her yıl teftişe alınması yönünde olumlu gelişmeler olmuştur.

Tablo - 165 Faaliyet Göstermekte Olan Kooperatif Kuruluşlarının Türlerine Göre Teftiş Durumu (2007-2009)

	2007				2008				2009						
	Kredi Koop.	Tüketim Koop.	Tasarruf Koop. ve Kalkınma	Muhtelif Tür Koop	Toplam	Kredi Koop.	Tüketim Koop.	Tasarruf Koop. ve Kalkınma	Muhtelif Tür Koop	Toplam	Kredi Koop.	Tüketim Koop.	Tasarruf Koop. ve Kalkınma	Muhtelif Tür Koop	Toplam
2009	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	-	3	6
2008	-	-	-	-	-	3	-	-	3	6	26	-	20	35	81
2007	1	-	-	-	1	37	-	22	35	94	16	-	2	6	24
2006	33	3	20	33	89	3	2	-	1	6	3	1	-	-	4
2005	3	1	3	3	10	2	1	2	2	7	2	1	1	2	6
2004	6	-	-	8	14	4	-	-	6	10	4	-	-	5	9
2003	13	1	-	11	25	12	-	-	9	21	9	-	1	9	19
2002	11	1	-	10	22	9	3	-	10	22	8	3	-	10	21
2001	2	-	-	2	4	1	-	-	2	3	1	-	-	2	3
2000	6	-	-	1	7	5	-	-	1	6	5	-	-	-	5
1999	3	-	-	5	8	3	-	-	4	7	3	-	-	3	6
1998	2	1	1	5	9	2	1	-	5	8	2	1	-	4	7
1997	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1996	-	-	-	1	1	-	-	-	2	2	-	-	-	2	2
1995	-	-	-	1	1	-	-	-	1	1	-	-	-	1	1
1992	-	-	1	-	1	-	-	1	-	1	-	-	1	-	1
Toplam	81	7	25	80	193	81	7	25	81	194	81	7	25	82	195

Kaynak: Kooperatif Şirketler Mukayyitliği

Kooperatif kuruluşların en üst birimi ve finansman kaynağı durumunda bulunan K.T. Kooperatif Merkez Bankası kooperatif kuruluşlar yanında özel ve tüzel kişiler ile kamuya da finansman sağlamaktadır (tablo 166). Tablo'dan da görüleceği üzere K.T. Kooperatif Merkez Bankası'nın plasmanları 2009 yılında %16.7 artmıştır. Kooperatif kuruluşlarının kullandığı plasman miktarı da bir önceki yıla göre %47.2 artarak plasmanlar içinde %1.0 olan payı %1.3'e yükselmiştir. Plasmanlarda en büyük payı 2008 yılı için %79.2, 2009 yılı için ise %81.1 ile kamu kuruluşları almaktadır.

Tablo - 166 KT Kooperatif Merkez Bankası'nın
Plasman Durumu
(2007-2009)

	A: Miktar	B: % Pay		(TL)
		2007	2008	2009
1. Şahıslar	A....	236,236,057	249,950,206	259,465,008
	B....	23.2	19.8	17.6
2. Kooperatifler	A....	3,221,132	12,965,951	19,082,607
	B....	0.3	1.0	1.3
3. Kamu Kuruluşları	A....	780,068,498	999,825,812	1,195,700,594
	B....	76.5	79.2	81.1
Toplam	A....	1,019,525,687	1,262,741,969	1,474,248,209
	B....	100.0	100.0	100.0

Kaynak: KT Kooperatif Merkez Bankası

K.T. Kooperatif Merkez Bankası tarafından verilen kredilerin sektörlere göre dağılımına bakıldığında zaman en büyük payı şahsi ve mesleki borçların 2008 yılında %78.1 ve 2009 yılında %80.9 oranı ile aldığı görülmektedir. Ticaret ise 2008 yılında %8.8, oranıyla ikinci sırayı alırken, 2009 yılında ticaretin gerilemesiyle tarım %7.9 oranıyla ikinci sırayı almıştır (tablo 167).

Tablo - 167 KT Kooperatif Merkez Bankası Plasmanlarının Sektörel Dağılımı
(2007-2009)

Amaç	2007		2008		2009	
	Miktar	Pay %	Miktar	Pay %	Miktar	Pay %
1. Tarım	78,031,197	7.7	110,599,406	8.8	116,309,838	7.9
2. Sanayi	338,642	0.0	396,628	0.0	388,705	0.1
3. Nakliye ve Ulaşım	982,713	0.1	2,312,072	0.2	1,634,877	0.1
4. Ticaret	85,779,318	8.4	111,455,162	8.8	104,513,317	7.1
5. Turizm	4,415,171	0.4	3,193,118	0.3	3,174,790	0.2
6. Bina ve İnşaat - Sosyal Konut	3,026,267	0.3	1,600,034	0.1	271,336	0.0
7. Bina ve İnşaat - Diğer	46,732,820	4.6	46,587,422	3.7	54,925,156	3.7
7. Şahsi ve Mesleki Borçlar	800,219,559	78.5	986,598,127	78.1	1,193,030,190	80.9
Toplam	1,019,525,687	100.0	1,262,741,969	100.0	1,474,248,209	100.0

Kaynak: KT Kooperatif Merkez Bankası

16.2. Sorunlar

Mali mevzuata titizlikle uyan kooperatiflerin bir kısmının kurumlar vergisi kapsamına alınmış olmaları, enflasyon nedeniyle artan gelirlerinin önemli bir kısmını vergi olarak vermeleri sonucu kooperatiflerin gelişmeleri engellenmekte ve küçülmelerine neden olmaktadır.

Birçok kooperatif kuruluşumuz çok amaçlılık ikesine uyularak oluşturulmuş ve bu yönde faaliyete geçirilmiş, ancak ekonomik büyüklük unsuru üzerinde durulmadığından bir kısım kooperatiflerimiz verimlilik açısından yetersiz kalmıştır.

Birim kooperatiflerle birlikler, gereği gibi kaynak yaratıp ülkede kooperatifçiliğin geliştirilmesi için gerekli girişim ve yatırımları yapmakta yetersiz kalmaktadır.

Teftişin, kooperatiflere yön verme ve yol gösterip kaynakların rasyonel kullanımını temin, çalışmaların kuruluş amaçlarına uygunluğunu saptamak, mevcut sorunlara bilimsel çözümler getirmek açısından önemi büyük olmasına rağmen, uygulamada az da olsa teftiş geriliği gözlemlenmektedir.

Kooperatif kuruluşlarda çalışanların teknik yönden eğitilmesi, yöneticilerle ortaklara ve genelde topluma yönelik kooperatifçilik alanında gerekli eğitim hizmeti sunulması istenilen düzeyde gerçekleştirilememiştir.

17. İdari Örgütlenme

17.1 Mevcut Durum ve Gelişmeler

Ülkemizde kamu hizmetlerine bakıldığı zaman 2009 tarihi itibarıyla 14,467 kişisi polis-memur-öğretmen ve 3,315 kişisi de işçi olmak üzere toplam 17,782 kamu görevlisi görev yapmaktadır. Aynı dönemde bütçeden maaş çekmekte olan emekli sayısı da 12,162 kişi olup bunların 10,550 kişisi polis-memur-öğretmen emeklisi, 1,317 kişisi mücahit emeklisi, 280 kişisi belediyelerden emekliler ve 15 kişisi de diğer emeklilerden oluşmaktadır.

2008 yılında bütçeden maaş çekmekte olan polis-memur-öğretmen sayısı 14,510 kişi, işçi sayısı 3,472 kişi ve emekli sayısı da 11,867 kişi olup 2009 yılına göre devlette çalışan memur sayısında %0.3 ve işçi sayısında %4.5 azalma, emekli sayısında %2.5 artış olmuştur. Emekli sayısının memur sayısına yaklaşmasının nedeni ise, 10 ve 15 yıllık hizmet süreleri üzerinden emekli olabilme ve emeklilik tarihinden itibaren yaş sınırı aranmadan emekli aylığı alma hakkına sahip olan personelin, büyük çoğunluğunun mecburi emeklilik yaşına ulaşmadan genç yaşta emekliliklerini istemelerinden ve mevcut emekliler içinde genç yaşta emekliye çıkarılmalarının bulunması nedeniyle olmaktadır. Devlette çalışanların toplam istihdam içindeki payı 2008 yılında % 19.7 iken istihdamdaki artış ve devlette çalışanların azalması nedeniyle 2009 yılı için bu pay %19.4'e inmiştir (tablo 168).

Tablo - 168 Devletten Maaş Çekmekte Olan Memur,
İşçi ve Emekliler
(2007-2009)

	2007	2008	2009	Değişme %	
				2008	2009
1. Memur Sayısı	14,334	14,510	14,467	1.2	-0.3
2. İşçi Sayısı	3,546	3,472	3,315	-2.1	-4.5
3. Emekli Sayısı	11,702	11,867	12,162	1.4	2.5
4. Devlette Çalışanların İstihdamdaki Payı (%)	19.9	19.7	19.4

Kaynak : Devlet Planlama Örgütü

Kamu görevlilerinin hayat pahalılığında korunmasını amaçlayan tüketici fiyatları endeksinde meydana gelen artışın iki ayda bir maaşlara konsolide edilmesi uygulamasına 2009 Haziran'ına kadar devam edilmiştir. Uygulamaya konan tedbirler Temmuz 2009'dan itibaren konsolide yapılması işlemi altı ayda bir şekilde düzenlenmiştir.

Kamu görevlilerinin yabancı dil yönünden hizmetiçi eğitimini amaçlayan İngilizce Eğitim Merkezi, belirlenen program çerçevesinde faaliyetlerini etkinlikle sürdürmekte ve kamu görevlilerinin yabancı dil açığının kapatılmasında etkin rol oynamaktadır.

İngilizce Eğitim Merkez'inde 2009-2010 ders yılında toplam 209 kamu görevlisine eğitim verilmiştir (tablo 169).

Tablo - 169 İngilizce Eğitim Merkezinin Kursiyer Sayıları
(2007-2010)

Grup	2007-2008	2008-2009	2009-2010
1	36	-	31
2	59	65	16
3	66	41	28
4	79	84	53
5	62	52	33
6	40	42	48
Toplam	342	284	209

Kaynak : Personel Dairesi, İngilizce Eğitim Merkezi

Kamu görevlilerinin verimliliğini artırmak, üst görevlere hazırlamak ve yetişmelerini sağlamak için hizmetiçi eğitime, gerek yurt içinde gerekse yurt dışında imkanlar nisbetinde devam edilmiştir. Özellikle Kamu Görevlileri Genel Eğitim Planı'nın 28 Mayıs 1992 tarihinde yürürlüğe girmesiyle kurumlar her yıl belirlenen programa uygun olarak yurt içinde düzenlenen hizmetiçi eğitim programlarına ağırlık vermekte, yurtdışı hizmetiçi eğitim etkinlikleri de programlı bir şekilde sürdürülmektedir.

Kamuda görevli üst kademe yöneticilerine stres yönetimi, vücut dili, zaman yönetimi ve halkla ilişkiler olmak üzere davranış bilimleri alanında 21-24 Nisan 2008 tarihlerinde hizmetiçi eğitim seminerleri düzenlenmiştir.

44/2006 sayılı Kamu Görevlileri (Değişiklik) Yasası ile kadro yetersizliği ve kadroya girmeden uzun süre çeşitli statülerde çalışmış olan kamu görevlilerinin 19/2000 sayılı Bakanlıkların Kuruluş İlkeleri (Değişiklik) Yasası ile kadrolanmasıyla terfilerdeki tıkanıklıkları aşmak için terfi sisteminde düzenlemeye gidilerek bu sıkıntıları aşabilecek düzenlemeler yapılmıştır. Ayrıca hizmet sınıflarının (Yöneticilik ve Tabiplik Hizmetleri Sınıfları hariç) onuncu kademesinde kademe ilerlemesi almadan bekleyen kamu görevlileri için düzenleme yapılarak 20 yılı dolduranları B Memur (1 kademe), 25 yılı dolduranları A Memur (2 kademe) kademeleri üzerinden maaş çekebilme imkanı sağlanmıştır.

Bilindiği gibi yüksek öğrenimli genel hizmet sınıfları barem 10-16, mesleki ve teknik hizmet sınıfları barem 11-16 olarak düzenlenmiştir. Halbuki orta öğrenimli genel hizmet sınıfları genel olarak barem 6-14, mesleki ve teknik hizmet sınıfları ise barem 7-15 olarak düzenlenmiştir. Orta öğrenimli genel hizmet sınıflarının aleyhine olan bu anomaliyi gidermek amacıyla 57/2007 sayılı Kamu Görevlileri (Değişiklik) Yasası ile düzenleme yapılarak orta öğrenimli genel hizmet sınıflarının baremleri 6-15 olarak değiştirilmiştir.

Kamuda devlet bütçesindeki ek mesai giderlerini azaltmayı amaçlayan 97/2007 sayılı Kamu Görevlileri (Değişiklik No:2) Yasası ile mevcut durumda en fazla aylık brüt maaşa kadar ek çalışma ödeneğine hak kazanacak şekilde çalıştırılabilen kamu görevlileri için düzenlemeyle gidilerek en fazla aylık brüt maaşının %25'ine kadar ek mesai çalışma ödeneğine hak kazanacak şekilde çalıştırılabileceği bazı istisnalarla (çıkarılacak tüzükle belirlenecek kadrolarda çalışanlara %50'ye, sağlıkta belirlenecek kadrolarda ve mesai dışında verdikleri hizmete karşılık bir bedel tahsil eden daire kadrolarında çalışanlara ise %100'e kadar) düzenlenmiştir.

11/2008 sayılı Kamu Görevlileri (Değişiklik) Yasası ile kamu görevlilerinin başarı durumlarını gösteren ve aday kamu görevlilerinin asaletlerinin onaylanması ile sürekli kamu görevlilerinin terfilerinde dikkate alınan sicil raporları uygulamadan kaldırılmış olup bunun yerine kamu görevlisi ile amiri arasında mutabakata varılarak yapılacak iş planı

ve/veya belirlenecek bireysel hedefler doğrultusunda kamu görevlisinin değerlendirilmesini sağlayan daha şeffaf ve daha adil bir performans değerlendirme sistemi getirilmiştir.

Anayasamızın 73. Maddesinde düzenlenen Mal Bildiriminde Bulunma Ödevi, 20 Mayıs 2008 tarihinde yürürlüğe giren 25/2008 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması Yasası ile yerine getirilmiştir. Yasa, kamu görevlilerinin mal bildiriminde bulunmalarını, bildirimlerin yenilenmesini, mal edinmelerin denetimiyle, haksız mal edinme veya gerçeğe aykırı bildirimde bulunma halinde uygulanacak kuralları düzenlemiştir.

Kamu reformunu hayata geçirme çerçevesinde, kamu hizmetlerini düzenleyen yasal çerçevenin yeniden düzenlenmesi, bakanlıklar ile onlara bağlı dairelerin organizasyonu, dinamik bir kamu çalışanları envanterinin oluşturulması ve hizmetiçi eğitim sunumunun geliştirilmesi ile politika belirleme ve yasa tasarısı hazırlamada koordinasyonun iyileştirilmesi olarak tanımlanan dört temel reform öngörüsünün aşamalı olarak hayata geçirilmesine ve yukarıdaki amaçlar doğrultusunda teknik çalışmalar yapmak üzere 30 Ocak 2008 tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla Yönetim ve Yönlendirme Komitesi ile Yürütme Komitesi olmak üzere iki komite oluşturulmuştur. 2009 seçimlerinde iktidar partisinin değişimiyle bu iki komite değiştirilerek kamu yönetiminden kaynaklanan şikayetlerin giderilmesi ve gerek mali gerekse de performans verimliliğinin sağlanması yönünde faaliyet gösterecek Kamu Yönetimi Geliştirme Kurulu ile AB uyum sürecini yönetmek, yönlendirmek ve izlemek amacıyla İzleme ve Yönetim Komitesi 22 Temmuz 2009 tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla oluşturulmuştur.

17.2. Sorunlar

Benzer görevlerin birden fazla kuruluş tarafından yerine getirilmesi görev ve yetki çatışmasına sebep olmakta ve devletin kıt kaynaklarının verimsiz ve gereksiz bir şekilde kullanılmasına neden olmaktadır.

Kamu görevlilerinin kuruluşlar arasındaki dağılımı dengeli olmadığı için bazı kuruluşlarda personel fazlalığı olurken bir kısmında da personel eksikliği olabilmektedir.

Halen kamu yönetiminde yetki devri müessesesine gereği gibi yer verilmemekte, bunun sonucu olarak bakanlık ve daire fonksiyonları seri, süratli ve randımanlı bir şekilde yerine getirilememekte ve vatandaşın işinin tamamlanması için gereğinden fazla zaman harcanmasına neden olunmakta, hatta çoğu kez vatandaşların beklentisi gerçekleşmemektedir. Bu durumun doğal sonucu olarak kamu yönetiminin etkinliği ve verimliliği tartışılmakta, vatandaşların tatminsizliği artarak güven duyguları sarsılmaktadır.

Bir kısım kamu kuruluşları uygun olamayan fiziki şartlar ve ortamlarda hizmet vermeye çalışmakta, bu durum verilen hizmeti ve kalitesini sınırlamaktadır.

Hizmetiçi eğitimin yeterli düzeyde yapılamaması kamu görevlileri arasında fırsat eşitsizliği yaratması yanında hizmette aksamalar meydana getirmekte; ayrıca kamu görevlilerinin niteliklerinin yükseltilmesini engellemekte ve verimliliği olumsuz yönde etkilemektedir.

Münhal mevkilerin uzun süre boş bırakılıp doldurulmaması verilen hizmeti olumsuz etkilemenin yanında münhallerin doldurulmasıyla üst-ast ilişkilerinde de sorunlar çıkabilmektedir.

Uygulanmakta olan barem sistem ve yelpazesinde dengesizlikler görülmektedir. Bazı mevkiler için uygulanan baremlerin o mevkinin iş kalitesi ve aranan evsafa uygun düşmediği gözlemlenmektedir. Lise ve üniversite mezunlarının barem açısından bir biri içine girmesi ve otomatik yürümler hiyerarşik yapıyı bozmaktadır.

Bazı kamu görevlileri esas görevlerinin yanında aynı hizmeti yasanın ikinci bir iş yapmayı yasaklamasına rağmen, açıkca özel olarak sürdürmektedirler. Bu durum, kamu hizmetlerinde rasyonelliği azaltmakta, belirli meslek grupları arasında eşitsizlikler ve kamunun asli görevlerinin bireysel bazda yürütülmesine neden olmakta ve vatandaşlara da mali külfetler yaratmaktadır.

Kamu hizmetine alınan geçici personel istikbal endişesi nedeniyle görevini yerine getirirken istenilen düzeyde verimli olamamakta, diğer yandan belirli süre için alınan geçici personel süre hitamında durdurulmadığından veya mevcut münhallere geçiciler

dışından atama yapıldığından kamu yönetiminde gereksiz kadro artışları meydana gelmektedir.

Kamu hizmetlerinin yürütülmesi sırasında merkezde, taşrada ve merkezle taşra arasında hizmet birimlerinde koordinasyon noksanlıkları gözlemlenmektedir.

Kamu yönetiminde ödüllendirme ve cezalandırma yeterince uygulanmadığı için çalışan ve çalışmayan kamu görevlilerinin birbirinden farkı olmamakta ve motivasyon unsuru zayıflamaktadır.

Bir kısım kamu görevlisinin tayini yapılan mevkide çalıştırılmaması yanında belirli sahalarda yetiştirilmiş olan kalifiye elemanların başka sahalarda çalıştırılması ve/veya kendi istekleri ile çalışmalarını verimin düşmesine ve uzun vadede personelde yetersizleşmeye neden olmaktadır.

Üst-ast ilişkilerinde hiyerarşik yapının korunamaması yanında verilen görevlerle beraber gerekli yetkinin de verilmemesi hizmeti olumsuz yönde etkilemektedir.

Kamu hizmetlerinde denetimin istenilen seviyede uygulanamaması çeşitli sorunlara ve suistimallere sebebiyet verebilmektedir.

İlçelerdeki kamu görevlerinin koordineli bir şekilde yürütülmesi için Kaymakamlıklar çeşitli nedenlerle kendilerine düşen görevleri gereği gibi yerine getirememektedirler.

Kamu yönetiminde hızlı ve kitlesel bir şekilde gerçekleşen emeklilik olgusu sonucunda kamu personeli arasında nitelikli ve yetişmiş tecrübeli işgücü açığının meydana gelmiş olması hizmetlerin yürütülmesinde önemli sorunlar yaratmaktadır. Ayrıca hızlı gelişen ve yeni kavram ve kurumların olduğu dünyamızda öne çıkan uzmanlaşma eğilimine kamuda yeterince ayak uydurulamaması nedeniyle etkin personel yetiştirilmesi imkanlarını da sınırlamaktadır.

18. Yerel Yönetimler

18.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler

Yerel yönetimler, bölge, belediye veya köy ve mahalle halkının yerel ortak gereksinimlerini karşılamak üzere kuruluş ilkeleri yasa ile belirtilen ve karar organları dört yılda bir yapılan seçimle oluşturulan kamu tüzel kişileridir.

KKTC’nde yerel hizmetler, belediyeler, belediye olmayan yerleşim birimlerinde ise muhtarlıklar eliyle yürütülmektedir. Bugün faaliyetlerini sürdürmekte olan 28 belediyeden Lefkoşa, Gazimağusa, Girne, Güzelyurt, İskele, Lefke ve Gönyeli Belediyeleri kent belediyesi olarak tanımlanmakta, geriye kalan 21 belediye ise kırsal bölge belediyesi olarak adlandırılmaktadır. Değiştirilmiş şekliyle 51/1995 sayılı belediyeler yasasına göre “kent” nüfusu 5001 veya daha fazla olan beldeleri anlatır. Ancak İlçe Merkezleri, nüfuslarına bakılmaksızın kent sayılırlar.

51/1995 sayılı Belediyeler Yasası ile, belediyelerin gelişmesine ve halkın beklentilerine cevap verilmesine imkan tanımayan eski 15/1980 sayılı Belediyeler Yasası yürürlükten kaldırılmıştır. 23 Ağustos 1995 tarihinde yürürlüğe giren yeni Belediyeler Yasası ile belediyelerin, ülkenin koşulları ve yasal mevzuat gözönüne alınarak olabildiğince özerkleştirilmesi, belediye çalışmalarının daha şeffaf hale getirilmesi, katılımın sağlanması, gelir kaynaklarının ve yetkilerinin azami derecede artırılması amaçlanmıştır.

KKTC’de faaliyet gösteren 28 belediye ilk kez 1983 yılında biraraya gelerek 15/1980 sayılı belediyeler yasasının 159. maddesi uyarınca güçlerini birleştirerek bu konuda ilk adımı atmışlar ve Kıbrıs Türk Belediyeler Birliği’ni kurmuşlardır. Ancak Birlikler ve Dernekler Yasasına göre bir tüzükle oluşturulan Belediyeler Birliği’nin yasal olmadığı yönündeki eksiklikten dolayı 4 Haziran 2003 tarihinde Kıbrıs Türk Belediyeler Birliği Yasası yürürlüğe konmuştur. Belediyeler Birliği’nin kuruluşu, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde, belediyelerin kurumsallaşma aşamasına ulaşmasında ve güçlenmesinde önemli bir adım olmuştur.

Belediyelere, Devlet Bütçesinde öngörülen mahalli gelirlerden ayrılan pay 51/1995 sayılı Belediyeler Yasası uyarınca 1996 mali yılından itibaren %5'den %6'ya çıkarılmış olup, ilave olarak getirilen bu %1'lik artışın tamamının kendi bütçelerinde gösterildiği şekilde altyapı yatırımları için kullanmaları şartı getirilmiştir.

50/1995 sayılı Taşınmaz Mal Vergisi Yasası ile, belediye sınırları içerisinde bulunan taşınmaz mallardan alınacak vergiler ilgili belediyelere bırakılmaktadır. Belediyelerce toplanan bu verginin %10'luk kısmı eğitim yatırımlarında kullanılmak şartıyla Devlet Bütçesine aktarılmaktadır. Taşınmaz mal vergisini toplama işlemini kendileri yapmayan belediyeler ise Gelir ve Vergi Dairesi'nce yapılan tahsilatların (kendi belediye hudutları içindeki) %80'lik kısmını almaktadırlar. Alıkonan %20'lik kısmın yarısı eğitim yatırımları ve diğer yarısı da vergi toplama işleminin karşılığı olarak Devlet Bütçesine aktarılmaktadır.15/2006 sayılı Taşınmaz Mal Vergisi Değişiklik yasasıyla emlak vergisi günün koşullarına göre güncellenmiş ve belediyelerin gelirleri artmıştır.

Belediyelerin gelirleri esas olarak özkaynak gelirleri, devlet katkısı ve borçlanmalar olmak üzere üç ana başlık altında toplanabilir. Bunlardan özkaynak gelirlerini meslek vergisi, taşınmaz mal vergisi, resimler, harçlar, ücretler, yol harcamalarına katılma payı, bağış ve yardımlarla diğer gelirler oluşturmaktadır.

Tablo 170'de Belediyelerimizin 2009 yılında Devletten aldıkları katkı miktarları ve yüzde payları görülmektedir. Kent belediyelerimiz Lefkoşa, Gazimağusa, Girne, Güzelyurt, İskele, Gönyeli ve Lefke toplam Devlet katkısının %60.7'sini alırken, geriye kalan 21 belediye ise %39.3'ünü almaktadır.

Tablo - 170 KKTC Belediyelerinin Devletten Aldıkları Katkı Payları
(2009)

Belediye	Devlet Katkısı	% Pay
Lefkoşa	24,045,557	21.2
Gazimağusa	16,410,141	14.4
Girne	11,716,139	10.3
Güzelyurt	7,881,107	6.9
Gönyeli	5,683,298	5.0
Değirmenlik	5,653,867	5.0
Lapta	5,428,345	4.8
Lefke	4,915,213	4.3
İskele	3,320,441	2.9
Dikmen	3,092,385	2.7
Yeni Boğaziçi	2,667,017	2.3
Yeni Erenköy	2,568,431	2.3
Alsancak	2,364,170	2.1
Beyarmudu	1,969,362	1.7
Çatalköy	1,918,107	1.7
Alayköy	1,489,518	1.3
Mehmetçik	1,452,770	1.3
Paşaköy	1,413,286	1.2
İnönü	1,308,491	1.2
Büyükkonuk	1,300,719	1.1
Akdoğan	1,183,513	1.0
Serdarlı	1,118,625	1.0
Vadili	1,077,068	0.9
Geçitkale	1,053,540	0.9
Dipkarpaz	979,022	0.9
Esentepe	973,882	0.9
Tatlısu	496,791	0.4
Akıncılar	196,629	0.2
Toplam	113,677,433	100.0

Kaynak:Devlet Planlama Örgütü

Belediyelerin 2007-2009 yılı gelirleri tablo 171’de görülmektedir.

Tablo - 171 Belediyelerin Gelirleri
(2007-2009)

(TL)

Yıllar	2007	2008	2009	Değişme (%) (2009/2008)
I. Devlet Katkısı	69,998,325.5	82,020,856.2	113,677,432.8	38.6
Pay (%)	40.1	39.4	47.1	-
II. Özkaynaklar	89,103,114.2	110,181,035.9	112,559,606.9	2.2
Pay (%)	51.1	52.9	46.7	-
III. Yardım ve Bağışlar				
(Toplam)	14,712,471.0	12,849,634.5	13,790,388.3	7.3
Pay (%)	8.4	6.2	5.7	
a) Yabancı Ülke ve Uluslararası Yardımlar	2,945,499.4	5,258,697.1	3,052,573.4	-42.0
(Pay (%))	(1,7)	(3,6)	(1,3)	
b) Diğer Yardım ve Bağışlar	11,766,971.6	7,590,937.4	10,737,814.9	41.5
(Pay (%))	(6,7)	(2,6)	(4,4)	
IV. Borçlanma	15,311,779.0	15,920,832.6	14,894,126.9	-6.4
Pay (%)	8.8	7.6	6.2	-
Toplam	174,413,218.7	208,122,724.7	241,131,166.6	15.9

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Her yıl Devlet Bütçesinde öngörülen mahalli gelirlerin %6 oranındaki kısmı belediyelere nüfus oranları dikkate alınarak dağıtılmaktadır. 2009 yılı başında öngörülen mahalli gelirler yıl sonunda farklı ve öngörülenin altında gerçekleşmesinden dolayı belediyelere yapılan katkı öngörü payının üstünde olmuştur (tablo 172).

Tablo - 172 Belediyelere Yapılan Devlet Katkısının Mahalli Gelirler İçindeki Payı
(2007-2009)

(TL)

Yıllar	2007	2008	2009
Devlet Katkısı	69,998,325.5	82,020,256.2	113,677,432.8
Gerçekleşen Mahalli Gelirler ¹	1,628,462,492.5	1,634,990,825.2	1,577,760,033.6
Devlet Katkısının Öngörülen Mahalli Gelirler İçindeki Payı (%)	6	6	6
Devlet Katkısının Gerçekleşen Mahalli Gelirler İçindeki Payı (%)	4.3	5.0	7.2

¹Fon gelirleri dahil edilmiştir

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Belediyelerin giderlerine bakıldığı zaman 2008 yılı için personel giderlerinin, giderler içindeki payının %53.8 olduğu ve personel giderlerini özkaynak gelirlerine oranının %104,22 olduğu görülmektedir. 2009 yılında ise personel giderlerinin, giderler içindeki payı %49.4'e gerilerken, personel giderlerini özkaynak gelirlerine oranının %112.96'ya çıktığı görülmektedir (tablo 173).

Tablo - 173 Belediyelerin Giderleri
(2007-2009)

(TL)

Yıllar	2007	2008	2009	Değişme (%) (2009/2008)
Personel Giderleri	88,548,899.4	114,837,455.3	127,145,469.1	10.7
Pay (%)	52.7	53.8	49.4	-
Personel Dışı Giderleri	27,710,110.9	28,481,870.1	43,140,133.5	51.5
Pay (%)	16.5	13.3	16.8	-
Yatırımlar	38,785,513.9	42,341,306.2	53,035,400.7	25.3
Pay (%)	23.1	19.8	20.6	-
Transferler Borç Ödemeleri ¹	12,942,388.0	27,911,061.8	33,927,284.4	21.6
Pay (%)	7.7	13.1	13.2	-
Toplam	167,986,912.2	213,571,693.4	257,248,287.7	20.5

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Belediyelerin personel durumuna baktığımız zaman ise 2008 yılına göre 2009 yılında memur sayısında 2 kişilik artma olurken, işçi sayısında da 385 kişilik, sözleşmeli personel sayısında 14 kişilik azalma olmuştur. Belediyelerin yeni personel istihdamı ile giderlerini artırmamak için çok iyi düşünceleri gerekmektedir. (tablo 174).

Tablo - 174 Belediyelerdeki Emekli, Memur ve İşçi Sayıları
(2007-2009)

Yıllar	2007	2008	2009	Değişme (2009/2008)
Memur Sayısı	243	239	241	0.8
İşçi Sayısı	1,689	2,304	1,919	-20.1
Sözleşmeli Sayısı	607	515	529	2.6

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

İlçelere göre belediyeleşme oranına baktığımızda, gerek de-facto nüfusta gerekse de-jure nüfusta sırasıyla %87.8 ve %87.7 oranıyla belediyeleşmenin en çok Gazimağusa ilçesinde, en az da de-facto nüfusa göre %46.8 oranıyla de-jure nüfusa göreyse %46.4 oranıyla İskele ilçesinde olduğu görülmektedir. Toplam KKTC de-facto nüfusunun ise %77.7'si, de-jure nüfusununsa %75.1'i belediye hudutları içerisinde yaşamakta ve belediye hizmetlerinden faydalanmaktadır (tablo 175).

Tablo - 175 İlçelere Göre Belediyeleşme Oranı
(2006)

İlçe	Belediye Sayısı	DE-FACTO NÜFUS		DE-JURE NÜFUS		NÜFUS	
		İlçe Nüfusu	Belediye Nüfusu	Belediye Nüfusu	İlçe Nüfusu	Belediye Nüfusu	Belediye Nüfusu
Lefkoşa	5	85,579	72,131	84.3	84,776	71,239	84.0
Gazimağusa	10	64,269	56,397	87.8	63,603	55,765	87.7
Girne	6	62,158	46,106	74.2	57,902	42,498	73.4
Güzelyurt	2	31,116	21,188	68.1	29,264	19,923	68.1
İskele	5	21,978	10,292	46.8	21,099	9,793	46.4
KKTC	28	265,100 ¹	206114	77.7	256,644 ¹	199,218	75.1

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

¹ 2006 Genel Nüfus ve Konut Sayımı Sonuçları itibarıyla

Tablo 176’de belediyelerin nüfus gruplarına göre dağılımına baktığımızda 1001-2000 gerek de-facto gerekse de-jure nüfus grubunda 8, 2001-5000 nüfus grubunda de-jure 10 belediye de-facto nüfus grubundaysa 11 belediyenin bulunduğu görülmektedir. Bu sonuç bize KKTC’deki belediyelerin çoğunluğunun küçük belediyelerden oluştuğunu göstermektedir.

Tablo - 176 Nüfus Dilimlerine Göre Belediye Sayısı ve Nüfus
(2006)

Nüfus Dilimi	Belediye Sayısı	DE-FACTO			DE-JURE			
		Belediye (%)	NÜFUS Nüfus	Nüfus (%)	Belediye Sayısı	Belediye (%)	NÜFUS Nüfus	Nüfus (%)
1000'den Az	1	3.6	436	0.2	1	3.6	462	0.2
1001-2000	8	32.1	11,612	5.6	8	32.1	11,181	5.6
2001-5000	10	42.9	31,146	15.1	11	42.9	34,536	17.3
5001-10000	4	7.2	26,381	12.8	3	7.2	19,374	9.7
10001-50000	5	14.2	136,539	66.2	5	14.2	133,665	67.1
Toplam	28	100.0	206,114	100.0	28	100.0	199,218	100.0

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

¹ 2006 Genel Nüfus Sayım Sonuçları itibarıyla

Belediyelerin mevcut araçları ise tablo 177'de görülmektedir. 2008 yılına göre 2009 yılında belediyelere ait olan araç sayısında artış gösteren araç durumu, kullanımda olan bu araçların bir kısmının yenilendiğinin göstergesidir.

Tablo - 177 Belediyelerde Mevcut Araçlar
(2007-2009)

Yıllar	2007	2008	2009
Çöp Aracı	92	101	110
Vidanjör	37	33	40
Dozer-D Loader	49	51	54
Kamyon	87	80	122
Su Tankeri	36	43	50
Land-Rover	6	4	3
Traktör	7	8	9
Kamyonet - Pick Up - Van	120	155	272
Salhane Aracı	14	8	13
Cenaze Aracı	17	20	23
Salon Araba	121	75	144
Otobüs	13	13	12
Motorsiklet	..	98	134
Minibüs	30	25	31

Kaynak: KT Belediyeler Birliği

18.2. Sorunlar

Belediyelerimiz, çağdaş gereksinimlerin karşılanması amacıyla gerekli hizmet sunumunu gerçekleştirebilmek için mali sorunlarla uğraşmaktadırlar.

Belediyelerin ana hizmet alanları olan yol, su, kanalizasyon, sağlık ve imar konularında özellikle bilgi ve deneyim gerektiren hizmetlerde birkaç kent belediyesinin dışında tüm belediyeler kalifiye personel yetersizliği nedeniyle güçlük çekmektedir.

Belediyelerde çalışan personelin eğitimine yönelik olarak düzenlenen seminer, kurs ve benzeri programlar yeterli düzeyde yapılamamaktadır.

Belediyelerimizin çoğu ekonomik bakımdan sıkıntı çekmektedir. Belediyeler çalışanlarını ödeyebilmek için devletten avans çekmek zorunda kalmakta, birçok belediye yatırım konusunda beklentilere cevap verecek bir gelişme gösterememektedir.

19. Beşeri Kaynaklar, Aile, Kadın, Çocuk ve Engelliler

19.1. Mevcut Durum ve Gelişmeler

19.1.1. Beşeri Kaynaklar

Globalleşmenin önem kazandığı günümüzde ülkelerin birbirleriyle rekabet edebilmelerinin insan kaynaklarına verilen önem çerçevesinde mümkün olabileceği genel olarak kabul görmüş bir olgudur. Bu düşünceden hareketle ülkemizde de insan kaynaklarının ekonomik kalkınma ve sosyal gelişme hedeflerine uyumlu bir şekilde geliştirilmesi için çaba sarfedilmesi gerekliliği önem kazanmaktadır.

İnsana yapılan yatırımlar içerisinde büyük önemi olan sağlık ve eğitim yatırımlarının gelişmiş ülke standartlarına göre ülkemizde arzulanan düzeyde olmaması, giderilmesi gereken önemli bir eksiklik olarak görülmektedir. Ancak okullaşma oranının gelişmiş ülke standardında olması ilerisi için umut verici bir durum olarak değerlendirilmektedir. Ülkemizde insana yapılan yatırımlar ve verilen önem açısından nüfusun tümünün sosyal güvenlik sistemi içerisine alınmış olması, doğuşdaki yaşam ümidinin kadınlarda 75 yaş, erkeklerde 71 yaş olması önem arz etmektedir.

19.1.2. Aile

Aile toplumdaki en küçük kurumdur. Bu özelliği dolayısıyla toplumun genel düzeyini pek çok yönden yansıtabilmesi açısından önem taşımaktadır. Aileyi olumlu yönde etkileyecek düzenlemelerin toplumun geneline yansıtacağı düşüncesinden hareketle aileye her açıdan önem verilmekte ve gelişmeler yakından takip edilmektedir. Bu çerçevede aile içinde eşitliği ve eşit paylaşımı öngören yeni "Aile (Evllenme ve Boşanma) Yasası" kabul edilerek 26 Ocak 1998 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanmak suretiyle yürürlüğe girmiştir. 1951 yılında yürürlüğe girmiş olan eski Aile Yasası'nın, sosyal ve kültürel açıdan önemli gelişmeler kateden toplumumuzun ihtiyaçlarına cevap vermekte yetersiz kalması aynı zamanda çeşitli kesimlerinden gelen taleplerin dikkate alınması, daha çağdaş ve demokratik yeni Aile Yasası'nın hazırlanması çalışmalarını gündeme getirmiştir.

Yeni Aile Yasası ile aile yaşamına çağdaş düzenlemeler getirilmesi amaçlanmıştır. Bu çerçevede nişan ve evlilik yaşında değişiklik yapılmış, soyadı konusunda yeni düzenlemelere gidilmiştir. Ayrıca boşanma halinde edinilmiş malların eşitlikçi bir anlayışla paylaşımı konusunda hükümler konmuştur. Bu düzenleme boşanma halinde tarafların mağdur duruma düşmemesi gayesi gözetilerek yapılmıştır.

Ülkemizdeki evlenme ve boşanmaların üç yıllık seyrine bakıldığında aşağıdaki tabloyu oluşturmak mümkündür.

Tablo - 178 Yıllara Göre Evlenme ve Boşanma Sayısı
(2007 - 2009)

Yıllar	2007	2008	2009
1. Evlenme Sayısı	1,440	1,422	1,261
2. Boşanma Sayısı	548	571	669
3. Boşanmalarda Önceki Yıla Göre Değişim (%)	4.8	4.2	17.2

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Aile müessesesinin, yıkıma karşı pek çok önlem alınmasına rağmen, çeşitli nedenlerden dolayı yıkımı önlenememektedir. Boşanma nedenleri incelendiğinde geçimsizliğin ilk sırada yer aldığı anlaşılmaktadır. 2009 yılında boşanmalar bir önceki yıla göre 17.2 oranında artış olmuştur.

KKTC genelinde 24 Nisan 2006 tarihinde yapılan Genel Nüfus ve Konut Sayımı sonuçlarına göre ortalama hane halkı büyüklüğü 3.17 olmuştur.

19.1.3. Kadın

Kadın hakları, eşitliği ve özgürlüğü veya bugünkü deyişle "statüsü" üzerindeki tartışmalar insanın doğuşu ile başlamıştır. Ama konunun bir şekilde ele alınması, geçmişi, üçyüz yıl öncesinde aranması eğilimi vardır. Daha da olumlu ve belirgin çalışmalar ise, XIX. yüzyıldan itibaren yapılmaya başlanmıştır. Bunun sebebi, teknik gelişmelerin, endüstrileşmenin ve büyük çapta savaşları izleyen sosyal reformların daha ziyade bu döneme rastlamasıdır. Endüstrileşmenin getirdiği yeni koşullar, dünya kadınlarını ev dışına, iş hayatına doğru çekmeye zorlamıştır.

Özellikle 1960'lı yıllarda gelişip yayılan kadın hareketleri sonucunda kadının toplumdaki konumu her açıdan sorgulanmaya başlanmıştır. Dünyada her alanda yasal ve kurumsal düzeyde kadın-erkek eşitliğini sağlamaya yönelik mücadeleler verilmektedir. Dünyada gelişen kadın hareketlerinden etkilenen ülkemizde de bu alanda örgütlenme girişimleri artmış ve kadın-erkek eşitliğini sağlama amacına yönelik çabalar giderek yoğunlaşmıştır.

KKTC'de kadının yasal, siyasal ve çalışma yaşamındaki konumuna bakıldığında bazı tespitler yapmak mümkündür.

Birleşmiş Milletlerin 1979 yılında kabul ettiği "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi" (CEDAW) ülkemizde Cumhuriyet Meclisi'nin 8 Mart 1996 tarihli birleşiminde kabul edilmiştir. Bu sözleşmede "Her iki cinsten birinin aşağılığı veya üstünlüğü fikrine veya kadın ile erkeğin kalıplaşmış rollerine dayalı önyargıların geleneksel ve diğer bütün uygulamaların ortadan kaldırılmasını sağlamak amacıyla kadın ve erkeklerin sosyal ve kültürel davranış kalıplarını değiştirmek" gerekliliği vurgulanmıştır. Ayrıca bu sözleşmenin 4. maddesinde kadın ve erkek eşitliğini fiilen sağlamak için taraf devletlerce alınacak geçici ve özel önlemlerin ayırım olarak mütalaa edilemeyeceği ve hiçbir şekilde eşitsizlik veya farklı standartların muhafazası sonucunu doğurmayacağı ifade edilmiş ve fırsat ve uygulama eşitliği hedeflerine ulaşıldığı zaman bu önlemlere son verilebileceği belirtilmiştir. Bu çerçevede kadın örgütleri eşitliğin sağlanması amacıyla siyasal yaşamda kadınlara kota uygulanması gerekliliğini gündeme getirmişlerdir.

Kadının siyasal yaşamdaki yeri açısından ülkemize baktığımızda uzun yıllar boyunca siyasette büyük ölçüde erkeklerin etkin olduğu görülmektedir. Kadınların siyasetle ilgisi daha fazla seçmen düzeyinde sınırlı kalmış ancak zaman içerisinde kadın hareketlerinin de etkisiyle kadınların siyasete aktif olarak katılmasında sınırlı da olsa bir gelişme kaydedilmiştir. Ülkemizde kadının siyasal yaşama fiilen katılması özellikle 1990'lı yıllarda başlamıştır. Yakın bir geçmişe kadar Meclis'te hiç temsil edilmeyen kadınlar bugün 50 sandalyeden 4 tanesine sahiptirler. Bu da %8 gibi düşük bir oranı ifade etmektedir. Ancak bunu başlangıç olarak kabul edip kadınların siyasete daha etkin katılmaları sonucunda, halkımızın aydın nitelikleri de dikkate alındığında, ileride daha yüksek bir temsiliyet sağlayacaklarını söylemek mümkündür.

Kadın ve Aile Sorunları Birimi'nin daire statüsüne kavuşturulabilmesi için yürütülen çalışmalar 2002 yılı içerisinde tamamlanmıştır. "Kadın Çalışmaları Dairesi (Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları) Yasası" Cumhuriyet Meclisi'nin 26 Şubat 2002 tarihli birleşiminde kabul edilmiştir. 12/2002 sayılı ile yürürlüğe giren yasa "kadın haklarını korumak, geliştirmek, kadınların sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi yaşamdaki işlevlerini güçlendirmek; kadının sağlık, sosyal ve hukuki güvenliğini sağlamak, eşit haklara sahip bireyler olarak kadınların toplumsal yaşamda yer almalarını ve kalkınma sürecine etkin katılmalarını gerçekleştirerek çağdaş aile yapısının güçlenmesini sağlamak, kadını korumak ve desteklemek" amacıyla yapılmıştır.

1996 KKTC Nüfus Sayımı sonuçlarına göre 200,587 kişi olan toplam nüfusumuzun 94,609'u kadındır. Nüfus dağılımımız 10 yıl içinde değişmiş ve 2006 yılında Devlet Planlama Örgütü tarafından KKTC'deki nüfus ve konut sayımı yapılmıştır. 2006 KKTC Nüfus Sayımı sonuçlarına göre 256,644 kişi olan toplam nüfusumuzun 118,076'sı kadındır. Sayım sonuçlarına göre KKTC'de "6 yaş üzeri" veya okur yazar çağda 1996 yılında 184,451 kişi bulunurken 2006 yılında 237,418 kişi bulunmaktadır. Bunların 1996'da 97,676'sı erkeklerden 86,775'i ise kadınlardan oluşmaktadır 2006'da ise bunların 128,707'si erkek 108,711'i kadındır. 1996 yılında okur yazar çağdaki erkeklerin %96.8'i okuma yazma biliyordu bu oran 2006 yılında artmış ve %98.3'ü olmuştur. Okur-yazar çağdaki kadınların 1996 yılında %89.7'si okuma yazma biliyordu 2006 yılında ise bu rakam önemli oranda artmış ve %94.3'e yükselmiştir. Kadın ve erkek arasındaki okur yazar farkı 10 yıl içinde %7'den %4'e düşmüştür. Böylelikle okur yazarlık oranları birbirine yaklaşmıştır.

Kadınlar ve erkekler kendi nüfusları içerisinde okur yazar olmaları açısından incelenip mukayese edilecek olursa genel olarak bir öğrenim kurumundan mezun olmayan erkek oranı 1996'da 10.4% iken 2006'da bu rakam 6.1%'e gerilemiştir. Kadınlarda bu oranın 1996'da %12.1 olduğu ve 2006'da 8.2%'ye gerilediği görülmektedir. Mezuniyet oranlarına bakıldığında erkeklerin kadınlara göre daha çok mezun olduğu görülürken, hem kadınların hem de erkeklerin mezuniyet oranında bir artış olduğu da saptanmıştır. Çeşitli kademelerdeki öğrenim kurumlarından mezun olan kadın ve erkeklerin durumu incelendiğinde ise ilkokuldan mezun olma oranı 1996'da kadınlarda daha yüksek iken (kadın için %38.9, erkek için %36.5) 2006'da da karşımıza çıkan tablo değişmiştir ve kadınlarla erkekler arasında neredeyse bir farkın olmadığı (kadın için 32.6%, erkek için 32.5%) gözlemlenmektedir. 1996 yılında ortaokul mezunlarında erkeklerin kadınlara göre daha çok mezun olması (kadın için 12.2%, erkek için 13.0%) 2006'da da değişmemiştir (kadın için 12.5%, erkek için 13.9%). Liselerdeki mezun oranlarına bakıldığında ise 1996'da ve 2006'da kadınların erkeklere göre az da olsa daha çok mezun olduğu görülmektedir. Yüksek okul, fakülte ve lisans üstü çağında ise erkek mezunlar okuma yazma bilen 6 ve üstü yaştaki erkek nüfusun 1996'da %10.8'ini kadın nüfusun %7.0'sini oluştururken 2006'da bu rakamların hem kadınlar hem de erkekler için artmasının yanısıra kadınların (13.6%) oranının hızla erkeklerin (14.7%) oranına oldukça yaklaştığı gözlemlenmektedir (tablo 179).

Tablo -179 Okuma Yazma Bilen Kadın ve Erkek Nüfusun Mezun Oldukları
Öğretim Kurumlarına göre Dağılımları (1996 - 2006)

	1996				2006			
	Kadın	%	Erkek	%	Kadın	%	Erkek	%
1. Bir Öğretim Kurumundan Mezun Olmayan	9,394	12.1	9,840	10.4	8,137	8.2	7,540	6.1
2. İlkokul Mezunu	30,279	38.9	34,533	36.5	32,217	32.6	39,895	32.5
3. Ortaokul ve Dengi Okul Mezu	9,461	12.2	12,258	13.0	12,345	12.5	17,099	13.9
4. Lise ve Dengi Okul Mezunu	23,192	29.8	27,730	29.3	32,576	33.0	40,125	32.7
5. YÜKSEK OKUL ve FAKÜLTE Mezunu ve Üstü (Master-	5,517	7.1	10,176	10.8	13,434	13.6	18,060	14.7
Toplam Okuma Yazma Bilenler	77,843	100.0	94,537	100.0	98,709	100.0	122,719	100.0

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

1996 Nüfus Sayımı Sonuçları De-Facto Nüfus, 2006 Nüfus ve Konut Sayımı Sonuçları De-Jure Nüfus üzerinden hesaplanmıştır.

Medeni durum açısından değerlendirme yapıldığında 1996 yılında erkek nüfusun 41.93%'ünün kadın nüfusun ise 28%'inin hiç evlenmediği gözlenirken, erkeklerin 55.48%'i kadınların ise 61.62%'si evlidir. Erkeklerin 1.46%'sının kadınların 8.21%'inin eşi ölmüştür. Boşanmalarda ise erkeklerin %1.08'inin kadınların ise %2.18'inin boşanmış olduğu görülmektedir (tablo 180). 2006 yılındaysa medeni durum açısından değerlendirme yapıldığında erkek nüfusun 38.56%'sının kadın nüfusun ise 24.74%'ünün hiç evlenmediği gözlenirken, erkeklerin 56.83%'ü kadınların ise 63.01%'i evlidir. Erkeklerin 1.19%'unun kadınların 7.86%'sının eşi ölmüştür. Boşanmalarda ise erkeklerin 2.09%'unun kadınların ise 3.85%'inin boşanmış olduğu görülmektedir.

Tablo - 180 Medeni Durum ve Cinsiyete Göre Dağılım
(1996 - 2006)

	1996				2006			
	Kadın	%	Erkek	%	Kadın	%	Erkek	%
1. Hiç Evlenmedi	21,793	28.00	36,987	41.93	23,495	24.74	43,988	38.56
2. Evli	47,961	61.62	48,943	55.48	59,844	63.01	64,832	56.83
3. Eşi Ölü	6,387	8.21	1,289	1.46	7,468	7.86	1,355	1.19
4. Boşandı	1,693	2.18	949	1.08	3,656	3.85	2,380	2.09
5. Bilinmiyor	4	0.01	43	0.05	507	0.53	1,524	1.34
Toplam	77,838	100.00	88,211	100.00	94,970	100.00	114,079	100.00

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

1996 Nüfus Sayımı Sonuçları De-Facto Nüfus, 2006 Nüfus ve Konut Sayımı Sonuçları De-Jure Nüfus üzerinden hesaplanmıştır.

1996 Nüfus Sayımına göre çalışan nüfusun sayısı 68,667'dir. Bunun 50,033'ü erkek 18,634'ü kadındır. Buna göre çalışan toplam nüfusun 72.9%'u erkeklerden, 27.1%'i ise kadınlardan oluşmaktadır. 2006 yılında yapılan Nüfus ve Konut Sayımı neticesine bakıldığında çalışan kadın nüfusunun 26,760 olduğu gözlemlenirken çalışan erkek nüfusun 65,328 olduğu saptanmıştır (Tablo 181)

Tablo - 181 Çalışan Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı
(1996 - 2006)

	1996		2006	
	Kişi	%	Kişi	%
1. Kadın	18,634	27.1	26,760	29.1
2. Erkek	50,033	72.9	65,328	70.9
Toplam	68,667	100.0	92,088	100.0

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü
1996 Nüfus Sayımı Sonuçları De-Facto Nüfus, 2006 Nüfus ve Konut Sayımı
Sonuçları De-Jure Nüfus üzerinden hesaplanmıştır.

Ana meslek guruplarına ve cinsiyete göre dağılım incelenecek olursa büro ve müşteri hizmetlerinde çalışan elemanlar gurubunda çalışan erkeklerin payı 6.03% iken kadınların payının 27.38% olduğu izlenmektedir. Profesyonel meslek guruplarına bakıldığında kadınları 19.58%'lik bir paya sahip oldukları görünürken erkeklerinse 7.31%'lik bir payı vardır. Bunun tam tersi bir durum sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışan ana meslek grubunda görülmektedir; erkek nüfusunun payı 24.15% iken kadın nüfusun payı 2.61'dir. Benzer bir durum tesis ve makine operatörleri ve montajcıları meslek grubuyla ve silahlı kuvvetler meslek grubunda çalışanlarda da gözlemlenmektedir; erkeklerin tesis ve makine operatörleri ve montajcıları meslek grubundaki payı 9.35% iken kadınların bu gruptaki payı 1.11%'dir, öte yandan silahlı kuvvetler personelinin 7.93%'i erkekken, 0.56%'sı kadındır. Genel nüfus sayımı sonuçlarına göre çalışanların meslek gurupları ve cinsiyetlerine göre dağılımı detaylı olarak aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo - 182 Çalışanların Ana Meslek Gruplarına ve
Cinsiyete göre Dağılımı
(2006)

	Kadın	%	Erkek	%
1. Kanun Yapıcılar, Üst Düzey Yöneticiler ve Müdürler	2,583	9.8	6,824	10.6
2. Profesyonel Meslek Grupları	5,239	19.8	4,773	7.4
3. Yardımcı Profesyonel Meslek Grupları	2,590	9.8	5,520	8.6
4. Büro ve Müşteri Hizmetlerinde Çalışan Elemanlar	7,327	27.7	3,942	6.1
5. Hizmet ve Satış Elemanları	3,752	14.2	9,353	14.5
6. Nitelikli Tarım, Hayvancılık, Avcılık Ormancılık ve Su Ürünleri Çalışanları	440	1.7	2,494	3.9
7. Sanatkarlar ve İlgili İşlerde Çalışanlar	699	2.6	15,777	24.4
8. Tesis ve Makine Operatörleri ve Montajcıları	296	1.1	6,107	9.5
9. Nitelik Gerektirmeyen İşlerde Çalışanlar	3,390	12.8	4,591	7.1
10. Silahlı Kuvvetler	149	0.6	5,179	8.0
11. Bilinmeyen	295	1.1	768	1.2
Toplam	26,465	100.0	64,560	100.0

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Kamuda memur, öğretmen ve polis kadrosunda çalışan sayısı ve cinsiyetlerine göre dağılımı ise tablo 183'de gösterilmiştir.

Tablo - 183 Kamu Sektöründeki Memur, Öğretmen ve Polislerin
Toplam Sayısı ve Cinsiyetine Göre Dağılımı
(2009)

	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	Pay (%)	Sayı	Pay (%)	Sayı	Pay (%)
Memur	2775	50.0	2776	50.0	5551	100.0
Öğretmen	2520	66.7	1258	33.3	3778	100.0
Polis	77	3.4	2168	96.6	2245	100.0
Polis Sivil Hizmet Görevlileri	77	48.4	82	51.6	159	100.0
Toplam	5449	46.4	6284	53.6	11733	100.0

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Tablo 183’de görüldüğü üzere kamuda çalışan memur, öğretmen, polislerin ve polis sivil hizmet görevlilerinin 46,4%’ü kadınlardan oluşmaktadır. Kadınların oransal olarak sadece öğretmenlikte erkeklerden daha fazla olduğu izlenmektedir. Memurlukta ise kadınların erkeklerle oranı eşittir. Kadın öğretmenlerin payı 66.7% iken, memurların 50%’si, polis sivil hizmet görevlilerinin 48,4%’ü toplam polislerin ise sadece 3.4%’ü kadınlardan oluşmaktadır. Önceki yıllarda polis mesleğinde bulunmayan polis sivil hizmet görevlileri 2006 yılında eklenmiştir.

Tablo - 184 Kamu Sektöründeki Üst Kademe Yöneticilerinin
Cinsiyete göre Dağılımı
(2007-2009)

Yıllar	Kadın		Erkek		Toplam	
	Sayı	Pay (%)	Sayı	Pay (%)	Sayı	Pay (%)
2007	32	22.2	112	77.8	144	100.0
2008	33	23.1	110	76.9	143	100.0
2009	29	20.3	114	79.7	143	100.0

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Tablo 184'te görüldüğü gibi 2009 yılı itibarıyla kamudaki üst kademe yöneticilerinin 20,3%'ü kadın 79,7%'si erkeklerden oluşmaktadır. 2009 yılda üst kademe yöneticisi kadın oranının 2008'e göre azaldığı görülmektedir.

19.1.4. Çocuk

Dünyada ve ülkemizde çocuk ve çocuk sorunlarına ilgi giderek artmaktadır. Bunun başlıca nedeni yarını bugünden daha iyi bir toplum ve dünya yaratma özlemidir. Bu da birey, aile ve toplum olarak çocuklara sunabildiğimiz olanaklarla yakından ilgilidir. Çocuk hakları ve çocuk sorunları Birleşmiş Milletler'de de pek çok kez gündeme gelmiş, bu konuda kararlar alınmış sözleşme ve bildirgeler onaylanmıştır.

KKTC Cumhuriyet Meclisi 12 Mart 1996 tarihli birleşiminde "Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (Onay) Yasası"nı kabul etmiştir. Bu sözleşmede "Taraflar Devletler çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler" ifadesi kullanılmaktadır. Ülkemizde de mevcut olanaklar çerçevesinde çocuklara azami önem verilmekte ve çocukların gelişmesi aynı zamanda hızla ilerleyen dünyaya ayak uydurabilmeleri için gelişmeler yakından takip edilmektedir. Bu çerçevede bir yandan 15

yaşına kadar zorunlu eğitim uygulanarak çocukların %100'ünün okula gidip eğitilmesi sağlanırken diğer yandan da bilgisayar v.b. yeni teknolojilerin eğitimin hizmetine sunulmasına çalışılarak çağdaş normlara uygun birey yetiştirilmesi için çaba sarfedilmektedir.

Ülkemizde çeşitli nedenlerle ortada kalan ve bakacak kimsesi bulunmayan çocuklar, Sosyal Hizmetler Dairesi'ne bağlı Gazimağusa Çocuk Yuvası ile SOS Çocuk Köyü ve SOS Gençlik Evlerine yerleştirilmektedir. Gazimağusa çocuk yuvasında koruma altına alınan çocukların tüm gereksinimleri Sosyal Hizmetler Dairesi'nce karşılanmaktadır. SOS Çocuk Köyü ve SOS Gençlik Evlerinde barındırılan çocukların herbiri için de Sosyal Hizmetler Dairesi tarafından her yıl 1 Ocak'ta yürürlüğe giren asgari ücretin %40'ı kadar olmak üzere katkı yapılmaktadır.

1993 yılında Merkezi Avusturya'da bulunan SOS Kinderdorf International Organizasyonu KKTC'de de bir Çocuk evi kurmuş ve korunmaya muhtaç çocuklara aile ortamına yakın bir ortam yaratma ve küçük gruplar halinde aile benzeri sürekli bir ev ve bakım sağlamayı amaçlamıştır. 27 Kasım 1996 tarihinde SOS KDI ile KKTC Sağlık ve Çevre Bakanlığı arasında, Sosyal Hizmetler Dairesi tarafından himayeye alınan ve durumları, SOS KDI prensiplerine uygun olan Çocuk ve gençlere yeni bir yuva, anne sevgisi, maddi güvence ve iyi bir eğitim imkanı sağlanması amacıyla SOS Çocuk Köyü ve gençlik evleri tertibini sağlamak için protokol imzalanmıştır. Söz konusu protokol gereğince Sosyal Hizmetler Dairesi himayesinde bulunan çocuk yuvası ve yurtlarda barındırılan protokole uygun çocuk ve gençler 1997 yılında SOS KDI ve SOS tarafından oluşturulan Gençlik Evleri'ne aktarılmışlardır. SOS KDI ve SOS gençlik evlerinin denetimi Sosyal Hizmetler Dairesi tarafından yapılmaktadır. 18 yaşını tamamlayan Sosyal Hizmetler Dairesi himayesinde olan kişiler için ev veya öğrenci yurdu benzeri yarı bağımsız gençlik evlerinin açılması kararı Bakanlar Kurulu tarafından alınıp 07.03.2007 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Yarı bağımsız gençlik evlerinin kira veya ücretleri Sosyal Hizmetler Dairesi tarafından karşılanır ve sosyal ve psikolojik olarak hazır olan gençleri içine alır.

2009 yılı içerisinde 17 çocuk çeşitli aile problemleri nedeniyle Sosyal Hizmetler Dairesi'nin himayesine alınmıştır.

SOS Çocuk Köyü ile SOS Gençlik Evi ve Sosyal Hizmetler Dairesi'ne bağlı Gazimağusa Çocuk Yuvası'ndaki çocuk sayısı tablo 185'te gösterilmiştir.

Tablo - 185 Sosyal Hizmetler Dairesine Bağlı Yuva/Yurtlarda ve SOS'te Barınan Çocuk Çocuk Sayıları
(2009 Yılı Toplamı)

SOS Çocuk Köyü	SOS Gençlik Evi	SOS Yarı Bağımsız Yaşam Evi	Lefkoşa Çocuk Yuvası	SHD Yarı Bağımsız Yaşam Evi
798	255	140	248	36

Kaynak: Sosyal Hizmetler Dairesi

19.1.5. Engelliler

“Engelli” kavramı, günlük yaşama dair temel (eğitim, ulaşım, erişim, vb.) planlamalar yapılırken (herkesin göz önüne alınmaması sonucu) özürülülerin mağdur duruma düşmesini ifade eder. Diğer bir deyişle, herkesin kolayca yararlandığı haklardan (toplu ulaşım, eğitim kamu binalarından /hizmetlerinden vb.) yararlanamama durumunda özürülülüğün değil, engellenmişliğin / engellenenin sorunsallaştırılması için ‘engelli’ kavramı yaratılmıştır.

Herkes için eşitlik ilkesi ile hareket eden Birleşmiş Milletler (BM) belgelerinde engellilik ilk kez 1948 yılında yayınlanan İnsan hakları Evrensel Bildirgesi'nde dile getirilse de BM sistemi içerisinde engellilikle (özürülülükle) ilgili çalışmaların başlama tarihi 1945 yılına dayanmaktadır. Özellikle görme ve işitme engelliler gibi bedensel engeller taşıyan bireylerin haklarının arttırılmasına odaklanılmış, bunun dışında da engelliliği önleme ve rehabilitasyon çalışmalarına önem verilmiştir. 1950 yılında Cenova Konferansında engellilerin sosyal rehabilitasyonu dile getirilmiş ve bir komisyon kurularak eğitim, tedavi, mesleki rehabilitasyon ve istihdam konularında uluslararası standartlar belirlenmesi ön görülmüştür.

1952 yılında Birleşmiş Milletler tarafından UNDP, ILO, WHO, UNESCO, UNICEF gibi uluslararası kuruluşların katılımının sağlandığı bir toplantı gerçekleştirilerek yeni bir bakış açısıyla eğitim ve rehabilitasyon programları geliştirilirken, engellilerle ilgili konuların da bu kuruluşların programlarına dahil edilmesi istenmiştir. Daha sonraki yıllarda bu organizasyonların ülkelere engellilerle ilgili konularda proje ve teknik destek sağlamaları kararı alınmıştır.

1969 yılına gelindiğindeyse Birleşmiş Milletler Genel Konseyi Sosyal Kalkınma ve Kalkınma Sürecine Dair Bildirgesi'ni yürürlüğe koymuştur. Bu beyannamenin 19. maddesi zihinsel ve bedensel engellilerin topluma tam katılımının artırılması da dahil olmak üzere sağlık, sosyal güvenlik ve sosyal refah önlemleri alınmasını ön görmektedir. 1971 'de engellilerin haklarının uluslararası ve ulusal eylem planlarında hükümetler tarafından çerçeve olarak kullanılması amacıyla Zihinsel Engellilerin Haklarına Dair Bildirge'yi yayınlanmıştır. 1975 yılında BM Genel Konseyi tarafından Engelli Hakları Bildirgesi'ni yayınlanmıştır. Burada tüm engellilerin haklarının din, dil, ırk, cinsiyet, ideolojik ayırım yapılmaksızın garanti altına alındığı söylenmektedir.

1982 yılında engelliler için Dünya Eylem Programı hazırlanmıştır. Bu programda engellilikle ilgili oluşturulacak politikalar üç başlık altında toplanmıştır. Bunlar Önleme; Rehabilitasyon ve Fırsat Eşitliğidir. Planın tavsiye ettiği faaliyetlerin hükümetlerce uygulanmasını ve tüm dünyada özürlemlerle ilgili global bir kalkınma sağlamak amacıyla 1983 — 1992 BM Engelliler On Yılı ilan edilmiştir. özürlemlerin büyük bir kısmının gelişmekte olan ülkelere yaşadığına binaen 1993-2002 yılının Asya Pasifik Engelliler On Yılı olarak ilan edilmiştir. Ancak 2002'de 2002-2012 süreci için bir on yıl daha uzatılması kararı alınmıştır.

1989'da engellilerin iş gücü piyasasında yer almaları ve mesleki istihdamları için eğitilmeleri gerektiği belirtilmektedir. 1993'de Engelliler için Fırsat Eşitliği Konusunda Standart Kurallar kabul edilmiştir. Bu kurallar Engelliler için Dünya Eylem Planını özetlemekte ve ülkelere eşit fırsatlar sunma konusunda nasıl önlemler alacağını bildirmektedir.

Dünya nüfusu göz önünde bulundurulduğunda yaklaşık 500 milyon kişinin özürlemlü olduğu ve bunun üçte ikisinin gelişmekte olan ülkelere yaşadığı düşünülmektedir. Bu sayı dünyada yaşayan insan sayısı arttıkça artmaya devam edecektir. Dünya genelinde yaşayan

bunca engelli birey engel nedenleri ne olursa olsun ya da dünyanın neresinde bulunuyorsa bulunsunlar yaşadıkları toplum içerisinde çeşitli sosyal ve fiziksel engellerden dolayı sınırlılıklarla karşılaşmaktadır.

Birleşmiş Milletlerin bağlı organlarında da özürllülere yönelik çalışmalar bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu (UNESCO) özel eğitimle ilgili olarak yapılan ya da yapılacak faaliyetleri yürütmekle, Dünya Sağlık Örgütü (WHO) sağlık ve özürllülüğün önlenmesi konusu ile ilgili olarak teknik desteği vermekle, Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu (UNICEF) çocuklara yönelik hazırlanan programları destek sağlamakla sorumludur. Ayrıca, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) iş piyasasına özürllülerin erişimini, uluslararası çalışma standartları aracılığıyla ekonomik bütünleşmenin sağlanması ve teknik işbirliği sağlamaktadır.

BM Engelliler Programı, Birleşmiş Milletler sistemi içerisinde özürllülere yönelik hazırlanan temel programdır ve bu program Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği Ekonomik ve Sosyal İşler Bölümünün, Sosyal Politika ve Kalkınma Birimi tarafından yürütülmektedir.

Öte yandan, engelliler için önem arzeden “engelli hakları” kavramı engelli kişilerin yaşam düzeyini artırmayı amaçlar. Amerika’da 1970’lerde ortaya çıkıp başka ülkelere yayılan “bağımsız yaşam” hareketi, engelli kişilerin kendileri haklarındaki imajlarını, örgütlenmelerini ve ülkelerinin toplumsal politikalarını etkilemiştir. Bu yönde mücadele veren bazı kurumlar ve kişiler, sağlıklı pek çok kişinin de hayatlarının bir noktasında kaza, hastalık veya geç gelişen kalıtsal bir durumdan dolayı engelli duruma düşebileceğini hatırlatmak için “geçici olarak kuvveti yerinde” ifadesini kullanır.

Kalkınmış ülkelerde engellilikle ilgili gündemde artık engellilerin bakımının mali boyutu değil, onların toplum hayatının her boyutuna katkıda bulunabilmesine olanak sağlama konusu vardır. Öte yandan, engelliliğin sınıflandırılmasında kişinin bedensel, zihinsel, ruhsal, işitsel ve duyuşsal azalması ve kaybedilmesi; kişinin aktivitelerinin ve katılımının sınırlanması; kişisel ve çevresel faktörleri de içine alan çok boyutlu bir değerlendirme sistemi gerekmektedir. Bundan dolayı, Fonksiyonlara Göre Uluslararası Sınıflama Sistemi (ICF) Dünya Sağlık Örgütü tarafından sağlıkla ilgilenen profesyoneller, diğer ilgili sektörler ve engelli bireyler arasında iletişimi arttıracak standart dilin oluşturulmasını

sağlamak, ülkelerdeki sağlık sistemi ve hizmetlerinin değerlendirmesini sağlamak, sağlık bilgi sistemi için sistematik bir kodlama oluşturmak için geliştirilmiştir.

ICF, sağlıkla ilgili bir sınıflandırma olmasına karşın, ilgili diğer sektörler tarafından da kullanılan bir sınıflamadır. Sigorta, sosyal güvenlik, insan hakları ve iş sağlığı gibi alanlarda yapılacak araştırmalarda, eğitim ekonomi gibi alanlarda planlama ve politika oluşturma çalışmalarında kullanılabilir. ICF, farklı uygulamalar için çeşitli disiplinlerce kullanılabilir. Örneğin; sağlık hizmetlerinin düzenlenmesi, bölgesel, ulusal ve uluslararası toplum araştırmalarında kullanılabilir. Sağlık ve engellilik konusunda bilgi sağlamak, sosyal engelleri kaldırmak ve topluma katılımlarını sağlamak üzere hazırlanacak çalışmalarda da yararlanılabilir .

BM ve ICF'deki gelişmelere bağlı olarak Avrupa Birliği (AB) son yirmi yıldır engelliliği farklı bir biçimde anlamlandırmaya başlamıştır. Bu yeni yaklaşımda engelliler pasif ve yardıma muhtaç bireyler olarak değil, toplumda diğer bireylerle eşit haklara sahip ve bu haklar doğrultusunda toplumla bütünleşmek için mücadele eden bir topluluk olarak görülmektedir. Bu yaklaşımın dayandığı en belirgin temel, insanlığa özgü farklılıklara verilebilecek en önemli değer toplumsal ve ekonomik süreçlerin tüm insanları içine alacak şekilde yapılandırılması ile mümkün olacağı düşüncesidir. Avrupa Birliğinin engellilere yönelik yeni yaklaşımı fırsat eşitliği ilkesinden yola çıkan “haklar” temeline dayanmaktadır. Bu yaklaşım kendini özürülülerin haklarını tanıma ve koruma biçiminde gerçekleştirmektedir.

AB, BM'deki engellilerle ilgili gelişmelere paralel olarak gerek engellilere eşit hakların getirilmesinde gerekse istihdam konularında çalışmalarını sürdürmüştür. 2001 yılındaysa Avrupa Konseyi 2003 yılını Avrupa Engelliler Yılı olarak saptanması kararını almıştır. İstihdam konusunda çalışmalarını sürdüren Avrupa Sosyal Fonu iş deneyimleri, çalışma biçimleri, ücret destekleme, geçici korumalı istihdam ve işgücü piyasasına yönelik diğer faaliyetler için kullanılabilir. Bunların yanında engellilerin kendi işlerini kurabilmeleri için de bu fondan yararlanılabilmektedir. Bu kapsamda zihinsel ve ağır derecede fiziksel engeli bulunan kişilere yönelik kooperatifler kurma da yer almaktadır. Avrupa Sosyal Fonu Avrupa'da engellilerin fırsat eşitliğini teşvik etmek için yararlanılabilen önemli bir finansman aracıdır.

Ülkemizde engellilerin hak ve statülerine kavuşması için yürütülen çabalar 1993 yılı içerisinde tamamlanmış ve Cumhuriyet Meclisinin 9 Kasım, 1993 tarihli birleşiminde "Özürlüleri Koruma ve Rehabilitasyon Yasası" kabul edilmiştir. 64/1993 sayılı ile yürürlüğe giren yasa "bedensel veya ruhsal yönden çalışamayacak kadar hasta olan veya engelli olan kişilere sosyal ve psikolojik destek sağlamak; engelliliğinden dolayı kısmen veya tümüyle fonksiyon kaybına uğrayan ve normal yaşam gereklerine uymama durumunda olan kişilerin fonksiyonel yeteneklerini, tıbbi, psikolojik, sosyal ve işe yönelik biçimde yeniden kazandırmak ve istihdam edilenlerin maaş, ücret ve diğer özlük haklarına ilişkin hususları düzenlemek; ve engellilerin kendi güçleri ve becerilerini kullanmalarını sağlamak" amacıyla yapılmıştır.

2006 Nüfus ve Konut Sayımı sonuçlarına bakıldığında sürekli ikamet eden (de-jure) nüfusta toplam 4597 engelli tespit edilmiştir. Bazı engelliler için birden fazla engellilik türü belirtilmiştir. Nüfus ve Konut Sayımındaki engel türleri ise başlıca 5 grupta toplanmıştır: görme, işitme-konuşma, ortopedik, zihinsel ve diğer. Yapılan nüfus ve konut sayımında en çok engel türü ise ortopedik engel olarak karşımıza çıkmıştır. Nüfus ve konut sayımına (2006) göre Ülkemizde ortopedik engelli 895 kadın ve 1099 erkek varken görme engelli 281 kadın ve 409 erkek vardır. Bunun yanında, 263 işitme - konuşma özürü kadınlara 354 erkek vardır. Zihinsel engelli 422 kadın varken 626 erkek vardır. Diğerleri başlığı altında toplanan 196 kadın ve 278 erkek engelli vardır.

Ülkemizde engel türlerinin cinsiyete göre dağılımına bakıldığında engelli erkeklerin engelli kadınlara göre daha çok olduğu saptanmıştır. Hem kadın hem de erkeklerde en sık görülen engel türü ise baş sinir ve ruh hastalıklarıdır (Tablo 186).

Tablo - 186 Engel Türü ve Cinsiyet
(2009)

Engel Türü	Kadın	Erkek
Görme	252	340
İşitme - Konuşma	152	175
Baş Sinir ve Ruh Hastalıkları	586	932
Hareket Sistemi	371	509
Thalasemia ve Orak Hücre	78	76
Spastik	77	86
Diğer Sistem	255	233
Toplam	1,771	2,351
Genel Toplam	4,122	

Kaynak: Çalışma Dairesi

Ülkemizde toplam 4122 engelli kişi vardır. Engellilerin ilçelere göre dağılımına bakıldığında 33.0%'lük oranla Lefkoşa ilk sırayı alırken 25.9%luk oranla Gazimağusa ikinci sıradadır. En az engelli oranıysa 11.3%'le Girne'de görülmektedir (Tablo 187).

Tablo - 187 İlçelere göre Engellilerin Dağılım Sayıları ve Oranları
(2009)

	Sayı	Oran (%)
Lefkoşa	1,362	33.0
Girne	465	11.3
Gazimağusa	1,069	25.9
İskele	557	13.5
Güzelyurt	669	16.2
Toplam	4,122	100.0

Kaynak: Çalışma Dairesi

İstihdam edilen 562 engellinin 452'si kamuda 60'ı belediye veya Kamu İktisadi Teşebbüslerinde(KİT), 45'i özel sektörde, 5'i ise diğer sektörlerde çalışmaktadır (Tablo 188).

Tablo - 188 İstihdam Edilen Engellilerin Cinsiyet, Çalıştıkları İşyeri ve Engel Türüne Göre Dağılımı (2009)

	Kamuda Çalışan		Belediye / KİT'te Çalışan		Özel Sektörde Çalışan		Diğer	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
	Görme	15	66	1	11	-	10	-
İşitme - Konuşma	17	46	1	8	1	1	-	1
Baş Sinir ve Ruh Hastalıkları	10	31	-	5	1	8	-	-
Hareket Sistemi	39	125	5	16	3	14	-	2
Thalasemia ve Orak Hücre	33	38	3	7	3	2	-	-
Spastik	1	7	-	-	-	1	-	-
Diğer Sistem	4	20	1	2	1	-	-	1
Toplam	119	333	11	49	9	36	-	5
Genel Toplam		452		60		45		5

Kaynak: Çalışma Dairesi

Çalışma isteğiyle bekleyen engellilerin ilçelere göre dağılımına bakıldığında engellilerin ilçelere dağılımına paralel olarak iş isteğiyle bekledikleri gözlemlenmektedir. 31,6%'lık oranla Lefkoşa ilk sırayı alırken 27.5%'lik oranla Gazimağusa ikinci sıradadır. En az engelli oranıysa 8.3%'le Girne'de görülmektedir (Tablo 189).

Tablo - 189 İlçelere Göre Çalışma İsteğiyle Bekleyen Engellilerin Sayıları ve Oranları (2009)

	Sayı	Oran (%)
Lefkoşa	153	31.6
Girne	40	8.3
Gazimağusa	133	27.5
İskele	84	17.4
Güzelyurt	74	15.3
Toplam	484	100.0

Kaynak: Çalışma Dairesi

Çalışma isteğiyle bekleyen engellilerin yaş gruplarına baktığımızda yaş grubu ile çalışma isteği arasında ters bir oranın olduğu görülmektedir. Yaş ilerledikçe çalışma isteğiyle

bekleyen engelli sayısı azalmaktadır. Bu söyleme istisna teşkil eden tek durumsa hareket sistemi engelli grubunda görülmektedir. 18-29 yaş grubunda iş isteğiyle bekleyen 71 hareket sistemi engelli kişi varken 30-45 yaş grubunda bu sayı 86'ya çıkmaktadır. Öte yandan, 46-60 yaş grubunda yine bir azalma gözlenmekte ve çalışma isteğiyle bekleyen engelli sayısı 29 kişiye düşmektedir. İş isteğiyle bekleyen engellilerde en yüksek sayı ise 18-29 yaş grubunda görülmektedir (Tablo 190).

Tablo - 190 Çalışma İsteğiyle Bekleyen Engellilerin Yaş Grupları ve Engel Türlerine Göre Dağılımları (2009)

Engel Türü	Yaş Grupları			Toplam
	18-29	30-45	46-60	
Görme	56	44	9	109
İşitme - Konuşma	38	33	11	82
Baş - Sinir	37	7	4	48
Hareket Sistemi	71	86	29	186
Thalassemia	14	7	2	23
Spastik	2	1	0	3
Diğer Sistem	18	13	2	33
Toplam	236	191	57	484

Kaynak: Çalışma Dairesi

İş isteğiyle bekleyen engellilerin eğitim durumuna göre dağılımına baktığımızda birinci sırada hem kadınlarda hem de erkeklerde ilkokul mezunu engellileri iş isteğiyle beklerken kadınlarda klasik liseden mezunlar erkeklerde ise ortaokuldan mezun engelliler ikinci sırada gelmektedir. Körler okulu mezunu bir kişi iş isteğiyle beklerken işitme engelliler okulu mezunu 11 kişi iş isteğiyle beklemektedir. Fakülte/ yüksek okul mezunu 11 kişi iş isteğiyle beklemektedir. İş isteğiyle bekleyen 188 kadın varken 269 erkek vardır (Tablo 191).

19.2. Sorunlar

Ülkemizde insan kaynaklarının gelişimi için büyük önemi olan eğitim ve sağlık yatırımlarının istenilen düzeylere ulaştırılamaması bu alanlarda sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Kadının statüsünün sağladığı bütün hakları ve olanakları kadınların henüz tam olarak kullanamamaları ülkemizde üzerinde durulması gereken bir sorundur.

Kadınların çalışma ve çocuk bakımı gibi sorunlarının varlığı, bu konuda önlemlerin alınmasını gerektiren bir olgudur.

Ülkemizde aile danışma merkezlerinin bulunmaması ayrıca mevcut kadın sığınma evinin fiilen faaliyet gösterememesi, bu alanlarda sorunlar yaşanmasına yol açmaktadır.

Çocukların çağdaş olanaklardan okul öncesi ve okul döneminde yeterince yararlanamaması eğitimi olumsuz yönde etkilemektedir.

Engellilerin kamuya açık alanlardan ve kamuya yönelik hizmetlerden eşit şekilde yararlanmalarını engelleyen ulaşım, dolaşım ve erişim sorunlarına çözüm getirilmesi gerekmektedir.

Özel Eğitim Yasa Tasarısı'nın, ilgili kuruluşların da görüşleri alınarak Meclise sevk edilmesi, a-Özel eğitime gereksinimi olan çocuklarımıza, yaşıtlarına sağlanan imkânların aynılarının sağlanması, b-Özel eğitimde başarılı olmuş ülkelerin bu konudaki çağdaş normlarının ülkemizde de örnek alınması ve uygulamaya konulması, c-Özel eğitim veren devlet okullarının tam gün ve yeterli hizmet vermelerinin sağlanmasının yanı sıra özel eğitim veren engelli okulların yurt bölümlerinin açılması gerekmektedir.

18 yaş üstü engellilere yaşam boyu rehabilitasyon ve dinlenme tesisine ihtiyaç vardır.

Engellilerin istihdamıysa Özürlüleri Koruma Rehabilitasyon ve İstihdam Yasası gereği, devlet kadrolarında % 4 oranında engelli olmasını gerektirmektedir.

Gelişmiş pek çok ülkede var olan İşitme-Konuşma Engellilere yönelik özel haber programlarının periodik olarak ülkemizin ulusal kanalı Bayrak Radyo Televizyon Kurumu'ndan hazırlanıp yayınlanması ülkemiz ve dünya ile ilgili haberleri engellilerin almasını kolaylaştıracak bir yoldur.